

საქართველოს საპატრიარქოს
წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა და სამართლის სკოლა

თამარ გელაშვილი

სახელწმინდის მორფოლოგიურ-სინტაქსური ფუნქციის
ტიპოლოგიური ურთიერთმიმართებანი
(ქართული და ინგლისური ენების მასალაზე დაყრდნობით)

სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამა: ფილოლოგია

სადოქტორო ნაშრომი შესრულებულია ფილოლოგიის დოქტორის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

სამეცნიერო ხელმძღვანელები:

ნუნუ გელაშვილი,

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

მანანა ღარიბაშვილი,

პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორი

ინგლისური ენის სწავლების მიმართულებით, პროფესორი

თბილისი

2019

შინაარსი

ანოტაცია	4
Annotation	6
შესავალი	8

თავი I. სახელზმნის მორფოლოგიური მახასიათებლები

1.1. სახელზმნის მორფოლოგიური მახასიათებლები ქართულში.....	13
1.1.1. საწყისის მორფოლოგიური მახასიათებლები	15
1.1.2. მიმდებარის მორფოლოგიური მახასიათებლები	27
1.2. სახელზმნის მორფოლოგიური მახასიათებლები ინგლისურში	36
1.2.1. ინფინიტივის მორფოლოგიური მახასიათებლები.....	40
1.2.2 გერუნდივის მორფოლოგიური მახასიათებლები.....	47
1.2.3. მიმდებარის მორფოლოგიური მახასიათებლები	52
1.3. იზომორფიზმები	61
1.4. ალომორფიზმები.....	63

თავი II. სახელზმნის სინტაქსური მახასიათებლები

2.1. სახელზმნის სინტაქსური მახასიათებლები ქართულში	71
2.1.1. საწყისის სინტაქსური მახასიათებლები	71
2.1.2. მიმდებარის სინტაქსური მახასიათებლები.....	75
2.1.3. სახელზმნები და სინტაქსური კავშირის ფორმები ქართულში.....	82
2.1.4. რთული ქვეწყობილი წინადადების შენაცვლება მარტივი წინადადებით და მარტივისა-რთულით სახელზმნის გამოყენებით.....	88
2.2. სახელზმნის სინტაქსური მახასიათებლები ინგლისურში.....	95
2.2.1. ინფინიტივის სინტაქსური მახასიათებლები.....	96
2.2.2. გერუნდივის სინტაქსური მახასიათებლები	100
2.2.3. მიმდებარის სინტაქსური მახასიათებლები.....	105
2.2.4. რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირება სახელზმნური ფორმების გამოყენებით	112
2.3. იზომორფიზმები	123

2.4.	ალომორფიზმები	128
------	---------------------	-----

თავი III. თარგმანში სახელწოდების გადატანის პრობლემატიკა

3.1.	სახელწოდების გადატანის თავისებურებები თარგმანში.....	131
3.1.1.	საწყისის გადატანის თავისებურებები ინგლისურში.....	132
3.1.2.	მიმღებობის გადატანის თავისებურებები ინგლისურში.....	142
3.2.	სახელწოდების გადატანის თავისებურებები ქართულში.....	156
3.2.1.	ინფინიტივის გადატანის თავისებურებები ქართულში.....	156
3.2.2.	მიმღებობის გადატანის თავისებურებები ქართულში	161
3.2.3.	გერუნდის გადატანის თავისებურებები ქართულში	165

თავი IV. ექსპერიმენტი..... 173

ძირითადი დასკვნები	182
დამოწმებული ლიტერატურა.....	191
საანალიზო წყაროები	199
გამოყენებული ლექსიკოგრაფიული წყაროების სია	200
ელექტრონული რესურსები.....	201

ანოტაცია

სადისერტაციო ნაშრომი - „სახელზმნის მორფო - სინტაქსური ფუნქციის ტიპოლოგიური ურთიერთმიმართებანი (ქართული და ინგლისური ენების მასალაზე დაყრდნობით)“ არის მცდელობა, წარმოაჩინოს სახელზმნის მორფო-სინტაქსური თავისებურებები ქართულ და ინგლისურ ენებში ტიპოლოგიური შეპირისპირების საფუძველზე.

შესავალში განსაზღვრულია ნაშრომის მიზანი და ამოცანები; საკვლევი თემის აქტუალობა, მეცნიერული სიახლე, გამოყენებული კვლევის მეთოდები, თეორიული და პრაქტიკული ღირებულება; წარმოდგენილია ნაშრომის სტრუქტურა და აპრობაცია.

ნაშრომის **პირველ თავში** მოცემულია სახელზმნის მორფო-სინტაქსური სახასიათო ნიშნები ქართულ და ინგლისურ ენებში. რადგანაც სახელზმნა, როგორც სახელის, ასევე ზმნური სახასიათო ნიშნების მატარებელი ენობრივი ერთეულია, ამიტომ მისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური ნიშნები კლასიფიცირებულია სახელისა და ზმნებისთვის დამახასიათებელი მარკერების მიხედვით. ასეთი კლასიფიკაციის საფუძველზე გამოვლენილია, რომ მორფოლოგიური ნიშან-თვისებებით სახელზნური ფორმებში მკაფიოდ ვლინდება ზმნისთვის სახასიათო ნიშნები.

სადისერტაციო ნაშრომის **მეორე თავში** გაანალიზებულია ქართულ და ინგლისურ ენებში სახელზმნური ფორმების, როგორც სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში, ასევე, ის სანტაქსური დაკავშირების ფორმები და მოდელები, რომლებშიც სახელზმნური ფორმები მთავარი და მნიშვნელოვანი ელემენტებია. კვლევის საფუძველზე დადგინდა, რომ სინტაქსური მახასიათებლების მიხედვით სახელზნური ფორმებს მკვეთრად ახასიათებთ სახელისთვის არსებული ნიშნები.

მესამე თავში წარმოდგენილია ქართულ-ინგლისური და ინგლისურ-ქართული ტექსტების თარგმანში გამოკვეთილი სახელზმნის გადატანის თავისებურებები.

ვფიქრობთ, ნაშრომი, გარკვეულწილად, საშუალებას მოგვცემს, სახელზმნის მორფო-სინტაქსური ანალიზის შედეგად გამოვლენილი იზომორფიზმებისა და ალომორფიზმების მიხედვით, წარმოვაჩინოთ სახელზმნური ფორმების თავისებურებები, როგორც ქართულ, ასევე ინგლისურ ენაში და, ამავდროულად,

გამოვავლინოთ ის თავისებურებები, რომლებიც ხშირად იჩენს თავს სახელზმნების თარგმანში გადატანის შემთხვევაში.

მეოთხე თავში მოცემულია ჩვენ მიერ ჩატარებული ექსპერიმენტის ანალიზი, რომლის საშუალებითაც დადგინდა, თუ რამდენად ფლობენ უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტები ინფორმაციას სახელზმნის ლინგვისტური თავისებურებების შესახებ, როგორც ინგლისური, ასევე ქართული ენის დონეზე და ამასთანავე, რამდენად ეფექტურად ახერხებენ ამ ლინგვისტური ერთეულების გადატანას და სწორი ეკვივალენტების მისადაგებას, როგორც ქართული, ასევე ინგლისური ტექსტების თარგმანის პროცესში.

ნაშრომის **დასკვნით ნაწილში** წარმოდგენილია კვლევის შედეგები, რაც ადასტურებს, რომ სახელზმნა მეტად საინტერესო საკვლევი მასალაა, როგორც თითოეული ენის, ასევე საერთო (ქართული და ინგლისური ენის) მახასიათებლების გამოსავლენად.

Annotation

Dissertation thesis “Typological Correlation of Morphological and Syntactic Functions of Non-Finite Forms of the Verb (based on Georgian and English language material) is the attempt to demonstrate morphological and syntactic peculiarities of non-finite forms of the verb by typological comparison of the Georgian and English languages.

Introduction describes the goal and objectives of the thesis, the actuality of the research subject, scientific innovation, applied research methods, theoretical and practical values. The structure of the thesis and approbation of the work is also presented.

The first chapter of the work introduces the common signs of the morphological and syntactic characteristics of non-finite form of the verb in Georgian and English languages, as non-finite verb is a lingual unit having the signs of noun, as well as verb, therefore its morphological peculiarities is classified according to the markers of noun and verb. Based on such classification it is identified, that according to the morphological characteristics the peculiarities of the verb is distinguished in non-finite forms.

In the second chapter of the thesis the syntactic function of non-finite form of the verb in the sentence in Georgian and English languages are analyzed, as well as syntactic linkage forms and models, which are the main and important elements of the non-finite forms of the verb. Based on the research it was identified that the non-finite forms are vividly characterized by the noun signs according to the syntactical characteristics.

The third chapter introduces the peculiarities of transferring non-finite forms of the verb from Georgian into English and from English into Georgian texts.

We think that the thesis will enable us to demonstrate the peculiarities of non-finite forms in Georgian and English language based on the isomorphs and allomorphs revealed as a result of the morphological and syntactical analysis of the non-finite form of the verb as well as to identify the peculiarities which are often revealed during translation.

The forth chapter describes the analysis of the experiment implemented by us, based on which the level of higher educational institution students' awareness about linguistic peculiarities of non-finite form of the verb in English, as well as in Georgian languages and how effectively linguistic units are transferred and correct equivalent are found during translation of Georgian and English texts.

We present the research outcomes in the **concluding part** of the thesis, which unequivocally proves that non-finite forms of verb are truly interesting research materials in order to detect peculiarities of each language and the common features of the Georgian and English languages.

შესავალი

სადისერტაციო ნაშრომის თემის აქტუალობა

სახელზმნის კვლევა კონტრასტულ ჭრილში აქტუალური და მნიშვნელოვანია, რადგან სახელზმნა სწორედ ის ლინგვისტური კომპონენტია, რომელიც ფართოდ გამოიყენება მეტყველებაში და სხვადასხვა სტილის წერილობით ტექსტებში, როგორც ქართულ, ასევე ინგლისურ ენაში. სწორედ აქედან გამომდინარე, ჩვენს კვლევაში ყურადღება გამახვილდება სახელზმნის მორფო-სინტაქსურ მახასიათებლებზე ტიპოლოგიურ ჭრილში, რომელიც, ერთი მხრივ, საშუალებას მოგვცემს უფრო ღრმად და სათანადოდ გავაანალიზოთ სახელზმნის თავისებურებები საანალიზო ენებში და, მეორე მხრივ, გვეხმარება გამოვავლინოთ ინგლისურსა და ქართულ ენებს შორის არსებული იზომორფიზმები (სტრუქტურული მსგავსება) და ალომორფიზმები (სტრუქტურული განსხვავება).

საკვლევი თემის აქტუალობას განაპირობებს ის ფაქტორიც, რომ კვლევის საშუალებით ნაჩვენები იქნება ენობრივი რეალიები და ლინგვისტური თავისებურებები, რაც ამ ორი ენის ურთიერთობების პროცესში, კერძოდ კი, თარგმანის დროს იჩენს თავს.

კვლევის ძირითადი მიზანი და ამოცანები

კვლევის მიზანს წარმოადგენს სახელზმნის მორფო-სინტაქსური ფუნქციის ტიპოლოგიური ურთიერთმიმართებების დადგენა-წარმოჩენა ქართული და ინგლისური ენების მასალაზე დაყრდნობით. ამ მიზნიდან გამომდინარე, ჩვენი ამოცანაა, ერთი მხრივ, ქართული და ინგლისური სახელზმნის სიღრმისეული, კონტრასტული შესწავლის საფუძველზე, მსგავსება-განსხვავებების გამოვლენა და, მეორე მხრივ, პასუხის გაცემა ისეთ კითხვებზე, როგორიცაა: რამდენად მნიშვნელოვანია სახელზმნა და მისი გამოყენება ქართულ და ინგლისურ სალიტერატურო ენებში? როგორ ხდება მათი საშუალებით წინადადების სინტაქსური წყობის შეცვლა? როგორ ხდება სახელზმნის გადატანა თარგმანში? რამდენად ფლობენ ინგლისური ენის შემსწავლელი სტუდენტები თეორიულ და პრაქტიკულ ცოდნას სახელზმნის შესახებ? შესაძლებელია თუ არა მათთვის სახელზმნის გამოყენებით

როული ქვეყნობილი წინადადების რედუცირება ან მარტივი წინადადებებით შენაცვლება? რამდენად ეკვივალენტურია სტუდენტების მიერ ქართული და ინგლისური ტექსტების თარგმანში გამოყენებული სახელწმინის ფორმები? კითხვებზე მიღებული პასუხები მოგვცემს საშუალებას, სრულფასოვნად ვიმსჯელოთ სახელწმინის როლსა და ფუნქციაზე ქართულსა და ინგლისურ ენებში.

საკვლევი თემის მეცნიერული სიახლე

საკვლევი საკითხი, ვფიქრობთ, მეცნიერულად ახალია, რადგან იგი წარმოადგენს სახელწმინის მორფო-სინტაქსური ფუნქციის ტიპოლოგიური ურთიერთმიმართების სიდრმისეული შესწავლის პირველ მცდელობას ქართული და ინგლისური ენების მასალებზე დაყრდნობით. ნაშრომში პირველად წარმოჩინდება სახელწმინის მორფო-სინტაქსური თავისებურებები კონტრასტულ ჭრილში და, აგრეთვე, კვლევაში პირველად იქნება გამახვილებული ყურადღება სახელწმინის გადატანის სპეციფიკაზე ქართულ-ინგლისურ და ინგლისურ-ქართულ თარგმანებში.

ამავდროულად, პირველად იქნება ჩატარებული ექსპერიმენტი, რომელიც წარმოაჩენს, თუ როგორ ფლობენ სტუდენტები თეორიულ და პრაქტიკულ ცოდნას სახელწმინის თავისებურებების შესახებ და რამდენად ეფექტურად ახერხებენ ამ ლინგვისტური ერთეულების გადატანას და სწორი ეკვივალენტების მისადაგებას, როგორც ქართული, ასევე, ინგლისური ტექსტების თარგმნის პროცესში.

ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული ღირებულება

ჩვენი აზრით, ნაშრომს, უდავოდ, ექნება, როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული ღირებულება, რადგან, ერთი მხრივ, გარკვეულ წვლილს შეიტანს ფილოლოგიის, როგორც დარგის შემდგომ განვითარებაში. იგი იქნება სახელწმინის მორფო-სინტაქსური ფუნქციის ტიპოლოგიური ურთიერთმიმართების საკითხის შესახებ თეორიულად დამუშავებული ერთ-ერთი პირველი ნაშრომი, რომელსაც, ამავდროულად, ექნება პრაქტიკული ღირებულება. იგი შესაძლებელია, გამოყენებული იქნეს სალექციო კურსების წაკითხვისას, როგორც დამხმარე სახელმძღვანელო და ერთ-ერთი თეორიული წყარო. კვლევა, აგრეთვე, დაეხმარება მთარგმნელობითი საქმიანობით

დაინტერესებულ პირებს სახელზმნასთან დაკავშირებული ზოგიერთი სირთულის დამღევაში.

კვლევის მეთოდოლოგია

მიზნის განსახორციელებლად გამოვიყენეთ კვლევის თანამედროვე მეთოდები. პირველ რიგში, დავეყრდენით კვლევის **ტიპოლოგიურ მეთოდს**, რადგან „კვლევის ტიპოლოგიური მეთოდი წარმოაჩენს განმასხვავებელ, დამახასიათებელ სტრუქტურულ-ფუნქციონალურ ნიშან-თვისებებს” (ზახტაძე 2010: 57). ამის შედეგად მივიღეთ ინგლისურ და ქართულ ენებში სახელზმნის სრულყოფილი სურათი ტიპოლოგიურ ჭრილში და მოძიებული მასალის ურთიერთ შედარებით დავადგინეთ მიმართებანი, საერთო და სპეციფიკური ნიშნები. ტიპოლოგიური მეთოდით ჩავატარეთ შედარებითი და შეპირისპირებითი ოპერაციები, გამოვკვეთეთ ქართულ და ინგლისურ ენებში არსებული სახელზმნისთვის დამახასიათებელი ალომორფიზმები და იზომორფიზმები.

კვლევაში გამოვიყენეთ აგრეთვე **აღწერითი** მეთოდი, რომლის საშუალებითაც შევძელით ინგლისურ და ქართულ ენებში სახელზმნის მახასიათებლების აღწერა, მათი კლასიფიცირება და მიღებული შედეგის განზოგადება.

რაოდენობრივი მეთოდი დაგვებმარა საანალიზო ენების სახელზმნის დამახასიათებელი ენობრივი ერთეულების რაოდენობრივ შედარებასა და მონაცემების დადგენაში.

თვისებრივი მეთოდის საშუალებით გამოვკვეთეთ, როგორც სახელზმნის მორფო-სინტაქსური თვისებრივი მახასიათებლები ქართულსა და ინგლისურ ენებში, ასევე სტუდენტებთან ჩატარებული ექსპერიმენტის შედეგად გამოვლენილი სირთულებები. რის შედეგადაც გამოვლინდა, რომ ინგლისური ენის შემსწავლელთათვის სახელზმნა ერთ-ერთ ლინგვისტურ გამოწვევად რჩება, განსაკუთრებით თარგმანთან დაკავშირებულ საკითხებში.

ნაშრომის სტრუქტურა

ნაშრომი შედგება შესავლის, ოთხი თავისა და დასკვნითი ნაწილისაგან. დისერტაციას თან ერთვის გამოყენებული თეორიული ლიტერატურის, საანალიზო წყაროებისა და ინტერნეტ რესურსების ჩამონათვალი.

ნაშრომის **პირველ თავში** მოცემულია საწყისისა და მიმდღობის მორფო-სინტაქსური სახასიათო ნიშნები ქართულ და ინგლისურ ენებში. რადგანაც სახელზმნა, როგორც სახელის, ასევე ზმნური სახასიათო ნიშნების მატარებელი ენობრივი ერთეულია, ამიტომ მისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური სახასიათო ნიშნების კლასიფიცირებულია სახელისა და ზმნებისთვის დამახასიათებელი მარკერების მიხედვით. ამ კლასიფიკაციის საფუძველზე გამოვლინდა, რომ მორფოლოგიური ნიშან-თვისებების მიხედვით სახელზნური ფორმებში გაცილებით მეტად ვლინდება ზმნისთვის სახასიათო ნიშნები.

ნაშრომის **პირველ თავში** ასევე მოცემულია ქართულ და ინგლისურ ენებში კვლევის შედეგად მორფოლოგიურ საფუძველზე გამოვლენილი ალომორფიზმები და იზომორფიზმები.

სადისერტაციო ნაშრომის **მეორე თავში** მოცემულია ქართულ და ინგლისურ ენებში სახელზმნური ფორმების, როგორც სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში, ასევე ის სანტაქსური კავშირები და კონსტრუქციები, რომლებშიც სახელზმნური ფორმები მთავარი და მნიშვნელოვანი ელემენტებია. კვლევის საფუძველზე გამოვლინდა, რომ სინტაქსური მახასიათებლების მიხედვით სახელზნური ფორმები ფართოდ ავლენენ სახელისთვის დამახასიათებელ ნიშნებს.

მესამე თავში მოცემულია ქართულ-ინგლისური და ინგლისურ-ქართული თარგმანის საფუძველზე გამოვლენილი სახელზმნის მხატვრულ თარგმანში გადატანის თავისებურებები.

მეოთხე თავში წარმოდგენილია ჩვენ მიერ ჩატერებული ექსპერიმენტის ანალიზი, რომელიც ეხება ინგლისური ენის შემსწავლელი სტუდენტების მიერ გამოვლენილ სახელზმნის გამოყენების პრაქტიკულ უნარებს და თარგმანში მისი გადატანის თავისებურებებს.

დასკვნით ნაწილში მოცემულია საანალიზო მასალაზე დაყრდნობით შემუშავებული კვლევის ძირითადი შედეგები. დასაბუთებულია, რომ სახელზმნის

მორფო-სინტაქსური თვისებები ტიპოლოგიურ ჭრილში ფართო და კომპლექსური საკითხია, რომლის სრულფასოვნად შესწავლის საფუძველზე შესაძლებელია, იმ შეუსაბამოების აღმოფხვრა, რომელიც თავს იჩენს ქართული-ინგლისური და ინგლისურ-ქართული ტექსტების თარგმანის პროცესში.

ნაშრომის აპრობაცია:

კვლევის თემატიკა, მიმდინარეობა, ძირითადი შედეგების ნაწილი ეტაპობრივად აისახა სამეცნიერო მოხსენებებსა თუ სტატიებში; სადისერტაციო ნაშრომის თემასთან დაკავშირებით გამოვაქვეყნეთ შემდეგი სტატიები:

1. თამარ გელაშვილი - საწყისისა და ინფინიტივის ზოგი მორფოლოგიური თვისებურების ურთიერთმიმართებისათვის ქართულსა და ინგლისურში, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია: „კულტურათმორისი დიალოგები“ IV, სამეცნიერო შრომების კრებული, გამომცემლობა: „მერიდიანი“, 2017, გვ.112-116;
2. თამარ გელაშვილი - მიმღეობის ტრანსფერის თვისებურებები ქართულ-ინგლისურ თარგმანთან მიმართებაში (კ.გამსახურდიას „დიდოსტატის კონსტანტინეს მარჯვენის“ მიხედვით), უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომების კრებული, N1(30), თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გამომცემლობა: „უნივერსალი“, 2017, გვ.59-64.
3. თამარ გელაშვილი - გერუნდივის თარგმანში გადატანის თვისებურებები ინგლისურ-ქართულ თარგმანთან მიმართებაში (მ. მიჩელის რომანის „Gone with the Wind“ მიხედვით), საერთაშორისო რეცენზირებადი მულტილინგვისტური სამეცნიერო ჟურნალი „Scripta manent“, N2(38), თბილისი, 2018, გვ.14-19.
4. თამარ გელაშვილი - საწყისისა და ინფინიტივის სინტაქსური ფუნქციის ტიპოლოგიური მახასიათებლები ქართულ და ინგლისურ ენებში, საერთაშორისო სამეცნიერო რეფერირებადი ჟურნალი „ენა და კულტურა“, N20, ქუთაისი, 2018, გვ.21-32.

თავი I

სახელზმნის მორფოლოგიური მახასიათებლები

1.1. სახელზმნის მორფოლოგიური მახასიათებლები ქართულში

სახელზმნებს გააჩნიათ, როგორც ზმნური, ასევე სახელისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიურ-სინტაქსური ნიშნები. სახელზმნა განეკუთვნება უპირო ზმნებს, ანუ უუღლებელს. ზმნის უპირო ფორმები ქართულში ყველა ბრუნვაშია და წინადადებაში მათ ისეთივე ფუნქცია აქვთ, როგორც სახელებს. ამის გამო ისინი სახელებია, მაგრამ მათ ზმნური ნიშნებიც მოეპოვებათ.

ა. შანიძე, სახელზმნის ყველა თავისებურების გათვალისწინებით, აღნიშნავს: „მიუხედავად იმისა, რომ სახელზმნა სახელის ნიშნებსაც ატარებს და ზმნისაც, მისი ადგილი უფრო ზმნათა სისტემაშია, ვიდრე სახელისა, იმიტომ რომ ზმნასთან მას აერთიანებს ლექსიკური შინაარსი, წარმოება და გამოყენება III სერიის ფორმათათვის“ (შანიძე 1973: 557). ამის დასასაბუთებლად ა. შანიძეს მოჰყავს რამდენიმე არგუმენტი:

I. თუ ვიცით, რას ნიშნავს რომელიმე ზმნა პირიანი ფორმით, გვეცოდინება უპირო ფორმათა მნიშვნელობებიც; მაგალითად: თუ ვიცით, რას ნიშნავს „დავამხო“, ისიც ვიცით, რას ნიშნავს ეს ფორმები: დამხოვა, დამამხოველი, დასამხოველი, დაუმხოველი, დამხოვილი.

II. სახელზმნა ზმნებისაგან არის ნაწარმოები და არა სახელისაგან. როცა სახელისგან ზმნას ვაწარმოებთ, მას სახელის არაფერი რჩება, მაგრამ ზმნისაგან სახელს ვერ ვაწარმოებთ ისე, რომ მას რაიმე ზმნური ნიშანი არ გაჰყვეს. მართალია, ზმნისაგან ნაწარმოებმა სახელმა შეიძლება შემდეგ დაკარგოს ზმნური ნიშნები და ჩვეულებრივი სახელების რიგებში გადავიდეს, მაგრამ ეს ხდება სიტყვის მნიშვნელობის განვითარების შემდგომ საფეხურზე.

III. ერთპირიანი ვნებითის ფორმებს III სერიაში ვერ ვაწარმოებთ ისე, რომ არ გამოვიყენოთ სახელზმნის ერთ-ერთი სახე - წარსულ-დროიანი ვნებითი გვარის მიმღეობა; მაგალითად: დამხოვილ-ი: დამხოვილა, დამხოვილიყო, დამხოვილიყოს; ხოლო ორ-პირიანი ვნებითის ფორმათა წარმოებას იმავე სერიაში უახლოესი კავშირი აქვს საწყისთან: და-მხოვ-ა ; დაგ- მხოვ-ია. (შანიძე 1973: 557-558).

სახელზმნას შეიძლება ზმნის მხოლოდ წარმოქმნის კატეგორიები ჰქონდეს (გარდა ქცევისა და სიტუაციისა): გეზი, ორიენტაცია, ასპექტი, გვარი, კონტაქტი. უღლების კატეგორიებიდან კი –თანმიმდევრობა.

ფლექსიის ანუ მიმოხრის თვალსაზრისით, სახელზმნა ბრუნვიანი სიტყვაა და იგი ამის გამო წინადადებაში ისეა გამოყენებული, როგორც სახელი (შეიძლება იყოს სუბიექტი, ობიექტი, განსაზღვრება ან სხვა), მაგრამ, ამავდროულად, სახელზმნა გარკვეულ შემთხვევებში ინარჩუნებს სახელთან ზმნური შეწყობის უნარს გარკვეულ ბრუნვაში, ვთქვათ მოქმედებითში; მაგალითად, პირიან ფორმებს ავიღებთ თუ უპიროს “დაჭრა” ზმნისას, სულ ერთია, ყველა თანაბრად შეიწყობს მოქმედებითი ბრუნვის ფორმას და ყველა ერთსა და იმავე გაგებას მოგვცემს: ხანჯლით დაჭერი, ხანჯლით დაუჭრია, ხანჯლით დაჭრილმა, ხამჯლით დასაჭრელი, ხანჯლით დაჭრამ და ა.შ.

ძველ ქართულში კიდევ მეტი ზმნური ძალა ჰქონდა სახელზმნას: ვითარებით ბრუნვაში დაყენებულ საწყისს (ზოგჯერ მოქმედებითი გვარის მიმღეობასაც) შეეძლო პირდაპირი დამატება ჰქონოდა ევროპულ ენათა ინფინიტივის მსგავსად: „მოსე ბრძანა წიგნი განტევისა“. ; „აწ ბრძანე დაკრძალვად საფლავი იგი“ (შანიძე 1973: 558).

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ა. შანიძე ასაბუთებს, რომ სახელზმნა უფრო ზმნაა, ვიდრე სახელი.

ტერმინი „მიმღეობა“, მეცნიერთა აზრით, არ არის ზუსტი, ხელოვნურია, აჯობებდა, უფრო შესატყვისი გამონახულიყო, მაგალითად „მოზიარე“, „მონაწილე“ ან სხვა რამ, მაგრამ „მიმღეობა“ ტრადიციულია და ამიტომ ჯერ კიდევ ძალაშია.

მეტყველების ნაწილთა სისტემაში სახელზმნათა ადგილის შესახებ ქართულ ლინგვისტიკაში გამოთქმულია სხვადასხვა მოსაზრება:

ა.შანიძე სახელზმნებს აკუთვნებს ზმნებს და მათ განიხილავს ზმნათა სისტემაში.

აკ. დავითიანი თვლის, რომ სახელზმნა ისეთივე დამოუკიდებელი სრულუფლებიანი მეტყველების ნაწილია, როგორც სახელი და ზმნა. ამიტომ სახელზმნა უნდა გამოიყოს ცალკე მეტყველების ნაწილად და მისი ანალიზის დროს აღინიშნოს როგორც ზმნური, ისე სახელური კატეგორიები (დავითიანი 1975).

შ. კეკელიას მიაჩნია, რომ სახელზმნის სწავლება სკოლაში მეტად რთულია, რადგან ერთი და იგივე სიტყვა რამდენჯერმე დასახელებული სხვადასხვა მეტყველების ნაწილთან: წერა- მოქმედების სახელი(არსებითთან); უპირო ზმნა (ზმნის რაობის დროს)

და საწყისი (სახელზმნასთან). ამიტომ, კეკელიას აზრით, პროგრამიდან და სასკოლო სახელმძღვანელოდან სახელზმნა ცალკე თემად უნდა იქნეს ამოღებული და საწყისი განიხილებოდეს არსებით სახელებში, მიმღეობა კი - ზედსართავებში (კეკელია, 1973).

უ. ყორღანაშვილი სახელზმნასთან დაკავშირებით აღნიშნავს, რომ სასურველია, საწყისისა და მიმღეობის სწავლებისას მოხდეს მათი დიფერენცირება, კერძოდ: არსებითი სახელის შინაარსით დაჯგუფებისას მოქმედების სახელებში დავტოვოთ მხოლოდ სახელურ ნიშნებიანი მოქმედების სახელები: ჭრიალი, რაკრაკი, ტირილი...(ამგვარ სიტყვათათვის „მოქმედების სახელები“ გამართლებულია). მეორე მხრივ, სახელზმნური საწყისები (კეთება, ხატვა) ამოვიღოთ არსებითი სახელის შინაარსეული ჯგუფიდან და განვიხილოთ თემა „საწყისში“, ხოლო სი-ილ, სი-ულ აფიქსებიანი-აბსტრაქტულ სახელებში (ყორღანაშვილი 1973).

1.1.1. საწყისის მორფოლოგიური მახასიათებლები

სამეცნიერო ლიტერატურაში პარარელურად იხმარება ორი ტერმინი-„საწყისი“ და „მასდარი“.

მასდარის შესახებ ადრევე მიქცეულა ქართველ მკვლევართა ყურადღება. ანტონ პირველის ცნობით, მასდარზე ჯერ კიდევ აზრი გამოუთქვამს იოანე ფილოსოფოსს (პეტრიწს), მაგრამ არ არის ცნობილი, რას ეყრდნობოდა ანტონი, ზეპირ გადმოცემას თუ იოანე პეტრიწის რომელიმე შრომას. ამ ცნობის საფუძველზე ალ. ცაგარელი ვარაუდს გამოთქვამს, რომ შესაძლოა, იოანე ფილოსოფოსს ქართული ენის აგებულების შესახებ რაღაც ნაშრომი ჰქონდა, რომელიც, ალბათ, ანტონის დროსაც არსებობდაო (ფეიქრიშვილი 2010: 235).

ე. ბებუნაშვილი შენიშნავს: „ მთლად ნათელი არ არის , იოანე პეტრიწის რა ნაშრომს გულისხმობს ამ შემთხვევაში ანტონი. პირველი რედაქციის წინასიტყვაობაში ის აცხადებს-ჩემამდე ქართული ენის გრამატიკა არავის დაუწერიაო. და შემდეგ კი იმავე პირველ რედაქციაში გამოთქვამს გაკვირვებას, რატო არ მიაქცია ამ საკითხს იოანე ფილოსოფოსმა ყურადღებაო“ (ბაბუნაშვილი 1970: 184).

მასდარს დაწვრილებით განიხილავს ანტონ პირველი. მისი აზრით, „სახელზმნა არს განრჩევა წოდებითი მნიშვნელი ქმნისა, ანუ ვნებისა“. ე.ი. სახელზმნა სახელწოდებით განარჩევს მოქმედებას ან ვნებას. იწარმოება თხრობითი კილოს აწმყო

დროის პირველი პირის ფორმისგან, მოეპოვება სახელის ყველა კატეგორია, აქვს ზმნად გაპიროვნების უნარიც და ზმნის ზოგი კატეგორიაც. მაგალითად: გვარი- მოქმედებითი და ვნებითი (წერა-წერუა, ნათლისღება-ნათლისღებვა...) და რიცხვი. (მხ. და მრ.)(ანტონ კათალიკოსი 1885:197).

ანტონ კათალიკოსის მიხედვით საშუალო გვარის სახელზმნებია: სლუა, ჯდომა, დგომა, მდგმოება...

ანტონ პირველი „ქართული ენის დრამატიკაში“ სახელზმნის შემდეგ სახასიათო ნიშნებს გამოყოფს:

- სახელზმნა არ გადაკეთდება „ზმნად პირდებულად“;
- სახელზმნას შეიძლება ჰქონდეს ზმნისწინი (აღწერა, წარსლუა...);
- სახელზმნას შეიძლება წინ ზმნიზედა დაერთოს(ბოროტ-ზრახუა...);
- წინადადებაში ზმნის „უფალიც“ შეიძლება იყოს (ე.ი. ქვემდებარე) და „სამიებოც“(ე.ი.დამატება).

ანტონი ერთმანეთისგან განასხვავებს წარა (წერვა) და წერად (წერადი) ფორმებს. პირველი მისთვის სახელზმნას წარმოადგენს, მეორე-განუსაზვრებელ სქესს, იმავე უჩინო სქესს. ანტონი ზოგჯერ სახელზმნის ნაცვლად „ნაკლ-ზმნა“ ტერმინს იყენებს.

როგორც სპეციალურ ლიტერატურაშია აღნიშნული, ნაზმნარი არსებითი სახელის აღსანიშნავად, როგორც ჩანს, ანტონს პირველად „ნაკლ-ზმნა“ უხმარია, ხოლო შემდეგ იგი გადაუკეთებია „სახელზმნად“. ეს შესწორება კარგად ჩანს თვით ხელნაწერებში („ნაკლ-ზმნის) პირველ სიტყვას ხაზი აქვს გადასმული და თავზე აწერია „სახელ“). ახალი ტერმინის საფუძველია ამ ტერმინის ქვეშ ნაგულისხმევი მოვლენების თავისებურებანი: ამ ფორმებს ახასიათებს სახელისა და ზმნის კატეგორიები, ისინი „სამართლიანად იზედწოდა ჩუენგან სახელზმნადო“, წერს ანტონ კათალიკოსი (ანტონ კათალიკოსი 1885: 119).

შემდეგ ანტონი განიხილავს ვითარებით ბრუნვაში დასმულ მასდარს. იგი სახელზმნისგან დამოუკიდებლად მსჯელობს „წერად“, „წერადი“ ფორმებზე. „ ამ ფორმებს არ აქვს დანიშნულება პირთა მიმართ“. (მეტიც, „განუსაზღურებელ ყოფითა უჩინოებს პირთა მიმართ და რიცხუთა“...), მაგრამ აქვს გვარი და დრო. ვნებითი გვარის ნიშანია „ვ“. დრო ორი აქვს : აწმყო (წერად, წყინებად, ჭამად) და მყოფადი (წყენადი,

წყინებადი, ჭამადი) ნამყო დროის გაგებას მას მხოლოდ პირიანი ზმნა აძლევს. მაგალითად: „შენ წყინებად მოსწრაფე იყავ ჩემდა“ (ანტონ კათალიკოსი 1885: 201).

ანტონი საუბრობს, რომ აწყო დროის ფორმები გვაჩვენებს ან მოქმედებას აწყო დროში და იწარმოება -ად ნიშნით (შეყუარებად), ან ვნებას აწმოსავე დროში (შეყუარებვად, აღხოცვად). მყოფადის ნიშნად კი -დი ფორმატს გამოყოფს და დასძენს, მუდამ ვნებითის გაგება აქვსო. „ნიადაგ ვნებითად წარმოდგების“ (ანტონ კათალიკოსი 1885: 119).

ანტონის მსგავსად, გაიოზიც ყურადღებას ამახვილებს ვითარებით ბრუნვაში დასმულ მასდარზე. უფრო არსებითი ის არის, რომ გაიოზი თანდებულიანი ბრუნვის შესახებ აღარაფერს ამბობს და განუსაზღვრელი კილოს დამატებისათვის ნიშანდობლივად მხოლოდ ორ ბრუნვას მიიჩნევს. „ანტონისგან განსხვავებით, ფორმები ქმნადი, სწავლადი, გაიოზის აზრით, მყოფადი დროის მიმღეობაა -ადი ნიშნით ნაწარმოები და არა განუსაზღვრელობითი კილოს მყოფადი“ (ჩუბინაშვილი 1965: 19).

დ. ჩუბინაშვილი „მოკლე ქართულის გრამატიკაში“ მასდარზე სპეციალურად არ ჩერდება. იგი გამოყოფს წესიერ ზმნათა ოთხ უღლებას:

- პირველ უღლებაში წარმოდგენილია ის ზმნები, რომელთა მასდარები ბოლოვდებიან -ოვა, -ემა, -ომა, -ენა- და -ა ფორმატებით.
- მეორე ტიპის უღლებაში შედიან -ება, -ვა, -ობა, -ევა და -მა დაბოლოებიანი ზმნები(იგივე მასდარები).
- მესამე ტიპის უღლებას განეკუთვნებიან -ოლა, -ილი, -ლა და -ნა დაბოლოებიანი მასდარები.
- მეოთხე უღლებაში შედის ნაცვალსახელური ზმნები. მაგალითად: მწამს, მიხარია.

როგორც ჩანს, დ. ჩუბინაშვილი მხოლოდ მასდარის საწარმოებელი ფორმატების ჩამოთვლით კმაყოფილდება და სპეციალურად მასდარის წარმოებაზე არ ჩერდება. სიანტერესო ისაა, რომ მან პირველმა უარყო განუსაზღვრელი კილოს არსებობა ქართულში და აღნიშნა, რომ მის მაგივრობას ეწევა ნაზმნარი არსებითი სახელი, რომელიც არის ყოველი ზმნის ძირი (ჩუბინაშვილი 1855: 19).

მარი ბროსე თავის „ქართლ ღრამატიკაში“ არსებით და ზედსართავ სახელებთან ერთად ცალკე თავს უთმობს ნაზმნარი სახელების წარმოებას. იგი იცნობს ანტონის

ტერმინს სახელზმნას (nom verbal) და მოჰყავს მასდარული ფორმები- ხსნა, ზრდა, ცემა.... და გამოყოფს მასდარის -ა მაწარმოებელს (ცხადაძე 1984: 17).

მ. ბროსე მასდარულ ფორმებს განიხილავს ზედსართავ, არსებით და მიმღეობის ფორმებთან ერთად. ხშირად მიმღეობის და მასდარის საწარმოებელი აფიქსები ერთმანეთშია არეული. ჩანს, რომ მ. ბროსეს მასდარი უფრო სახელად მიაჩნია, ვიდრე ზმნურ ფორმად, რადგან მასდარს სახელებში განიხილავს.

მასდარის შესახებ ვრცელი მსჯელობაა გაშლილი მ. ჯანაშვილის გრამატიკაში. იგი წინამორბედ გრამატიკოსთაგან განსხვავებით ზმნის ხუთ კილოს განიხილავს. მეხუთეა განუსაზღვრელი. მ. ჯანაშვილმა განუსაზღვრელ კილოში ახალი შინაარსი ჩადო. ეს ტერმინი მან სახელზმნას უწოდა. „განუსაზღვრელ დახრაში დაისახელების მხოლოდ მოქმედება, აღუნიშნელად პირისა ანუ საგნისა, რომელსაც ეკუთვნის ეს მოქმედება. მაგალითად: სწავლა, ჭამა, ლოცვა.“ როგორც ჩანს, აქ საუბარია უპირო ზმნაზე და არა განუსაზღვრელ სქესზე (ჯანაშვილი 1906: 54).

მომდევნო თაობის გრამატიკოსები (ს. ხუნდაძე, ი. ნიკოლაიშვილი, ი. სიხარულიძე) შედარებით ნაკლებ ადგილს უთმობენ სახელზმნას.

უცხო ენების გრამატიკების თარგზე მე-19 საუკუნის გრამატიკოსები ქართულში მასდარის სხვადასხვა ბრუნვის ფორმას მეტყველების სხვადასხვა ნაწილად თვლიდნენ და ეგონათ, რომ ქართულს მოეპოვებოდა ისეთი გრამატიკული კატეგორიები, როგორიცაა გერუნდივი და სუპინუმი. რა არის გერუნდივი და სუპინუმი? გვაქვს თუ არა ისინი ქართულში?

გერუნდივი ნაზმნარი არსებითი სახელია, რომელშიც ცხადად ჩანს ზმნურობა. მ. ბროსე გერუნდივის ხუთ ბრუნვას გამოყოფს ქართულში: 1) შეყვარებისა 2) შეყვერებასა 3) შეყვარებითა 4) შეყვარებად 5) შესაყვარებლად.

დ. ყიფიანი უარყოფს განუსაზღვრელი სქესის არსებობას ქართულში და დასძენს: „ამის მაგივრად (ე.ი. უჩინო სქესის ნაცლად) იხმარება სიტყვა, რომელსაც ჩვენებურად ჰქვია „სახელზმნა“. მხოლოდ ლათინურში არის მსგავსი ამისი, რომელსაც ეწოდება გერუნდი: წერა, შენება, კეთება, დგომა... უწინ იყო წერად, შენებად, კეთებად, დგომად... მაგრამ შემდეგში ვნახავთ, რომ ეს სხვა სიტყვის ნაწილი არის, რომელსაც ეწოდება ზმნიზედა. დ. ყიფიანი „გერუნდი“ ტერმინში გულისხმობს მასდარს, „გერუნდივ“-ში -

მიმღეობას, „სუპინ“-ში კი- ვითარებით ბრუნვაში დასმულ მასდარს“ (ყიფიანი 1882: 72).

დ. ყიფიანი „გერუნდი“-ს, „გერუნდივ“-ისა და „სუპინი“-ს ორ ფორმას განარჩევს: მარტივსა და სრულს. მაგალითად: მიმღეობა (გერუნდი): მარტივი- კეთება და სრული- გაკეთება; გერუნდივი: მარტივი- საკეთებელი, სრული-გასაკეთებელი; სუპინი: მარტივი- საკეთებლად და სრული-გასაკეთებლად (ყიფიანი 1882: 103).

ცხადია, დ. ყიფიანისთვის „მომღეობა“ ზოგადი ტერმინია, რომელშიც მკვლევარი გულისხმობს „გერუნდსაც“, „გერუნდივსაც“ და „სუპინსაც“.

საინტერესოა გ. დეეტერსის მოსაზრება სახელზმნასთან დაკავშირებით. იგი თავის მონოგრაფიაში „ქართული ზმნა“ ნაზმნარი არსებითის განხილვისას ყურადღებას ამახვილებს მათი ხმარების შემთხვევებზე. მისი აზრით, ძველ ქართულში ნაზმნარი სუბსტანტივის მიმართულებითი ბრუნვა იხმარებოდა მოძრაობის გამომხატველ ზმნებთან ერთად (ცხადაძე 1984: 20).

ზემოთ განხილულ მკვლევართა მოსაზრებიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ: მკვლევართა უმეტესობა მასდარს მხოლოდ სინტაქსური ფუნქციით განიხილავს, ისინი ნაკლებ ადგილს უთმობენ მასდარს, როგორც მორფოლოგიურ კატეგორიას, არ აანალიზებენ მასდარს მორფოლოგიის თვალსაზრისით, არ ინტერესდებიან მასდარის წარმოებით, საწარმოებელი აფიქსებით და უფრო მეტად სინტაქსურ ფუნქციას აქცევენ ყურადღებას.

ძველი გრამატიკოსები უცხო ენების მიბაძვით მასდარს (სხადასხვა ბრუნვაში დასმულს) სხვადასხვაგვარად განიხილავდნენ. ისინი ვერ ამჩნევდნენ მასდარის სხვადასხვა ბრუნვისა და მიმღეობის ფორმებს. აქედან გამომდინარე, ცხადია, გერუნდივი და სუპინი ძველსა და ახალ ქართულს არ მოეპოვება. ძველ ქართულში ზოგჯერ სუპინიმის ფუნქციას ასრულებდა ვითარებით ბრუნვაში დასმული მასდარი სურვილის, დაწყების, ბრძანების, მოძრაობის გამომხატველ ზმნებთან. ახალ ქართულში, ისევე როგორც ლათინურსა და ბასკურში, გერუნდივი და სუპინიმი გადმოიცემა მიმღეობითი ფორმებით (საკითხავად, საკეთებლად, მოსასმენად).

საწყისის და, ზოგადად, სახელზმნის მორფოლოგიურ თავისებურებებსა და წარმოებაზე პირველი მეცნიერული კვლევა მოცემულია აკაკი შანიძის „ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლებში.“

აკაკი შანიძის განმარტებით, „საწყისი ჰქვია ზმნის უღლებელ ფორმას, რომელიც ზმნის ლექსიკური მნიშვნელობის მატარებელია უღლების კატეგორიათაგან განყენებულად(პირისა, დროისა, კილოსი და სხვათა.)“. ე.ი. საწყისს აქვს ზმნის ლექსიკური მნიშვნელობა, მაგრამ არ მოეპოვება უღლების კატეგორიები (შანიძე 1973: 558).

საწყისის სახელადი ნიშნები

საწყისს სახელის კატეგორიებიდან გააჩნია ბრუნვის კატეგორია, რაც გულისხმობს იმას, რომ ის შეიძლება შეგვხვდეს სხვადასხვა ბრუნვის ფორმით წინადადებაში. ჩვენ მიერ მოძიებული მაგალითები საწყისის ბრუნვის მრავალფეროვნების ვიზუალური ილუსტრირებაა:

სახ. „გულის **გაჩერება** სიკვდილი არ ყოფილა“ (დუმბაძე 1989: 405).

მოთ. „თოვს! ამნაირი დღის **ხარებამ** ლურჯი...“ (ტაბიძე 2011: 82).

მიც. „საქართველოს **ძლიერებას**, **აღორძინებას** და **შემართებას** გაუმარჯოს“
(დუმბაძე 1989: 405).

ნათ. „სიყვითლე, ფენა ფერთა **კვდომისა**“ (ტაბიძე 2011: 37).

მოქ. „მე დემონების **ქროლვით** მარადით“ (ტაბიძე 2011: 62).

ვით. „მისი ხმა სადღაც **ოხვრად** გაისმა“ (ტაბიძე 2011: 44).

წოდ. „ბაგეთა **ლოცვაო**, დიდება და ძეგლო“ (ტაბიძე 2011: 34).

ბრუნვის კატეგორიისაგან განსხვავებით საწყისი მრავლობითის ფორმებს ვერ აწარმოებს, თუმცა, არც ის შეიძლება ითქვას, რომ მას მხოლოდითი ფორმა გააჩნია. საზოგადოდ შეიძლება ითქვას, რომ საწყისს რიცხვის გაგება არ გააჩნია. „საწყისის მხოლოდობითობა მოჩვენებითია“ (შანიძე 1973: 558).

საწყისის რიცხვის კატეგორიასთან დაკავშირებით განსხვავებული აზრი აქვს გამოთქმული ი. იმნაიშვილს და ძველი და ახალი ქართულის მონაცემების მიხედვით შენიშნავს: „არ შეიძლება ვთქვათ, რომ საწყისს მრავლობითი რიცხვი არ გააჩნია: გმობანი, სალმობანი, ძგერანი“ (იმნაიშვილი 1957). ი.იმნაიშვილის მოსაზრების დამადასტურებელ მაგალითად ჩვენ მიერ მოძიებული გ.ლეონიძის ერთ-ერთი სტრიქონი შეიძლება დასახელდეს: „ჩქარა მინდა ვუყელო, მესმის მათი თქერანი“ (ლეონიძე 1985: 437).

ებიანი მრავლობითი საწყისს არ ეწარმოება, მაგრამ, თუკი საწყისი მთლიანად არსებითი სახელის რიგში ჩადგება (ე.ი. ზმნასთან გაწყვეტს კავშირს), მაშინ მას ებიანი მრავლობითის ფორმა ექნება. მაგალითად: განცხადება- განცხადებები, კითხვა- კითხვები, სხდომები, კრებები, შრომები...ესენი უკვე არსებით სახელს განეკუთვნებიან.

საწყისის ზმნური ნიშნები

საწყისს მოეპოვება წარმოქმნის კატეგორიები: გეზი, ორიენტაცია, ასპექტი, კონტაქტი, იშვიათად გვარიც. აკლია- ქცევა და სიტუაცია.

მაგალითად: საწყისი „გზავნა“

გეზი: **გზავნა - ჩავგზავნა**
(მიუმართი) (მიმართი)

ორიენტაცია: **გაგზავნა- გამოგზავნა**
(მაშორებელი- მახლოებელი)

ასპექტი: **გზავნა-გაგზავნა (შეგზავნა, მიგზავნა, გადაგზავნა)**
(უსრული-სრული)

კონტაქტი: **გზავნა-გზავნილება**
(უშუალო-შუალობითი)

რაც შეეხება გვარის კატეგორიას, მცირეა რაოდენობა იმ საწყისების, სადაც ეს განსხვავება გამოჩნდება გამონაკლისის სახით;

მაგალითად:	<u>მოქმედებითი</u>	<u>ვნებითი</u>
	ტეხა	ტყდომა
	წყვეტა	წყდომა
	ხეთქა	სკდომა

როგორც ა. შანიძე აღნიშნავს, საწყისი საზოგადოდ ზიარი კატეგორიაა მოქმედებითისა და ვნებითისათვის, იგი ერთია ორივე გვარისთვის. ე. ი. იგი თანაბრად განეკუთვნება ორივე გვარის პირიან ფორმებს. მაგალითად: 1) „სახლის შენება“ ნიშნავს როგორც იმას , რომ სახლს აშენებენ, ისე იმასაც, რომ სახლი შენდება.

2) „გრეხა“ საწყისია, როგორც „ვგრეხ“, ისე „ვიგრეხებისთვის.“ ვთქვათ, ვინმე ძაფს გრეხს (მოქმ.) ; შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მისი „გრეხა“ არ მომწონსო. ეხლა ვთქვათ, რომ

ვინმე იგრიხება (ე.ი. იმანჭება; ფორმა ვნებითა); აქაც შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მისი „გრეხა“ არ მომწონსო.

მაშასადამე, საწყისი ერთი ყოფილა იმ ზმნებისათვის, რომელთაც პირიან ფორმებში გარჩეული აქვთ მოქმედებითი და ვნებითი გვარის ფორმები. საწყისის ფორმა თანაბრად მიემართება ორივეს (შანიძე 1973: 559).

საწყისს არ მოეპოვება ქცევის ფორმები. მაგალითად: ვ-ა-კეთებ, ვ-ი-კეთებ, და ვ-უ-კეთებ. საწყისად ყველა თანაბრად გვაძლევს „კეთება“ ფორმას.

საწყისი ვერ იძლევა სიტუაციის გაგებასაც. მაგალითად: ვ-წერ და ვ-ა-წერ; ვ-ტეხ და ვ-ა-ტეხ.

საწყისად ყველა თანაბრად გვაძლევს „წერა“ და „ტეხა“ ფორმებს.

საწყისის წარმოება

ა. შანიძე ქართულ ენაში საწყისის მორფოლოგიური ანალიზის დროს აღნიშნავს, რომ საწყისი იწარმოება ზმნის აწმყოს (ან მყოფადის) გაუვრცოებელ ფუძეზე - ა სუფიქსის დართვით. ე. ი. ზმნის ფორმას უნდა ჩამოვაშოროთ პირის, რიცხვის, მწკრივის ნიშნები; ქცევის, გვარის მაწარმოებელი აფიქსები და შემდეგ დავუმატოთ - ა სუფიქსი (ა-შენებს - -- შენებ-ა).

„სამგლოვიარო მან შექმნა მარში, რომ წყევლა-კრულვა ეთქვა ღმერთისთვის“ (ტაბიძე 2011: 72).

„ეს იყო ვერხვის ფოთლების კვნესა“ (ტაბიძე 2011: 68).

„ამ ხომალდებს სამუდამოდ გაჰყვა გაოცება, მშვენიერი ზრახვა“ (ტაბიძე 2011: 130).

ჟ. ფეიქრიშვილი საწყისის წარმოებაზე საუბრის დროს რამდენიმე ფონეტიკურ მოვლენაზე ამახვილებს ყურადღებას და აღნიშნავს, რომ წარმოების დროს განსხვავებული სახის ფონეტიკური მოვლენა იჩენს თავს ქართულ ენაში (ფეიქრიშვილი 2010: 229). მოძიებული საწყისის მაგალითების საფუძველზე ეს ფონეტიკური მოვლენები ფართოდ გამოვლინდა. განვიხილოთ რამდენიმე კერძო შემთხვევა:

ა) როგორც ა. შანიძე აღნიშნავს, საწყისის - ა მაწარმოებლის დართვის შედეგად ინიან ზმნებში იკვეცება თემის ნიშანი „ი“, ხოლო- ავ და -ამ-იანებში იკარგება თემის ნიშნის ხმოვანი ა და რჩება ვ და მ ბგერები. ამ ფონეტიკური მოვლენის ნათელსაყოფად გ. ტაბიძის პოეზიაში მოძიებული შემდეგი სტრიქონები შეიძლება იყოს მოყვანილი:

„ჩქარი გრგვინვა -გრიალით, ქრიან ლურჯა ცხენები“ (ტაბიძე 2011: 57).

„ლაგრაში ლოცვა ვერ დავამთავრე“ (ტაბიძე 2011: 154).

„მე პირველი მახსოვს შენი ნახვა“ (ტაბიძე 2011: 97).

ბ) რაც შეეხება შემდეგ ფონეტიკურ მოვლენას, რომელზეც ა. შანიძე ამახვილებს ყურადღებას, ის ძირითადად -ავ თემის ნიშნიან ზმნებში გვხვდება. იგი გამოყოფს ისეთ ფუძეებს, რომლებიც თავდება **ნ,რ,ლ**, ანუ ნარნარა ბგერებით და აღნიშნავს, რომ საწყისის წარმოებისას ვ გადაინაცვლებს სახელზმნის ფუძეში (შანიძე 1973: 560):

ოხრავს; „ვერც ძილის წინ ნელი **ოხვრა**, და ვერც თასი ღვინით სავსე“ (ტაბიძე 2011: 30).

კლავს; „კვლა მოახსენა ვაზირმან სიტყვა ნაგუშინდელევი“ (რუსთაველი 1986: 285).

ახალი ქართულისათვის ნორმად არის ქცეული საწყისის წარმოება -ა სუფიქსის დართვით. იგი ახასიათებს ზმნების დიდ უმრავლესობას, მაგრამ, ამასთანავე, გვხვდება სხვადასხვა სახის გადახვევა: **ნარიანი**, **ომიანი** და **ოლიანი** საწყისების სახით. თითოეული მათგანის სახასიათო ნიშნები აშკარად ვლინდება მათი მორფოლოგიური ანალიზის შემთხვევაში (ფეიქრიშვილი 2010: 229).

მორფოლოგიური სურათის ნათლად წარმოსადგენად განვიხილოთ თითოეული მათგანი:

ნარიანი საწყისი. ნარიანი საწყისის წარმოებასა და თავისებურებაზე პირველად ყურადღება ა. შანიძემ გაამახვილა და აღნიშნა, რომ ნარიანი საწყისის წარმოების შემთხვევაში ფუძესა და საწყისის ა-ს შორის მოიპოვება ინფიქსი **ნ**, რომლებიც განსაკუთრებით ვინით დაბოლოებულ ფუძეებს ახასიათებს (შანიძე 1973: 561).

ნარიანი საწყისის ეს თავისებურება ჩვენ მიერ მოძიებულ მასალაში მკვეთრად გამოვლინდა:

„სამუდამოდ ასამარებს კაცთა **ხსოვნას** სამარის ქვა“ (ტაბიძე 2011: 23).

„მხოლოდ შენს **ხსოვნას**, ჩემს საშინელ მარტოობაში“ (ტაბიძე 2011: 54).

ა. შანიძე ნარიანი საწყისების წარმოებაზე მსჯელობის დროს რამდენიმე პრობლემატურ საკითხზე ამახვილებს ყურადღებას. კერძოდ, ის გამოყოფს ისეთ საწყისის ფორმებს, როგორიცაა: **თოხნა**, **კორტნა**, **ცოხნა**, **კოცნა**, **ვარცხნა** და ა.შ. და მათ პარალელურად მოჰყვას ისეთი პირიანი ფორმები, სადაც -ნ ინფიქსი შენარჩუნებულია: **ვთოხნი**, **ვკორტნი**, **ვცოხნი**, **ვკოცნი**, **ვივარცხნი** და ა.შ. ზოგი ნარიანი საწყისის ამ

თავისებურებიდან გამომდინარე, ისმება კითხვა, პირიანი ფორმებიდან მოდის -ნ საწყისში, თუ საწყისიდან პირიან ფორმებში? ა.შანიძე ამ საკითხთან დაკავშირებით შემდეგნაირად მსჯელობს: „ამ კითხვის დასმა მართებულია, თუ გავიხსენებთ, რომ „**თოხნა**“ წარმოდგარია „**თოხი**“-სგან, მოსალოდნელი იყო **ვ-თოხ-ავ**, ისე როგორც **ვ-ბარ-ავ**.“ ა. შანიძე ვარაუდობს, რომ ამ კერძო შემთხვევაში ინფიქსი -ნ განვითარდა ჯერ საწყისის ფორმაში და შემდეგ გადავიდა პირიანი ზმნების ფორმებში (შანიძე 1973: 561).

ომიანი საწყისი. ომიან საწყისებთან დაკავშირებით ჟ. ფეიქრიშვილი აღნიშნავს, რომ გარდაუვალი ზმნების საწყის ფორმაში - ა სუფიქსის წინ თავს იჩენს **ომ** ინფიქსი. ასეთი საწყისები ომიანი საწყისების სახელით არიან ცნობილი ქართულ გრამატიკაში (ფეიქრიშვილი 2010: 229).

ჩვენს საანალიზო მასალაში საკმაოდ დიდი რაოდენობის ომიანი საწყისები დადასტურდა:

„მერი იმ ღამეს მაგ თვალთა **კვდომა**“ (ტაბიძე 2011: 54).

„მაშინ გაისმა მის ხმაში **კრთომა**“ (ტაბიძე 2011: 23).

„რომანიული სარჩული **წყრომის**, შეხვედრა მკაცრი გადასწყვეტს ღამით“ (ტაბიძე 2011: 38).

ოლიანი საწყისი. მსგავსად ზემოთ მოცემული ნარიანი და ომიანი საწყისებისა, ოლიან საწყისებს ზმნის ფუძესა და საწყისის ა-ს შორის **ოლ** ინფიქსი აღენიშნებათ და ამ ნიშნის მიხედვით ხდება მათი სახელდება (ფეიქრიშვილი 2010: 229).

„მწუხარე გრძნობა **ქროლის**, მიმოვლის“ (ტაბიძე 2011: 54).

„მე მახარებდა მათ გვერდით **წოლა**“ (ტაბიძე 2011: 60).

„და მაშინ ვიგრძნე მე შენი **თრთოლა**“ (ტაბიძე 2011: 71).

ა. შანიძე დამატებით გამოყოფს **სანიან საწყისებს** და მას **ვალ** ფუძის ზმნათა საწყის ფორმად მიიჩნევს. „ვალ ფუძის ზმანთა საწყისია ს-ვლ-ა(ძველად: ს-ლვ-ა): შე-სვლა, წა-სვლა, მო-სვლა, მი-სვლა და სხვა, სადაც თავკიდური ს - ფუძის კუთვნილება არ არის“ (შანიძე 1973: 561).

სანიან საკითხთან დაკავშირებით განსხვავებული მოსაზრება გამოთქვა ა. ჩიქობავამ და აღნიშნა, რომ **ს** არის ნივთის კატეგორიის ნიშანი, უძველესი დროიდან შემორჩენილი, მაგრამ ეს მოსაზრება არ დამტკიცდა (ჩიქობავა 1942: პარაგრაფი 19).

ჟ. ფეიქრიშვილი ასევე არ გამოყოფს სანიან საწყისებს, როდესაც მიმოიხილავს საწყისების თავისებურებას და წარმოებას. იგი გამოყოფს მხოლოდ **ნარიან, ომიან და ოლიან** საწყისებს მათი წარმოების თავისებურების გათვალისწინებით (ფეიქრიშვილი 2010: 229-230).

სანიანი საწყისის ფორმები, გამოყენების მხრივ, სიმცირით ხასიათდება და ამის არგუმენტად შეიძლება დავასახელოთ ის, რომ ჩვენ მიერ მოძიებული 200-მდე საწყისის მხოლოდ ძალზე მცირე ნაწილს წარმოადგენს სანიანი საწყისის ფორმები:

„**მოსვლას** აპირებს წვიმა, იგრძნო ღრუბლების გეგმა“ (ტაბიძე 2011: 43).

„**მზის ჩასვლა** იყო-ვით ანარეკლი ძველი დიდების“ (ტაბიძე 2011: 7).

ახალ ქართულში შემორჩენილია საწყისის ძველი წარმოების ნაშთები, სადაც საწყისის მაწარმოებლად გამოყენებულია ---**ილ**, სა----**ა**, სი-----**ილ**, და სი -----**ულ** პრეფიქს-სუფიქსები, “თუმცა მათი უმრავლესობა დღეს უკვე არსებითი სახელის რიგებში დგას, მიუხედავად იმისა, რომ მათ მრავლობითი რიცხვი არ ეწარმოება“ (შანიძე 1973: 565).

მსგავსი სახის საწყისების ნიმუშებად შეიძლება ჩვენ მიერ შერჩეული საანალიზო მასალიდან გალაკტიონის სტრიქონების დასახელება:

„განა როსმე სხვა ამგვარი **სიყვარული** მეორდება“ (ტაბიძე 2011: 23).

„ბარათაშვილს აქ უყვარდა ობლად **სიარული**“ (ტაბიძე 2011: 57).

„უძველესი ხეობაა, ხან ლხინის და ხანაც **ტირილის**“ (ტაბიძე 2011: 78).

„და ხშირად მწვავდა ტრფობის **სურვილი**“ (ტაბიძე 2011: 81).

„ვით ცეცხლის **ხეტიალი**, როგორც , ბედის **ტრიალი**“ (ტაბიძე 2011 :57).

„უსასოობა, **სიკვდილი**, ნადგურდება და იხრწნება“ (ტაბიძე 2011: 58).

უსაწყისო ზმნები

ქართულ ენაში მოიპოვება რიგი ნასახელარი ზმნები, რომელთაც არ აქვთ საწყისის გამომხატველი ფორმები და, საჭიროების შემთხვევაში, საწყისის მაგივრობას მათ ის სახელი უწევს, რომლისგანაც ეს ზმნები არიან ნაწარმოები. ასეთი ზმნებია: ვლაპარაკობ (ლაპარაკი), ვბაასობ (ბაასი), ვსაუბრობ (საუბარი) ვჩხუბობ (ჩხუბი). ამ ზმნებთან დაკავშირებით ა. შანიძე ვარაუდს გამოთქვამს, რომ ამგვარი „ზმნების საწყისი ობა-ზე დაბოლოებული უნდა იყოს, მაგრამ ასეთი არ გვხვდება“ (შანიძე 1973: 565).

მოცემული მაგალითებისა და მსჯელობის საფუძველზე აშკარადაა გამოხატული საწყისის მორფოლოგიური თავისებურებები და ის ფონეტიკური მოვლენები, რომელიც საწყისის წარმოების თვალსაზრისით იჩენს თავს ქართულ ენაში.

საწყისის სახელადი და ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიები ვიზუალურად ილუსტრირებულია მოცემულ სქემაში, რომელშიც „+“ აღნიშნავს მოცემული მორფოლოგიური კატეგორიის არსებობას, ხოლო „-“ მოცემული მორფოლოგიური კატეგორიის არ არსებობას.

არსებითი სახელი და საწყისი:

მორფოლოგიური კატეგორიები	არსებითი სახელი	საწყისი
რიცხვი	+	-
ბრუნვა	+	+
სქესი	-	-

ზმნა და საწყისი

უღლების კატეგორიები	ზმნა	საწყისი
პირი	+	-
დრო	+	-
კილო	+	-
გზისობა	+	-
აქტი	+	-
თანამიმდევრობა	+	-
მწკრივი	+	-

ზმნა და საწყისი

წარმოქმნის კატეგორიები	ზმნა	საწყისი
გეზი	+	+
ორიენტაცია	+	+
ასპექტი	+	+
გვარი	+	+/-
დინამიკა და სტატიკა	+	-
ქცევა	+	-
კონტაქტი	+	+
სიტუაცია	+	-

1.1.2. მიმღეობის მორფოლოგიური მახასიათებლები

მიმღეობა ჰქვია ზმნის უუღლებელ ფორმას, რომელიც იბრუნვის და წინადადებაში უმეტესად ისეა გამოყენებული, როგორც ზედსართავი სახელი. მაგალითად: დამწერი, დასაწერი, დაწერილი, დაუწერელი და ა.შ. მიმღეობა ნაზმნარი ზედსართავი სახელია, სინტაქსურად იგი განსაზღვრება ან შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი. მაგალითად:

აშენებული სახლი. (ზედსართავი სახელი)

სახლი აშენებული იყო. (შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი)

მიმღეობა მიუგებს ზედსართავის კითხვებზე: როგორი? რომელი?

მოძიებული მაგალითები ადასტურებენ, რომ მიმღეობას, მსგავსად საწყისისა, აქვს ბრუნვის კატეგორა:

სახ.- „და ცას ეფინება სული **დამავალი**“ (ტაბიძე 2011: 253).

მოთხ.- „**დაჭრილმა** თვალეზი ნელ-ნელა გაახილა“ (გამსახურდია 2005: 168).

მიც.- „ეხლავ იმავ სულს **დადლილს, დაფლეთილს**“ (ტაბიძე 2011: 291).

ნათ.- „**დაჭრილის** გმინვა შორიდან შემომესმა“ (გამსახურდია 2005: 167).

მოქ. - „შენი **ნაწოვით** მე ვარ ჯამთელი“ (ტაბიძე 2011: 243).

ვით.- „**მშფოთვარედ** გადაიქცა მშვიდი, გემების გამოჩნდა სული“ (ტაბიძე 2011: 257).

წოდ.- „**შიგნიდანვე გაბზარულო, დახეთქილო** კეცად“ (ტაბიძე 2011: 255).

სათანადო მაგალითებით ასევე დასტურდება, რომ მიმღეობას აქვს რიცხვის კატეგორია: მხოლობითი და მრავლობითი.

მხოლობითი რიცხვი: „ლოდზე **მჯდარს** მიეახლა და მწუხრის მშვიდობისაო უსურვა“ (გამსახურდია 2005: 16); „**მოფრიალე** მანდილებით, მოფრინავდა ქარი“ (ტაბიძე 2011: 217).

მრავლობითი რიცხვი: „**ორი** მხედარი პირველად **შემოჭრილნი**“ (გამსახურდია 2005: 16); „**თვალნი** ქორებნი **მჭვრეტელნი**“ (ხალხური ლექსები 2001: 20).

მიმღეობის ზმნური ნიშნები

მიმღეობას მოეპოვება ყველა ის წარმოქმნის კატეგორია, რომლებიც საწყისს აქვს: გეზი, ორიენტაცია, ასპექტი, კონტაქტი და გვარი(რომელიც საწყისს იშვიათად აქვს). მიმღეობას, საწყისის მსგავსად, აკლია ქცევა და სიტუაცია. მაგრამ, საწყისისგან განსხვავებით, მიმღეობის ზოგიერთ ფორმას მოეპოვება მიმართებითი დრო, რომელიც თანმიმდევრობის სახელით არის ცნობილი.

მაგალითად : „**გზავნა**“

გეზი: **გზავნილი** - **ჩავგზავნილი**
(მიუმართი - მიმართი)

ორიენტაცია: **გაგზავნილი- გამოგზავნილი**
(მამორებელი- მახლოვებული)

ასპექტი: **გზავნილი- გაგზავნილი (შეგზავნილი, მიგზავნილი, გადაგზავნილი)**

(უსრული - სრული)

კონტაქტი: გაგზავნილი - გაგზავნილებული

(უშუალო- შუალობითი)

გვარი: გამგზავნელი- გაგზავნილი

(მოქმედებითი- ვნებითი)

დროისა და თანმიმდევრობის კატეგორია მიმდევრობაში

მიმდევრობის დროის კატეგორიასთან დაკავშირებით აზრთა სხადასხვაობა არსებობს. ენათმეცნიერთა ნაწილი მიიჩნევდა, რომ მიმდევრობას მოეპოვება დროის კატეგორია, მაგრამ ეს კატეგორია ქართულში რამდენიმე თავისებურებას გვიჩვენებს (შანიძე 1973).

ა) დროის გაგებას გვაძლევს არა სამივე გვარის ზმნები, არამედ ვნებითი და საშუალო გვარის ფორმები.

ბ) სამივე დროის გაგებას მხოლოდ „ვალ“ ფუძის ზმნები იძლევა.

გ) ვნებითი გვარის ზმნა არჩევს უკუთქმით (უარყოფით) მიმდევრობას, რომელსაც საპირისპირო ფორმის უქონლობის გამო, დროული გაგება არ აქვს. მაგალითად: დაუკვლელი, გაუტეხელი, დაუნგრეველი.

დ) ვნებითი გვარის წართქმით (დადებით) მიმდევრობას ორი დრო აქვს, წარსული და მომავალი.

ე) მიმდევრობის დრო მიმართებითია, რაც გულისხმობს იმას, რომ დროის გაგება მიმდევრობის შემთხვევაში სხვა პრინციპზეა დაფუძნებული, ვიდრე დროული გაგება პირიან ფორმებში.

ა. შანიძე ამ საკითხთან დაკავშირებით აღნიშნავს, რომ პირიან ფორმათა დროის გაგება ემყარება იმას, თუ როგორია ურთიერთობა ზმნით აღნიშნული მოქმედების დროსა და საუბრის მომენტს შორის იმ თვალსაზრისით, უსწრებს ერთი რომელიმე მათგანი მეორეს, თუ ემთხვევა ერთი მეორეს; მიმდევრობის დროის გაგება კი ემყარება იმას, თუ რა ურთიერთობაა მიმდევრობით აღნიშნულ დროსა და წინადადებაში გამოყენებული ზმნის დროს შორის იმ მხრივ, თუ რომელი რომელს უსწრებს. მაშასადამე, მიმდევრობის დრო არა დამოუკიდებელი დროა, როგორც პირიან ფორმებში საზოგადოდ, არამედ მიმართებითი: იგი მიემართება იმ დროს, რომელიც წინადადებაში გამოყენებულ პირიან ზმნას აქვს. არსებითად ეს არის არა დროის კატეგორია, არამედ

თანამიმდევრობის. „უფრო მართებული იქნება, ვთქვათ, რომ ვნებიტი გვარის მიმღობას ქართულში აქვს არა დრო, არამედ თანამიმდევრობა. ეს ერთადერთი უღლების კატეგორიაა, რომელიც უუღლებელ ფორმას მოეპოვება“ (შანიძე 1973: 560).

ამ თავისებურების გათვალისწინებით ჩვენ მიერ მოძიებული მიმღობით ფორმებში მომავალი დროის და წარსული დროის გამომხატველი მიმღობის ფორმები გამოვაცალკევეთ და დავუპირისპირეთ. მაგალითად:

მომავალი დროის გამომხატველი მიმღობის ფორმები, რომლებიც იწარმოება საპრეფიქსის საშუალებით:

„წმინდა ნათელში, **ამზობს** ჰეგელი,
წმინდა სინათლეს დიად ბადეში,
ისე ცოტაა **გასაგებელი...**“ (ტაბიძე 2011: 205).

მოცემულ მაგალითში ჩანს, რომ „**ამზობს**“ და „**გასაგებელს**“ შორის დამოკიდებულება დროის თვალსაზრისით აწმყო და მომავალია. მაშინ როდესაც :

„...**მოაქვს** დეპეშებს შავი სვეტებით

შემოხაზული მისი სახელი“ (ტაბიძე 2011: 265).

დამოკიდებულება „**მოაქვთ**“ და „**შემოხაზული**“-ს შორის აწმყო და წარსულია.

წარსული დროის გამომხატველი მიმღობის ფორმები. ასეთი ტიპის მიმღობები წარმოების თვალსაზრისით სამგვარია:

- სუფიქსიანი : -----ილ; ---ულ;

„**დამშვიდებული** ძაღლები ქუჩას ერთგულად იცავდნენ“ (ტაბიძე 2011: 277).

„შენ ამხანაგო, დღიურ პროზიდან ეფემერებში ხარ **ასროლილი**“ (ტაბიძე 2011: 270).

„რა ბრძანეთ?- ვკითხე მე და ცხვრის ქურქში **გახვეულ** წვერგაუპარსვ კაცს
მივაშტერდი“ (დუმბაძე 1989: 267).

- პრეფიქსიანი: ნა-----;

„და მე მისი **ნაფიქრი** მე გავიგონე“ (ტაბიძე 2011: 265).

„ზარში **ნაჯდომი** შავარდნის ხმითა“ (ტაბიძე 2011: 16).

„სიო სარკმლით **მონაქროლი** ველთა ზღაპარს მეუბნება“ (ტაბიძე 2011: 30).

- პრეფიქს-სუფიქსიანი: მ-----არ; მ-----ალ;

„აღარავის აღარ ქონდა გული **ნამტკივარი**“ (ტაბიძე 2011: 113).

„მას თვალზე ქონდა ცრემლი **გამშრალი**“ (ტაბიძე 2011: 203).

მაშასადამე, მიმღეობის დრო არა დამოკიდებული დროა, როგორც პირიან ფორმებში საზოგადოდ, არამედ მიმართებითი: იგი მიემართება იმ დროს, რომელიც წინადადებაში გამოყენებულ პირიან ზმნას აქვს. არსებითად, ეს არის არა დროის კატეგორია, არამედ თანამიმდევრობისა, ამიტომ არა წარსული და მომავალი, არამედ უწინარესი და შემდგომი. დასკვნა - უფრო მართებული იქნება, ვთქვათ, რომ ვნებითი გვარის მიმღეობას ქართულში აქვს არა დრო, არამედ თანამიმდევრობა. ეს ერთადერთი უღლების კატეგორიაა, რომელიც უუღლებელ ფორმას მოეპოვება.

მოქმედებითი გვარის მიმღეობა

ა.შანიძის განმარტებით მოქმედებითი გვარის მიმღეობა არის ფორმა, რომელიც მოქმედებითი გვარის ზმნების სუბიექტური პირის მოქმედებას წარმოადგენს განყენებულად უღლების კატეგორიებისგან (შანიძე 1973: 570).

მოქმედებითი გვარის მიმღეობა ემყარება I სერიის თემას, ამიტომ თემის ნიშანი ყველგან ჩანს, გარდა ინიანი ზმნების მიმღეობისა. (აქ „ი“ იკვეცება „ელ“ სუფიქსის დართვის გამო.) „ავ“ და „ამ“ თემისნიშნიან ზმნათა მიმღეობაში თემის ნიშნები უცვლელად მხოლოდ მაშინ არის წარმოდგენილი, თუ ბოლოში არ დაერთვის „ელ“ სუფიქსი, ხოლო თუ ერთვის, მაშინ მათი ხმოვანი „ა“ ამოვარდება და დარჩება მარტო თანხმოვანი (ვ და მ) (შანიძე 1973: 570).

მიმღეობის ძირითადი მაწარმოებელია პრეფიქსი „მ“ და დამატებით შეიძლება იყოს კიდევ სუფიქსი „ელ“, რომელიც აუცილებელია ინიან ზმნათა მიმღეობაში; სხვაგან კი სუფიქსი შეიძლება დაერთოს, შეიძლება არა.

მოქმედებითი გვარის მიმღეობა წინადადებაში ხშირად გვხვდება. ისინი ადვილად იქცევიან არსებით სახელებად.

მოქმედებითი გვარის მაწარმოებელი აფიქსები მრავალფეროვანია და ეს მოძიებული ნიმუშებიდანაც რეალურად დასტურდება:

მ---ი: „ის არის ჩვენი ბედის **დამწერი**“ (ტაბიძე 2011: 22).

„ეს მთვარე ვინლა შეკერა, ვინ არის მისი **მკერავი**“ (ლეონიძე 2001: 64).

„უცნაური მეწამლე და **მწხიბავი**“ (ტაბიძე 2011: 205).

მ---ელ-ი: „მაგრამ კონტრასტი არის აქ ბედის გულცივი, მკაცრი და **გამყიდველი**“ (ტაბიძე 2011: 273).

„მთვარეა გულის **გამაპოხელი** ვარსკვლავი ვარსკვლავს მიეტკბურება“

(ტაბიძე 2011: 114).

„ბურბუშელას ჩანჩქერი და ლერწი **დამღუპველი**“ (ტაბიძე 2011: 68).

„გიორგისთან ერთად მრავალ ჭირის **გადამხდელი**“ (გამსახურდია 2005: 25).

მ-----არ(ალ): „და ის გამოჩნდა **მკურნალი** ჩემი“ (ტაბიძე 2011: 89).

„ვხედავ დასტებად ნაცრისფერ **მწერალს**“ (ტაბიძე 2011: 58).

მა-----ელ-ი: „განა რომელი გამოგვადგება ჩვენი დღეების **მასწავლებელი**“
(ტაბიძე 2011: 204).

„სადღაც შორს ტყესთან **მატარებელი** სადგურს კივილით
მიუახლოვდა“ (ტაბიძე 2011: 37).

ვნებითი გვარის მიმღეობა

როგორც ქართული ენის გრამატიკის სახელმძღვანელოებშია მითითებული, ვნებითი გვარის მიმღეობა ვნებითი გვარის ზმნის სუბიექტური პირის მოქმედებას წარმოგვიდგენს უღლების კატეგორიათაგან განყენებულად.

ვნებითი გვარის მიმღეობა ისეთი ნაზმნარი სახელია, რომელიც საგნის ნიშან-თვისებას გამოხატავს და რაიმე მოქმედებას ჩადენილ, განცდილად წარმოგვიდგენს.

ფორმათა წარმოების თვალსაზრისით, ვნებითი გვარის მიმღეობა მრავალფეროვანია. იგი შეიძლება იყოს წართქმითი და უკუთქმითი. დროის გაგება აქვს მხოლოდ წართქმით მიმღეობას, რომელსაც შეიძლება გააჩნდეს წარსული და მომავალი დრო.

წარსული დროის ვნებითი გვარის მიმღეობა წარმოების მიხედვით სამგვარია: პრეფიქსიანი, სუფიქსიანი და პრეფიქს-სუფიქსიანი.

1) პრეფიქსიანი მიმღეობის მაწარმოებელია „ნა“ პრეფიქსი:

„ახლა მოაგონდა მამამხეს ჭიაბერის **ნათხრობი**“ (გამსახურდია 2005: 23).

„ზარში **ნაჯდომი** შარავანდის ხმით“ (ლეონიძე 2001: 451).

„დოლის სეზონი მოთავეებულია და **ნასუქალ** ულაყებს არას ავნებს“ (გამსახურდია 2005: 5).

2) სუფიქსიანი მიმღეობის მაწარმოებელია „ილ“ და „ულ“ სუფიქსები:

„მოგონებებში **წასული** შენს ბაგეს დავეხარბები“ (ტაბიძე 2011: 302).

„ო, **განწირულო** და **დაღუპულო**“ (ტაბიძე 2011: 287).

„**გაფრენილ** დღეებს ის არ მიჰკივა“ (ტაბიძე 2011: 258).

„მე მისი წელი მეგონა **თლილი** ვენერას წელი“ (ტაბიძე 2011: 251).

3) პრეფიქს-სუფიქსიანი მიმღეობა, რომელიც იწარმოება მარტივი ფუძისაგან შემდეგი აფიქსების დართვით:

მ----არ-ი; „**გადამწვარ** ხრიოკებს,მზე დაუნდობლად ხრავს, აწიოკებს“

(ტაბიძე 2011: 258).

„სადღაც შორს მოჩანს **დამდნარი** თოვლი“ (ტაბიძე 2011: 73).

მ---ალ-ი: „ფშვნებში **დამპალი** ჩალის ღერებით , გრიალებს ქარი“ (ტაბიძე 2011: 248).

„თვალწინ იშლება **მცხრალი** სასაფლაოთა კვალი“ (ტაბიძე 2011: 300).

ჩვენ მიერ შესწავლილი მაგალითების საფუძველზე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ვნებითი გვარის მიმღეობის პრეფიქს-სუფიქსური წარმოება არ არის პროდუქტიული. ვნებითი გვარის მიმღეობების სუფიქსური წარმოება თითქმის ორჯერ აღემატება პრეფიქსულ და პრეფიქს-სუფიქსურ წარმოების ვნებითი გვარის მიმღეობებს.

საშუალი გვარის მიმღეობა

ა. შანიძე აღნიშნავს, რომ საშუალი გვარის ზმნათა მიმღეობის ფორმები ქართულში ნაკლებად შემუშავებულია, ვიდრე მოქმედებითისა და ვნებითის და ეს ჩვენი კვლევიდან დასტურდება, რადგან მოძიებული მიმღეობის ფორმების მხოლოდ მცირე ნაწილი წარმოადგენს საშუალი გვარის მიმღეობით ფორმებს (იხ. დანართი 1)

- 1) ზოგ ზმნას სრულიად არ აქვს მიმღეობა; ასეთებია, მაგალითად: **მიკვირს, მწყინს, მიჭირს** და სხვა. და მრავალი „**ობ**“-იანი ნასახელარი ზმნები. მაგალითად: **ვანჩხლობ, ვკოჭლობ, ვმათხოვრობ** და სხვა.
- 2) სხვადასხვა ტიპის ზმნებს ერთნაირი მიმღეობა აქვთ და პირიქით, ერთნაირ ზმნებს სხვადასხვანაირად ნაწარმოები მიმღეობა აქვთ.
- 3) ერთი და იმავე ფუძისგან გვაქვს ორგვარად ნაწარმოები ფორმები (სხვადასხვა ეპოქისა და სხვადასხვა დიალექტური წრიდან ლიტერატურაში შემოსული და დამკვიდრებული). ზოგჯერ მათ განსხვავებული მნიშვნელობა აქვთ. მაგალითად: მოახლე და მხლებელი, ფრინველი და მფრინავი, მოყვარე და მოყვარული და სხვა.
- 4) გარდაუვალი ზმნის მიმღეობა სუბიექტური პირის მიმართი ფორმაა. საშუალი ზმნა გარდაუვალია და, აქედან გამომდინარე, საშუალი გვარის მიმღეობაც სუბიექტური პირის მიმართი ფორმაა. მაგრამ არის შემთხვევები, როცა მიმღეობა მიემართება ირიბ-ობიექტურ პირს.

მედიაექტივ ზმნათა მიმღეობა

მედიაექტივ ზმნათა მიმღეობა სხვადასხვანაირად არის ნაწარმოები. მას ახასიათებს, როგორც პრეფიქსული, ასევე პრეფიქს-სუფიქსური წარმოება. მისი მაწარმოებელი აფიქსებია:

მ---: „მე დავინახე **მცურავი** სული“ (ტაბიძე 2011: 251).

„სადაც ვერ წვდება კვალდაკვალ **მსრბოლი** პროექტორიც კი“ (ტაბიძე 2011: 257).

მო- ე: „**მოფრიალე** მანდილით მიფრინავდა ქარი“ (ლეონიძე 2001: 435).

„ყვითლად **მოზაზანე** მზე დაადგა ზვინებს“ (ლეონიძე 2001: 436).

მ--არე: „ცა-ატმებით **მსხმოიარე** ჩახჩახა“ (ლეონიძე 2001: 439).

„უსიტყვოდ შევცქეროდი ბნელში **მთვლემარე** ტაძარს“ (გამსახურდია 2005: 10).

„აქ კი გრილი კორიანტელი და ტყე **მშფოთვარე** თავგამოდებით“ (ტაბიძე 2011: 251).

მ -არ (დისიმილაციით მ-ალ):

„იჯდა ტაძრის ჩრდილისგან **წამომდგარ** ბნელში“ (გამსახურდია 2005: 10).

„ხარი ფურს ეძებს ღრიალით, მე -სიყვარულსა **მყვირალი**“ (ლეონიძე 2001: 44).

„ჯდა **მტირალი** წყლისა პირსა“ (რუსთაველი 1995: 34).

მედიაპასივ ზმნათა მიმღეობა

მედიაპასივ ზმნათა მიმღეობათა მაწარმოებელია პრეფიქს-სუფიქსი მ - არე. ამ შემთხვევაში ძირითადად გამოიყენება მდებარეობის გამომხატველი ზმნები. მიმღეობის გამოსავალი ფორმაა საწყისი. მაგალითად:

„ერთი მოხუცი, იქვე გდებულ ლოდზე **მდგომარე**“ (გამსახურდია 2005: 22).

„**მჯდომარე** მოხუცი ნელნელა წამოიწია“ (გამსახურდია 2005: 23).

მოძიებულ წინადადებებში გამოვლენილი მიმღეობის ზმნური და ზედსართავი სახელის მორფოლოგიური კატეგორიები ვიზუალურად ილუსტრირებულია მოცემულ სქემაში, რომელშიც „+ აღინიშნება მოცემული მორფოლოგიური კატეგორიის არსებობა, ხოლო „-“ მოცემული მორფოლოგიური კატეგორიის არ არსებობა.

ზედსართავი სახელი და მიმღეობა

მორფოლოგიური კატეგორიები	ზედსართავი სახელი	მიმღეობა
რიცხვი	+	+

ბრუნვა	+	+
--------	---	---

ზმნა და მიმღეობა

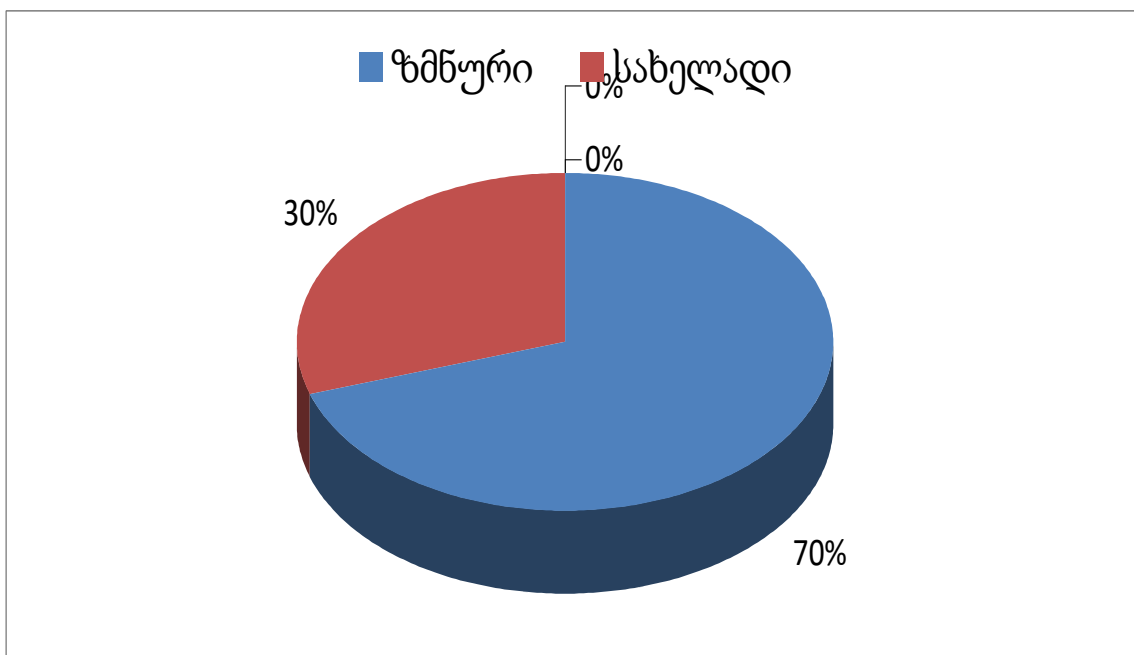
უღლების კატეგორიები	ზმნა	მიმღეობა
პირი	+	-
დრო	+	-
კილო	+	-
გზისობა	+	-
აქტი	+	-
თანამიმდევრობა	+	+
მწკრივი	+	-

წარმოქმნის კატეგორიები	ზმნა	მიმღეობა
გეზი	+	+
ორიენტაცია	+	+
ასპექტი	+	+
გვარი	+	+
დინამიკა და სტატიკა	+	-
ქცევა	+	-
კონტაქტი	+	+
სიტუაცია	+	-

ამგვარად, კვლევის დროს შესწავლილ 100 სახელზმნურ ფორმაში, რომლის მიხედვითაც დავაკვირდით სახელზმნების მორფოლოგიურ ნიშან-თვისებებს, გამოიკვეთა, რომ საწყისის და მიმღეობის ფორმებში ზმნებისათვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური ნიშნების გვერდით, ასევე ვლინდება სახელისთვის დამახასიათებელი თავისებურებები. კერძოდ, ზმნური მორფოლოგიური სახასიათო ნიშნებიდან სახელზმნას მოეპოვება: გეზი, ორიენტაცია, ასპექტი, გვარი, კონტაქტი და

თანამიმდევრობა (მხოლოდ მიმდევრობით ფორმებს), ხოლო სახელის მორფოლოგიური კატეგორიებიდან ბრუნვა და რიცხვი (მხოლოდ მიმდევრობით ფორმებს).

სახელზმნის მორფოლოგიური სახასიათო ნიშნები ქართულში

1.2. სახელზმნის მორფოლოგიური მახასიათებლები ინგლისურში

სიტყვების მეტყველების ნაწილებად გადანაწილებაზე საუბრისას მკვლევართა ნაწილი გამოყოფს სიტყვათა გარკვეულ ლექსიკურ-გრამატიკულ კლასებს, რომლებიც იკავებენ შუალედურ მდგომარეობას [Кобринна, 1986; Шавро, 1996; Руберт, 2001 და სხვა]. მათ რიცხვში შედის სახელზმნაც. ინგლისური სახელზმნის ძირითადი სინტაქსური ფუნქციის ანალიზი (ქვენდებარე, დამატება, გარემოება, განსაზღვრება, პრედიკატივი) გვიჩვენებს, რომ სახელზმნას შეუძლია შეითავსოს როგორც ზმნური, ისე სახელადი თვისებები.

მეტყველების ნაწილების სფეროში გარდამავალი მოვლენები საკმაოდ ხშირია და განპირობებულია ენის გრამატიკული წყობით. ერთი მეტყველების ნაწილიდან მეორეში სიტყვის გადასვლის დროს იცვლება სიტყვის ფუნქცია მეტყველებაში, ჩნდება ახალი გრამატიკული ფუნქციები და ახალი კავშირები სიტყვებს შორის, ხდება სემანტიკური გადაადგილება. როგორც კვლევებმა აჩვენა, საზღვრები მეტყველების ნაწილებს შორის მოძრავია, ისინი მუდმივად არიან ურთიერთ კავშირში (Лингвистический энциклопедический словарь 1990: 519).

განსხვავდება ტრანსპოზიციის ორი ეტაპი: 1) არასრული, ან სინტაქსური, როდესაც იცვლება საწყისი ერთეულის მხოლოდ სინტაქსური ფუნქცია მისი მეტყველების ნაწილისადმი მიკუთვნების შეცვლის გარეშე; 2) სრული ან მორფოლოგიური, რომლის დროსაც იქმნება ახალი მეტყველების ნაწილის ფუნქციების მქონე სიტყვა. ტრანსპოზიციის საშუალებებია აფიქსაცია და კონვერსია (Бал 1953: 35).

სიტყვებს, რომლებსაც აქვთ სხვადასხვა მეტყველების ნაწილების ფუნქციები, ეწოდებათ სინკრეტული, ჰიბრიდული სიტყვები. ერთი მეტყველების ნაწილიდან მეორეში გადასვლის კრიტერიუმების განსაზღვრა წარმოადგენს გარკვეულ სირთულეებს ინგლისურ ენაში, რადგან ერთი და იგივე სიტყვა შეიძლება რეგულარულად გამოიყენებოდეს მეორადი სინტაქსური ფუნქციებით. (Пушина 2001: 42).

ისტორიული კვლევის მონაცემები ადასტურებენ იმას, რომ ყველა უპირო ფორმამ გაიარა ხანგრძლივი ვერბალიზაციის - ზმნური თვისებების შეძენის, მოქმედების სემანტიკის დამყარების სტადია და რომ გენეტიკურად ყველა უპირო ზმნის ფორმა წარმოიშვა სახელისგან (Пушина 2001: 33).

ძველ ინგლისურში ზმნის სისტემა წარმოდგენილი იყო ორი განსხვავებული ჯგუფის, ზმნის პირიანი და უპირო ფორმების სახით. იმ პერიოდის ინგლისურში უპირო ფორმები მოიცავდა მხოლოდ ინფინიტივსა და მიმდებარას. ზმნის პირიან და უპირო ფორმებს შორის განსხვავება უფრო დიდი იყო, ვიდრე ეს თანამედროვე ინგლისურში გვხვდება. სახელზმნებს, ანუ ზმნის უპირო ფორმებს, არ გააჩნდათ უღლების კატეგორია და ფორმას, ბრუნვის მიხედვით, არსებითი და ზედსართავი სახელების მსგავსად იცვლიდნენ (Бал 1955: 38).

ჯ. ალჯეო (Algeo 2010) განიხილავს სახელზმნის ქრონოლოგიურ სახეცვლილებას და აღნიშნავს, რომ სახელზმნური ფორმები თავიდანვე გამოიყოფოდა ინგლისური ენის განვითარების ყველა ეტაპზე, მაგრამ ისინი განსხვავებული სახით არსებობდნენ. კერძოდ, ძველ ინგლისურში განასხვავებდნენ ოთხი სახის სახელზმნურ ფორმას, რომელთა შორის ორი ინფინიტური და ორი მიმდებარითი ფორმა გამოიყოფოდა.

განსხვავება ზმნის უპირო ფორმებს (ინფინიტივსა და მიმდებარას) შორის ძველ ინგლისურშიც მკაფიოდ ვლინდებოდა. ინფინიტივს გააჩნდა მხოლოდ ორი ბრუნვა: საზოგადო (**Common case**) და დატივი (**Dative case**):

საზოგადო ბრუნვა

writan (to write)

drincan (to drink)

მიცემითი ბრუნვა

to writenne(so that I shall write)

to drincenne(so that I shall drink)

საზოგადო ბრუნვაში მდგომი ინფინიტივი ფართოდ გამოიყენებოდა სხვადასხვა სინტაქსური ფუნქციით წინადადებაში, მაშინ, როდესაც მიცემით ბრუნვაში მდგომი ინტინიტივი მხოლოდ მიზნის გარემოების სინტაქსურ ფუნქციას ასრულებდა წინადადებაში.

ძველ ინგლისურში, ინფინიტივისგან განსხვავებით, მიმღეობას კარგად განვითარებული და მრავალფეროვანი გრამატიკული ფორმები გააჩნდა, როგორც ზედსართავის, ასევე, ზმნური კატეგორიებისათვის დამახასიათებელი. კერძოდ, მიმღეობას თავიდანვე გააჩნდა დროის კატეგორია (<http://doclecture.net/1-9100.htm>)

აწმყო დრო

drincende

წარსული დრო

druncen

ძველი ინგლისურისაგან განსხვავებით, თანამედროვე ინგლისურში სახელზმნის სამი ძირითადი ფორმა არსებობს: ინფინიტივი (**the infinitive**), გერუნდივი (**the gerund**) და მიმღეობა (**the participle**). თუმცა, ლინგვისტთა ერთი ჯგუფი გამოყოფს სახელზმნის ოთხ ფორმას: ინფინიტივი, გერუნდივი, აწმყო დროის მიმღეობა და წარსული დროის მიმღეობა.

ზმნის უპირო ფორმები ინგლისურ ენაში სრულიად განსხვავდებიან ზმნის პირიანი ფორმებისგან, რომლებსაც გააჩნიათ შემდეგი გრამატიკული კატეგორიები: პირი, რიცხვი, დრო, ასპექტი, გვარი და კილო. ზმნის უპირო ფორმებს, ანუ სახელზმნებს, ინგლისურში არ გააჩნიათ გაგება ისეთი კატეგორიების, როგორიცაა პირი, რიცხვი და კილო .

ტერმინი “სახელზმნა“ მიაწინებს სახელზმნის ორგვარ ბუნებაზე. სახელზმნებს ზმნური ნიშნების გარდა, რაც ტიპურია ყველა მათგანისთვის, გააჩნიათ სახელადი ნიშნებიც. კერძოდ, ინფინიტივსა და გერუნდივს მოეპოვებათ არსებითი სახელის სახასიათო ნიშნები, ხოლო მიმღეობას - ზედსართავის და ზმნიზედის სახასიათო ნიშნები.

სახელზმნის ზმნური ნიშნები აშკარად შესამჩნევია ინგლისური ენის, როგორც სინტაქსურ, ასევე მორფოლოგიურ დონეზე ანალიზის შემთხვევაში. კერძოდ,

მორფოლოგიური თვალსაზრისით, სახელზმნას გააჩნია დროის, ასპექტის და გვარის გაგება. თუმცა, სახელზმნების შემთხვევაში, დროის გაგება სრულიად განსხვავდება ზმნის პირიანი ფორმებით გამოხატული დროს გაგებისაგან.

ზმნის პირიანი ფორმებით გადმოცემულ დროს გააჩნია განსხვავებული და დამოუკიდებელი ფორმები აწმყოს, წარსულის და მომავლის გამოსახატავად. სახელზმნის შემთხვევაში კი დრო პირობითია, რაც გულისხმობს იმას, რომ ის მიემართება და დამოკიდებულია იმ დროზე, რომელიც პირიან ზმნას აქვს. აქედან გამომდინარე, მას შეუძლია გამოხატოს: ა) თანხვედრა ან ბ) წინსწრება იმ დროის მიმართ, რომელსაც ზმნის პირიანი ფორმა გამოხატავს წინადადებაში.

ცნობილია, რომ სახელზმნური კონსტრუქციები, ანუ სახელზმნებისა და მათი თანმხლები სიტყვების კომბინაციები, წარმოადგენენ სპეციალურ სინტაქსურ ფორმას დამოკიდებული ტაქსისის კატეგორიული მნიშვნელობით. ტაქსისი (ბერძნ. taxis - წყობა, წესრიგი, განლაგება) - ენობრივი კატეგორიაა, რომელიც განსაზღვრავს დროის ფაქტორს მოქმედებებს შორის: ერთდროულობა, არაერთდროულობა, წყვეტა, მთავარი და თანხლები მოქმედების შეფარდება (Ярцева 1983: 503).

უპირო ფორმების დროის მნიშვნელობა რეალურად ექვემდებარება პირიანი ზმნის დროს. პირველად ტაქსისის კატეგორია იქნა შემოტანილი რ.ო. იაკობსონის (Jakobson 1972: 101) მიერ ზმნის კატეგორიების კლასიფიცირებისას. მისი განმარტებით „ტაქსისი ახასიათებს აღნიშნულ ფაქტს სხვა ფაქტთან შეფარდებით და არ არის კავშირში შეტყობინების ფაქტთან“.

ა. ვ. ბონდარენკო (Бондаренко 1987: 77), ი.ს. მასლოვზე მითითებით, ხაზს უსვამს იმას, რომ „ასპექტი, დრო და ტაქსისი - ზმნის (და საერთოდ პრედიკატის) გრამატიკული კატეგორიებია“. ავტორის აზრით, ტაქსისი აღნიშნავს დროსთან დაკავშირებულ დამოკიდებულებას მოქმედებებს შორის ერთიანი დროის პერიოდის ფარგლებში და მისი გამოხატვა დაკავშირებულია სინტაქსურ, მორფოლოგიურ და ლექსიკურ საშუალებებთან.

ი. ი. კოსინეცი (Косинец 2001: 48). განიხილავს ტაქსისს, როგორც დამოუკიდებელ კატეგორიას, რომლის საერთო სემანტიკური ერდროულობა/არაერთდროულობის მნიშვნელობის რეალიზაცია ხდება სხვადასხვა ასპექტისა და დროის დაკავშირების მეშვეობით. ავტორი გამოყოფს ასპექტის და ტაქსისის კატეგორიებს და ხაზს უსვამს

იმას, რომ ისინი წარმოადგენენ სხვადასხვა ენობრივ მოვლენებს. ფაქტიურად გამონათქვამებში, რომლებიც შეიცავენ სახელზმნის პერფექტულ ფორმებს, ტაქსისის კატეგორიას ექვემდებარება ასპექტუალური სემანტიკა.

ზმნის უპირო ფორმების ფუნქციონალური ასპექტის ანალიზის დროს საუბარია დამოკიდებულ ტაქსისზე. მრავალი ავტორი აღიქვამს დამოკიდებულ ტაქსისს, როგორც დამოუკიდებელი ზმნის მიმართ სხვადასხვა მიმართების ტიპს - ერდროულობას, წინსწრებას, წყვეტას, დათმობით კავშირს და ა.შ. დამოკიდებული ტაქსისი გულისხმობს დროზე დამოკიდებულ ურთიერთობას ისეთ მოქმედებებს შორის, რომელთაგან ერთია ძირითადი და მეორე მეორეხარისხოვანი (თანმხლები). დამოუკიდებელი ტაქსისი წარმოადგენს დროზე დამოკიდებულ ურთიერთობას ისეთ მოქმედებებს შორის, რომელთა აღნიშვნის დროსაც არ არსებობს გრადაცია მთავარ და მეორეხარისხოვან მოქმედებებს შორის (Бондаренко 1987: 239; Храковский 1990: 32).

როგორც ცნობილია, რ. ო. იაკობსონი განიხილავდა ტაქსისის სემანტიკურ სპეციფიკას. იგი გამოყოფდა ტაქსისის ორ განმარტებას: ფართოს, ანუ ასემანტიკურს და ვიწროს, ანუ სემანტიკურს. ტაქსისის ფართო აღქმა უტოლდება დროის ფორმებს, რომლებიც დამოუკიდებლად გადმოსცემენ მოქმედების მომენტს (აბსოლუტური დრო) და ტაქსისის ვიწრო აღქმა კი გამოხატავს დამოკიდებულებას, ანუ თანამიმდევრობას და მიმართებას ზმნის პირიან ფორმებთან. ამ უკანასკნელის შემთხვევაში საუბარია შეფარდებით დროზე (Храковский 2003: 33).

უპირო ფორმების ფუნქციონალური ასპექტის ანალიზის პროცესში, რ.ზ. მურიასოვი (Мурясов 2000: 47) ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ სახელზმნა შეიძლება გამოხატავდეს შეფარდებითი დროის მნიშვნელობების 3 ტიპს, ანუ ტაქსისის 3 სახეობას: წინსწრებას, ერდროულობას და შემდგომობას. დამოკიდებული ტაქსისი გამოიხატება ძირითადად ამ სამი სახეობით.

ზემო აღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, აშკარად ვლინდება, რომ სახელზმნა, მორფოლოგიური და სემანტიკური თვალსაზრისით, გაცილებით ახლოს დგას ზმნასთან, ვიდრე სახელებთან, მაშინ როდესაც მისი „არაზმნური“, ანუ სახელისთვის დამახასიათებელი ნიშნები შესამჩნევია ხდება ინგლისური წინადადების სინტაქსური აგებულების ანალიზის დროს.

1.2.1. ინფინიტივის მორფოლოგიური მახასიათებლები ინგლისურში

სამეცნიერო ლიტერატურაში ენათმეცნიერების დარგების რაოდენობა მეტ-ნაკლებად განსხვავებულია, მაგრამ მორფოლოგია ყოველთვის მნიშვნელოვანი ელემენტია ამ დარგებს შორის, რომელიც სწავლობს სიტყვის ფორმას, მის ცვლილებას, მაწარმოებელ აფიქსებს და მათ გრამატიკულ მნიშვნელობებს.

მორფოლოგიური თვალსაზრისით, ინფინიტივი არის ზმნის საწყისი ფორმა, რომელიც თავისუფალია ყოველგვარი ფლექსიური ელემენტებისგან. ლინგვისტური ტერმინი „ინფინიტივი“ მომდინარეობს ლათინური სიტყვიდან „*finitivus*“, რაც გულისხმობდა ულიმიტოს, უსრულს.

ძველ ინგლისურში ინფინიტივად მოიხსენიებდნენ ზმნურ სახელს, რომელიც ფლექსიის საშუალებით იცვლებოდა ბრუნვათა მიხედვით. მას საზოგადო ბრუნვაში დაერთვოდა სუფიქსი -an (*writan*), ხოლო დატივში -სუფიქსი -anne. (*writanne*) . (Gogsadze 1989: P.22).

ინგლისური ენის განვითარების მეორე საფეხურზე, რომელიც „შუა პერიოდის ინგლისურის“ (Middle English) სახელით არის ცნობილი ინგლისურ ლინგვისტიკაში და მას ახასიათებენ, როგორც „დაბოლოების ჩამოცილების პერიოდს, ინფინიტიური სუფიქსები იცვლება და მათ ადგილს „-e“ დაბოლოება იკავებს. მაგალითად: -an- / -en / -e დაბოლოებების ნაცვლად უკვე გვხვდება -anne / -enne / -ene / -e დაბოლოებები.

მიცემით ბრუნვაში ინფინიტივის წინ ყოველთვის ხმარობდნენ წინდებულს *to*, რომლის დანიშნულება იყო გადმოეცა მოქმედების მიზანი (Gogsadze 1989: 22).

ძველ ინგლისურში გამოყენებული საზოგადო ბრუნვა, ანუ ის ფორმა, სადაც ინფინიტივი „*to*“ წინდებულის გარეშეა გამოყენებული, შეიძლება ჩაითვალოს თანამედროვე ინგლისურში „*bare infinitive*“-ის (ინფინიტივი *to* ნაწილაკის გარეშე) წინამორბედ ფორმად, მაშინ როდესაც „*to*“ წინდებულის გამოყენება მიცემით ბრუნვაში, სრული ინტინიტივის (ინფინიტივი *to* ნაწილაკით) წინამორბედ ფორმად მიიჩნევა.

თანამედროვე ინგლისურში სრულ ინფინიტიურ ფორმაში „*to*“ ნაწილაკს დაკარგული აქვს წინდებულის ფუნქცია და მხოლოდ ინფინიტიური ფორმის მარკერის

ფუნქცია ეკისრება, მიუხედავად იმისა, რომ ინფინიტივი „to” ნაწილაკით ხშირად მოქმედების მიზნის გამოსახატავად გამოიყენება მარტივ წინადადებებში.

„Lord Canterville himself had left his duty **to mention** that fact to Mr. Otis” (Wild 1979: 35). („თვითონ ლორდი კენტერვილი მეტისმეტად წესიერი კაცი იყო, თვითონვე გრძნობდა აუცილებლობას ეს ფაქტი ეხსენებინა ბატონ ოტისთან”) (ლ.ინასარიძე).

„...they came **to discuss** the terms” (Wild 1979: 35). („...როდესაც პირობების შესათანხმებლად შეხვდა ელჩს”)(ლ. ინასარიძე)

ინფინიტივს აქვს, როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი ფორმა, რომელის “not” ნაწილაკის „to” ნაწილაკის წინ განთავსებით იწარმოება:

„She made up her mind **not to go** up by the black staircase so as not to be seen” (Wild 1979: 58). („სახლში უკანა შესასვლელიდან გადაწყიტა შესვლა, არავინ დამინახოსო”) (ლ.ინასარიძე). „We’d better wait and **not to say** a word about it at present” (Wild 1979: 37). („ჩვენთვის აჯობებს დაველოდოთ და სიტყვაც კი არ დაგვცდეს მისი თანდასწრებით”)(ლ. ინასარიძე).

ინგლისურ ენაში ხშირად არის ისეთი შემთხვევა, როდესაც ინფინიტიურ კონსტრუქციაში **to** ნაწილაკი განცალკევებულია სხვა მეტყველების ნაწილების საშუალებით.

„I don’t expect **to ever see** Dill again” (Harper 1988: 123). („დილთან შეხვედრის იმედი აღარ მაქვს”)(ლ.დუმბაძე).

„I wish **to utterly forget** his presentce in my life!” (Harper 1988: 185). („ნეტავ შემემლოს მისი არსებობის დავიწყება!”) (ლ.დუმბაძე).

მაგრამ, ასეთ შემთხვევაში, ყურადღებით უნდა ვიყოთ, რადგან **to** ნაწილაკის გათიშვა ან გამოყოფა ინფინიტივისგან სრულად უცვლის წინადადებას მნიშვნელობას და ამან კი, თავის მხრივ, შეიძლება, დააბნიოს და გაურკვევლობა გამოიწვიოს მსმენელში.

Your job **is to really** make the club a success (შენი სამუშაო ეხება იმას, რომ რეალურად აქციო გუნდი წარმატებული).

Your job really **is to make** the club a success(შენი სამუშაო რეალურად არის ის, რომ გუნდი გახდეს წარმატებული).

პირველ შემთხვევაში really აძლიერებს ზმნა make -ის მნიშვნელობას, მაშინ როდესაც მეორე წინადადებაში ის დაკავშირებულია job-თან და გამოხატავს, თუ რა არის შენი სამუშაოს ძირითადი მიზანი.

ინფინიტივის ამ თავისებურებაზე საუბრობს ჰ. ფოულერი (Fowler 2015: 12), როდესაც აღნიშნავს, რომ ინგლისურ ენაზე მოლაპარაკე საზოგადოება შეიძლება დაიყოს სხვადასხვა კატეგორიებად 1) ისინი ვინც არც კი იციან, თუ რა არის განცალკევებული (split) ინფინიტური ფორმა 2) ისინი, ვინც იცის, მაგრამ მნიშვნელოვნად არ მიაჩნიათ ეს საკითხი 3) ისინი, ვინც იციან ამგვარი ინფინიტური ფორმის მნიშვნელობა და განარჩევენ მის თავისებურებებს. ჰ. ფოულერი (Fowler 2015) აღნიშნავს, რომ ინგლისურ ენაზე მოსაუბრეთა შორის სწორედ უმრავლესობა ისეთი კატეგორიაა, რომელმაც არც კი იცის, თუ რა განსხვავება იქმნება ინფინიტივისგან to ნაწილაკის განცალკევების შემთხვევაში.

to ნაწილაკის მართებულად გამოყენება ინფინიტურ ფორმაში მნიშვნელოვანია აზრობრივად სრულყოფილი წინადადების მისაღებად ინგლისურ ენაში. თუმცა არის გამონაკლისი შემთხვევა, როდესაც to ნაწილაკის გამოტოვება შესაძლებელია. მ.ბლოხი (Blokh 1983: 22) გამოყოფს შემდეგ შემთხვევებს :

1. ეს ძირითადად იმ შემთხვევაში ხდება, როდესაც ამგვარი ინფინიტური ერთეული ერთხელ უკვე ნახსენებია წინადადებაში.

„You can use any of these chairs you want **to**” (use) (Wild 1979: 178). („შეგიძლია იქ ჩამოჯდე, სადაც გსურს“)(თ. მაღრაძე).

„I won't look at it if you don't want me **to**” (look) (Wild 1979: 183). („არ შევხედავ სურათს,შენ თუ ამის წინააღმდეგი ხარ“)(თ.მაღრაძე).

2. რთული და პარალელური ინფინიტური კონსტრუქციების გამოყენების შემთხვევაში.

„He was determined **to go** and **(to) speak** to the other ghost as soon as it was daylight” (Wild 1979:122).

(„მას მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი, როგორც კი ინათებდა, მოჩვენებასთან მისულიყო და დალაპარაკებოდა ამის შესახებ“)(ლ.ინასარიძე).

მ. ბლოხის (Blokh 1983: 22) მოსაზრებით, მოცემულ წინადადებაში შესაძლებელია გამოვტოვოთ **to** ნაწილაკი თუ მეორე ინფინიტური ფორმა არ მოითხოვს განსაკუთრებულ ხაზგასმას .

He was determined **to go** and **speak** to the other ghost as soon as it was daylight.

როდესაც რთულ ინფინიტურ კონსტრუქციაში ორზე მეტი ინფინიტური ფორმაა გამოყენებული, მაშინ **to** ნაწილაკის გამოყენება შემდეგი წესით რეგულირდება:

1. პირველი ინფინიტური ფორმა ყოველთვის **to** ნაწილაკით გამოიყენება.

„Some wretched modern Americans were **to come** and **to offer** him the Rising Sun Lubricator and **to throw** pillows at his head” (სწორი ფორმაა) (Wild 1979: 44).
(„სასახლეში მობრძანდნენ ვიღაც ყოვლად უვიცი, საშინლად თანამედროვე ამერიკელები და ხელში სჭრიან მანქანის ზეთს. თან რა ბრიყული რაღაც რქმევია ამ ზეთს-დემოკრატიის ამომავალი მზე! ბალიშებსაც რომ ესვრიან?!“)
(ლ.ინასარიძე).

2. თუ მეორე ინფინიტურ ფორმასთან გამოვიყენებთ **to** ნაწილაკს, მაშინ ყველა ინფინიტური ფორმა **to** ნაწილაკით უნდა იყოს გამოყენებული. Some wretched modern Americans were **to come** and **offer** him the Rising Sun Lubricator and **throw** pillows at his head. (სწორი ფორმაა)
3. თუ მეორე ინფინიტურ ფორმასთან არ გამოვიყენებთ **to** ნაწილაკს, მაშინ ყველა ინფინიტური ფორმა **to** ნაწილაკის გარეშე უნდა იყოს გამოყენებული. Some wretched modern Americans **were to come** and **to offer** him the Rising Sun Lubricator and **throw** pillows at his head .(არასწორი ფორმაა)
4. რთულ ინფინიტურ კონსტრუქციაში ძირითადად პირველი ინფინიტური ფორმა გამოიყენება **to** ნაწილაკით, და სხვა დანარჩენი კი **to** ნაწილაკის გარეშე (Gogsadze 1989).

ინფინიტის ზმნური ნიშნები

ინფინიტის სემანტიკური და მორფოლოგიური თავისებურებებით გაცილებით ახლოს დგას ზმნასთან, ვიდრე არსებით სახელთან და სწორედ აქედან გამომდინარე ინფინიტის მორფოლოგიური ანალიზის შემთხვევაში უმთავრესად მის ზმნურ ნიშნებზე შეიძლება საუბარი. კერძოდ ინფინიტის გააჩნია:

- ა) ასპექტის კატეგორია:

სრული: „...and hidious laughter seems **to have writhed** its features into an eternal grave”

(Wild 1979: 50).

(„ ... და ზედაც სამარადისო ღიმილი შეჰყინვოდა“)(ლ.ინასარიძე).

„ It was said **to have turned** Lord Raker’s wig grey in a single night”

(Wild 1979: 22). („ ამბობდნენ ,რომ ლორდ რეიკერის პარიკი ერთ ღამეში გაჭადრაჟდა“)(ლ.ინასარიძე).

მარტივი: „He was sensible enough **to see** that there was a great deal to be said”

(Wild 1979: 25). („ ის გონიერი იყო და ხვდებოდა, რომ ბევრი რამ იყო სათქმელი“)(თ.მაღრაძე).

„The first thing **to be done** was to sit upon their chest so as to produce the stifling sensation of nightmare” (Wild 1979: 48). („ჯერ მკერდზე დააჯდება, რათა ჰაერის უკმარისობისგან საშინელი სიზმარი მოუვლინოს“)(ლ.ინასარიძე).

ბ) გვარის კატეგორია:

მოქმ. : „ The United States Minister covered him with his revolver and called upon him **to hold up** his hands” (Wild 1979: 44). („შეერთებული შტატების ელჩმა რევოლვერი მიადო და ხელების მაღლა აწევა უბრძანა“)(ლ.ინასარიძე).

„...and smiled bitterly to himself as he recalled **to mind** his last appearance as “Red Rubens” (Wild 1979: 35). („ჩაცინებისგან ტუჩები მოედრიცა, როცა გაახსენდა თავისი სულ ბოლო გამოსვლვა წითური რაბენის, ანუ მოგუდული ჩვილის როლში“)(ლ.ინასარიძე).

ვნებ. : „He struggled **not to be overcome** by his fear of unknown phantom “

(Wild 1979: 33). („ ის საკუთარ თავს ებრძოდა, უცნობი მოჩვენების შიშს არ დანებებულიყო“)(ლ.ინასარიძე).

„ There was evidently no time **to be lost**” (Wild 1979: 42). („დასაკარგი დრო აღარ ჰქონდა“)(ლ.ინასარიძე).

გ) როგორც მ. იაკობსონი (Iakobson, 1972) აღნიშნავს, ინფინიტივს გააჩნია დროის გაგება, თუმცა მის შემთხვევაში დროის გაგება მიმართებითია და ის დამოკიდებულია ზმნის პირიანი ფორმით გამოხატულ დროზე. მაგალითად:

„ I have no wish **to do** the gost any personal injure” (Wild 1979: 44). (აწმყო)

(„მე არ ვისურვებდი, რომ მოჩვენებას ვინმემ ზიანი მიაყენოს“) (ლ. ინსარაძე).

„The United States Minister was naturally a little annoyed **to find** that his presence had not been accepted” (Wild 1979: 44). (წარსული)

(„შეერთებული შტატების ელჩი, ბუნებრივია, ცოტა გაწბილებული ჩანდა, მისი საჩუქარი რომ არ მიიღეს“)(ლ.ინსარაძე).

„Nothing in the world would induce her **to marry** into a family that allowed such a horrible phantom to walk up and down the terrace at twilight” (Wild 1979: 54). (მომავალი)

(„ვერაფერი აიძულებს მას, იმ ოჯახში შევიდეს, სადაც მობინდებისას აჩრდილი თავისუფლად დააბიჯებს ტერასაზე“)(ლ.ინსარაძე).

ინფინიტივის ზმნური კატეგორიები ვიზუალურად მოცემული შეიძლება იყოს

შეგდები პარადიგმის სახით:

to write დრო : მარტივი გვარი: მოქმედებითი ასპექტი: უსრული to be writing დრო : განგრძობითი გვარი: მოქმედებითი ასპექტი: უსრული to have written დრო: მარტივი გვარი: მოქმედებითი ასპექტი: სრული to have been writing დრო: განგრძობითი გვარი: მოქმედებითი ასპექტი: სრული	to be written დრო: მარტივი გვარი: ვნებითი ასპექტი: უსრული to be being written დრო: განგრძობითი გვარი: ვნებითი ასპექტი: უსრული to have been written დრო: მარტივი გვარი: ვნებითი ასპექტი: სრული to have been being written დრო: განგრძობითი გვარი: ვნებითი ასპექტი: სრული
---	---

მოცემულ პარადიგმასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ მასში მოცემული რვა ინფინიტიური ფორმიდან ყველა მათგანი არ არის პროდუქტიული გამოყენების თვალსაზრისით, რადგან, რაც უფრო მარტივია ინფინიტიური ფორმა, მით უფრო ხშირად ხდება მისი გამოყენება. (Valeika 1987: 106).

ინფინიტივის სახელადი ნიშნები

ინფინიტივს არსებითი სახელისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური კატეგორიები არ მოეპოვება. სწორედ ამიტომ, მისი სახელადი ნიშნები ვლინდება არა ინფინიტივის მორფოლოგიური თავისებურების, არამედ სინტაქსური ფუნქციის თავისებურების ანალიზის დროს, რადგან მას შეუძლია შეასრულოს მრავალგვარი სინტაქსური ფუნქცია წინანადებაში.

ამგვარად, დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ ინფინიტივის მორფოლოგიურ ნიშან-თვისების საფუძველზე ვლინდება მხოლოდ ზმნური მორფოლოგიური

კატეგორიები: ასპექტის, გვარის და თანამიმდევრობის სახით და არ ვლინდება სახელისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური კატეგორიები ინგლისურ ენაში.

ინფინიტივის მორფოლოგიური კატეგორიები ვიზუალურად ილუსტრირებულია მოცემულ სქემაში, რომელშიც „+“ ნიშნავს მოცემული მორფოლოგიური კატეგორიის არსებობას, ხოლო „-“ მოცემული მორფოლოგიური კატეგორიის არ არსებობას.

არსებითი სახელი და ინფინიტივი

მორფოლოგიური კატეგორიები	არსებითი სახელი	ინფინიტივი
რიცხვი	+	-
ბრუნვა	+	-

ზმნა და ინფინიტივი

მორფოლოგიური კატეგორიები	ზმნა	ინფინიტივი
პირი	+	-
რიცხვი	+	-
დრო	+	-
ასპექტი	+	+
კილო	+	-
გვარი	+	+
დრო	+	+

1.2.2. გერუნდივის მორფოლოგიური მახასიათებლები

სიტყვა გერუნდივი წარმოდგება ლათინური სიტყვისგან „*gerundium*“, რაც ქმედებას, კეთებას ნიშნავს. თანამედროვე ინგლისურში გერუნდივის ფორმები ემთხვევა აწმყო მიმდებარე ფორმებს. კერძოდ, ორივეს ახასიათებთ „*ing*“ დაბოლოება. მიუხედავად ამ მსგავსებისა, მათ შორის არის განსხვავება, როგორც წარმოშობის, ასევე ფუნქციის თვალსაზრისით. კერძოდ, გერუნდივი წარმოდგება ძველი ინგლისური ზმნური სახელისგან, რომელიც „*ung*“ დაბოლოებით ხასიათდებოდა. აწმყო დროის

მიმდებარება კი ძველი ინგლისურში ჰქონდა „end(e)” დაბოლოება, რომელიც შუა პერიოდის ინგლისურში შეიცვალა „inge” ფორმით, ხოლო ახალ ინგლისურში „ing” ფორმით (Goksadze 1989).

მეთოთხმეტე საუკუნიდან ინგლისურ ენაში შეიმჩნევა ზრდადი ტენდენცია **-ing** დაბოლოების მქონე სახელზმნათა შორის ზმნური ნიშნების უფრო მეტად განვითარების და ამის შედეგად, მეთექვსმეტე საუკუნეში გერუნდივს უკვე გააჩნდა სრული დროის კატეგორია, მეჩვიდმეტე საუკუნეში კი დაემატა გვარის კატეგორიაც (Goksadze 1989).

თანამედროვე ინგლისურში გერუნდივი არის ზმნის უპირო ფორმა, რომელსაც ახასიათებს **-ing** დაბოლოება და გააჩნია, როგორც სახელის, ასევე ზმნური სახასიათო თავისებურებები. გერუნდივის თავისებურებები მორფო-სინტაქსური ანალიზის საფუძველზე ვლინდება და ფართოდ იკვთება ინგლისურ ენაში.

გერუნდივის ზმნური ნიშნები

გერუნდივის ზმნური სახასიათო ნიშნები ძირითადად ვლინდება მორფოლოგიური ანალიზის შემთხვევაში. კერძოდ, მორფოლოგიური თვალსაზრისით გერუნდივს აქვს შემდეგი გრამატიკული კატეგორიები: დრო, გვარი და ასპექტი.

გერუნდივის, ისევე როგორც ინფინიტივის შემთხვევაში, დრო მიმართებითია, რაც გულისხმობს იმას, რომ ის მიემართება და დამოკიდებულია იმ დროზე, რომელიც პირიან ზმნას აქვს და სწორედ ამ მიმართებიდან გამომდინარე, მას შეუძლია გამოხატოს წარსული, აწმყო და მომავალიც კი:

„On account of his **coming** we are getting all the papers ready...” (აწმყო) (Wild 1979: 47). („საბუთებს ვამზადებთ, რადგან ის მოდის...”) (ლ.ინასარიძე).

On account of his **coming** we had all the papers ready. (წარსული) (მის მოსვლამდე საბუთები მზად გვქონდა).

On account of his **coming** we shall have all the papers ready. (მომავალი) (მის მოსვლამდე საბუთები მზად გვექნება.)

როგორც კვლევის დროს გამოიკვეთა, გერუნდივის და ზმნის პირიანი ფორმების დამოკიდებულების კიდევ ერთ მაგალითად, შეიძლება დასახელდეს ის ფაქტი, რომ არა მხოლოდ ზმნის პირიან ფორმებთან მიმართებაში შეიძლება გამოიხატოს გერუნდივის

დროის გაგება, არამედ ინგლისურ ენაში არის ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც პირიანი ზმნების ლექსიკური მნიშვნელობა განაპირობებს გერუნდივის დროის განსხვავებულობას:

„I intend **seeing** Dorian again” (მომავალი) (Wild 1979: 85). („დორიანთან შეხვედრა გადაწყვეტილი მაქვს“) (თ. მაღრაძე).

„I remember **seeing** Dorian in this armchair” (წარსული) (Wild 1979: 79). („მახსენდება, როგორ იჯდა დორიანი სავარძელში“)(თ.მაღრაძე). გერუნდივს გააჩნია კიდევ ერთი დამატებითი საშუალება დროის გამოხატვის მარტივი და სრული ფორმების სახით. გერუნდივის მარტივი ფორმები გამოხატავენ თანხვედრას ზმნის პირიანი ფორმით გადმოცემულ მოქმედებასთან, სრული ფორმები – წინსწრებას. გერუნდივის მარტივი ფორმები იწარმოება **ing**-დაბოლოების დართვით, წარსული ფორმები იწარმოება შემდეგი კომბინაციით **having + - ed (-en)** მიმღეობა, რომელიც გამოხატავს წინსწრებას ზმნის პირიანი ფორმით გადმოცემულ მოქმედებასთან [Close 1979].

„It is like **surrendering** a part of them” (Wild 1979: 82). („თითქოს ამით ჩემი უძვირფასესი არსების რაიმე ნაწილს მათ ვუზიარებ“) (თ.მაღრაძე).

„He admitted **having made** the same mistake”(Wild 1979: 83). („ის გამომიტყდა,რომ მსგავსი რამ სხვადროსაც ჩაუდენია“)(თ.მაღრაძე).

გარდამავალი ზმნების გერუნდივის ფორმებს აღენიშნებათ ორი გვარი: მოქმედებითი და ვნებითი.

„Both of them for the first time knew **loving** and **being loved**” (Wild 1979: 84). („პირველად იგრძნეს, რას ნიშნავდა გიყვარდეს და უყვარდე“)(თ.მაღრაძე).

ვნებითი გვარის გერუნდივის მარტივი ფორმა იწარმოება შემდეგი კომბინაციით:

being + - ed (-en) მიმღეობა, სრული ფორმა კი- **having been + - ed (-en)** მიმღეობა.

„ **Visiting** people is nicer than **being visited**” (Wild 1979: 84). („სტუმრად მისვლა სჯობს სტუმრობას, დამეთანხმები“)(თ.მაღრაძე).

„ He prided himself on **having never been beaten** at chess” (Wild 1979: 83). („....და თან ამაყობდა, რომ ჭადრაკში არასოდეს წაუგია“)(თ.მაღრაძე).

გერუნდივის ზმნური კატეგორიები ვიზუალურად მოცემული შეიძლება იყოს

შეგდები პარადიგმის სახით:

Writing დრო : აწმყო გვარი: მოქმედებითი ასპექტი: უსრული	being written დრო: აწმყო გვარი: ვნებითი ასპექტი: უსრული
having written დრო: წარსული გვარი: მოქმედებითი ასპექტი: სრული	having been written დრო: წარსული გვარი: ვნებითი ასპექტი: სრული

გერუნდივის სახელადი ნიშნები

მორფოლოგიური ანალიზის დროს, გერუნდივის სახელადი ნიშნები ვლინდება შემდეგ შემთხვევებში:

ა) გერუნდივის წინ გამოიყენება წინდებულები:

„The only excuse **for making** a useless thing is that one admires it intensely” (Wild 1979: 78). („ხოლო მისი ერთადერთი გამართლება, ვინც უსარგებლო საგნებს ქმნის, საკუთარი ქმნილებისადმი დაუცხრომელი სიყვარულია“) (თ.მალრაძე).

„I take no credit to myself **for trying** to escape” (Wild 1979: 85). („ანგარიშმიუცემლად შევეცადე იქურობისთვის თავი დამეღწია“)(თ.მალრაძე).

ბ) გერუნდივის მსაზღვრელად გამოიყენება კუთვნილებითი ნაცვალსახელები ან არსებითი სახელი კუთვნილებით ბრუნვაში:

„I insist on **your answering** a question I put to you some time ago” (Wild 1979: 83). („მალიან გთხოვ, მიპასუხე ცოტა ხნის წინ დასმულ შეკითხვაზე“) (თ.მალრაძე).

„**Scarlett’s staying** away complicated the strained situation” (Mitchel 1973: 234). („სკარლეტის შორს ყოფნა ართულებდა ისედაც დაძაბულ მდგომარეობას“) (ნ. ჩუბინიძე).

გ) გერუნდივის წინ გამოიყენება ჩვენებითი და განუსაზღვრელი ნაცვალსახელები:

„Neither of us could help **that laughing**” (Wild 1979: .87). („სიცილი ვეღარ შევიკავეთ...“) (თ.მალრაძე).

„There isn’t **any getting** along with her” (Harper 1988: 67). („ვერავინ უგებს მას მისი ხასიათის გამო“) (ლ.დუმბაძე).

დ) გერუნდივთან შეიძლება გამოვიყენოთ არტიკლი.

„...and he only succeeded in **the opening** a restaurant” (Wild 1979: 87). („...და ბოლოს და ბოლოს რესტორანი გამოუვიდა“)(თ.მალრაძე).

„That was probably **the beginning** of my father’s profound distance for the practice of criminal law” (Harper 1988: 7). („შესაძლებელია, სწორედ ამის შემდეგ ჩამოშორდა მამა სისხლის სამართალს“)(ლ.დუმბაძე).

ამგვარად, დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ ინფინიტივის მსგავსად, გერუნდივის მორფოლოგიურ ნიშან-თვისების საფუძველზე ვლინდება მხოლოდ ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიები: ასპექტის, გვარის და თანამიმდევრობის სახით და არ ვლინდება სახელისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური კატეგორიები ინგლისურ ენაში.

გერუნდივის მორფოლოგიური კატეგორიები ვიზუალურად ილუსტრირებულია სქემაში, რომელშიც „+“ ნიშნავს მოცემული მორფოლოგიური კატეგორიის არსებობას, ხოლო „-“ მოცემული მორფოლოგიური კატეგორიის არ არსებობას.

არსებითი სახელი და გერუნდივი

მორფოლოგიური კატეგორიები	არსებითი სახელი	გერუნდივი
რიცხვი	+	-
ბრუნვა	+	-

ზმნა და გერუნდივი

მორფოლოგიური კატეგორიები	ზმნა	გერუნდივი
პირი	+	-
რიცხვი	+	-
დრო	+	-
ასპექტი	+	+
კილო	+	-
გვარი	+	+
დრო	+	+ (თანამიმდევრობა)

1.2.3. მიმღეობის მორფოლოგიური მახასიათებლები

იმის დასადასტურებლად, რომ მიმღეობა წარმოადგენს სახელზმნის ლექსემის ფორმას, მოჰყავთ ისეთი არგუმენტები, როგორიცაა: მორფოლოგიური კატეგორიების მსგავსება ზმნებსა და ზედსართავებში; ფორმების შექმნის იდენტურობა **-ing**, **-ed** სუფიქსებისა და შესაბამისი წესიერი ზმნების მეშვეობით (Воронцова 1960).

ნ. კობრინა (Кобринა 1986:68) აღნიშნავს, რომ მიმღეობას განიხივენ, ჩვეულებრივ არა როგორც დამოუკიდებელი მეტყველების ნაწილს, არამედ, როგორც ზმნის ქვეკლასს და ამის საფუძველს წარმოადგენს ის, რომ თავის არსობრივ სტრუქტურაში, იგი ინარჩუნებს ზმნურ მნიშვნელობებს –დროს, ასპექტს, გვარს.

ო. ესპერსენმა (Espersen 1958: 331) შემოიტანა სახელზმნათა ფორმების დანომვრის შეთავაზება და **-ing** -ზე დამთავრებულ მიმღეობით ფორმებს დაარქვა „მიმღეობა I“ და მეორე ტიპის მიმღეობით ფორმებს კი „მიმღეობა II“.

მიმღეობის ზმნური თვისებები, რომლებიც მჟღავნდება მორფოლოგიურ დონეზე

მიმღეობის ფორმების წარმოება შესაძლებელია ნებისმიერი ზმნისგან, გარდა მოდალური ზმნებისა. (Косинец 2001: 55).

მიმღეობის მონაწილეობა ზმნის ანალიტიკური ფორმების წარმოების დროს არის ზმნური თვისებების გამოხატვის მნიშვნელოვანი კრიტერიუმი მორფოლოგიურ დონეზე. ინგლისურში მიმღეობის ფორმები აქტივობის სხვადასხვა დონით მონაწილეობენ სრული, განგრძობითი და სრული-განგრძობითი ასპექტების და

აგრეთვე ვნებითი გვარის ფორმირებაში. ი.ი. კოსინეცის (Косинец 2001: 18- 27) მოსაზრებით მიმღეობა II უფრო აქტიურად მონაწილეობს ანალიტიკური ფორმების წარმოებაში ვიდრე მიმღეობა I. ამის მიზეზს ავტორი ხედავს I და II მიმღეობის თავისებურებებში.

	მიმღეობა I		მიმღეობა II
	მოქმედითი გვარი	ვნებითი გვარი	
Simple	Doing	being done	I am surprised . I want to have my hair cut .
Perfect	having done	having been done	The business run by the new manager is very successful.

მიმღეობა I-ს და მიმღეობა II-ს შორის მთავარი განსხვავება მდგომარეობს შემდეგში: მიმღეობა I აქტიურია, მის მიერ განსაზღვრული არსებითი სახელი ან ნაცვალსახელი ასრულებს მოქმედებას სხვა არსებითი სახელის ან ნაცვალსახელის მიმართ.

მიმღეობა II პირიქით - პასიურია - მოქმედება ხდება მის მიერ განსაზღვრული არსებითი სახელის ან ნაცვალ სახელის მიმართ სხვა ვინმეს ან რაიმეს მიერ.

The film is **boring**. - ფილმი მოსაწყენია.

I am **bored**. - მე მომწყინდა.

The children are **frightened**. - ბავშვები ეშინიათ.

boring, frightening - მიმღეობა I

bored, frightened - მიმღეობა II

მიმღეობა I (Participle I) - თანამედროვე ინგლისურში მიმღეობა I მარტივი ფორმები წარმოების თვალსაზრისით სრულიად ემთხვევა გერუნდივის ფორმებს. კერძოდ, ორივე მათგანი იწარმოება **-ing** ბოლოსართის დართვით. სწორედ ამ თავისებურებიდან გამომდინარე, ლინგვისტთა ერთი ნაწილი მათ აერთიანებს ერთ საეთო ჯგუფად და მათ სახელზმნის **ing**-იან ფორმად მოიხსენიებს. ი. ვიკულოვა

(Викулова 2014: 45) ამ საკითხთან დაკავშირებით აღნიშნავს, რომ რადგან არ არსებობს არსებითი განსხვავება გერუნდივსა და აწმყო დროის მიმდევობას შორის (იმის გათვალისწინებით რომ ორივე მათგანი იწარმოება **-ing** ბოლოსართის დართვით) მკვლევართა ნაწილი (მათ შორის მკვლევარები: კრუსინგა, მერფი, გორდონი, კრილოვა) მათი განცალკევების და ცალკეულ სახელზმნურ ერთეულებად გაყოფის მიზეზს ვერ ხედავენ.

დამატებით მაგალითად შეიძლება დასახელდეს დუფლი პ. ჯ. (Duffley 2006) სახელმძღვანელო „The English Gerund – Participle. A Comparison with Infinitive“ სადაც გერუნდივისა და მარტივი მიმდევობის ფორმები მორფოლოგიური თვალსაზრისით ერთად არის განხილული და მათი იდენტობის ხაზგასამელად, ამ ორ სახელზმნას შორის დეფისი არის გამოყენებული.

თუმცა, ამ მოსაზრებას არ იზიარებს ლინგვისტთა ერთი ჯგუფი. ი. ვიკულოვა (Викулова 2014: 45) აღნიშნავს, რომ კლასიკური მიდგომა გულისხმობს აღინიშნოს გრამატიკული ჰომონიმია და გერუნდივი და აწმყო დროის მიმდევობა განირჩეოდეს, როგორც განსხვავებული გრამატიკული ფორმა.

მსგავსი მოსაზრებაა მოცემული „თანამედროვე ინგლისური გრამატიკის“ სახელმძღვანელოში ლ. გოქსადის, მ. მამაცაშვილის და ს. ბოლქვაძის (Gogsadze 1989: 88) თანაავტორობით, სადაც საუბარია იმის თაობაზე, რომ მართალია გერუნდივი და აწმყო დროის მიმდევობა ორმაგი ბუნების გამომხატველი სახელზმნური ერთეულებია, მათ შორის არსებითი განსხვავება მდგომარეობს იმაში, რომ გერუნდივი ზმნურ ნიშნებთან ერთად მოიცავს არსებითი სახელის სახასიათო ნიშნებს, მაშინ როდესაც აწმყო დროის მიმდევობა ზმნურ ნიშნებთან ერთად ზედსართავი და ზმნიზედის სახასიათო ნიშნებსაც აერთიანებს.

ყოველივე ზემო აღნიშნულიდან გამომდინარეობს დასკვნა, რომ გერუნდივსა და მომდევობა I-ის მარტივ ფორმებს შორის შემდეგი განსხვავება ვლინდება: მიმდევობა I ზმნის უპირო ფორმაა, რომელსაც გააჩნია ზმნის, ზედსართავი სახელისა და ზმნიზედის სახასიათო თვისებები, მაშინ როდესაც გერუნდივი ზმნის და სახელის სახასიათო თვისებების მატარებელი სახელზმნური ერთეულია.

მიმდევობა I. ფორმები

	მოქმედებითი	ვნებითი
--	-------------	---------

მარტივი	Asking	being asked
სრული	having asked	having been asked

მიმღეობა I (Participle I) მარტივი (უსრული ფორმა) იწარმოება **ing** ბოლოსართის დართვით და აღნიშნავს მოქმედებას, რომელიც ხდება ერთდროულად იმ მოქმედებასთან, რომელსაც გამოხატავს ზმნა - შემასმენელი.

„...exclaimed Hallward, **frowning**” (Wild 1979: 88). („...წამოიძახა წარბშეკრულმა ჰოლუორდმა“)(თ.მალრაძე).

„While **looking** at him he remembers all his dreams” (Wild 1979: 97). („როდესაც მას უცქერდა, მოგონებები მოეძალა“)(თ.მალრაძე).

მიმღეობა I (სრული ფორმა) იწარმოება **having + მიმღეობა II** და აღნიშნავს მოქმედებას, რომელიც უსწრებს ზმნა - შემასმენლის მიერ გამოხატულ მოქმედებას.

„**Having read** the book he looked at the picture ” (Wild 1979: 178). („წიგნის კითხვა რომ დაასრულა, მზერა სურათზე გადაიტანა“)(თ.მალრაძე).

„**Having locked** the door behind him, he crept quietly downstairs” (Wild 1979: 270). („კარი გამოიკეტა და ქვემო სართულისკენ ფრთხილად გაეშურა“)(თ.მალრაძე).

შენიშვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ **ing**-იანი მიმღეობის მარტივ დროს, ასევე შეუძლია გამოხატოს წინმსწრები მოქმედება, მაგრამ ამ შემთხვევაში მოქმედებებს შორის არსებული დროის მონაკვეთი გაცილებით მცირეა, ვიდრე სრული დროით გადმოცემული მიმღეობის შემთხვევაში. მაგალითად:

„**Reading** the letter, he snatched up it” (Wild 1979: 183). („წერილი ჩაიკითხა და ხელი ჩაავლო“)(თ.მალრაძე).

„**Having failed** twice, he didn’t want to fail again” (Wild 1979: 201). („ორჯერ განცდილი მარცხის შემდეგ, აღარ სურდა რომ ისევ გაერისკა“)(თ.მალრაძე).

მიმღეობა I მოქმედებით გვარში გააჩნია ასევე განგრძობითი(**being+მიმღეობა I**) და სრული -განგრძობითი ასპექტის გამომხატველი ფორმები,(**having+ been +მიმღეობა I**), მაგრამ ისინი ნაკლებად პროდუქტიული არიან გამოყენების თვალსაზრისით.

მიმღეობა II (Participle II) - ზმნის უპირო ფორმაა (ზმნის III ძირითადი ფორმა), გააჩნია ერთი უცვლელი ფორმა ვნებითი მნიშვნელობით და გამოხატავს მოქმედებას, რომელსაც განიცდის თვითონ პირი ან საგანი.

წესიერი ზმნისგან წარმოებულ მიმღეობა II-ს აქვს იგივე ფორმა, რაც **Past Indefinite**-ს, და იგი იწარმოება სუფიქსის **-ed** დამატებით ზმნის ფუძეზე. (**to ask – asked; to help – helped.**) არაწესიერ ზმნებს კი ინდივიდუალურად გააჩნიათ მიმღეობა II-ის გამომხატველი ფორმები. (**to speak- spoken; to see -seen**)

მიმღეობა I-ის მსგავსად, მიმღეობა II-ს გააჩნია ზმნის, ზედსართავი სახელისა და ზმნიზედის თვისებები. ისევე, როგორც ზმნა იგი გამოხატავს მოქმედებას. იმ მოქმედების დრო, რომელსაც გამოხატავს მიმღეობა II, განისაზღვრება ზმნა - ქვემდებარის მიერ გამოხატული მოქმედების დროით ან კონტექსტით.

დიაქრონულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ინგლისური ენის ადრეული განვითარების ეტაპებზე მიმღეობა II ბევრად უფრო გამოყენებადი იყო მიმღეობა I-თან შედარებით. რაც შეეხება მიმღეობა I, ი. ი. კოსინეცის (Косинец 2001: 18) აზრით, მას არ შეეძლო ზმნის პირიან ფორმებთან კონკურირება და ამიტომ გამოიყენებოდა საკმაოდ იშვიათად პრედიკატის როლში.

მიმღეობის ზმნური თვისებები მქლავნდება გვარის, ასპექტის, დროის კატეგორიების შენარჩუნებაში.

გვარის განსაზღვრა პრედიკატით გამოხატულ მოქმედებაში, როგორც წესი, ეფუძვნება სამწევრიანი კონსტრუქციების შედარებას მოქმედებითსა და ვნებითში, სადაც წარმოდგენილია ერთი და იგივე სუბიექტურ-ობიექტური ურთიერთობები. პასიური კონსტრუქციები განიხილება როგორც აქტიური კონსტრუქციების შესაბამისი ტრანსფორმაციები. **John greeted Mary. Mary was greeted by John** მიმღეობა I-ის გვარის კატეგორია ემთხვევა ზმნის პირიანი ფორმის გვარის მნიშვნელობას. მიმღეობა I-ის გვარის კატეგორია გამოიხატება აქტიური და პასიური გვარის დაპირისპირებაში (Ильиш 1971: 100).

მოქმედებითი გვარი: „**Seeing him**, he left the garden with no sign of regret” (Wild 1979: 153). („მისი დანახვისთანავე, ბაღი ყოველგვარი სინანულის გარეშე დატოვა“) (თ.მალრაძე).

ვნებითი გვარი: “**Being exhausted** he had no desire to see him again” (Wild 1979: 118). („მასთან კვლავ შეხვედრის სურვილი არ ჰქონდა, რადგან გადაღლილი იყო“) (თ.მალრაძე).

მიმღეობის დროის კატეგორია მნიშვნელოვნად განსხვავდება ზმნის დროის კატეგორიისგან - იგი რედუცირებულია, ანუ დროის ფორმების პარადიგმა არასრულია, არ არის მომავალი დროის ფორმები.

ლინგვისტიკურ ლიტერატურაში ერთხმად მითითებულია მიმღეობის ფორმებში მიმართებითი დროის არსებობა, ანუ ერთდროულობა ან წინსწრება ზმნით გამოხატულ მოქმედებასთან მიმართებით (Бархударов 1973, Бурлакова 1984, Бондаренко 1984; Шаламов 1987; Полянский 1989; Плоткин 1988; Стрелкова 1994; Мудрая 1995; Томилини 1995; Степанян, 199). ლინგვისტები განსხვავებას მიმღეობის დროს კატეგორიასა და ზმნით გადმოცემულ დროის კატეგორიას შორის „პოულობენ“ ათვლის წერტილში. ზმნებთან მას წარმოადგენს მეტყველების მომენტი, მიმღეობის შემთხვევაში კი - რაიმე სხვა მის მიმართებაში მომხდარი მოქმედება (Калакуцкая 1971: 63).

ოპოზიციის „ერთდროულობა - წინსწრება“ ძირითადი შექმნის საშუალებებს წარმოადგენენ მიმღეობა I და მიმღეობა II. ამასთან დაკავშირებით მურიასოვი (Мурясов 2000: 48) საუბრობს ტრადიციული ტერმინების „მიმღეობა I“ და „მიმღეობა II“ გამოყენების მიზანშეწონილობაზე, რადგან ე.წ. „წარსული დროის სახელზმნა“ ყოველთვის არ გამოხატავს მოქმედებას წარსულში. მიმღეობა II-ის ტემპორალური ნიშანთვისება დამოკიდებულია გარდამავლობა /გარდაუვალობაზე, დასრულებულობა /დაუსრულებლობაზე მიმღეობა I-ის მარტივი ფორმა აღნიშნავს ერთდროულობას მოქმედებასთან, რომელიც გამოხატულია ზმნის უღლებადი ფორმით.

მაგალითად: „He could hear the sullen murmur of the bees **shouldering** their way through the long unmown grass” (Wild 1979: 79). („ფუტკრები სევდის აღმძვრელი ზუზუნით გზას მიიკვლევდნენ მაღალ გაუთიბავ ბალახში“)(თ.მალრაძე).

“... said Basil Hallward, **glancing** him” (Wild 1979: 47). („... განაგრძო ლორდ ჰენრიმ ისე, რომ თვალი არ მოუშორებია მისთვის“)(თ.მალრაძე).

მიმღეობა I -ის სრული ფორმა აღნიშნავს მოქმედებას, რომელიც წინ უსწრებს იმ მოქმედებას, რომელიც გამოხატულია ზმნა-შემასმენლით. მაგალითად:

“ And after **having read** in the papers about truth , of course Dorian would believe it absolutely”

(Wild 1979: 225). („მას შედეგ რაც ამ ამბის შესახებ გაზეთში დაწერდნენ, დორიანი ყველაფერში დარწმუნდებოდა“) (თ.მალრაძე).

„He sighed, and , having poured himself out some tea, opened Lord Henry's notes ” (Wild 1979: 227). („დორიანმა ამოიოხრა და მას შედეგ რაც ფინჯანი ჩაით შეივსო, ლორდ ჰენრის წითელი ფარქრით მონიშნულ სტრიქონებს თვალი გადაავლო“)(თ.მალრაძე).

მიმღეობა II-ის მოქმედების დრო განისაზღვრება ზმნა - შემასმენლის მოქმედების დროით და აღნიშნავს, როგორც წესი, მოქმედება - ნიშან-თვისებას, რომელიც ყოველთვის წინ უსწრებს უღლებადი ზმნის ფორმით გამოხატულ მოქმედებას.

„**Seen** it he quickly left the room...” (Wild 1979: 203). („ამ ყოველივეს შემდეგ, მან ოთახი სწრაფად დატოვა...“) (თ.მალრაძე).

„**Examined** it properly he felt some kind of relief... ” (Wild 1979: 205). („მას შემდეგ, რაც ყველაფერი გულდასმით შეამოწმა, შვება იგრძნო და ...“) (თ.მალრაძე).

ზოგიერთი ლინგვისტი მიაკუთვნებს მიმღეობა II-ს ზმნის სისტემის პერიფერიას იმ საფუძველზე, რომ იგი გამოხატავს არა თვით პროცესს, არამედ პროცესის შედეგს, მდგომარეობას, პირის ან საგნის ნიშან - თვისებას, რომლებიც შეძენილია გარე ფაქტორების ზეგავლენის შედეგად, ანუ აქვთ პერფექტურობის მნიშვნელობა (Смирницкий 1959; Штелинг, 1973; Болховитинов 1968; Мурясов 2000; Гаглоева 2001).

მიმღეობა II -ის ეს სახასიათო ნიშანი შეიძლება აიხსნას იმ ფაქტით, რომ, ინგლისური ენის განვითარების ადრეულ ეტაპებზე, მიმღეობა II აღნიშნავდა არა მოქმედებას, არამედ მდგომარეობას, როგორც მოქმედების შედეგს და ამით იგი უფრო მეტად შეესაბამებოდა ზედსართავ სახელს, ვიდრე სახელზმნას (Кошаева 1972: 116 – 123).

მიმღეობის ზმნური კატეგორიები ვიზუალურად მოცემული შეიძლება იყოს
შეგდები პარადიგმის სახით

	მიმღეობა I	მიმღეობა II
გრამატიკული დრო	მოქმედებითი გვარი	ვნებითი გვარი
მარტივი	Examined Speaking	Exemiming Spoken
განგრძობითი	being examinig being speaking	being examined -
სრული	having examined having spoken	Having been examined -
სრული განგრძობითი	having been examining having been speaking	- -

ზედსართავი სახელის თვისებები, რომლებიც მჟღავნდება მორფოლოგიურ დონეზე

ბევრ სინქრონულ კვლევაში განიხილება სახელზმნის მიერ ზმნური თვისებების (გვარი, მიმართებითი დრო, ასპექტი) დაკარგვა და გადაადგილება სხვა ლექსიკურ - გრამატიკულ კლასში, ძირირადად ზედსართავი სახელების კლასში. ზედსართავებს, რომლებიც ხასიათდებიან **-ing-** და **-ed** ბოლოსართის დართვით, ზოგიერთი ლინგვისტი გამოყოფს ზედსართავი სახელების განსაკუთრებულ კლასში (Пушина 2001: 20).

მიმღეობის ზედსართავში გადასვლის პროცესში, ანუ ადიექტივაციის დროს, იცვლება გრამატიკული თვისებები. სახელზმნების ადიექტივაციის პროცესი წარმოადგენს „ცოცხალ ენობრივ პროცესს“. მაგრამ, მიმღეობის ზედსართავში გადასვლის შესწავლისას, აუცილებელია იმის გათვალისწინება, რომ ერთი მეტყველების ნაწილის მეორეში ტრანსპოზიციის დროს „მოცემული მეტყველების ნაწილისთვის ინგერენტული პროცესები არ შეიძლება იყოს გაუქმებული“ (Кобринна 1986: 217).

ზედსართავი სახელისთვის დამახასიათებელ მარკერებზე საუბრისას მიმღეობასთან მიმართებაში უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ მიმღეობას ინგლისურ ენაში არ გააჩნია ზედსართავი სახელისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური ნიშნები. თუმცა, ყურადღება შეიძლება გამახვილდეს იმ ფაქტზეც, რომ მიმღეობას, ისევე როგორც ზედსართავ სახელებს, შეიძლება ახლდეს ექსპრესიის

გამაძლიერებლები: very interesting /interested(ძალიან საინტერესო/ დაინტერესებული), too boring/ bored(ძალიან მოსაბეზრებელი/გაბეზრებული),greatly amusing/amused(ძალიან მხიარული/ მხიარული), extremely disgusting/ disgusted(ძალიან საძულველი/საძულველი) და ასევე შედარების ხარისხების მაწარმოებელი პრეფიქსები: more interesting- the most interesting(უფრო საინტერესო- ძალიან საინტერესო); more boring- the most boring (უფრო მოსაბეზრებელი- ძალიან მოსაბეზრებელი)(Кошарева 1972: 118).

ამგვარად, მიმღეობის მორფოლოგიური ანალიზიდან გამომდინარეობს დასკვნა, რომ ინფინიტივი, გერუნდივის მსგავსად, ავლენს მხოლოდ ზმნურ მორფოლოგიურ ნიშნებს და არ ავლენს სახელად მორფოლოგიურ ნიშნებს. ეს ყოველივე გულისხმობს იმას, რომ მიმღეობას არ გააჩნია არც ბრუნვის და არც რიცხვის მორფოლოგიური კატეგორიები და მხოლოდ დროის, ასპექტის და გვარის გამომხატველი ზმნური მორფოლოგიური ნიშნები ახასიათებს.

მიმღეობის მორფოლოგიური კატეგორიები ვიზუალურად ილუსტრირებულია მოცემულ სქემაში, რომელშიც „+“ ნიშნავს მოცემული მორფოლოგიური კატეგორიის არსებობას, ხოლო „-“ მოცემული მორფოლოგიური კატეგორიის არ არსებობას.

ზედსართავი სახელი და მიმღეობა

მორფოლოგიური კატეგორიები	ზედსართავი სახელი	მიმღეობა
რიცხვი	+	-
ბრუნვა	+	-

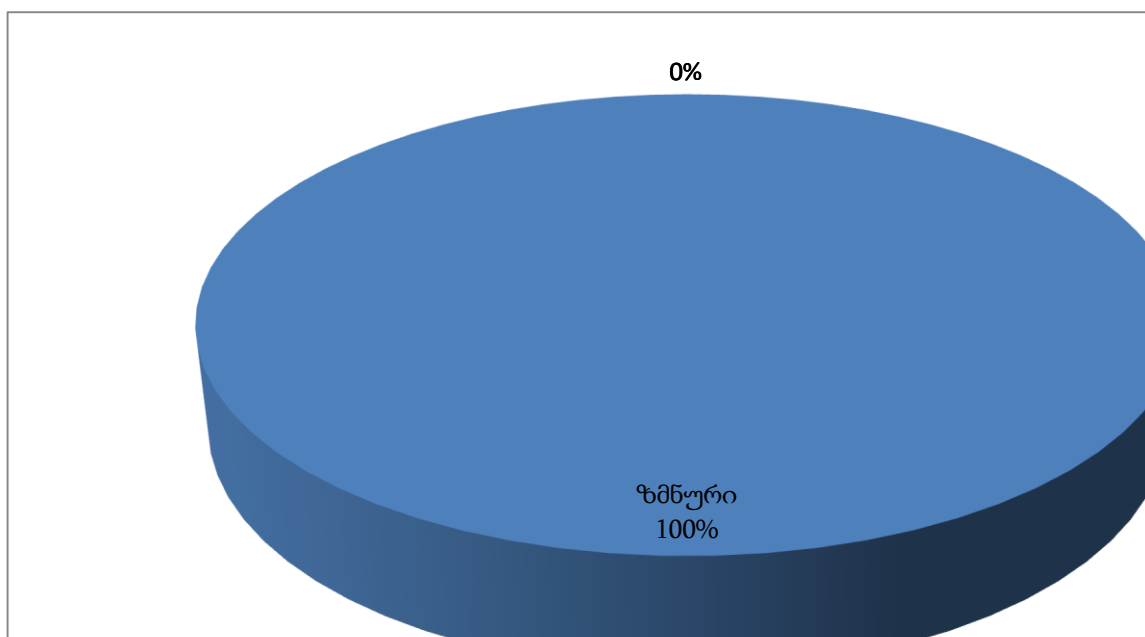
ზმნა და მიმღეობა

მორფოლოგიური კატეგორიები	ზმნა	მიმღეობა
პირი	+	-
რიცხვი	+	-
დრო	+	-
ასპექტი	+	+
კილო	+	-

გვარი	+	+
დრო	+	+(თანამიმდევრობა)

ზოგადი დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ კვლევის დროს ჩვენ მიერ შესწავლილ 100 სახელზმნურ ფორმაში, რომლის მიხედვითაც წარმოვაჩინეთ ინგლისურ ენაში სახელზმნების მორფოლოგიური ნიშანთვისებები, გამოიკვეთა შემდეგი: ინგლისურ ენაში სახელზმნური ფორმები- ინფინიტივი, გერუნდივი, მიმლეობა, ახლოს დგანან ზმნებთან, ვიდრე სახელებთან. კერძოდ, მათ, ზმნების მსგავსად, გააჩნიათ გვარის, დროის, ასპექტის გამომხატველი მორფოლოგიური კატეგორიები და არ გააჩნიათ სახელადი მორფოლოგიური კატეგორიები.

სახელზმნის მორფოლოგიური სახასიათო ნიშნები ინგლისურში

1.3. იზომორფიზმები

ქართულ და ინგლისურ ენებში სახელზმნების მორფოლოგიური თავისებურებების კონტრასტული კვლევის შედეგად გამოიკვეთა შემდეგი იზომორფიზმები:

1. ქართული და ინგლისური ენების მორფოლოგიური ანალიზის შედეგად გამოვლინდა ის გარემოება, რომ სახელზმნები გაცილებით მეტად ავლენენ ზმნის სახასიათო ნიშნებს.

2. საწყისს ქართულ ენაში მოეპოვება ასპექტის და იშვიათად გვარის ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიები:

ასპექტი: **გზავნა-გაგზავნა (შეგზავნა, მიგზავნა, გადაგზავნა)**
(უსრული-სრული)

გვარი : **ტეხა - ტყდომა**
(მოქმედებითი- ვნებითი)

ინფინიტივს, საწყისის მსგავსად, გააჩნია მსგავსი ზმნური მორფოლოგიური კარეგორიები:

ასპექტის კატეგორია:

სრული: We were **to have played** a duet together” (Wild 1979: 96). („რამდენიმე ნაწარმოები უნდა შეგვესრულებინა ერთად“) (თ.მალრაძე).

უსრული: „He was sensible enough **to see** that there was a great deal to be said”(Wild 1979: 102). („ის გონიერი იყო და ხვდებოდა, რომ ბევრი რამ იყო სათქმელი“)(თ. მალრაძე).

გვარის კატეგორია:

მოქმ. : „ The United States Minister covered him with his revolver and called upon him **to hold up** his hands” (Wild 1979: 44). („შეერთებული შტატების ელჩმა რევოლვერი მიადო და ხელების მაღლა აწევა უბრძანა“)(ლ.ინასარიძე).

ვნებ. : „He struggled **not to be overcome** by his fear of unknown phantom “
(Wild 1979: 33). („ ის საკუთარ თავს ებრძოდა, უცნობი მოჩვენების შიშს არ დანებებულიყო“)(ლ.ინასარიძე).

3. საწყისს ქართულში არ მოეპოვება შეგდები ზმნური კატეგორიები: ქცევა, სიტუცია, პირი, კილო, გზისობა, აქტი, დრო, მწკრივი.

ინფიტივსაც არ მოეპოვება მსგავსი ზმნური კატეგორიები ინგლისურში.

4. მიმღეობას ქართულ ენაში მოეპოვება ასპექტის და გვარის ზმნური კატეგორიები.

ასპექტი: **გზავნილი- გაგზავნილი (შეგზავნილი, მიგზავნილი, გადაგზავნილი)**
(უსრული- სრული)

გვარი: **გამგზავნელი-გაგზავნილი**
(მოქმედებითი- ვნებითი)

ქართული ენის მსგავსად, მიმღეობას ინგლისურ ენაში მოეპოვება ასპექტის და გვარის ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიები:

უსრული ასპექტი: **asking**

სრული ასპექტი : **Having asked**

მოქმედებითი გვარი: **being asked**

ვნებითი გვარი: **having been asked**

5. მიმღეობას ქართულ ენაში არ მოეპოვება შემდეგი ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიები: პირი, კილო, გზისობა, აქტი, მწკრივი, ქცევა.

ქართულის მსგავსად, მიმღეობას ინგლისურ ენაში არ მოეპოვება მსგავსი მორფოლოგიური კატეგორიები.

6. ქართულ ენაში მიმღეობით ფორმებში დროის გაგება ემყარება იმას, თუ რა ურთიერთობაა მიმღეობით აღნიშნულ დროსა და წინადადებაში გამოყენებულ ზმნის დროს შორის იმ მხრივ, თუ რომელი რომელს უსწრებს. აქედან გამოდინარე, მიმღეობის დრო არა დამოუკიდებელი დროა, როგორც პირიან ფორმებში საზოგადოდ, არამედ მიმართებითი: იგი მიემართება იმ დროს, რომელიც წინადადებაში გამოყენებულ პირიან ზმნას აქვს. არსებითად ეს არის არა დროის კატეგორია, არამედ თანამიმდევრობის.

ლინგვისტიკურ ლიტერატურაშიც ერთხმად მითითებულია ინგლისურ ენაში მიმღეობის ფორმებში მიმართებითი დროის არსებობაზე ანუ ერთდროულობაზე ან წინსწრებაზე ძირითად მოქმედებასთან შეფარდებით.

7. ქართულ და ინგლისურ ენებში მიმღეობა არის სახელზმნის ფორმა, რომელიც აერთიანებს ზმნურ და ზედსართავი სახელისთვის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებას.

1.4. ალომორფიზმები

ქართულ და ინგლისურ ენებში სახელწმინდების მორფოლოგიური თავისებურებების კონტრასტული კვლევის შედეგად გამოიკვეთა შემდეგი ალომორფიზმები:

1. საწყისს ქართულ ენაში მოეპოვება შემდეგი ზმნური კატეგორიები: გეზი, ორიენტაცია, კონტაქტი:

გეზი: **გზავნა - ჩავგზავნა**
(მიუმართი) (მიმართი)

ორიენტაცია: **გაგზავნა- გამოგზავნა**
(მაშორებელი- მახლოვებელი)

კონტაქტი: **გზავნა-გზავნილება**
(უშუალო-შუალობითი)

ქართულისგან განსხვავებით, ინგლისურ ენაში ინფინიტივს არ მოეპოვება მსგავსი ზმნური კატეგორიები.

2. საწყისს ქართულ ენაში არ მოეპოვება დროის გრამატიკული კატეგორია.

ინფინიტივს არ გააჩნია დამოუკიდებელი დროის გაგება, თუმცა მის შემთხვევაში საუბრობენ დროის გაგებაზე, უფრო ზუსტად თანამიმდევრობზე, რომელიც მიმართებითია და დამოუკიდებელია ზმნის პირიანი ფორმით გამოხატულ დროზე.

„ I have no wish **to do** the gost any personal injure” (Wild 1979: 44). (აწმყო)(„მე არ ვისურვებდი, რომ მოჩვენებას ვინმემ ზიანი მიაყენოს“)(ლ. ინასარიძე).

„ The United States Minister was naturally a little annoyed **to find** that his presence had not been accepted ” (Wild 1979: 44). (წარსული)(„შეერთებული შტატების ელჩი, ბუნებრივია, ცოტა გაწბილებული ჩანდა, მისი საჩუქარი რომ არ მიიღეს“)(ლ.ინასარიძე).

„Nothing in the world would induce her **to marry** into a family that allowed such horrible phantom to walk up and down the terrace at twilight” (Wild 1979: 54). (მომავალი)(„ვერაფერი აიძულებს მას, იმ ოჯახში შევიდეს, სადაც მობინდებისას აჩრდილი თავისუფლად დააბიჯებს ტერასაზე“)(ლ.ინასარიძე).

3. საწყისს სახელის კატეგორიიდან გააჩნია ბრუნვის კატეგორია, რაც გულისხმობს იმას, რომ ის შეიძლება წინადადებაში შეგვხდეს სხვადასხვა ბრუნვის ფორმით:

სახ. „ ეწადა ბეჩავს **ადგომა**, მაგრამ ვეღარა დგებოდა“ (ფშაველა 2003: 54).

მოთ. „თოვს! ამნაირი დღის ხარებამ ლურჯი...“ (ტაბიძე 2011: 82).

მიც. „მოსვლას აპირებს წვიმა, იგრძნო ღრუბლების გეგმა“ (ტაბიძე 2011: 40).

ნათ. „სიყვითლე, ფენა ფერთა კვდომისა“ (ტაბიძე 2011: 37).

მოქ. „მე დემონების ქროლვით მარადით“ (ტაბიძე 2011: 62).

ვით. „მისი ხმა სადღაც ოხვრად გაისმა“ (ტაბიძე 2011:44).

ინგლისურ ენაში ინფინიტივს არ გააჩნია ბრუნვის მორფოლოგიური კატეგორია.

4. საწყისი მრავლობითის ფორმებს ვერ აწარმოებს. თუმცა, არც ის შეიძლება ითქვას, რომ მას მხოლოდ მხოლობითი ფორმა გააჩნია. იშვიათად, მაგრამ მაინც (უფრო მწერლობაში) შეიძლება შეგვხვდეს საწყისის ნარიანი მრავლობითი და ეს ჩვენ მიერ მოძიებულ მაგალითშიც დასტურდება: „ჩქარა მინდა ვუყელო, მესმის მათი თქერანი“ (ლეონიძე 1985: 437).

ინფინიტივს, საწყისისგან განსხვავებით, ინგლისურ ენაში არ გააჩნია არსებითი სახელისთვის დამახასიათებელი რიცხვის მორფოლოგიური კატეგორია.

5. ქართულ ენაში საწყისის ძირითადი მაწარმოებელია „ა“ სუფიქსი, რომელიც დაერთვის ზმნის ფუძეს: სროლ-ა; მოვლ-ა; ცოხნ-ა.

ინგლისურ ენაში, ქართულისგან განსხვავებით, ინფინიტივი არა თუ ნაწარმოებია ზმნის ფუძისგან, არამედ იგი თვითონ არის ზმნის საწყისი ფორმა, რომელიც აქტიურად მონაწილეობს ზმნის სხვადასხვა დროის ფორმების წარმოებაში.

6. საწყისი დერივაციული თავისებურებებით საკმაოდ მრავალფეროვანია ქართულ ენაში. ახალი ქართულისათვის ნორმად არის ქცეული საწყისის წარმოება -ა სუფიქსის დართვით. იგი ახასიათებს ზმნების დიდ უმრავლესობას, მაგრამ ამასთანავე გვხვდება სხვადასხვა სახის გადახვევა: ნარიანი, ომიანი, ოლიანი და სანიანი საწყისების სახით. თითოეული მათგანის სახასიათო ნიშნები და მათთან დაკავშირებული ფონეტიკური მოვლენები აშკარად ვლინდება მათი მორფოლოგიური ანალიზის შემთხვევაში.

ნარიანი საწყისი: „სამუდამოდ ასამარებს კაცთა ხსოვნას სამარის ქვა“ (ტაბიძე 2011: 23).

ომიანი საწყისი: „მერი იმ ღამეს მაგ თვალთა კვდომა“ (ტაბიძე 2011: 54).

ოლიანი საწყისი: „მწუხარე გრძნობა ქოროლის, მიმოვლის“ (ტაბიძე 2011: 54).

სანიანი საწყისი: „მოსვლას აპირებს წვიმა, იგრძნო ღრუბლების გეგმა“ (ტაბიძე 2011: 43).

მორფოლოგიური თვალსაზრისით, ინფინიტივი არის ზმნის საწყისი ფორმა, რომელიც თავისუფალია ყოველგვარი ფლექსიური ელემენტებისგან ინგლისურ ენაში.

მის ერთადერთ მარკერად შეიძლება დასახელდეს **to** ნაწილკი, რომელიც შეიძლება ახლდეს ინფინიტივს (full infinitive) ან მის გარეშე იყოს წარმოდგენილი (bear infinitive).

ინფინიტივი **to** ნაწილაკით (full infinitive) : „We never **want** to regret our doings” (Wild 1979: 115). („აროსოდეს ვნანობთ ჩვენ საქციელს“)(თ.მადრაძე).

ინფინიტივი **to** ნაწილაკის გარეშე (bear infinitive): „**Look** before you **leap**“.(სანამ ახტომას დააპირებ, მანამდე დაუფიქრდიო)(ინტერნეტ წყარო #3).

7. ქართულ ენაში მორფოლოგიური თვალსაზრისით გამოიყოფა უსაწყისო ზმნები, რომელთაც არ აქვთ საწყისის გამომხატველი ფორმები და, საჭიროების შემთვევაში, საწყისის მაგივრობას მათ ის სახელი უწევს, რომლისგანაც ზმნები არიან ნაწარმოები. მაგალითად: ვლაპარაკობ(ლაპარაკი); ვბაასობ (ბაასი); ვსაუბრობ (საუბარი); ვჩუბობ (ჩუბი).

ქართულისგან განსხვავებით, ინგლისურ ენაში ყველა ზმნას გააჩნია ინფინიტური ფორმა.

8. ქართულ ენაში გამოიყოფა მოქმედებითი, ვნებითი და საშუალი გვარის მიმღეობა. საშუალი გვარის მიმღეობა კი იყოფა ორ ჯგუფად: მედიაქტივ და მედიაპასივ საშუალი გვარის მიმღეობად.

მოქმედებითი გვარის მიმღეობა: „ის არის ჩვენი ბედის **დამწერი**“ (ტაბიძე 2011: 22).

ვნებითი გვარის მიმღეობა: „ახლა მოაგონდა მამამზეს **ჭიბერის ნათბრობი**“ (გამსახურდია 2005: 23).

მედიაქტივ ზმნათა მიმღეობა: „მე დავინახე **მცურავი** სული“ (ტაბიძე 2011: 251).

მედიაპასივ ზმნათა მიმღეობა: „ერთი მოხუცი, იქვე დაგდებულ ლოდზე **მდგომარე**“ (გამსახურდია 2005: 22).

ქართული ენისგან განსხვავებით ინგლისურ ენაში გამოიყოფა მიმღეობის მხოლოდ ორი ფორმა : მიმღეობა I-ს და მიმღეობა II -ს სახით.

მიმღეობა I- „**Seeing** it, he left the garden with no sign of regret” (Wild 1979: 253). („მისი დანახვისთანავე, ბაღი ყოველგვარი სინანულის გარეშე დატოვა“)(თ. მადრაძე).

მიმღეობა II- „A danger **foreseen** is half **avoided**.” (წინასწარ განჭვრეტილი საფრთხე ნახევრად არიდებულია)(ინტერნეტ წყარო #3).

9. მიმღეობას ქართულში აქვს არა დრო, არამედ თანამიმდევრობა. ამ თავისებურების გათვალისწინებით ქართულ ენაში გამოიყოფა მომავალი დროის და წარსული დროის გამომხატველი მიმღეობის ფორმები:

მომავალი დროის გამომხატველი მიმღეობის ფორმა: „წმინდა ნათელში, **ამბობს** ჰეგელი, წმინდა სინათლეს დიად ბადეში, ისე ცოტაა **გასაგებელი...**“ (ტაბიძე 2011: 205).

წარსული დროის გამომხატველი მიმღეობის ფორმა: „შენ ამხანაგო, დღიურ პროზიდან ეფემერებში ხარ **ასროლილი**“ (ტაბიძე 2011: 270).

ინგლისურ ენაში ასევე საუბრობენ მიმღეობის ფორმებში მიმართებითი დროის არსებობაზე, ანუ ერთდროულობაზე, ან წინსწრებაზე ძირითად მოქმედებასთან შეფარდებით, მაგრამ იგი რედუცირებულია, ანუ დროის ფორმების პარადიგმა არასრულია, არ არის მომავალი დროის ფორმები.

მიმღეობა I-ის მარტივი ფორმა აღნიშნავს ერთდროულობას მოქმედებასთან, რომელიც გამოხატულია ზმნის უღლებადი ფორმით: „...he answered, **tossing** his dead back in that odd way to make his friends laugh at him (Wild 1979: 80). („...უპასუხა ბეზილმა და ჩვეულებისამებრ თავი ისე უცნაურად გადახარა უკან, როგორც ოქსფორდში იცოდა ხოლმე, რაც ხშირად ღიმილსაც კი იწვევდა მის მეგობრებში“)(თ.მალრაძე).

მიმღეობა II-ის მოქმედების დრო განისაზღვრება ზმნა - შემასმენლის მოქმედების დროით და აღნიშნავს, როგორც წესი, მოქმედება - ნიშან-თვისებას, რომელიც ყოველთვის წინ უსწრებს მოქმედებას, გამოხატულს უღლებადი ზმნის ფორმით: „**Seen** it he quickly left the room” (Wild 1979: 203). („მისი დანახვისთანავე, ბალი ყოველგვარი სინანულის გარეშე დატოვა“)(თ.მალრაძე).

10. მიმღეობას ქართულ ენაში აქვს შემდეგი ზმნური კატეგორიები:

გეზი: **გზავნილი - ჩავგზავნილი**
(მიუმართი) (მიმართი)

ორიენტაცია: **გაგზავნილი- გამოგზავნილი**
(მამორებელი- მახლოვებელი)

კონტაქტი: **გაგზავნილი - გაგზავნილებული**
(უშუალო- შუალობითი)

ქართულისგან განსხვავებით მიმღეობას ინგლისურ ენაში არ მოეპოვება მსგავსი ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიები და ზმნური პარადიგმა მხოლოდ ასპექტის, გვარისა და თანამიმდევრობის კატეგორიებით შემოიფარგლება.

11. ქართულ ენაში მიმღეობის ფორმები მრავალფეროვანი დერივაციით გამოირჩევიან.

მოქმედებითი გვარის მიმღეობის მაწარმოებელი აფიქსებებია:

- მ----ი: „ის არის ჩვენი ბედის **დამწერი**“ (ტაბიძე 2011: 22).
- მ---ელ-ი: „მაგრამ კონტრასტი არის აქ ბედის გულცივი, მკაცრი და **გამყიდველი**“ (ტაბიძე 2011: 273).
- მ-----არ(ალ): „ანთებულ **მხატვარს** საიქიო ალბათ გაოცებს“ (ტაბიძე 2011: 483).
- მა-----ელ-ი: „განა რომელი გამოგვადგება ჩვენი დღეების **მასწავლებელი**“ (ტაბიძე 2011: 204).

ვნებითი გვარის მიმღეობა წარმოების მიხედვით სამგვარია: პრეფიქსიანი, სუფიქსიანი და პრეფიქს-სუფიქსიანი:

- პრეფიქსიანი მიმღეობის მაწარმოებელია „ნა “ პრეფიქსი: „ახლა მოაგონდა მამამზეს ჭიაბერის **ნათხრობი**“ (გამსახურდია 2005: 23).
- სუფიქსიანი მიმღეობის მაწარმოებელია „ილ“ და „ულ“ სუფიქსები: „მოგონებებში წასული შენს ბაგეს დავეხარბები“ (ტაბიძე 2011: 302).
- პრეფიქს-სუფიქსიანი მიმღეობა, რომელიც იწარმოება მარტივი ფუძისაგან შემდეგი აფიქსების დართვით:

მ----არ-ი: „**გადამწვარ** ხრიოკებს,მზე დაუნდობლად ხრავს, აწიოკებს“ (ტაბიძე 2011: 305).

მ---ალ-ი: „ფშვნებში **დამპალი** ჩალის ღერებით, გრიალებს ქარი“ (ტაბიძე 2011: 248).

მედიაოქტივ ზმნათა მიმღეობას ახასიათებს როგორც პრეფიქსული, ასევე პრეფიქს-სუფიქსური წარმოება. მისი მაწარმოებელი აფიქსებია:

- მ---: „მე დავინახე **მცურავი** სული“ (ტაბიძე 2011: 251).
- მო- ე: „**მოფრიალე** მანდილით მიფრინავდა ქარი“ (ლეონიძე 2001: 435).
- მ--არე: „ცა-ატმებით **მსხმოიარე** ჩახჩახა“ (ლეონიძე 2001: 439).

- მ -არ(დისიმილაციით მ-ალ): „იჯდა ტაძრის ჩრდილისგან წამომდგარ ბნელში“ (გამსახურდია 2005: 10).

მედოპასივ ზმნათა მიმღეობათა მაწარმოებელია პრეფიქს-სუფიქსი მ-არე: „მჯდომარე მოხუცი ნელნელა წამოიწია“ (გამსახურდია 2005: 23).

11. ინგლისურ ენაში მიმღეობის ფორმები გაცილებით მარტივად იწარმოება, ვიდრე ეს ქართულ ენას ახასიათებს. მიმღეობა I (Participle I) იწარმოება ing ბოლოსართის დართვით. წესიერი ზმნისგან წარმოებულ მიმღეობა II კი იწარმოება წესიერ ზმნის ფუძეზე სუფიქსის -ed დამატებით (to ask – asked; to help – helped). არაწესიერი ზმნებს კი ინდივიდუალურად გააჩნიათ მიმღეობა II- ის გამომხატველი ფორმები (to speak- spoken; to see -seen).

12. ქართულ ენაში მიმღეობას მორფოლოგიური თვალსაზრისით ახასიათებს შემდეგი ზედსართავი სახელისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური ნიშან - თვისებები:

- მიმღეობას აქვს ყველა ბრუნვის კატეგორია:

სახ.- „და ცას ეფინება სული დამავალი“ (ტაბიძე 2011: 253).

მოთხ.- „დაჭრილმა თვალემა ნელ-ნელა გაახილა“ (გამსახურდია 2005: 168).

მიც.- „ეხლავ იმავ სულს დადლილს, დაფლეთილს“ (ტაბიძე 2011: 291).

ნათ.- „დაჭრილის გმინვა შორიდან შემომესმა“ (გამსახურდია 2005: 167).

მოქ.- „შენი ნაწოვით მე ვარ ჯამთელი“ (ტაბიძე 2011: 243).

ვით.- „მშფოთვარედ გადაიქცა მშვიდი, გემების გამოჩნდა სული“ (ტაბიძე 2011: 257).

წოდ.- „შიგნიდანვე გაბზარულო, დახეთქილო კეცად“ (ტაბიძე 2011: 255).

- მიმღეობას აქვს რიცხვის კატეგორია: მხოლობითი და მრავლობითი.

მხოლობითი რიცხვი- „ლოდზე მჯდარს მიეახლა და მწუხრის მშვიდობისაო უსურვა“ (გამსახურდია 2005: 16).

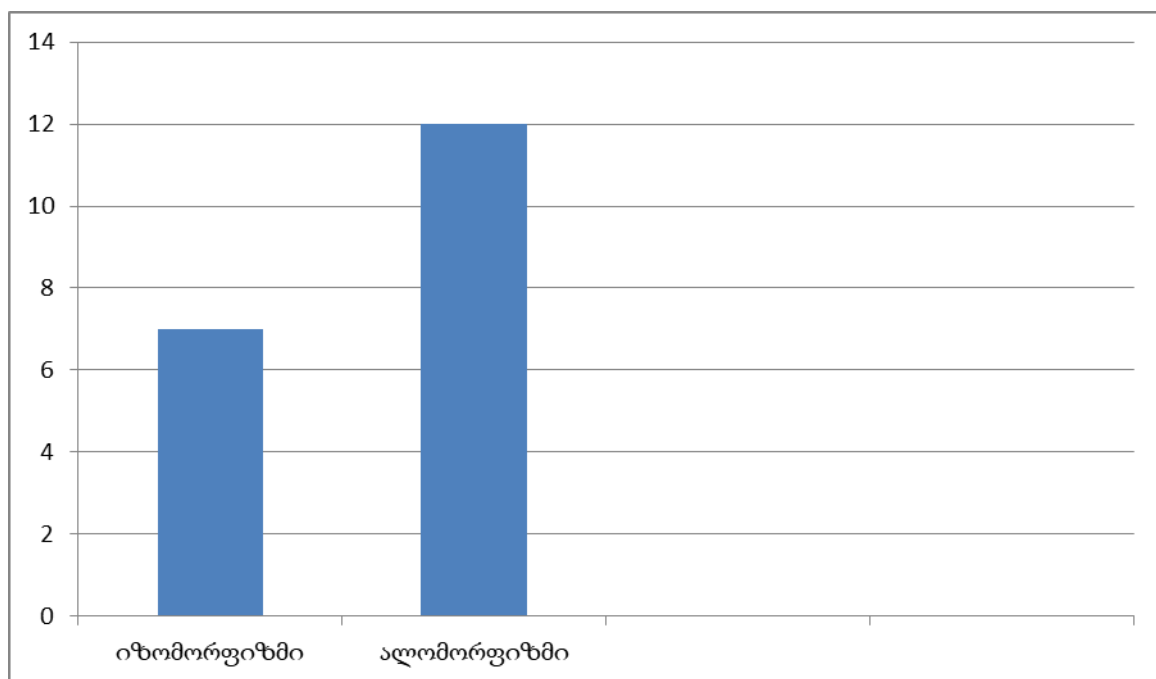
მრავლობითი რიცხვი- „ორი მხედარი პირვალად შემოჭრილნი“ (გამსახურდია 2005: 16).

ქართულისგან განსხვავებით, ინგლისურ ენაში მიმღეობას ზედსართავი სახელისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური ნიშნები არ მოეპოვება. მაგრამ მიმღეობით ფორმებში ზედსართავი სახელისთვის დამახასიათებელ ნიშნებზე საუბრისას ყურადღება შეიძლება გამახვილდეს იმ ფაქტზეც, რომ მიმღეობას, ისევე როგორც ზედსართავ სახელებს, შეიძლება ახლდეს ექსპრესიის გამაძლიერებლები: very

interesting /**interested**, (ძალიან საინტერესო/საინტერესო) **too boring/ bored**(ძალიან მოსაბეზრებელი/გაბეზრებული), და ასევე შედარების ხარისხების მაწარმოებელი პრეფიქსები: **more interesting** –**the most interesting** (უფრო საინტერესო–ძალიან საინტერესო); **more boring** –**the most boring** (უფრო მოსაბეზრებელი–ძალიან მოსაბეზრებელი).

ამგვარად, ჩვენ მიერ ჩატარებული სახელწმინდების მორფოლოგიური სახის კონტრასტული კვლევის თანახმად, გამოვლინდა **შვიდი** სახის იზომორფიზმის და **თორმეტი** სახის ალომორფიზმის შემთხვევა, რაც გვაძლევს საფუძველს დავასკვნათ: სახელწმინდები მორფოლოგიურ დონეზე, ქართულ და ინგლისურ ენებში გაცილებით მეტ განსხვავებას ავლენენ, ვიდრე მსგავსებას.

სახელწმინდის მორფოლოგიური სახის კონტრასტული კვლევის შედეგები
ქართულ და ინგლისურ ენებში

თავი II

სახელწმინდის სინტაქსური მახასიათებლები

2.1. სახელწმინდის სინტაქსური მახასიათებლები ქართულში

ენას ყოველმხრივ რამდენიმე საენათმეცნიერო დისციპლინა შეისწავლის. ამ დისციპლინათა სისტემაში ცენტრალური ადგილი უჭირავს გრამატიკას, რომელიც ორი

დარგისგან - მორფოლოგიისა და სინტაქსისგან შედგება. ეს დარგები შეისწავლიან ენის აგებულების ორ სხვადასხვა, მაგრამ ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებულ მხარეს. თუ მორფოლოგია სწავლობს ენაში არსებულ სიტყვათა ჯგუფებს, მათთვის დამახასიათებელ ზოგად გრამატიკულ მნიშვნელობებს და კატეგორიებს, სინტაქსის შესწავლის საგანს წარმოადგენს სიტყვათშეერთება წინადადებაში. სინტაქსური კატეგორიები მჭიდროდ არის დაკავშირებული მორფოლოგიურ კატეგორიებთან და ხშირად მრავალ სინტაქსურ კატეგორიას საფუძვლად მორფოლოგიური კატეგორიები უძევს.

„სიტყვა, როგორც ენის ლექსიკური ერთეული, და იგივე სიტყვა, როგორც წინადადების სტრუქტურული ელემენტი, ერთი და იგივე არ არის“ (კვაჭაძე 2007: 67). სიტყვები მათი ლექსიკური მნიშვნელობისა და ფორმების საშუალებით ერთმანეთს უკავშირდებიან და ქმნიან ორგანიზებულ ერთეულს, როგორიცაა წინადადება. მოცემულ თავში განხილული იქნება სახელზმნები, როგორც წინადადების სტრუქტურული ერთეული, ანუ მათი როლი და ფუნქცია წინადადებაში.

სახელზმნის მორფოლოგიური ნიშან-თვისებებიდან გამომდინარე, მისი სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში მრავალფეროვანია. კვლევის დროს გამოვლენილი საწყისისა და მიმდებარის სინტაქსურ მახასიათებლები მეტი სიზუსტისათვის დავაჯგუფეთ და ცალ-ცალკე განვიხილეთ.

2.1.1. საწყისის სინტაქსური მახასიათებლები

რადგან საწყისი ბრუნვადი მეტყველების ნაწილია, მას შეუძლია იყოს წინადადების შემდეგი წევრი: ქვემდებარე, დამატება (პირდაპირი, ირიბი) და გარემოება. საერთოდ, ის ამ მხრივ სხვა სახელებთან ერთად დგას და მათგან არ გამოირჩევა. საწყისი იბრუნვის და დგება იმ ფორმაში, რომელსაც წინადადება მისგან მოითხოვს, როგორც ქვემდებარისგან, დამატებისგან, განსაზღვრებისგან ან გარემოებისგან. მოძიებულ მაგალითებში ფართოდ იკვეთება საწყისი, როგორც სხვადასხვა სინტაქსური ფუნქციის გამომხატველი ერთეული წინადადებაში.

საწყისი ქვემდებარის ფუნქციით წინადადებაში

ქართულ ენაში წინადადების წევრები სინტაქსური ფუნქციის მიხედვით იყოფა მთავარ და არამთავარ წევრებად. ქვემდებარე წინადადების მთავარი წევრია, რომელიც

ზმნის სუბიექტური პირის ფარდი სახელით არის გადმოცემული და ის ჩვეულებრივ სახელითა და სახელზმნით გადმოიცემა (კვაჭაძე 2007: 86).

საწყისი, როგორც სახელზმნის ერთ-ერთი ფორმა, ხშირად გამოიყენება ქვემდებარის ფუნქციით წინადადებაში და მისი ექსპრესიული თავისებურებიდან გამომდინარე, ის ხშირად გვხვდება, როგორც პოეზიაში, ასევე პროზაში:

„იდგა გაშიშის სევდა, მწარე ნისლივით ვრცელი“ (ტაბიძე 2011: 73).

„მოდის ნაცნობი ზმანება ბრძოლის“ (ტაბიძე 2011: 67).

„ჯაჭვი მკერდში ჩაიკრა და დაიწყო მიქელგაბრიელისა და ისიდორე ჯაყელის ბრძოლა“ (დუმბაძე 1989: 16).

საწყისი დამატების ფუნქციით წინადადებაში

ქვემდებარის მსგავსად, დამატება წინადადების მთავარი წევრია და ის ზმნის ობიექტური პირის ფარდი სახელია. ქართულში დამატებათა ორი ძირითადი ჯგუფი არსებობს: დამატება-ობიექტები და უბრალო დამატებანი. დამატება-ობიექტები ზმნის ობიექტური პირის ფარდი სახელებია. უბრალო დამატება არ არის ზმნის აგებულებით ნაგულისხმევი და ამის გამო ზმნის ობიექტურ პირთან არც არის დაკავშირებული (კვაჭაძე 2007: 96).

დამატება-ობიექტები იმავე მეტყველების ნაწილებით გადმოიცემა, რომლებითაც ქვემდებარე. სწორედ აქედან გამომდინარე, ზმნის უპირო ფორმები და მათ შორის საწყისი, ხშირად გამოიყენება დამატება-ობიექტად წინადადებაში. დამატება ობიექტები პირდაპირი და ირიბი დამატებების სახით გვხვდება წინადადებაში. შესაბამისად, საწყისის ფორმებიც შეიძლება პირდაპირი და ირიბი დამატების ფუნქციის გამომხატველ ერთეულად შეგვხვდნენ წინადადებებში.

ა) საწყისი - პირდაპირი დამატება;

„მებაღემ მოსვლა თუ არ ინება“ (ტაბიძე 2011: 93).

„მიუმღერა ძველ სამეფოს, მისი სალთაბრძოლის ლოცვა“ (ტაბიძე 2011: 127).

ბ) საწყისი - ირიბი დამატება;

„აქ თითო ლექსი და თითო ყლორტი, მასზე ოცნებას დაემსგავსება“ (ტაბიძე 2011: 64).

„სიკვდილამდე ალტაცებას ესაუბროს მზე და ღვინო“ (ტაბიძე 2011: 119).

საწყისი შედგენილი შემასმენლის შემადგენელი კომპონენტი

შედგენილი შემასმენელი ორი ნაწილისგან შედგება: ბრუნებადი სიტყვისა და ზმნის პირიანი ფორმისაგან. რადგან შედგენილი შემასმენლის ბრუნებადი ნაწილი ჩვეულებრივ სახელია ან მორფოლოგიურად მასთან გათანაბრებული სახელზმნა, ამიტომ მას შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი ჰქვია.

შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის აღსანიშნავად სპეციალურ ლიტერატურაში ნახმარია სხვა ტერმინებიც: თანასაერთი, პრედიკატივი, სახელითი თუ სახელური ნაწილი (კვაჭაძე 2010: 77).

საწყისი, როგორც შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის გამომხატველი კომპონენტი, იშვითად, მაგრამ მაინც, გვხვდება ქართულში და ის ძირითადად ყოფნა-ზმნასთან კომბინირებული ფორმით არის წარმოდგენილი:

„შრიალი გააქვთ ძველებურ არყებს, არის შრიალი და მწუხარება“ (ტაბიძე 2011: 100).

„არის კივილი, მღელვარება, ცეკვა, სიცილი“ (ტაბიძე 2011: 100).

საწყისი განსაზღვრების ფუნქციით წინადადებაში

განსაზღვრება და მისგან განსაზღვრული წევრი ბრუნებადი სიტყვებით გადმოიცემა. საზღვრული წევრი ბრუნებადი სიტყვით ან არსებითი სახელის მნიშვნელობით ნახმარი სიტყვით არის გამოხატული, განსაზღვრება კი შეიძლება გადმოიცეს ზედსრთავითა და მასთან გათანაბრებული სხვა სახელებითა და სახელზმნებით. ამ შემთხვევაში სახელზმნური ფორმებიდან ძირითადად მიმღეობის ფორმები იგულისხმება, მაგრამ, როგორც კვლევის დროს გამოვლინდა, საწყისსაც, მიმღეობის მსგავსად, შეუძლია შეასრულოს განსაზღვრების სინტაქსური ფუნქცია, რადგან ის, როგორც ზმნური, ასევე სახელადი ნიშნების მატარებელი სახელზმნური ერთეულია ქართულ ენაში.

„ბრძოლის ყიჟინის გაგონებაზე უცნაურმა ჟრუანტელმა დაუარა გიორგი მეფეს“ (გამსახურდია 2011: 54).

„ასე მეგონა, ხელახლა ვმოხილვარ -მეთქი და ჯერ არ მეგემნოს სიხარულის, ხტომის და ჭენების სიხარული ამ მშვენიერ მიწაზე“ (გამსახურდია 2011: 5).

„გააჭირე საქმე, არ გამიგია ყოველდღე მზის ამოსვლის ყურება“ (დუმბაძე 1989: 7).

საწყისი გარემოების ფუნქციით წინადადებაში

გარემოება არის წინადადების არამთავარი წევრი, რომელიც აღნიშნავს მოქმედების ადგილს, დროს, ვითარებას, მიზეზს, მიზანს ან რამე სხვა ნიშან-თვისებას. გარემოების გადმოცემა სიტყვა უფორმოა, ან მას ბრუნვის ფორმა აქვს. იგი შეიძლება იდგეს მიცემითში, ნათესაობითში, მოქმედებითში და ვითარებითში და ის მირთული წევრია წინადადების.

გარემოების გადმოცემა ზმნიზედის ძირითადი სინტაქსური ფუნქციაა, მაგრამ ამავე ფუნქციით გამოიყენება სხვა მეტყველების ნაწილებიც, რომელთა შორის ერთ-ერთი საწყისია (კვაჭაძე 2007: 155). მაგალითად:

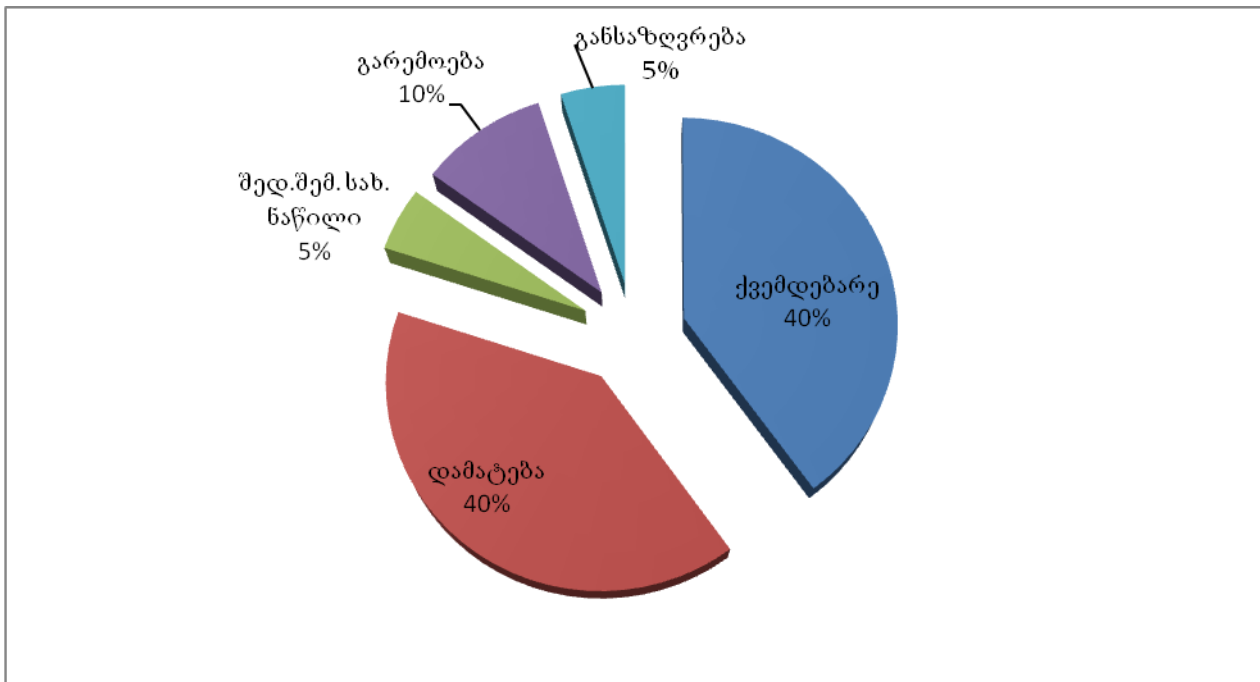
საწყისი მიზნის გარემოებად: „ შორენამ მანდილი შეისწორა და ლოცვისთვის მუხლი მოიყარა“ (გამსახურდია 2011: 54).

საწყისი მიზეზის გარემოებად: „ გლოვის გამო მთელ სამთავროში დუმილი სუფევდა“ (გამსახურდია 2011: 114).

ამგვარად, საწყისი საკმაოდ პროდუქტული სინტაქსური ერთეულია ქართულ ენაში, რადგან მას შეუძლია შეასრულოს ქვემდებარის, დამატების, გარემოების, განსაზღვრებისა და შედგენილი შემასმენელის სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში.

კვლევის დროს მოძიებული 100 საწყისის ფორმის მიხედვით ვლინდება, რომ საწყისი მეტად გამოიყენება დამატების და ქვემდებარის სახით და ნაკლებად, განსაზღვრების, შედგენილი შემასმენლის და გარემოების სინტაქსური ფუნქციის შემსრულებელ კომპონენტად წინადადებაში.

საწყისის სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში

საწყისის სინტაქსური ფუნქციები წინადადებაში ილუსტრირებულია მოცემულ სქემაში:

სინტაქსური თავისებურებები	არსებითი სახელი	საწყისი
ქვემდებარე	+	+
დამატება	+	+
გარემოება	+	+
განსაზღვრება	+	+
შედ. შემ. სახ. ნაწილი	+	+

2.1.2. მიმღეობის სინტაქსური მახასიათებლები

მიმღეობა, საწყისის მსგავსად, ბრუნვადი მეტყველების ნაწილია და ამიტომ ის შეიძლება იყოს წინადადების შემდეგი წევრი: განსაზღვრება, შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი და გარემოება. ჩვენ მიერ მოძიებულ მაგალითებში ნათლად გამოიხატება მიმღეობის სხვადასხვა სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში:

მიმღეობა ატრიბუტული განსაზღვრების ფუნქციით

ლ. კვაჭაძე აღნიშნავს, რომ ატრიბუტული განსაზღვრების გამოხატვა ზედსართავი სახელის ძირითადი სინტაქსური ფუნქციაა. ვითარებითი ზედსართავი გამოხატავს საგნის ნიშანს ან თვისებას, მიმართებითი კი ძირეული სიტყვით აღნიშნულთან მიმართებით (კვაჭაძე 2007: 155).

მიმღეობა ატრიბუტული განსაზღვრების ერთ-ერთი სახეა. ატრიბუტულ განსაზღვრებად ყოველგვარი მიმღეობა გვხვდება, მაგრამ უფრო ხშირად ვნებითი და საშუალო გვარის მიმღეობები.

„**დაცლილ** ქუჩებზე მკვდრები ეყარა“ (ტაბიძე 2011: 247).

„**მწუხარე** FORTE ნელი PIANO“ (ტაბიძე 2011: 244).

„**გადმოშვებულ** შავ ხალათზე მაგრად **შემოჭერილ** ბაწარში ყავრისგან **გამოთლილი** ბებუთი ჰქონა გაჩრილი“ (დუმბაძე 1989: 468).

რადგან მსაზღვრელ-საზღვრულს შორის არსებობს პრეპოზიციური და პოსტპოზიციური წყობა, ამიტომ მიმღეობა ქვემდებარეს, შეიძლება, როგორც მოსდევდეს, ასევე, წინ უსწრებდეს:

ა) პრეპოზიციური წყობა (მიმღეობა + ქვემდებარე):

„**მწარედ დაღალულ თვალებს** აფასებენ“ (ტაბიძე 2011: 260).

„ქვეყნად კვლავ მოდის **დაფარულთა ფერთა** ხსენება“ (ტაბიძე 2011: 285).

ბ) პოსტპოზიციური წყობა(ქვემდებარე+ მიმღეობა)

„**დღემ მოღუშულმა**, წარბი შეხარა“ (ტაბიძე 2011: 247).

„**და მეგობარი გადაკარგული**, მოვიდა, მაგრამ დააგვიანდა“ (ტაბიძე 2011: 245).

კვლევის დროს გამოიკვეთა ატრიბუტულ განსაზღვრებათა ერთი ჯგუფი, რომლებიც რთული ატრიბუტული განსაზღვრების სახით არის წარმოდგენილი და

ისინი სხვადასხვა მეტყველების ნაწილისა და მიმღეობისგან არიან წარმომდგარი. ძირითადად მიმღეობა არსებითი სახელის გვერდითაა :

„გიყვარდეს მარად ოცნება ჩვენი გულგაპოვბილი“ (ტაბიძე 2011: 251).

„აღმოსავლეთში ცეცხლმოღებულ დღეა მკათათვის“ (ტაბიძე 2011: 258).

თუმცა, გამოიკვეთა ისეთი არტიკულური განსაზღვრების ფორმები, სადაც მიმღეობა სხვადასხვა მეტყველების ნაწილებთან კომბინაციაშია:

ზედსართავი სახელი+მიმღეობა: „მარტოშთენილი სტუმარი საწოლიდან წამოდგა“ (გამსახურდია 2005: 24).

კავშირი+მიმღეობა: „მხოლოდშობილი ქალი, პირმშვენიერი შორენა მოსჩანდა შორით“ (გამსახურდია 2005: 17).

ნაწილაკი+მიმღეობა: „ჯერ არნახული, ჯერ ართქმული, ჯერ არსმენილი ხმით გუგუნებენ მოედნები“ (ტაბიძე 2011: 255).

მიმღეობა პრედიკატული განსაზღვრების ფუნქციით

მიმღეობის, როგორც პრედიკატული განსაზღვრების, სინტაქსური კვალიფიკაცია გრამატიკულ ლიტერატურაში სადავო საკითხად არის ქცეული. აღნიშნულ ფორმათა თავისებურებაზე ყურადღებას ამახვილებს ზოგიერთი გრამატიკოსი. მაგალითად, თ. ჟორდანია გამოყოფს მიმღეობის ცალკეულ ფორმებს, რომლებიც არც ჩვეულებრივი განსაზღვრებაა და არც ვითარების გარემოება (ჟორდანია 1889: 121).

ი. იმნაიშვილი ამ საკითხს უფრო ვრცლად განიხილავს და მიმღეობის სადავო ფორმები კვლავ ვითარების გარემოებად აქვს დასახელებული. ამ მოსაზრების გასამტკიცებლად ავტორს რამდენიმე საბუთიც მოაქვს. მისი აზრით, ამგვარი მიმღეობის ფორმები წინადადების დამოუკიდებელი წევრები არიან და ამიტომ ისინი ვითარების გარემოებად უნდა განვიხილოთ(იმნაიშვილი 1955: 211-212).

დასახელებული ტიპის მიმღეობით ფორმათა სინტაქსური როლის გარკვევას სპეციალური წერილი მიუძღვნა ა. ლლონტმა, სადაც ასეთი ფორმები რთული ანუ შედგენილი შემასმენლის სახელად ნაწილად არიან მიჩნეული. მისი აზრით, მიმღეობის ზოგიერთი ფორმა დამოუკიდებელი ანუ ცალკე წევრი კი არ არის წინადადების, არამედ ნაწილი წინადადების წევრისა, სახელდობრ, შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი(ლლონტი 1955: 256-257).

აღნიშნულ საკითხს ვრცელი გამოკვლევა მიუძღვნა ნ. ბასილაიამ. ავტორის აზრით, მიმღეობის სადავო ფორმათა ნაწილი განსაზღვრებაა, ნაწილი - ვითარების გარემოება (ბასილაია 1966).

აკ. დავითიანი სიტყვა პრედიკატულობას ბრჭყალებში სვამს და აღნიშნავს, რომ მიმღეობის სადავო ფორმები განსაზღვრებაა, რომელიც მიღებულია სხვადასხვა გზით: პირის ნაცვალსახელის განკერძოებული განსაზღვრებისგან, გაბატონებული წევრის გამოტოვებით და ზმნიზედისთვის ვითარებითი ბრუნვის ნიშნის მოკვეცით (დავითიანი 1973: 249).

პრედიკატული განსაზღვრების პრობლემას ქართული ენის სინტაქსში ვრცელ პარაგრაფს უთმობს ლ. კვაჭაძე და აღნიშნავს, რომ მიმღეობის საცილობელი ფორმები არც ვითარების გარემოებაა და არც შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი, არამედ განსაზღვრების ერთ-ერთი სახეობა, რომელიც პრედიკატული ანუ შემასმენლური განსაზღვრების სახელით არის ცნობილი“ (კვაჭაძე 2010: 211-221).

ლ. კვაჭაძე ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ პრედიკატული განსაზღვრება, საზოგადოდ, ორმაგი სინტაქსური ბუნებისაა: ერთდროულად დაკავშირებულია ზმნა-შემასმენელთან და სახელებთან, რომელსაც განსაზღვრავს ზმნით გამოხატული მოქმედების დროსთან მიმართებაში. ამ ორმაგი სინტაქსური ბუნების გამო, ის ხშირად ახასიათებს საგანსაც და საგნის მოქმედების პროცესსაც. ასეთ შემთხვევაში პირველი ნიშან-თვისების გამო ის განსაზღვრებად შეიძლება განვიხილოთ, მაშინ როდესაც მეორე სახასიათო ნიშნით ის ვითარების გარემოებას განეკუთვნება. მაგალითისთვის განვიხილოთ შემდეგი წინადადება: „უკან, მხარზე არღანგადაკიდებული ქალი მოსდევდა უცნაურად გამოწყობილი“ (დუმბაძე 1989: 468) მოცემულ წინადადებაში „არღანგადაკიდებული“ პრედიკატული განსაზღვრებაა, რადგან მას შეუძლია განსაზღვრების როლი შეასრულოს სინტაქსურ წყვილში, „არღანგადაკიდებული ქალი“ და, ამავდროულად, ის ვითარების გარემოებად წარმოგვიდგება სინტაქსურ წყვილში „არღანგადაკიდებული მოსდევდა“.

განვიხილოთ მიმღეობით გადმოცემული პრედიკატული განსაზღვრების რამდენიმე სახასიათო ნიშან-თვისება:

ა) პოზიცია წინადადებაში;

პრედიკატული განსაზღვრება ჩვეულებრივ უშუალოდ უსწრებს ზმნა-შემასმენელს ან მოსდევს მას.

პრედიკატული განსაზღვრება უსწრებს ზმნას: „ერთ დღეს სახლში რომ მივედი, დედაჩემი **თავჩაღუნული** იჯდა ლოგინზე“ (დუმბაძე 1889: 263); „სწორედ იქ, სადაც სიცოცხლეზე ხელჩაქნეული თბილისელები ერთმანეთის წამხედურობით კისერზე **ქვაგამოხმული** ეშვებიან ხოლმე.... იდგა მრავალტანჯული მეტეხის ციხე“ (დუმბაძე 1989: 270).

პრედიკატული განსაზღვრება მოსდევს ზმნას: „იდგა **თმაგამოწნული** მწვანე წნორები“ (ლეონიძე 2001: 451); „მახსოვს, როგორ წამოწვა **გალიმებული** როსტომი აკაკი კაკო კაკის გვერდით, როგორ ატლიაღდა მაგიდა“ (დუმბაძე 1889: 267).

ბ) პრედიკატული განსაზღვრება უმეტესად სახელობით ბრუნვაში დგას: „მიუბრუნდა **მიღწავეებული** პეტრიკი და გაყოლა უბრძანა“ (დუმბაძე 1889: 267). „ზოდოვი **კისერგაშეშებული** და **თვალეზგადმოცვენილი** დაიდრა მაიორისკენ“ (დუმბაძე 1890: 11).

გ) პრედიკატული განსაზღვრება ჩვეულებრივ ქვემდებარეს განსაზღვრავს, მაგრამ ზოგ შემთხვევაში ის შეიძლება განსაზღვრავდეს დამატება-ობიექტებსაც.

პირდაპირი დამატების პრედიკატული განსაზღვრება: „მამამზე ისევ ისე **მგლოვიარე** შეამჩნია გიორგიმ“ (გამსახურდია 2011: 87).

ირიბი დამატების პრედიკატული განსაზღვრება: „გზად მოხუცი შემოგვხვდა, **მდუმარე** გადაჰყურებდა მინდვრებს“ (გამსახურდია 2011: 63).

დ) პრედიკატურ განსაზღვრება მარტივად გადაკეთდება განკერძოებულ განსაზღვრებად, თუ მას ინტონაციურად გამოვაცალკევებთ და ამის შესაბამისად წერის დროს მძიმით გამოვყოფთ. მაგალითად: „სილამაზე, **განსაცვიფრებული** და ენით **აღუწერელი**, მოსჭვიოდა შორენას ფერმკრთალი სახიდან“ (გამსახურდია 2011: 108).

„მამამზე, **ატირებული** და წელში **მოხრილი**, უკან მოჰყვებოდა მეფეს“ (გამსახურდია 2011: 65).

მიმღეობა შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის ფუნქციით

სინტაქსური თვალსაზრისით, მიმღეობამ ასევე შეიძლება შეასრულოს შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის ფუნქცია. შედგენილი შემასმენელი ორი ნაწილისგან

შედგება: ბრუნებადი სიტყვისა და ზმნის პირიანი ფორმისგან. შემასმენლის ლექსიკურ მნიშვნელობას ბრუნებადი სიტყვა გამოხატავს. შედგენილ შემასმენელში შემავალ ზმნას დაკარგული აქვს დამოუკიდებლობა და დამხმარე ანუ მეშველი სიტყვის როლს ასრულებს.

რადგან შედგენილი შემასმენლის ბრუნებადი ნაწილი ჩვეულებრივ სახელია ან მორფოლოგიურად მასთან გათანაბრებული სახელზმნა, ამიტომ მიმღეობას შეუძლია შეასრულოს ამ სახელადი ნაწილის ფუნქცია შედგენილ შემასმენელში:

„შენ ამხანაგო დღიურ პროზიდან ეფემერებში ხარ ასროლილი“ (ტაბიძე 2011: 305).

„ხოხბობას გნახე მიწურვილ იყო როცა ზაფხული რუსთაველისა“ (ლეონიძე 2001: 245).

„გიორგი მდუმარე იყო ბუნებითგანვე“ (გამსახურდია 2005: 14).

„გვიმრა დათქერილი იყო“ (გამსახურდია 2005: 27).

მიმღეობა გარემოების ფუნქციით

კვლევის დროს გამოიკვეთა ისეთი წინადადებები, სადაც მიმღეობა გარემოების სინტაქსურ ფუნქციას ასრულებს წინადადებაში.

მიმღეობა ვითარების გარემოებად: „შეეკითხა მექარავნეს თავმოდრეკილად მამამზე“ (გამსახურდია 2005: 32), „ არც მას ჰქონდა მთლად დალაგებულად კუჭის საქმე“ (დუმბაძე 1989: 9)

მიმღეობა მიზნის გარემოებად: „გიორგი მეფე საბრძოლველად ემზადებოდა და მის სახეს მოუსვენრობა დასტყობოდა“ (გამსახურდია 2011: 45); „ მელქისედეკმა ხელი დაიმანა და წასახემსებლად მოკალათდა“ (გამსახურდია 2011: 36);

არსებით სახელად ქცეული მიმღეობის ფორმები

მოქმედებითი გვარის მიმღეობა წინადადებაში ხშირად გვხვდება. ისინი ადვილად იქცევიან არსებით სახელებად, ამიტომ წინანადებაში მათი გამოყენება შესაძლებელია როგორც ქვემდებარედ, ასევე დამატებად. იმავე ფუნქციის შემსრულებლად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ვნებითი გვარის მიმღეობებიც:

ქვემდებარე : „დაჭრილმა თვალები ნელ-ნელა გაახილა“ (გამსახურდია 2005: 63).

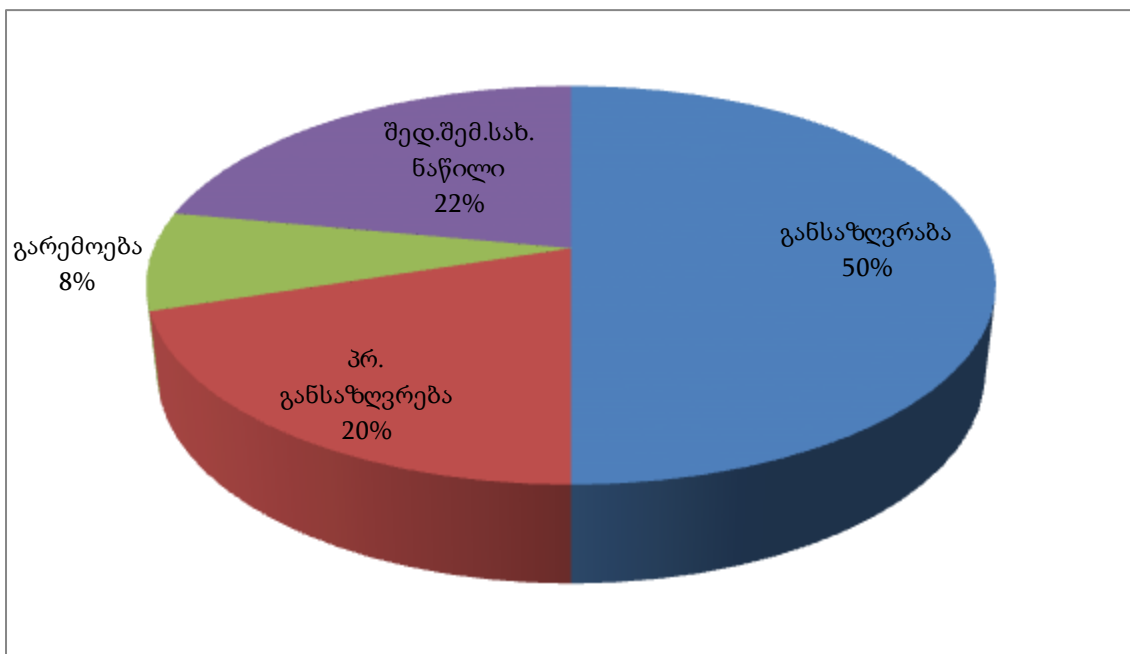
დამატება: „ნაცნობმა ხმამ დაჭრილს ჟრუანტელი მოჰგვარა“ (გამსახურდია 2005: 63).

ამგვარად, მოყვანილი მაგალითების საფუძველზე, შესაძლებელია, აღინიშნოს, რომ მიმღეობას შეუძლია შეასრულოს წინადადები სსხვადასხვა წევრის ფუნქცია. პირველი და ძირითადი მათ შორის არის ატრიბუტული განსაზღვრების ფუნქცია,

როდესაც ის, როგორც პრეპოზიციული, ასევე პოსტპოზიციური წყობის სახითაა სახელებთან სინტაქსურ წყვილში. მიმღეობა, ასევე, გამოიყენება პრედიკატული განსაზღვრების სახით, როდესაც ის ერთდროულად დაკავშირებულია ზმნა-შემასმენელთან და სახელებთან, რომელსაც განსაზღვრავს ზმნით გამოხატული მოქმედების დროსთან მიმართებაში. ყოველივე ამის გარდა, მიმღეობა, შესაძლებელია, გამოვიყენოთ, როგორც შედენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი და სხვადასხვა სახის გარემოება წინადადებაში.

კვლევის დროს ჩვენ მიერ შესწავლილი 100 წინადადებიდან, გამოიკვეთა, რომ მიმღეობის ძირითადი სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში არის განსაზღვრება, ნაკლებად კი - გარემოება. იმ შემთხვევაში კი, თუ მიმღეობა მთლიანად არის გადასული არსებითი სახელის ჯგუფში, მან შეიძლება ქვემდებარის და დამატების სინტაქსური ფუნქციაც კი შეასრულოს წინადადებაში.

მიმღეობის სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში

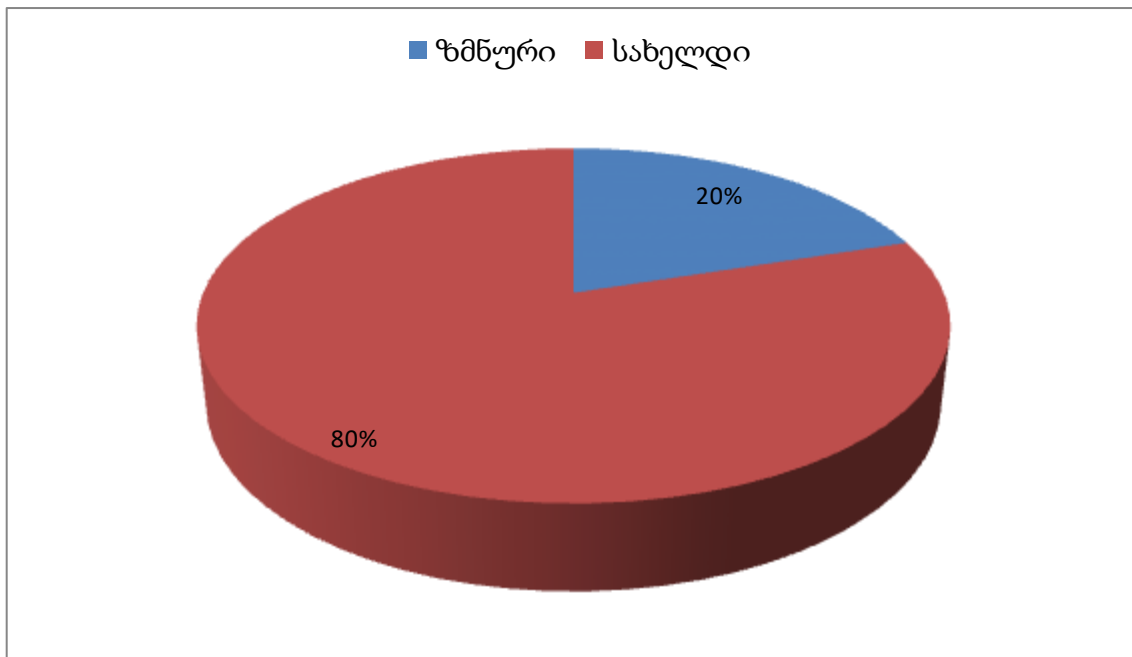

**მიმღეობის სინტაქსური ფუნქციები წინადადებაში ილუსტრირებულია
მოცემულ სქემაში:**

სინტაქსური თავისებურებები	ზედსართევი სახელი	მიმღეობა
გარემოება	+	+
განსაზღვრება	+	+
შედ. შემ. სახ. ნაწილი	+	+
პრედიკატული განსაზღვრება	+	+

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ ქართულ ენაში ჩვენ მიერ შესწავლილი 100 სახელზმნური ფორმის სინტაქსური ფუნქციის კვლევამ ცხადყო, რომ სახელზმნა სახელისათვის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებებს სწორედ სინტაქსური თვალსაზრისით უფრო მეტად ავლენს, ვიდრე ეს მორფოლოგიური ანალიზის შემთხვევებში იყო შესაძლებელი. კერძოდ, საწყისს შეუძლია შეასრულოს ქვემდებარის, დამატების, განსაზღვრების, გარემოების და შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში. მიმღეობა კი შესაძლებელია განსაზღვრების, პრედიკატული განსაზღვრების, გარემოების და შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის გამომხატველ სინტაქსურ ერთეულად იყოს წარმოდგენილი წინადადებაში.

სახელზმნის სინტაქსური ფუნქციების სახასიათო ნიშნები ქართულში

2.1.3. სახელზმნები და სინტაქსური კავშირის ფორმები ქართულში

წინადადების წევრები ერთმანეთს ენაში შემუშავებული გრამატიკული წესების მიხედვით უკავშირდება. წინადადების წევრებს შორის ენაში ისტორიულად შემუშავებული გრამატიკული წესების მიხედვით დამყარებულ კავშირს სინტაქსური კავშირი ჰქვია.

წინადადების რომელიმე წევრი შეიძლება იმავე წინადადების ყველა სხვა წევრს უკავშირდებოდეს, ან კიდევ ერთს ან რამდენიმეს ერთდროულად. ამ მხრივ ყველაზე მეტი უნარი ზმნა-შემასმენელს აქვს. სხვა წევრებთან სინტაქსური კავშირის დასამყარებლად მნიშვნელობა აქვს იმასაც, თუ რა მეტყველების ნაწილით არის გადმოცემული წინადადების ესა თუ ის წევრი. მაგალითად, ქვემდებარეს, რომელიც არსებითი სახელით არის გადმოცემული, შეიძლება ორი წევრი დაუკავშირდეს - შემასმენელი და განსზღვრება. მაგრამ, თუ ქვემდებარე გადმოცემულია უპირო ზმნით, მაგალითად საწყისით, მაშინ მას სინტაქსურად შეიძლება დაუკავშირდეს გარემოებაც და უბრალო დამატებაც (კვაჭაძე 2010: 10).

წინადადებებში შემავალი სიტყვების მიმართება ძირითადად ორგვარია: დაქვემდებარებული და არადაქვემდებარებული. დაქვემდებარებულია ისეთი სიტყვათა შეკავშირება, რომლებიც ერთმანეთის მიმართ არ არიან თანასწორი: წყვილის ცალთაგან

ერთი მთავარი ანუ წამყვანი სიტყვაა, მეორე კი დაქვემდებარებული. მთავარი სიტყვა იკავშირებს, დაქვემდებარებული კი უკავშირდება. კავშირი ამ ორ სიტყვას შორის სინტაქსურია.

ქართულში სიტყვათა სინტაქსური დამოკიდებულების ძირითადი სახეებია: შეთანხმება, მართვა და მირთვა.

შეთანხმება და სახელზმნის ფორმები

შეთანხმება სიტყვათა ისეთ შეკავშირების ფორმაა, როცა დაქვემდებარებული სიტყვა იმ ფორმას იღებს, რომელიც წამყვან სიტყვას აქვს. შეთანხმებისთვის საჭიროა, რომ სინტაქსურად დაკავშირებულ სიტყვებს ზიარი გრამატიკული კატეგორიები ჰქონდეს. ასეთ კატეგორიებდ ევროპულ ენებში მიჩნეულია ბრუნვა, რიცხვი, სქესი და პირი. ქართულ ენაში სქესის კატეგორია არ არის, ასე რომ, ამ კატეგორიის მიხედვით შეთანხმებაც არ გვაქვს.

იმ სიტყვას, რომელიც ითანხმებს, მათანხმებელი ეწოდება და იმ სიტყვას, რომელიც ეთანხმება - შეთანხმებული. მათანხმებელი სიტყვა სახელია, შეთანხმებული-სახელი ან ზმნა. ამ თვალსაზრისით, შეგვიძლია, კვლევის დროს მოძიებული მაგალითები სხვადასხვა მოდელების სახით განვიხილოთ.

ა) სახელზმნები (ჩვეულებრივ მიმღეობები)- არსებით სახელებთან ბრუნვასა და რიცხვში შეთანხმებული სინტაქსური ერთეულები:

„დაამთავრა მწერალმა და შუბლზე მომსკდარი ოფლი ორთავე სახელოთი მოიწმინდა“ (დუმბაძე 1989: 13).

„ მგონი გვლუპავს, საუზმე დაავიწყდა,- თქვა შეშინებულმა პარხომენკომ და იდაყვი გამკრა“ (დუმბაძე 1989: 13).

„ რა მოხდა?-იკითხა გაკვირვებულმა ექიმმა“ (დუმბაძე 1989: 468).

„ზუსტად ათასი წლის შემდეგ იგრძნო ბიძგი და ამ ბიძგისგან გამოწვეული ტკივილი“ (დუმბაძე 1989: 467).

ბ) სახელზმნები (ჩვეულებრივ მიმღეობები)-არსებით სახელებთან მხოლოდ ბრუნვის ფორმით შეთანხმებული სინტაქსური ერთეულები:

„ ბავშვები ისე შეესივნენ სუფრას, როგორც დამშეული ბელურები საკენკს“ (დუმბაძე 1989: 469).

„ გულის ჯიბიდან რვად გაკეცილი ფურცლები ამოიღო, მიწაზე გაშალა და ცეცხლი მოუკიდა“ (დუმბაძე 1989: 470).

„ მან დაინახა უზომო შიშისგან ფართოდ გახეილი თვალები და დაუსრულებელი მოლოდინი“ (დუმბაძე 1989: 467).

„ აქ გორგასალი თავზეხელაღებულ მძღოლებს აფრთხილებს- მოსახვევში ცოტა ფრთხილად იყავითო“ (დუმბაძე 1989: 270).

როგორც მოძიებული მაგალითებიდან ჩანს, სახელწმნები სინტაქსურ წყვილებს ქმნიან შეთანხმების საფუძველზე, სადაც შეთანხმება ბრუნვის და რიცხვის გრამატიკული კატეგორიების მიხედვით ხორციელდება. კერძოდ, გამოიკვეთა მიმდევრის და სახელის შეთანხმება ბრუნვის და რიცხვის გრამატიკული კატეგორიის მიხედვით და მხოლოდ ბრუნვის კატეგორიის მიხედვით.

მართვა და სახელწმნის ფორმები

მართვა სიტყვათა ისეთ სინტაქსურ დამოკიდებულებას, როდესაც ერთი სიტყვა მოითხოვს მეორისგან ისეთ ფორმას, რომელიც მას არ გააჩნია საერთოდ ან მოცემულ შემთხვევაში. იმ სიტყვას, რომელიც მართავს, მმართავი ეწოდება. იმ სიტყვას, რომელიც იმართვის, მართული. მოძიებული მაგალითები სხვადასხვა მოდელების სახით განვიხილოთ:

ა) სახელი მართავს სახელწმნას(ძირითადად საწყისს) ბრუნვაში:

„ მკვლელობის ამბავი მალე მთელმა ქალაქმა იცოდა“ (დუმბაძე 1989: 278).

„ ჩუმი ლოცვის ხმა და ქვითინი გამოდიოდა ბნელი ოთახიდან“ (გამსახურდია 2011: 89).

„იყო ახალი ქროლვის ფერები და შენ გამოჩნდი შორიდან, სადღაც“ (ტაბიძე 2011: 102).

„ ბრძოლის ჟრიაში შემოესმა მამამზეს მთების მიღმა.“ (გამსახურდია 2011: 109).

ბ) ზმნა მართავს სახელწმნას ბრუნვაში:

„ მამლებმა და ძაღლებმა შეთქმულებივით შეწყვიტეს ყივილი და ყეფა“ (დუმბაძე 1989: 7).

„ ხეებმა სუნთქვა შეკრეს და მიჩუმდნენ“ (დუმბაძე 1989: 8).

„შენ გგონია იმიტომ ასწავლა ზუდოვმა ფხანა, პარხომენკოს არ დაეძინოსო?“ (დუმბაძე 1989: 9).

„ ის-ის იყო აპირებდნენ გაპარვას და სასჯელის თავის არიდებას ადამიანის სახედაკარგული ამილახვარი და ნაკაშიძე“ (დუმბაძე 1989: 269).

გ) კვლევის დროს გამოვლინდა ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელწმნა მართულიც არის და მმართავიც. მაგალითად:

„ გააჭირვე საქმე, არ გამიგია, ყოველდღე **მზის ამოსვლის ყურება**“ (დუმბაძე 1989: 7).

მოცემულ წინადადებაში საწყისის ფორმა „**მოსვლა**“ მართულია სინტაქსურ წყვილში „**ამოსვლის ყურება**“, მაგრამ მმართავია შემდეგ სინტაქსურ წყვილში „**მზის ამოსვლის**“.

„ **ძაღლის ყეფის ხმა** შემოესმა შორიდან გიორგის“ (გამსახურდია 2011: 109).

მოცემულ წინადადებაშიც საწყისის ფორმა „**ყეფა**“ მართულიც არის და მმართავიც. კერძოდ, სინტაქსურ წყვილში „**ყეფის ხმა**“ ის მართულია სახელის მიერ, მაგრამ მმართავია სინტაქსურ წყვილში „**ძაღლის ყეფა**“.

„ გიორგის აღარ შეეძლო **მამამზის გლოვის მზერა** და იქაურობას გაერიდა“ (გამსახურდია 2011: 109).

მოცემულ წინადადებაში, ისევე როგორც ზემოთ მოყვანილ მაგალითებში, გვაქვს ორმაგი სინტაქსური კავშირი, რადგან საწყისის ფორმა „**გლოვა**“ მართულიც არის და მმართავიც. კერძოდ, სინტაქსურ წყვილში „**გლოვის მზერა**“, ის მართულია სახელის მიერ, მაგრამ მმართავია სინტაქსურ წყვილში „**მამამზის გლოვის**“.

სახელწმნა და მართულ - შეთანხმებული სინტაქსური კავშირი

შემასმენელი წინადადების ძირითადი წევრია, რომელიც ძირითადად ზმნის პირიანი ფორმებით არის გადმოცემული და მას სინტაქსურად მრავალი წევრი უკავშირდება, მაგრამ შემასმენელთან მათი დაკავშირების ხასიათი სხვადასხვაგვარია. უბრალო დამატება და გარემოება დაკავშირებულია მასთან აზრის მიხედვით, ე.ი. ზმნის აგებულების მიხედვით არ იგულისხმება არცერთი მათგანი; სინტაქსური დამოკიდებულების მიხედვით მათ შორის ცალმხრივი დაქვემდებარება, ანუ სუბორდინაციაა. ზმნა-შემასმენელი მართავს უბრალო დამატებას ბრუნვაში; გარემოება კი ძირითადია.

ქვედებარე და დამატება-ობიექტები ზმნის სუბიექტურ და ობიექტურ პირთა ფარდი სახელებია, სამივე წევრი იგულისხმება ზმნის აგებულებაში, ე.ი. მასთან დაკავშირებული არიან არა მარტო აზრის მიხედვით, არამედ ფორმითაც. დაქვემდებარება მათ შორის

საურთიერთოა, ანუ მათ შორის კოორდინაციაა: ზმნა -შემასმენელი ენაში ისტორიულად შემუშავებული წესის შესაბამისად შეიწყობს ქვემდებარესა და დამატება-ობიექტებს ბრუნვაში, თვითონ კი ეთანხმება მათ პირში და ხშირად რიცხვში (კვაჭაძე 2010: 122).

კვლევის დროს გამოიკვეთა სახელზმნის ფორმები, რომლებიც მართულ-შეთანხმებულია სინტაქსური კავშირის თვალსაზრისით მოცემულ მაგალითებში: სახელზმნა (ძირითადად საწყისი) ითანხმებს ზმნას პირსა და რიცხვში, ხოლო ზმნა მართავს მას ბრუნვაში.

„**იდგა** გაშიშის **სევდა**, მწარე, ნისლივით ვრცელი“ (ტაბიძე 2011: 73).

„საქართველოს **ძლიერებას**, **აღორძინებას** და **შემართებას** **გაუმარჯოს**“ (დუმბაძე 1989: 264).

„**ისმის** ჯეჯილის მარაო, **ქროლა**“ (ტაბიძე 2011: 99).

მირთვა და სახელზმნის ფორმები

მირთვა სრულმნიშვნელოვან სიტყვათა ისეთი შეკავშირების სახეა, როდესაც წამყვანი სიტყვა დამოკიდებულს შინაარსობრივ იკავშირებს ისე, რომ ამას რაიმე გრამატიკული გამოხატულება არ ახლავს. როგორც მას ა. ჩიქობავა (ჩიქობავა 1968: 120) განმარტავს: „ მირთვა შორეულ კავშირში იმყოფება მართვასთან. მირთვა ნულამდე დაყვანილი მართვაა. მართვის დასუსტების ხაზით მივდივართ მირთვისკენ“. მირთვის სინტაქსური დამოკიდებულება ჩვენს მიერ მოძიებულ შემდეგ წინადადებებში გამოვლინდა:

„მამამზის **მდუმარებაში** უცნაური განზრახვა და ტკივილი **იმალებოდა**“(გამსახურდია 2011: 142).

„მაგრამ ამ **ლოცვაში** ბერვი **მაქვს** სათქმელი“ (ტაბიძე 2011: 134).

„**ლოცვის დამთავრებისთანავე** მელქისედეკი ჩუმად გაუჩინარდა“(გამსახურდია 2011: 148).

„გიორგიმ **გაოცებით** **შეხედა** კოლონკელიძის ქალს, რომელიც მოშირებით იდგა“ (გამსახურდია 2011: 167).

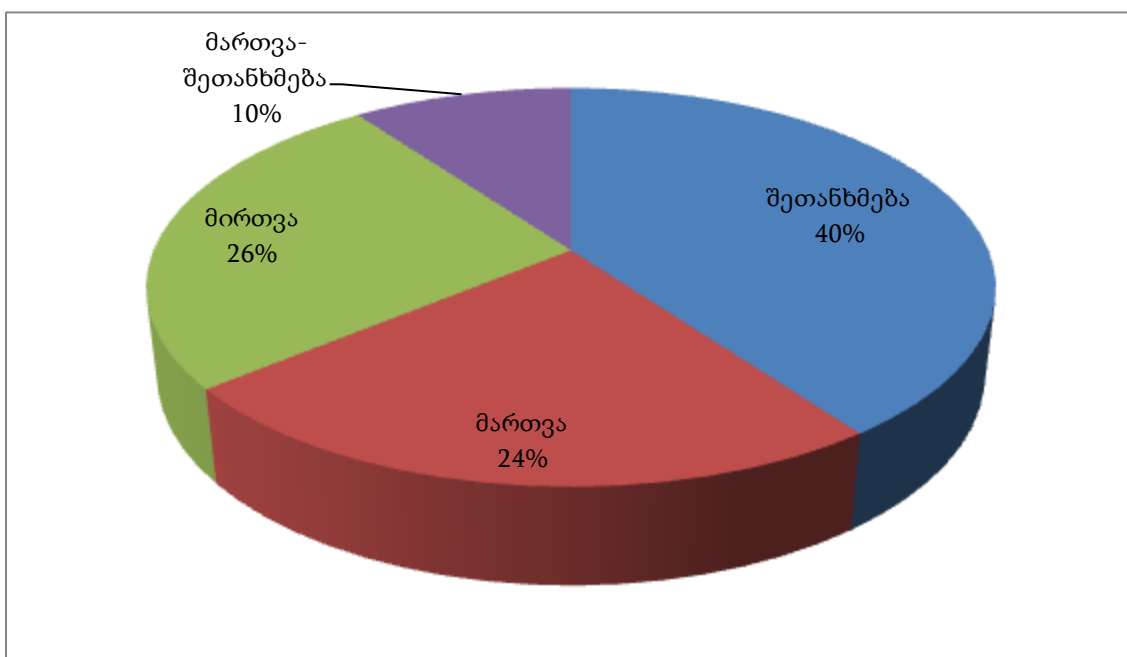
„**ორნი დასალევად მოკალათდნენ** და გაქონილი სამმანეთიანი თევზის წვეშ ამოდეს“ (დუმბაძე 1989: 264).

ამგვარად, როგორც ჩვენ მიერ განხილული მაგალითების საფუძველზე დადგინდა, წინადადებებში შემავალი სახელზმნის ფორმები სხვადასხვა სახის სინტაქსურ დამოკიდებულებას გამოხატავს. სინტაქსურ წყვილებს, რომლის შემადგენელ ერთ-ერთ

კომპონენტად სახელზმნა გამოიყენება, შეუძლიათ გამოხატონ შეთანხმების, მართვის, მართვა-შეთანხმებისა და მირთვის სახის სინტაქსური შეკავშირება, ანუ ისინი აქტიურად მონაწილეობენ, როგორც კოორდინაციის, ასევე, სუბორდინაციის გამომხატველ ლექსიკურ-ფორმობრივი ურთიერთობის გამოსახატავად.

ჩვენ მიერ შესწავლილი და გაანალიზებული 50 სინტაქსური წყვილის მიხედვით გამოიკვეთა შემდეგი სახის სინტაქსური დამოკიდებულებები: შეთანხმება– 20 სინტაქსურ წყვილში, მართვა– 10 სინტაქსურ წყვილში, მართვა-შეთანხმება –8 სინტაქსურ წყვილში და მირთვა – 12 სინტაქსურ წყვილში. ამ მონაცემების მიხედვით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სინტაქსურ წყვილებს, რომლის შემადგენელი ერთ-ერთი ელემენტს სახელზმნა წარმოადგენს მეტად ახასიათებთ შეთანხმების სახის სინტაქსური კავშირები და ნაკლებად მართულ-შეთანხმებული.

სახელზმნები და სინტაქსური შეკავშირების ფორმები ქართულში

2.1.4. რთული ქვეწყობილი წინადადების შენაცვლება მარტივი

წინადადებით და მარტივისა-რთულით სახელზმნის გამოყენებით

რთული ქვეწყობილი წინადადების მარტივი წინადადებით შენაცვლებას ენაში დიდი ხნის ისტორია აქვს. გრამატიკულ ლიტერატურაში რთული ქვეწყობილი წინადადებისათვის მარტივის შენაცვლებაზე მრავალი ნაშრომი არის დაწერილი

(ქუთათელაძე 1894; თოფურია 1960; კიკნაძე 1957; ჟორდანია 1889; ჯანაშვილი 1906; კეკელიძე 1925) და თითოეულ მათგანში ეს საკითხი სხვადასხვაგვარად განიხილება.

წინადადებების ამ სინტაქსურ თავისებურებაზე ყურადღებას ამახვილებს ა. შანიძე (შანიძე 1946) სასკოლო გრამატიკის მე-3 გამოცემაში, სადაც რთული ქვეწყობილი წინადადების მარტივით შენაცვლებას ცალკე თავი აქვს დათმობილი სათაურით „რთულ ქვეწყობილ წინადადებათა შემოკლება“.

რთული ქვეწყობილი წინადადების მარტივი წინადადებით შენაცვლების პრობლემას განიხილავს ლ. კვაჭაძე (კვაჭაძე 2010: 469-493) და დეტალურად აღწერს ამგვარი ჩანაცვლების სახიასიათო ნიშნებსა და მასთან დაკავშირებულ პრობლემებს. ლ. კვაჭაძის აღნიშნავს, რომ „დამოკიდებულ წინადადებათა უმეტესობა იმავე სინტაქსურ ფუნქციას ასრულებს, რასაც წინადადების წევრები. ამ ტიპის დამოკიდებული წინადადება ან ხსნის და აზუსტებს მთავარში მისათითებელი სიტყვით (კორელატი) გადმოცემულ წევრების ზოგად მნიშვნელობას და ავსებს მას კონკრეტული შინაარსით, ან კიდევ ასრულებს მთავარი წინადადების ნაკლული წევრის როლს წინადადების სახით. ამიტომ არის, რომ წინადადების წევრი და მისი შესაბამისი დამოკიდებული წინადადება ერთსა და იმავე კითხვაზე მიუგებს, ამასთანავე, დამოკიდებულ წინადადებას ხშირად შეიძლება შევუნაცვლოთ შესაბამისი წინადადების წევრი, წინადადების წევრს კი შესაბამისი დამოკიდებული წინადადება“ (კვაჭაძე 2010: 469).

როცა მოცემული გვაქვს რთული ქვეწყობილი წინადადება და მას მარტივს ვუნაცვლებთ, რეალურად ჩვენ ვახდენთ ერთი ტიპის წინადადების სხვა ტიპის წინადადებად გადაკეთებას. რთული ქვეწყობილი წინადადების მარტივით შეცვლა ჩვეულებრივ მაშინაა შესაძლებელი, როცა დამოკიდებული წინადადება ამა თუ იმ წევრის სინტაქსურ ფუნქციას ასრულებს. ეს ცვლილებები კი გარკვეულ კანონზომიერებებს ექვემდებარებიან ქართულ ენაში. კერძოდ, როდესაც რთული ქვეწყობილი წინადადება მარტივი წინადადებით იცვლება, ის ზოგადად შემდეგი სახის ცვლილებებს განიცდის: 1. დამოკიდებული წინადადების კავშირი თუ წევრ კავშირი ამოვარდება 2. ამოვარდება მთავარი წინადადებიდან მისათითებელი ანუ საკორელაციო სიტყვა 3. დამოკიდებული წინადადების ზმნა საწყისად ან მიმდებარე გადაკეთდება და დამოკიდებული წინადადების შესაბამის წევრად მთავარს შეუერთდება, ხოლო იმავე წინადადების დანარჩენი სიტყვები მას მიმყოლ სიტყვებად გადაჰყვება. მაშასადამე,

შენაცვლების დროს მოიშლება დაქვემდებარება და ამის შედეგად, მივიღებთ მარტივ გავრცობილ ან გაუვრცობელ წინადადებას (კვაჭაძე 2010: 470).

ქართულში სხვადასხვა ტიპის დაქვემდებარებული წინადადებები გამოიყოფა: ქვემდებარული, დამატებითი, განსაზღვრებითი და გარემოებითი. შესაბამისად, შეგვიძლია განვიხილოთ, თუ როგორ ხდება სახელწმნების გამოყენებით მათი შეცვლა მარტივი წინადადებით და რა თავისებურებები ახასიათებთ მათ.

ქვემდებარული დამოკიდებული წინადადების შეცვლა

მარტივი წინადადებით და მარტივისა-რთულით

რთული ქვემდებარული დამოკიდებული წინადადების მარტივით შეცვლის დროს შემდეგი თავისებურებები იჩენს თავს: მისათითებელი ნაცვალსახელი და მაქვემდებარებელი კავშირი თუ წევრ-კავშირი ამოვარდება; დამოკიდებული წინადადების მარტივი შემასმენელი საწყისად ან შესაბამისი გვარის მიმღეობა გადაკეთდება და ქვემდებარედ შეეწყობა მთავარი წინადადების შემასმენელს, ხოლო დანარჩენი სიტყვები მას მიმყოლ სიტყვებად გადაჰყვება.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: *მახარებს, შენ რომ ასეთი ვაჟკაცი ხარ.*

მარტივი წინადადება: *„მახარებს შენი ვაჟკაცობა“* (დუმბაძე 1989: 62).

რთული ქვეწყობილი წინადადება: *მეფე გიორგის აწუხებდა, მელქისედეკმა უცნაურად რომ გამოხედა.*

მარტივი წინადადება: *„მეფე გიორგის აწუხებდა მელქისედეკის უცნაური გამოხედვა“* (გამსახურდია 2011: 63).

დამატებით დამოკიდებული წინადადების შეცვლა

მარტივი წინადადებით და მარტივისა-რთულით

დამატებით დამოკიდებული წინადადება სხვადასხვაგვარია: პირდაპირი, ირიბი და უბრალო. ასეთი ტიპის დამოკიდებული წინადადების მარტივად გადაკეთების წესი დაახლოებით ისეთივეა, როგორიც ქვემდებარულის შემთხვევაში: დამოკიდებული წინადადების მარტივი შემასმენელი საწყისად ან მიმღეობად გადაკეთდება და ერთ-ერთი სახის დამატებად შეეწყობა მთავარი წინადადების შემასმენელს.

პირდაპირ დამატებად შეწყობილი სახელწმნა:

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „რაც მითხრეს, სიტყვასიტყვით ვუთხარი“ (დუმბაძე 1989: 45).

მარტივი წინადადება: **ნათქვამი(თქმული)** სიტყვასიტყვით ვუთხარი.

ირიბ დამატებად შეწყობილი სახელზმნა:

რთული ქვეწყობილი წინადადება: ყველა უცნაურად უმზერდა, ვინც ეს ამბავი მოიტანა.

მარტივი წინადადება: „ ყველა უცნაურად უმზერდა ამ ამბის **მომტანს**“ (ყაზბეგი 1985: 13).

უბრალო დამატებად შეწყობილი სახელზმნა:

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „უხუცესი დარწმუნებული იყო, ელგუჯა მალე დაბრუნდებოდა“ (ყაზბეგი 1985: 17).

მარტივი წინადადება: უხუცესი დარწმუნებული იყო ელგუჯას მალე **დაბრუნებაში**.

განსაზღვრებით დამოკიდებული წინადადების შეცვლა მარტივი

წინადადებით და მარტივისა-რთულით

განსაზღვრებით დამოკიდებული წინადადების მარტივი წინადადებით შეცვლა, ჩვეულებრივ, მაშინ არის შესაძლებელი, როცა დამოკიდებულს აერთიანებს მიმართებითი ნაცვალსახელი, რომელიც ხშირად დამოკიდებული წინადადების ქვემდებარეა. შენაცვლებისას დამოკიდებული წინადადების მარტივი შემასმენელი მიმღეობად გადაკეთდება და განსაზღვრებად შეეწყობა საზღვრულ წევრს.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: *აქ არის ის კაცი, რომელმაც ეს ამბავი მოიტანა.*

მარტივი წინადადება: „ აი, *აქ არის ამ ამბის მომტანი კაცი*“ (ყაზბეგი 1985: 345).

თუ დამოკიდებული წინადადების შედგენილ შემასმენელში მაშველად „არის“ ზმნაა, ხოლო სახელად ნაწილად მიმღეობა, მარტივად გადაკეთების შემთხვევაში მეშველი ზმნა ჩამოშორდება, ხოლო მიმღეობის ფორმა მთავარის მისამართ სიტყვას განსაზღვრებად შეეწყობა.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: *მეფემ გახედა ჯარს, რომელიც ხეობაში იყო დაბანაკებული.*

მარტივი წინადადება: „ მეფემ გახედა ხეობაში **დაბანაკებულ** ჯარს “ (გამსახურდია 2011: 78).

თუ დამოკიდებული წინადადების შედგენილი შემასმენელი „აქვს“ ზმნისა და მიმღეობისგან შედგება, შენაცვლების დროს მეშველი ზმნა ჩამოშორდება, ხოლო დამოკიდებული წინადადების ქვემდებარე ფუძის სახით შეუერთდება შედგენილ შემასმენელში შემავალ მიმღეობას და ორივე ერთად დაუდგება განსაზღვრებად მთავარი წინადადების საზღვრულ წევრს.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: მოვძებნე ფანდური, რომელსაც ლარები ჰქონდა დაწყვეტილი.

მარტივი წინადადება: „ მოვძებნე ლარებდაწყვეტილი ფანდური“ (ფშაველა 2005: 405).

რთული ქვეწყობილი წინადადება: დავინახე მეკვლე, რომელსაც თავზე ქუდი ჰქონდა ჩამოფხატებული.

მარტივი წინადადება: „ დავინახე თავზე ქუდჩამოფხატებული მეკვლე“ (ფშაველა 2005: 411).

დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების შეცვლა

მარტივი წინადადებით და მარტივისა-რთულით

დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების ზმნა-შემასმენელი საწყისად გადაკეთდება და სათანადო ფორმით, ცალკე თუ სხვა სიტყვების დართვით, დროის გარემოებად შეეწყობა მთავარი წინადადების შემასმენელს. მაგრამ, იმის მიხედვით, თუ როგორია, მთავრისა და დამოკიდებული ზმნით გადმოცემული მოქმედებების მიმართება დროის თვალსაზრისით, ლ. კვაჭაძე გამოყოფს სამ ძირითად სახეს.

ა) თუ მთავრისა და დამოკიდებული წინადადების ზმნა-შემასმენელით გამოხატული მოქმედებები ერთდროულად ხდება, მარტივ წინადადებად გადაკეთებისას საწყისი ნათესაობით ბრუნვაში დაისემის და დაერთვის „დროს“ ან ნათესაობით- მიცემითის რთულ ფორმას მიიღებს.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „ როდესაც მზე ამოდიოდა, დიდი თუ პატარა გარეთ ფუსფუსებდა“ (ყაზბეგი 1985: 204).

მარტივი წინადადება: მზის ამისვლისას დიდი თუ პატარა გარეთ ფუსფუსებდა.

ბ) თუ მთავრი წინადადების ზმნით გადმოცემული მოქმედება წინ უსწრებს დამოკიდებული წინადადების ზმნით გამოხატულ მოქმედებას, დამოკიდებული

წინადადების ზმნა, საწყისად გადაქცეული ვითარებითში დაისმის და „მდე“ ბოლოსართი დაერთვის .

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „სანამ გირგოლა მეცხვარეს შეხვდებოდა, კარგა მანძილი ჰქონდა გავლილი“ (ყაზბეგი 1985: 89).

მარტივი წინადადება: მეცხვარის შეხვედრამდე გირგოლას კარგა მანძილი ჰქონდა გავლილი.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „სანამ ჩხუმს დაიწყებდნენ, ყველას სახეზე ბრაზისაგან ალმური გადასდიოდა“ (ყაზბეგი 1985: 167).

მარტივი წინადადება: ჩხუმის დაწყებამდე ყველას სახეზე ბრაზისაგან ალმური გადასდიოდა.

გ) თუ მთავრი წინადადების ზმნით გადმოცემული მოქმედება მოსდევს დამოკიდებული წინადადების ზმნით გამოხტულ მოქმედებას, დამოკიდებული წინადადების ზმნა, საწყისად გადაქცეული ნათესაობითში დაისმის და „შემდეგ“ დაერთვის .

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „საუბარი რომ გაათავეს, ისევ ოთახში დაბრუნდნენ“ (ყაზბეგი 1985: 168).

მარტივი წინადადება: საუბრის გათავების შემდეგ ისევ ოთახში დაბრუნდნენ.

ვითარების გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების შეცვლა მარტივი

წინადადებით და მარტივისა-რთულით

მარტივი წინადადება შეიძლება ჩავუნაცვლოთ ვითარების გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებას მხოლოდ ზოგ შემთხვევაში. ეს შენაცვლება მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, როცა დამოკიდებული წინადადება მსგავსება-შედარებას გამოხატავს. ასეთ შემთხვევაშიც ლ. კვაჭაძე სახელზმნის ფორმების გათვალისწინებით გამოყოფს ორ ძირითად სახეს.

ა) დამოკიდებული წინადადების ზმნა საწყისად გადაკეთდება, ნათესაობითში დაისმის, „ებრ“ თანდებული დაერთვის და ვითარებით გარემოებად შეეწყობა მთავარი წინადადების შემასმენელს.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „ისე მოიქცნენ, როგორც დეიდა მართამ ურჩია“ (დუმბაძე 1989:456).

მარტივი წინადადება: ყველა დეიდა მართას რჩევისამებრ მოიქცა.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „კოპალაც ისე მოიქცა, როგორც დევმა დაარიგა“ (ფშაველა 2005: 354).

მარტივი წინადადება: კოპალაც დევის დარიგებისამებრ მოიქცა.

ბ) დამოკიდებული წინადადების ზმნა მიმღეობად გადაკეთდება, ვითარებით ვრუნვაში დაისმის და ვითარებით გარემოებად შეეწყობა მთავარი წინადადების შემასმენელს. თუ შემასმენელი უარყოფითია და უკუთქმითი ნაწილკი ახლავს, მიმღეობაც უკუთქმით შეენაცვლება.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „ მეფემ მელქისედეკთან გააგრძელა საუბარი ისე, რომ შორენასათვის თვალი არ მოუცილებია“ (გამსახირდია 2011: 78).

მარტივი წინადადება: მეფემ გააგრძელა მელქისედეკთან საუბარი შორენას თვალის მოუცილებლად.

მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების შეცვლა მარტივი წინადადებით და მარტივისა-რთულით

მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების ზმნა-შემასმენელი საწყისად გადაკეთდება, ნათესაობითში დაისმის, „გამო“ თანდებული დაერთვის და მიზეზის გარემოებად შეეწყობა მთავარი წინადადების შემასმენელს.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: ღირდა დაუსწრებელზე გადასვლა იმის გამო, რომ რომ დედა ავად იყო?

მარტივი წინადადება: „ღირდა დედის ავადმყოფობის გამო დაუსწრებელზე გადასვლა?“ (დუმბაძე 1989: 72).

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „დაჭრილი ბორგავდა, ამიტომ გათენებამდე ვერ ჩაიძინა“ (დუმბაძე 1988: 72).

მარტივი წინადადება: დაჭრილმა ბორგვის გამო გათენებამდე ვერ ჩაიძინა.

მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების შეცვლა მარტივი წინადადებით და მარტივისა-რთულით

მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების ზმნა-შემასმენელი ჩვეულებრივ მომავალი დროს მიმღეობად გადაკეთდება, ვითარებით ბრუნვაში დაისმის და მიზნის გარემოებად შეეწყობა მთავარი წინადადების შემასმენელს.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: ხეზე კოკორი მომზადებულა, რომ გაიშალოს.

მარტივი წინადადება: „ხეზე კოკორი გასაშლელად მომზადებულა“ (ფშაველა 2005: 297).

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „ის წამდაუწუმ წყალს ითხოვდა, რათა გამშრალი პირი გაესველებინა“ (ყაზბეგი 1985:259).

მარტივი წინადადება: ის წამდაუწუმ წყალს ითხოვდა გამშრალი პირის გასასველებლად.

ლ. კვაჭაძე ცალკე გამოყოფს ზოგიერთი ტიპის დამოკიდებულ წინადადებას, რომელსაც ან სრულად არ მოეპოვება შესაბამისი წინადადების წევრი, ან არ არის კარგად გამოკვეთილი და ცალკე წევრად გამოყენებული. ასეთი ტიპის რთული ქვეწყობილი წინადადების გადაკეთება მარტივად ზოგჯერ ანალოგიურია აქამდე განხილული შემთხვევების, ზოგჯერ კი არსებითად განსხვავებულიც. კერძოდ, ანალოგიურია პირობით და დათმობის შემცველ რთულ წინადადებათა გადაკეთება, განსხვავებულია შედეგობითისა და მთავრის მიმართ დამოკიდებული წინადადებათა შემცველი რთული წინადადებების შემთხვევაში

პირობით დამოკიდებული წინადადების შეცვლა

მარტივი წინადადებით და მარტივისა- რთულით

პირობით დამოკიდებული წინადადების ზმნა-შემასმენელი საწყისად გადაკეთდება, ნათესაობითში დაისმის დაერთვის „შემთხვევაში“ და ორივე ერთად, როგორც წინადადების წევრი, პირობის გარემოებად უნდა იქნეს მიჩნეული.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „აქ რომ მოსულიყვნენ, მასთან შეხვედრას ხომ აირიდებდნენ“ (ყაზბეგი 1985: 445).

მარტივი წინადადება: აქ მოსვლის შემთხვევაში მასთან შეხვედრას ხომ აირიდებდნენ.

დათმობით დამოკიდებული წინადადების შეცვლა მარტივი წინადადებით

დათმობით დამოკიდებული წინადადების ზმნა-შემასმენელი საწყისად გადაკეთდება, ნათესაობითში დაისმის დაერთვის თანდებული „მიუხედავად“ და ორივე ერთად პირობით გარემოებად უნდა იქნეს მიჩნეული.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: თუმცა ქალამნები დაცვეთოდა, ხურჯინგადაკიდებული ბიჭი აღმართს დინჯად მიუყვებოდა.

მარტივი წინადადება: „ქალამნების დაცვეთის მიუხედავად ხურჯინგადაკიდებული ბიჭი აღმართს დინჯად მიუყვებოდა“ (დუმბაძე 1988: 551).

ამგვარად, განხილული მაგალითების საფუძველზე გამოვლინდა, რომ სახელზმნები მნიშვნელოვან ფუნქციას ასრულებენ რთული ქვეწყობილი წინადადების მარტივი წინადადებით შეცვლის შემთხვევაში. კერძოდ, დამოკიდებული წინადადებების ზმნა საწყისად ან მიმდებარე გადაკეთდება და დამოკიდებული წინადადების შესაბამის წევრად მთავარს შეუერთდება, რაც მარტივი წინადადების წარმოების საშუალებას გვაძლევს ქართულ ენაში. ლ. კვაჭაძე დაწვრილებით მიმოიხილავს ამგვარი სინტაქსური ცვლილების თავისებურებებს და დასძენს, რომ „დამოკიდებული წინადადება აზრის სრულად და ზუსტად გამოხატვის უფრო მდიდარსა და მრავალფეროვან საშუალებას წარმოადგენს, ვიდრე შესაბამისი წინადადების წევრი“ (კვაჭაძე 2010: 469).

2.2. სახელზმნის სინტაქსური მახასიათებლები ინგლისურში

სახელზმნის სინტაქსური ფუნქციის მრავალფეროვნების საფუძველს ინგლისურში მისი მორფოლოგიური მახასიათებლები განაპირობებს. სწორედ ამ თავისებურებიდან გამომდინარე, ინფინიტივს, გერუნდივსა და მიმღეობას შეუძლია შეასრულონ წინადადების სხვადასხვა წევრის ფუნქცია. დაკვირვების შედეგად გამოვლენილი სახელზმნის სინტაქსური თავისებურებები დავაჯგუფეთ და მეტი სიზუსტისათვის თითოეული მათგანი ცალცალკე განვიხილეთ.

2.2.1. ინფინიტივის სინტაქსური მახასიათებლები

კვლევამ გვიჩვენა, რომ თუ სემანტიკური და მორფოლოგიური თვალსაზრისით ინფინიტივი ზმნური სახასიათო ნიშნების მატარებელია, სინტაქსური თვალსაზრისით ის სრულად ავლენს არსებითი სახელისთვის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებას.

ინფინიტივი ქვემდებარის ფუნქციით წინადადებაში

როდესაც ხდება ინფინიტივის გამოყენება ქვემდებარედ, მაშინ მას ძირითადად საწყისი პოზიცია უკავია მტკიცებით წინადადებაში.

„**To forget time, to forget life, to be at peace** all these seemed impossible” (Wild 1979: 61) („რომ შეიძლებოდეს დაივიწყო დროის სვლა, გადახვიდე სამუდამო დავიწყებაში და პოვო სიმშვიდე“) (ლ.ინასარიძე).

„**To have made** the same mistake twice was unforgivable” (Wild 1979: 45). („შეუძლებელია აპატიო ერთი და იგივე შეცდომის ორჯერ დაშვება“) (ლ.ინასარიძე).

როგორც ინგლისური ენის სახელმძღვანელოებშია მითითებული, ინგლისურ ენაში გვხვდება შემომყვანი „it“-ის შემცველი წინადადება, სადაც „it“ ნაცვალსახელს მოსდევს შემასმენელი და შემდეგ კი ინფინიტივით გადმოცემული ქვემდებარე.

„It is very wrong **to kill** anyone” (Wild 1979: 59). („ადამინთა მოკვლა არაა კარგი“) (ლ.სანიკიძე).

„It is very difficult sometimes **to keep** awake” (Wild 1979: 61). („აი, ღვიძილი კი მართლა ძნელია“)(ლ.ინასარიძე).

ინფინიტივი დამატების ფუნქციით

ქვემდებარის ფუნქციისგან განსხვავებით, ინფინიტივის გამოყენება დამატება-ობიექტებად გაცილებით მეტ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ამ შემთხვევაში ზუსტად უნდა ვიცოდეთ, თუ რომელ ზმნებს ან ზმნურ კონსტრუქციებს რა სახის სახელზმნა სჭირდება. ინგლისურ ენაში მკვეთრად არის გამოიჯნული ზმნათა ჯგუფები, რომლებსაც მხოლოდ ინფინიტივი მოსდევთ.

ზმნები და ზმნური კონსტრუქციები, რომლის შემდეგ ინფინიტივი გამოიყენება:

afford	consent	intend	promise
agree	decide	know how	refuse
aim	decline	learn	require
appear	demand	like	seem
arrange	deserve	manage	struggle
ask	do not care	mean	tend
attempt	expect	need	threaten
be left	fail	offer	volunteer
beg	force	plan	vote
can not afford	give permission	prefer	wait
care	hesitate	prepare	want
claim	hope	pretend	would like/love

„ I said if he wanted **to take** a broad view of the thing, it really begun with Andrew Jackson” (Harper 1988: 1). („თუ მაინცდამაინც გინდა,ეგ საკითხი მთელი სიღრმით განჭვრიტო, მაშინ ენდრიუ ჯექსონიც არ უნდა დაივიწყო“)(ლ. დუმბაძე).

„ The judge decided **to send** the boys to the state school” (Harper 1988: 12). („მოსამართლემ გადაწყვიდა, ბიჭები სახელმწიფო პანსიონატში გაეგზავნა“)(ლ. დუმბაძე).

ინფინიტივი მარტივი შემასმენლის ფუნქციით

ინგლისურში ინფინიტივი ხშირად გამოიყენება ზმნის აწმყო, მომავალი და წარსული მარტივი დროების საწარმოებლად, როგორც მტკიცებით, ასევე კითხვით და უარყოფით წინადადებაში. ამ შემთხვევაში, ინფინიტივი არ დაირთავს **to** ნაწილაკს და „**bear infinitive**“-ის სახით არის გამოყენებული წინადადებაში:

„And you **will tell** our children some day, won't you?“ (Wild 1979: 73). („ოდესმე ხომ უამბობ ჩვენ შვილებს ამის შესახებ?“) (ლ.ინასარიძე).

„I only now **understand** what my father's words meant“ (Harper 1988: 28). („მხოლოდ ეხლა ვხვდები, მამის სიტყვები რას გულისხმობდა“)(ლ.დუმბაძე).

ინფინიტივი, როგორც შედგენილი შემასმენლის შემადგენელი ნაწილი

მარტივი შემასმენლისგან განსხვავებით, შედგენილ შემასმენელში სხვადასხვა შემადგენელი ელემენტი გამოიყოფა. მათ შორის არის ინფინიტივი, რომელიც ყოველთვის შედგენილი შემასმენლის მეორე შემადგენელ კომპონენტს წარმოადგენს.

თუ შედგენილი შემასმენელი მოდალობის გამომხატველია და მის შემადგენელ ელემენტებს მოდალური ზმნა და ინფინიტივი წარმოადგენს, მაშინ ინფინიტივი **to** ნაწილაკის გარეშე, ანუ „**bear infinitive**“-ის სახით არის წარმოდგენილი (ბაბუნაშვილი 1993).

„...where we **can have** everyting that money can buy“ (Wild 1979: 35). („...სადაც ყველაფერია, რაც კი ფულზე იყიდება“)(ლ.ინასარიძე).

„I **must say** that it must be done in no time“ (Harper 1988: 17). („მე ვამბობ, რომ ეს ახლავე უნდა გააკეთო“)(ლ.დუმბაძე).

გამონაკლისს წარმოადგენს მოდალური ზმნები *ought, be, have* რომლებსაც სრული ინფინიტივი მოსდევს:

„We shall **have to take** his chains from him“ (Wild 1979: 44). („მოგვიწევს მისთვის ჯაჭვების ახსნა“) (ლ.ინასარიძე).

„He **had to make** his way home through the flues and chimneys“ (Wild 1979: 56). („მტრებისგან ყოველმხრივ გარშემორტყმულმა დიდი რკინის ღუმელში დურთა თავი“)(ლ. ინასარიძე).

ინფინიტივი განსაზღვრების სინტაქსურ ფუნქციით

ინგლისურ ენაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც ინფინიტივი ასრულებს განსაზღვრების სინტაქსურ ფუნქციას წინადადებაში. მხოლოდ სრულ ინფინიტურ ფორმას, ანუ ინფინიტივს *to* ნაწილაკით შეუძლია გამოხატოს ეს დამოკიდებულება და ასეთ შემთხვევაში ინფინიტივი ყოველთვის მოსდევს საზღვრულს, რაც გულისხმობს პოსტპოზიციურ მსაზღვრელ-საზღვრულის დამოკიდებულებას:

„...there was only **thing to do**” (Wild 1979: 45). („მხოლოდ ერთი რამ შეეძლო გაეკეთებინა“)(ლ.ინასარიძე).

„She had a **right to see** the last of him” (Wild 1979: 69). („მამასადამე, ამ ქალბატონს ყველენაირი საფუძველი ჰქონდა, გაეცილებინა ის უკანასკნელ გზაზე“)(ლ.ინასარიძე).

როდესაც ინფინიტივის სინტაქსური ფუნქციებს მიმოვიხილავთ, განსაკუთრებულად უნდა აღინიშნოს ის, რომ ის ყველაზე ხშირად მოქმედების მიზნის გამომხატველ ერთეულად არის გამოყენებული წინადადებაში და **ინფინიტივი წარმოადგენს მიზნის გარემოებას** სინტაქსური სახელდებით:

„We were far too old **to settle** an argument with fist-fight” (Harper 1988: 1). („ბავშვობაში ამგვარ დავას უთუოდ მუშტი-კრივით გადავწყვეტდით“)(ლ.დუმბაძე).

„He returned only once, **to find** a wife” (Harper 1988: 6). („მხოლოდ ერთხელ დაბრუნდა ქალაქში და ისიც იმ მიზნით, რომ ცოლი მოეყვანა“)(ლ.დუმბაძე).

მოქმედების მიზნის გამომხატველ ინფინიტივს ხანდახან წინ უსწრებს მაკავშირებელი სიტყვები **in order, so as** და მათი გამოყენებით ინფინიტივის ფუნქცია კიდევ მეტად არის ხაზგასმული (ბაბუნაშვილი 1970).

„They were sent to that school **in order to provide** them with food and decent shelter” (Harper 1988: 12). („ბიჭები პანსიონატში იმ მიზნით გაგზავნეს, რომ საჭმელი და თავშესაფარი ჰქონოდათ“)(ლ. დუმბაძე).

„**So as to hear** his footsteps he left the door wide open ” (Wild 1979: 52). („კარი ფართოდ გააღო, მისი ნაბიჯების ხმა რომ კარგად გაეგო“)(ლ. ინასარიძე).

ინფინიტივი პრედიკატული დანამატის ფუნქციით

ინფინიტივი ხშირად ასრულებს პრედიკატული დანამატის ფუნქციას წინადადებაში და ყოველთვის მოსდევს შედგენილ შემასმენელს, რომლის სახელადი ნაწილი ზედსართავი სახელით ან წარსული დროის მიმღეობით არის გადმოცემული:

„ I’ m **sorry to say** it again... ” (Wild 1979: 44). („ვწუხვარ, ამის შეხსენება რომ მიწევს...“)(ლ.ინასარიძე).

„ Lady Stutfield was always **obliged to wear** a black velvet band roun her throu t” (Wild 1979: 43). („მშვენიერი ქალბატონი, რომელიც მთელი ცხოვრება შავი ხავერდის შარფით იმაღავდა ხუთი თითის ანაბეჭდს ყელის ფუმფულა კანზე“)(ლ.ინასარიძე).

ინფინიტივი რთული დამატების ფუნქციით

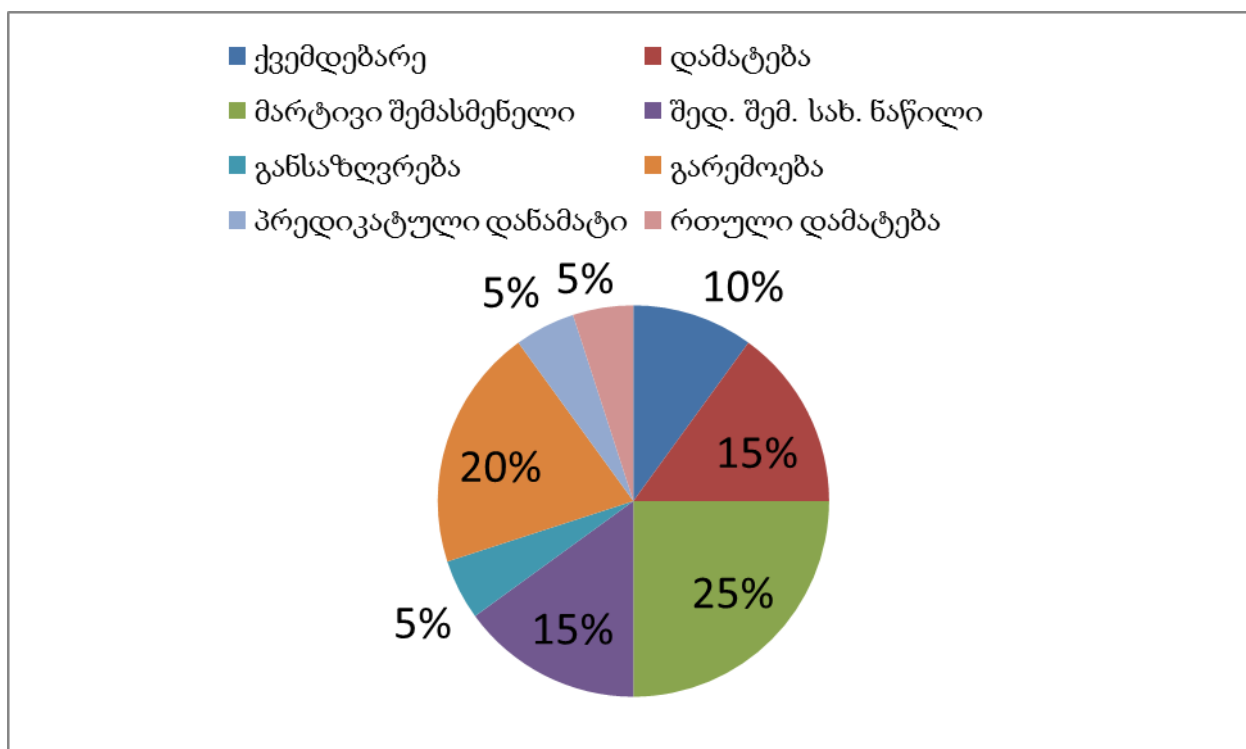
ინფინიტივი ასევე შეიძლება გამოყენებული იყოს **რთული დამატების** ფუნქციით წინადადებაში. ამ შემთხვევაში ინფინიტივი მოსდევს არსებით სახელს ან ობიექტურ ფორმაში მდგარ ნაცვალსახელს :

„ I advise **you to leave** as soon as possible” (Wild 1979: 47). („გირჩევნია აქაურობას გაერიდო და თანაც, რაც შეიძლება სწრაფად“)(ლ.ინასარიძე).

„ I pray **you to be careful**” (Wild 1979: 65). („გვედრები, ფრთხილად იყავი...“)(თ. მაღრაძე).

მოძიებული მაგალითების ანალიზიდან გამომდინარეობს შემდეგი დასკვნა: ინგლისურ ენაში ინფინიტივი, სინტაქსური თვალსაზრისით, გაცილებით მეტად ავლენს სახელისთვის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებას, ვიდრე მორფოლოგიური ანალიზის შემთხვევაში და მას მრავალგვარი სინტაქსური ფუნქცია გააჩნია. კვლევის დროს ჩვენ მიერ შეასწავლილი 100 ინფინიტური ფორმის სინტაქსური ფუნქციის დაკვირვების შედეგად გამოვლინდა ინფინიტივის რიგი სინტაქსური თავისებურებები. კერძოდ, ინფინიტივი შეიძლება იყოს გამოყენებული ქვემდებარის, განსაზღვრების, მარტივი და შედგენილი შემასმენლის, პრედიკატული დანამატის, მიზნის გარემოების და რთული დამატება-ობიექტის გამომხატველ ერთეულად წინადადებაში. მაგრამ ჩვენი კვლევის თანახმად, ინფინიტივი გაცილებით ხშირად გამოიყენება წინანადადებებში მარტივი შემასმენლის, დამატების და მიზნის გარემოების ფუნქციით და ნაკლებად ქვემდებარის, შედგენილი შემასმენლის, განსაზღვრების, პრედიკატული დანამატის და რთული დამატების ფუნქციით.

ინფინიტივის სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში

2.2.2. გერუნდივის სინტაქსური მახასიათებლები

სემანტიკური და მორფოლოგიური თვალსაზრისით გერუნდივი ზმნური სახასიათო ნიშნების მატარებელია, სინტაქსური თვალსაზრისით კი ის ავლენს, როგორც ზმნურ, ასევე არსებითი სახელისთვის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებას.

სინტაქსური თვალსაზრისით გერუნდივს ახასიათებს შემდეგი ზმნური თავისებურებები:

გერუნდივს მოსდევს დამატება

თუ ზმნა გარდამავალია, მაშინ გერუნდივს შეიძლება ახლდეს დამატება.

„At last I have finished **painting the picture...**” (Wild 1979: 203). („სურათის დასრულება შევძელი, როგორც იქნა და...”)(თ.მალრაძე).

„We can forgive a man for **making a useful thing** as long she does not admire it”(Wild 1979: 78). („მანამდე შეგვიძლია მივუტევოთ ადამიანს, რომელიც სასარგებლო საგნებს ქმნის, ვიდრე ის ამით აღტაცებული არა არის”)(თ.მალრაძე).

გერუნდივს შეიძლება ახლდეს ზმნიზედა

„... he replied, **gazing intently** at the little golden disk” (Wild 1979: 84). („გამოეხმაურა ის მხატვარს, თან თვალმოუშორებლად დასცქეროდა პაწაწინა ოქროსფერ დისკოს“)(თ. მაღრაძე).

„...said young lord **plucking slowly** another daisy” (Wild 1979: 87). („...წარმოსთქვა ახალგაზდა ლორდმა და მეორე ზიზილა მოწყვიტა“)(თ. მაღრაძე).

სინტაქსური თვალსაზრისით, გერუნდივი ზმნურ ნიშან-თვისებების საპირისპიროდ, გაცილებით მეტად ავლენს არსებითი სახელისთვის დამახასიათებელ სახასიათო ნიშნებს.

გერუნდივი შეიძლება იყოს გამოყენებული წინადადებაში შემდეგი სინტაქსური ფუნქციით:

გერუნდივი ქვემდებარის ფუნქციით

ინგლისურ ენაში გერუნდივი ქვემდებარის ფუნქციით გაცილებით უფრო ხშირად გამოიყენება, ვიდრე ინფინიტივი:

„ **Feeling** is a portrait of the artist” (Wild 1979: 84). („გრძნობა ხელოვანის სულის ანარეკლია“)(თ. მაღრაძე).

„**Working** in this condition is impossible” (Wild 1979: 83). („ამ პირობებში მუშაობა შეუძლებელია“)(თ. მაღრაძე).

ინგლისურ ენაში აღინიშნება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც გერუნდივი ქვემდებარის ფუნქციით არა წინადადების საწყის პოზიციაზე გვხვდება, არამედ ის გადაინაცვლებს შემასმენლის შემდეგ. ასეთი ტიპის წინადადებები ძირითადად იწყება ფორმალური ქვემდებარით **it**, რომელსაც მოსდევს შემასმენელი და შემდეგ რეალური ქვემდებარე (ამ შემთხვევაში გერუნდივით გადმოცემული).

„ It has been just splendid **meeting** him here so late” (Wild 1979: 93). („ასე გვიან, მისი აქ შეხვედრა ნამდვილად შესანიშნავი რამ იყო“)(თ. მაღრაძე).

„It’s no use **talking** to him ...” (Wild 1979: 305). („მასთან საუბარს აზრი არ აქვს“)(თ. მაღრაძე).

გერუნდივის და ინფინიტივის გამოყენება ქვემდებარის ფუნქციით წინადადებაში შინარსობრივად არსებით განსხვავებას არ ავლენს, თუმცა, გამოყენების

თვალსაზრისით, გერუნდივი უფრო ხშირად გხვდება ქვემდებარედ, ვიდრე ინფინიტივი.

Choosing the right club is important. (გერუნდივი) (მნიშვნელოვანია სწორი არჩევანი გააკეთო კლუბთან დაკავშირებით).

To choose the right club is important. (ინფინიტივი)(მნიშვნელოვანია სწორი არჩევანი გააკეთო კლუბთან დაკავშირებით).

გერუნდივი რთული შემასმენლის სახელადი ნაწილი

გერუნდივმა შეიძლება შეასრულოს რთული შემასმენლის სახელადი ნაწილის სინტაქსური ფუნქცია;

„Dorian couldn't **help laughing** when he saw all these...” (Wild 1979: 102). („დორიანმა თავი ვეღარ შეიკავა და სიცილი წასკდა“) (თ.მალრაძე).

„He **mentioned seeing** her somewhere in the street” (Wild 1979: 105). („ მითხრა, რომ მას ქუჩაში შეხვდა, მაგრამ არ ახსოვდა სად“)(თ.მალრაძე).

გერუნდივი პირდაპირი დამატების ფუნქციით

„ I prefer **staying** here for a while” (Wild 1979: 306). („ ცოტახნით აქ დარჩენა მსურს“) (თ.მალრაძე).

„I hope **finishing** it in a few days, if nothing disturbs me” (Wild 1979: 130). („იმედი მაქვს, მალე დავასრულებ,თუ ხელი არაფერმა არ შენიშალა“)(თ.მალრაძე).

გერუნდივი წინდებულის დამატების ფუნქციით

გერუნდივი წინდებულის დამატების ფუნქციით ხშირად გამოიყენება წინადადებაში.

„A bishop keeps **on saying** at the age of eighty what he was told to say when he was a boy of eighteen”(Wild 1979: 81). („ოთხმოცი წლის ეპისკოპოსი იმასვე ქადაგებს, რასაც თერთმეტი წლისა ქადაგებდა“)(თ.მალრაძე).

„ Excuse me **for interrupting** you so late...” (Wild 1979: 116). („მაპატიე ასე გვიან რომ მოვედი“)(თ.მალრაძე).

ქვემდებარული ფუნქციისგან განსხვავებით, გერუნდივის გამოყენება დამატება-ობიექტებად გაცილებით მეტ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ინფინიტივის მსგავსად, ამ შემთხვევაშიც ზუსტად უნდა ვიცოდეთ, თუ რომელ ზმნებს ან ზმნურ

კონსტრუქციებს რა სახის სახელშემა სჭირდება. ინგლისურ ენაში მკვეთრად არის გამოიჯნული ზმნათა ჯგუფები , რომლებსაც მხოლოდ გერუნდივი მოსდევთ.

ზმნები და ზმნური კონსტრუქციები, რომლის შემდეგ გერუნდივი გამოიყენება:

acknowledge	detest	mind
admit	discuss	object to
advise	dislike	postpone
anticipate	dream about	practice
appreciate	enjoy	put off
avoid	escape	quit
cannot bear	evade	recall
cannot help	favour	recommend
cannot resist	finish	regret
complain about	give up	resent
consider	have trouble	resist
consist of	imagine	risk
contemplate	include	suggest
defer from	insist on	talk about
delay	keep (on)	tolerate
deny	mention	understand

„He always **avoided meeting** her in public” (Capote 1974: 155). („საზოგადოებაში მასთან შეხვედრას ყოველთვის თავს არიდებდა“)(ლ.ფიროსმანიშვილი).

„ He couldn’t **imagine being** without him” (Capote 1974: 134). (მის გარეშე არსებობა ვერც კი წარმოედგინა“)(ლ. ფიროსმანიშვილი).

გერუნდივი განსაზღვრების ფუნქციით

გერუნდივი განსაზღვრების ფუნქციით ყოველთვის გამოიყენება, როგორც პოსტპოზიციური განსაზღვრება, რომელიც მოსდევს არსებით სახელსა და წინდებულს. ამ შემთხვევაში არსებითი სახელი ძირითადად აბსტრაქტული არსებითი სახელის ჯგუფს მიეკუთვნება, რომელსაც უმრავლეს შემთხვევაში მოსდევს წინდებული **of**, თუმცა შეიძლება მოიძებნოს მცირე შემთხვევები, როდესაც არსებით სახელს მოსდევს სხვა **at, to, for** წინდებულების სახით.

„He never dreams **of considering** whether the idea is right or wrong” (Wild 1979: 89). („ის არც კი ცდილობს, რომ გაერკვეს ამ შეხედულების ჭეშმარიტებაში“)(თ.მალრაძე).

“ I have no objection **to hearing** your story again..” (Wild 1979: 86). („წინააღმდეგი არ ვარ, კიდევ ერთხელ მოვუსმინო შენ ნაამბობს“)(თ.მალრაძე).

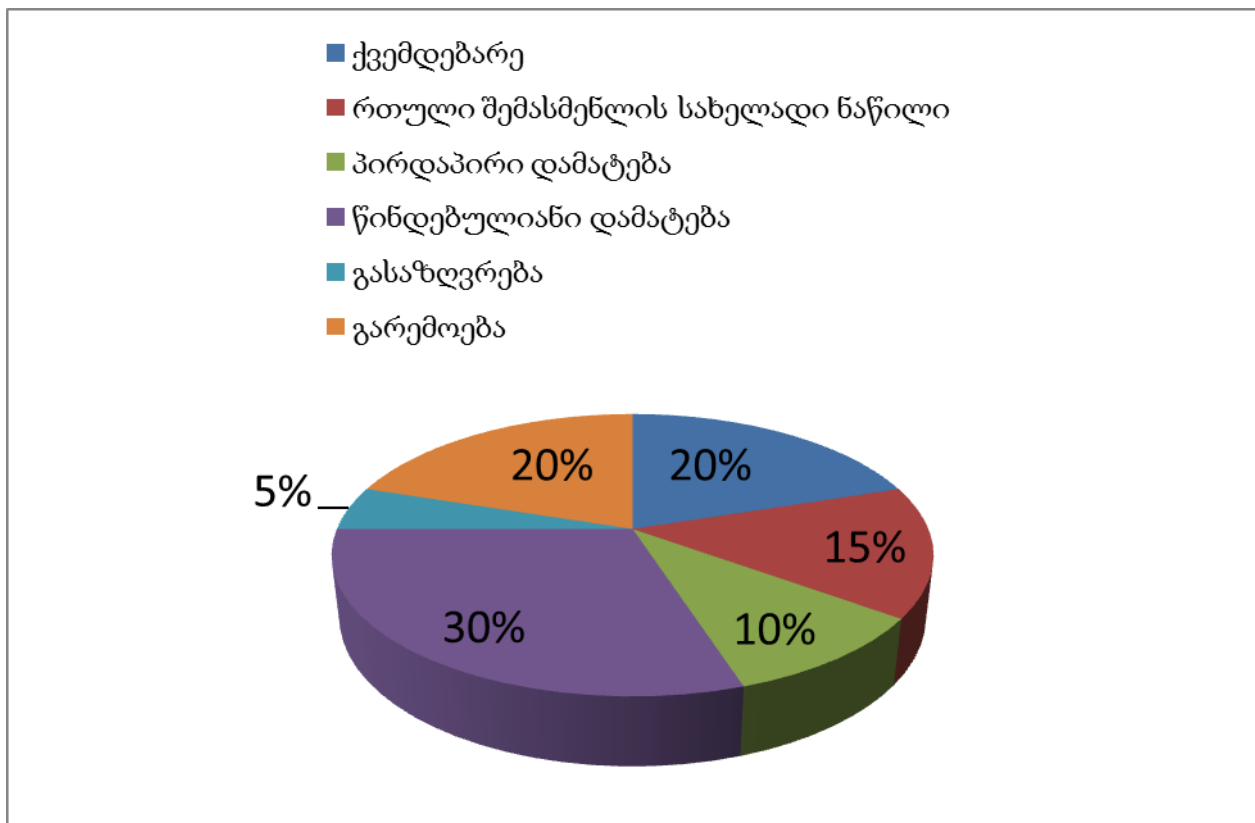
ინგლისურ ენაში გერუნდივი შეიძლება გამოვიყენოთ გარემოების ფუნქციით წინადადებაში. ამ შემთხვევაში გერუნდივს ყოველთვის ახლავს წინდებული:

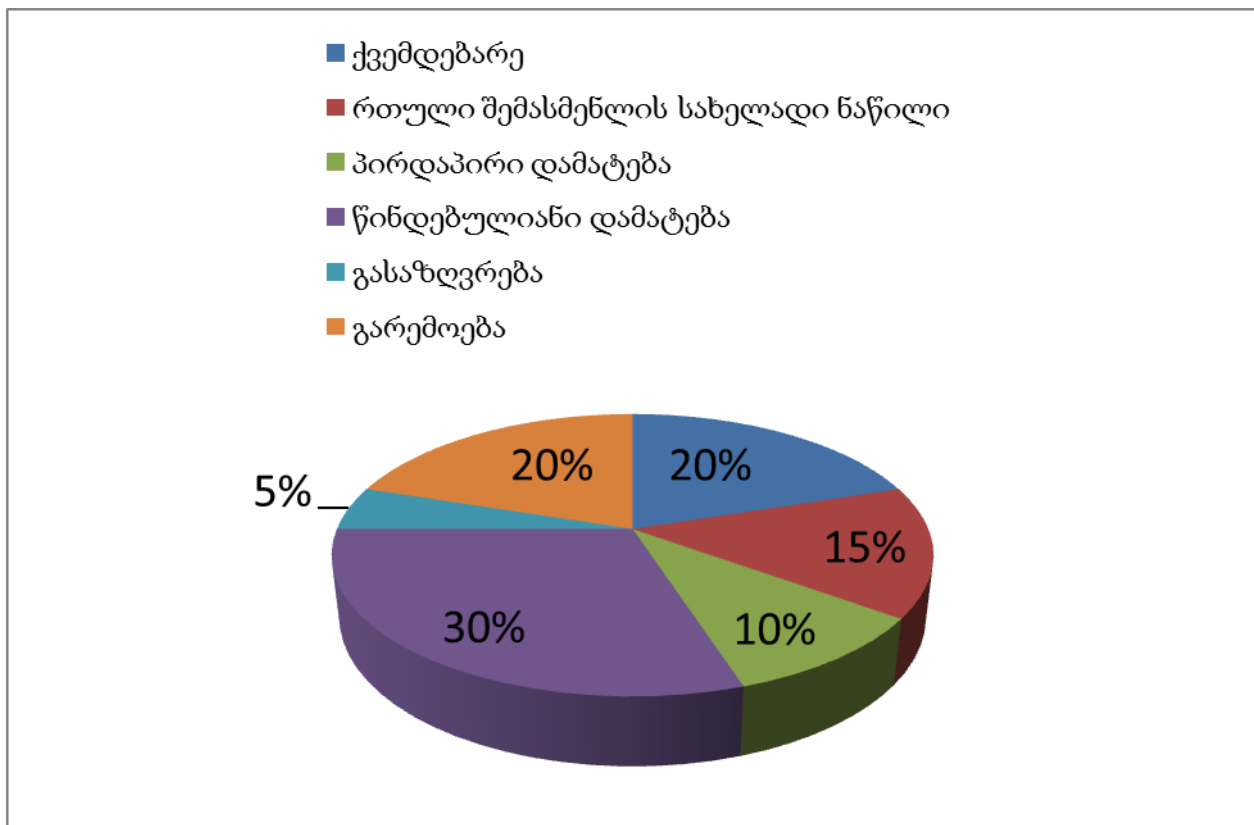
„He went away **without saying** a word” (Wild 1979: 91). („მან უსიტყვოდ დატოვა იქაურობა“)(თ.მადრაძე).

„**On hearing** the news, Basil left at once” (Wild 1979: 305). („ამ ამბის გაგებისთანავე, ბეზილმა ოთახი უხმოდ დატოვა“)(თ. მადრაძე).

ამგვარად, კვლევის შედეგად ჩვენ მიერ შესწავლილი 100 გერუნდივის ფორმის სინტაქსური მახასიათებლების მიხედვით გამოვლინდა გერუნდივის მრავალგვარი სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში. გერუნდივი სინტაქსური თვალსაზრისით, ყველაზე მეტად პროდუქტიულ ერთეულად წინდებულიანი დამატების ფუნქციით გვევლინება წინადადებაში. ყველაზე ნაკლებ პროდუქტიულად კი - განსაზღვრების ფუნქციაში.

გერუნდივის სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში

2.2.3. მიმღეობის სინტაქსური მახასიათებლები

მიმღეობის სამ დონეზე: სემანტიკური, მორფოლოგიური და სინტაქსური შესწავლის შედეგად ი. ი. კოსინეცმა (Косинец 2001: 55) დაასკვნა, რომ მიმღეობაში, სხვა სახელზმნებთან შედარებით, მეტად ჭარბობს ზმნური მახასიათებლები, აქედან გამომდინარე, იგი მიეკუთვნება ზმნურ პარადიგმას. ავტორის აზრით, ინგლისურში მიმღეობის ფორმები სულ უფრო მეტად უახლოვდებიან ზმნას. ეს განსაკუთრებით თვალსაჩინოა სინტაქსურ დონეზე, სადაც მიმღეობის ფორმები გამოდიან შემასმენლის ფუნქციონალური ეკვივალენტის როლში.

მიმღეობა I განსაზღვრების ფუნქციით წინადადებაში

სინტაქსური თვლსაზრისით მიმღეობა I ხშირად გამოიყენება წინადადებაში განსაზღვრების ფუნქციით, რომელიც დაერთვის არსებით სახელს ან ნაცვალსახელს და განსაზღვრავს მათ ნიშან-თვისებას.

იმისთვის, რომ მიმღეობა I-მა გამოხატოს ატრიბუტული ურთიერთობები, საჭიროა მისი დაკავშირება არსებით სახელთან ან ნაცვალსახელთან, როგორც სემანტიკურად, ასევე სინტაქსურად. ეს კავშირი კი პოზიციური განლაგების მიხედვით შეიძლება იყოს როგორც პრეპოზიციური, ასევე პოსტპოზიციური.

როგორც კვლევამ გვიჩვენა, პრეპოზიციური მიმღეობა I ფორმები უფრო მეტად არის გავრცელებული და კავშირი მსაზღვრელ-საზღვრულს შორის უფრო მჭიდრო და ექსპრესიულია.

„ **Charming boy**, poor mother and I absolutely inseparable...” (Wild 1979: 87). („თვალწარმტაცი ბიჭიაო, მაგის საბრალო დედა და მე განუყრელი მეგობრები ვიყავითო“)(თ. მაღრაძე). „ He was a rather **good -looking** young **man**....“ (Wild 1979: 121). („ის კარგი გარეგნობის, ახალგაზრდა მამაკაცი იყო“)(თ. მაღრაძე).

პრეპოზიციურ ატრიბუტულ განსაზღვრებად მხოლოდ მიმღეობა I-ის მარტივი ფორმები გამოიყენება, მაშინ როდესაც პოსტპოზიციურ წყობის შემთხვევაში შესაძლებელია, როგორც მარტივი, ასევე სრული დროების გამოყენება (Мурясов 2000: 54).

პოსტპოზიციური მიმღეობა I-ის კავშირი არსებით სახელთან უფრო თავისუფალია. ამ სახის განსაზღვრებით აღნიშნული თვისება არის, არა როგორც წინასწარ ფიქსირებული, თავისთავად დამახასიათებელი საგნისთვის, არამედ როგორც მისთვის დამახასიათებელი ამ მომენტისთვის (Смирницкий 1957: 245).

„ ...by two skeleton **hands being placed** on her shoulder” (Wild 1979: 35). („... როცა მხრებზე ჩონჩხმა დააწყო ხელები“)(ლ.ინასარიძე).

„...the **wind blowing** his long graylocks about his head” (Wild 1979: 49). („...სახლში შემოდრეული ქარი ჭაღარა ბუწუწებსა და სამარის სუდარას უფრიალებდა“)(ლ.ინასარიძე).

პოსტპოზიციური განსაზღვრების ფუნქციით გამოყენებულ მიმღეობა I-ის ფორმებში ჭარბობს ზმნური თვისებები, რაც გულისხმობს იმას, რომ ხაზგასმა და წინ წამოწევა ხდება იმ მოქმედების, რომელსაც ასრულებს ქვემდებარე.

მიმღეობა I გარემოების ფუნქციით წინადადებაში

მიმღეობა I-ის როგორც მარტივი, ასევე სრული ფორმები საკმაოდ პროდუქტიული ერთეულებია, რომლებიც საშუალებას იძლევა რთული დაქვემდებარებული წინადადება მარტივი წინადადებით შეიცვალოს. ეს განსაკუთრებით გარემოებით დაქვემდებარებული რთული ქვეწყობილი წინადადების შემთხვევაში არის შესაძლებელი, რადგან მიმღეობა I შეუძლია მარტივად და ლაკონიურად გადმოსცეს გარემოებით დამოკიდებული წინადადების არსი.

1) „When I was travelling home last night, I suddenly had a bright idea” (Wild 1979: 171).
(„როდესაც სახლში ვბრუნდებოდი, ერთი კარგი აზრი მომივიდა”)(თ. მაღრაძე).

Travelling home last night, I suddenly had a bright idea.

2) „When you are dining in the restaurant, a jacket and tie are required”(Wild 1979: 112).
(„როდესაც რესტორანში სადილობ, ჰალსტუხი და პიჯაკი აუცილებელია”)(თ. მაღრაძე).

When **dining** in the restaurant, a jacket and tie are required.

3) „After I had finished my work I went home”(Wild 1979: 35). („ მას შეგდეგ რაც მუშაობა დავასრულე, სახლში წავედი”)(თ. მაღრაძე).

Having finished my work I went home.

მიმღეობა I საშუალებით შეიძლება გადმოიცეს სხვადასხვა სახის გარემოება:

ა) დროის გარემოება;

„**Hearing** the noise, he got up to look through the window” (Wild 1979: 45). („ ხმაური შემოესმა, ფეხზე წამოდგა და ფანჯარაში გაიხედა”)(ლ.ინასარიძე).

„ The moon **having risen**, they decided to go home” (Wild 1979: 49). („ მთვარე უკვე ამოსული იყო, როდესაც სახლში წასვლა გადაწყვიტეს”)(ლ.ინასარიძე).

ბ) მიზეზის ან მიზნის გარემოება;

„**Being unable** to see anything, I decided not to move” (Wild 1979: 51)(„არაფერი არ ჩანდა სიბნელეში, ამიტომ გავშეშდი და დაველოდე”)(ლ. ინასარიძე).

„**Not knowing** the way, I stayed there for a while” (Wild 1979: 38). („რადგან იქაურობას კარგად არ ვიცნობდი, ცოტახნით იქ დარჩენა გადავწყვიტე”)(ლ.ინასარიძე)

გ) კონტრასტის გამომხატველი გარემოება;

„While **not being understood**, I haven’t given up my hope...” (Wild 1979: 68). („მიუხედავად იმისა, რომ ჩემი არ ესმოდათ, იმედი მაინც მქონდა...)(ლ. ინასარიძე).

„ Although **feeling tired** the ghost left the room early in the morning” (Wild 1979: 64). („დაღლილობის მიუხედავად, კენტერვილის სული დილით ადრე გამოვიდა მისი ოთახიდან”)(ლ.ინასარიძე)

მიმღეობა I და პირიანი ზმნების განგრძობითი დრო

მიმღეობა I ყოველთვის გამოიყენება პირიანი ზმნების აწმყო, წარსული და მომავალი გაგნგმობითი დროების საწარმოებად ინგლისურ ენაში.

„She is always **smiling** when she does something wrong” (Harper 1988: 72). („ის ყოველთვის იღიმის, როდესაც რაიმეს არასწორად აკეთებს”)(ლ.დუმბაძე).

„The men were all **looking** at me, some had their mouth half-opened” (Harper 1988: 56). („ყველა მე მიყურებდა. ზოგი კი პირდაღებული მომშტერებოდა”)(ლ.დუმბაძე).

მიმღეობა I შედგენილი შემასმენლის სახელდი ნაწილი

როდესაც მიმღეობა I გამოიყენება შედგენილი შემასმენლის სახელად ნაწილად, მაშინ ის სრულად ავლენს ზედსრთავი სახელის ნიშან-თვისებას და ძირითადად გამოიყენება **to be+ participle I** კონსტრუქციის სახით:

„The picture **was terrifying**” (Wild 1979: 308). („სურათი საშინლად გამოიყურებოდა”)(თ.მალრაძე).

„I thought that his voice **was horrifying** and smooth at the same time“ (Wild 1979: 187). („მისი ხმა საშინელი, მაგრამ ამავედროულად ხვეწილი იყო”)(თ. მალრაძე).

მიმღეობა I რთული დამატების ნაწილი

მიმღეობა I რთული დამატების ნაწილს წარმოადგენს იმ შემთხვევაში, როდესაც ის პოსტპოზიციური სახით ახლავს არსებით სახელს, ან დამატების ფორმაში მდგარ პირის ნაცვალსახელს.

„I saw **him rushing** into the theatre...” (Wild 1979: 267). („დავინახე, როგორი აღელვებული შევიდა ის თეატრში”)(თ. მალრაძე).

„Dorian could feel Basil **staring** at him from the distance“ (Wild 1979: 224). („დორიანი გრძნობდა, როგორ ადევნებდა თავს ბეზილი შორი მანძილიდან”)(თ. მალრაძე).

მიმღეობა II განსაზღვრების ფუნქციით წინადადებაში:

1. მიმღეობა I-ის მსგავსად მიმღეობა II შეიძლება გამოყენებული იყოს პრეპოზიციური და პოსტპოზიციური არტიკულური განსაზღვრების სახით წინადადებაში.

ა) მიმღეობა II -პრეპოზიციური ატიკულური განსაზღვრება;

„...before the **horrified housekeeper** could interfere” (Wild 1979: 39). („... ეს თქვა და სანამ შეშინებული შინამოსამსახურე დაუშლიდა...”)(ლ. ინასარიძე).

„Never in a brilliant and **uninterrupted career** of three hundred years...” (Wild 1979: 43). („არასოდეს თავისი უზადო სამასწლოვანი აგრძელებული ცხოვრების მანძილზე...”)(ლ. ინასარიძე).

ბ) მიმღეობა II -პოსტპოზიციური ატრიბუტული განსაზღვრება;

„ **He , determined** and young, could do anything he wanted” (Wild 1979: 203). („მას ყველაფერი შეეძლო, რადგან ახალგაზრდა და მიზანსწრაფული იყო“)(თ. მაღრაძე).

„ He was a **creature, most unspoiled** in the whole world” (Wild 1979: 208). („ ის ყველაზე უბიწო ქმნილება იყო მთელ სამყაროში“)(თ.მაღრაძე).

მიმღეობა II გარემოების ფუნქციით წინადადებაში

მიმღეობა II-ს შეუძლია გამოხატოს სხვადასხვა სახის გარემოება:

ა) დროის გარემოება:

„Once **seen** that painting will never forget” (Wild 1979: 203). („თუ ამ ნახატს ერთხელ მაინც ნახავ, მისი დავიწყება შეუძლებელია“)(თ. მაღრაძე).

„Dorian, **seen** all this from the window, left the room in no time“ (Wild 1979: 155). („ამ ყოველივეს ფანჯრიდან შემჩნევის შემდეგ, დორიანი ოთახიდან სწრაფად გავიდა“) (თ. მაღრაძე).

ბ) მიზეზის და მიზნის გარემოება:

„All things **considered**, is he willing to see him again?” (Wild 1979: 335). („ყოველივე ამის შემდეგ, მისი ნახვის სურვილი ნუთუ ისევ ექნება?“)(თ. მაღრაძე).

„**Assured** of his love , he couldn’t give up his idea” (Wild 1979: 335). („ამ აზრს თავიდან ვერ იშორებდა, რადგან მის სიყვარულში ღრმად იყო დარწმუნებული“)(თ. მაღრაძე).

გ) წინაპირობის გამომხატველი გარემოება:

„ If not **treated** him with respect he will object their friendship” (Wild 1979: 299). („თუ პატივისცემით არ მოეპყრობა, მათ მეგობრობაზე უარს იტყვის“) (თ. მაღრაძე).

„**Taken** it into consideration, he promised not to ask more questions about it” (Wild 1979: 285). („ყოველივე ამის გათვალისწინებით ის დაპირდა, რომ ამ საკითხს აღარასოდეს დაუბრუნდებოდა“)(თ. მაღრაძე).

მიმღეობა II და პირიანი ზმნების ვნებითი გვარის ფორმები

მიმღეობა II იხმარება ვნებითი გვარის ყველა დროის საწარმოებლად;

„ I was **surprised** to see him fall back in real pain” (Harper 1988: 83). („მე ნამდვილად გავეოგნდი, როდესაც ის ამ მდგომარეობაში ვიხილე“)(ლ. დუმბაძე).

„ Dill was **encumbered** by the chair, and his pace was slower” (Harper 1988: 66). („დილს ხის მძიმე სკამი მიჰქონდა და ნელ-ნელა მიაბიჯებდა“)(ლ. დუმბაძე).

მიმღეობა II გამოიყენება პირიანი ზმნების სრული დროის ფორმების საწარმოებლად „We **had come** in quietly ,so as not to wake her ” (Harper 1988: 45). („ჩუმად შემოვიპარეთ, მისთვის ძილი რომ არ დაგვეფრთხო“)(ლ. დუმბაძე).

„ He **has** never **seen** her so beautifully dressed “ (Harper 1988: 58). („ მას არასდროს უნახავს ის ასეთ მშვენიერ კაბაში“)(ლ.დუმბაძე).

მიმღეობა II– შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი

„ I guess the old country **is so overpopulated**...” (Wild 1979: 39)(„ეს ბებერი ინგლისი ისე ჭარბადაა დასახლებული, რომ...“)(ლ. ინასარიძე).

„The whole family **were** now quite **interested** in this mysterious fact” (Wild 1979: 40). („ახლა მოჩვენების პრობლემამ მთელი ოჯახი ფეხზე დააყენა“)(ლ.ინასარიძე).

მიმღეობა II რთული დამატების ნაწილი

„He kept the **picture locked up** upstairs in the darkness ” (Wild 1979: 305). („სურათს სხვენის სიბნელე გულდასმით მაღავდა“)(თ. მაღრაძე).

„He could see someone **frightened** in the corner of the street” (Wild 1979: 279). („მან ქუჩის კუთხეში შეშინებული კაცის სულუეტს მოჰკრა თვალი“)(თ. მაღრაძე).

მიმღეობითი ფორმების თავისებურების ჩამონათვალში აუცილებლად მოხვდება მიმღეობა I (-**ing** დაბოლოებით) მიმღეობა II(-**ed** დაბოლოებით). კერძოდ, გარკვეულ სირთულეს წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ ორივე მათგანს შეუძლია შეასრულოს განსზღვრების სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში. ამ შემთხვევაშიც, გამოყენების თვალსზრისით, მხოლოდ და მხოლოდ მათი მორფოლოგიური თავისებურებები წარმოადგენს მნიშვნელოვან მარკერს.

მიმღეობა I ახლავს ისეთ არსებით სახელს, რომელიც არის ქმედითი და მიმღეობა I-ით გადმოცემული მოქმედების გამომწვევი სუბიექტი და ამის საპირისპიროდ, მიმღეობა II განსაზღვრავს ისეთ არსებით სახელს, რომელიც მიმღეობა II-ით გამოხატული მოქმედების მიმღები სუბიექტია.

1) Jack described your **interesting plan**. (ჯეკმა აღწერა შენი საინტერესო გეგმა).

An interested committee wants to hear your plan. (დაინტერესებულ კომიტეტს სურს რომ მოისმინოს შენი გეგმა).

2) I find your **plan exciting**. (მე მიმაჩნია შენი გეგმა საინტერესოდ).

Excited by your plan, they called a board meeting.

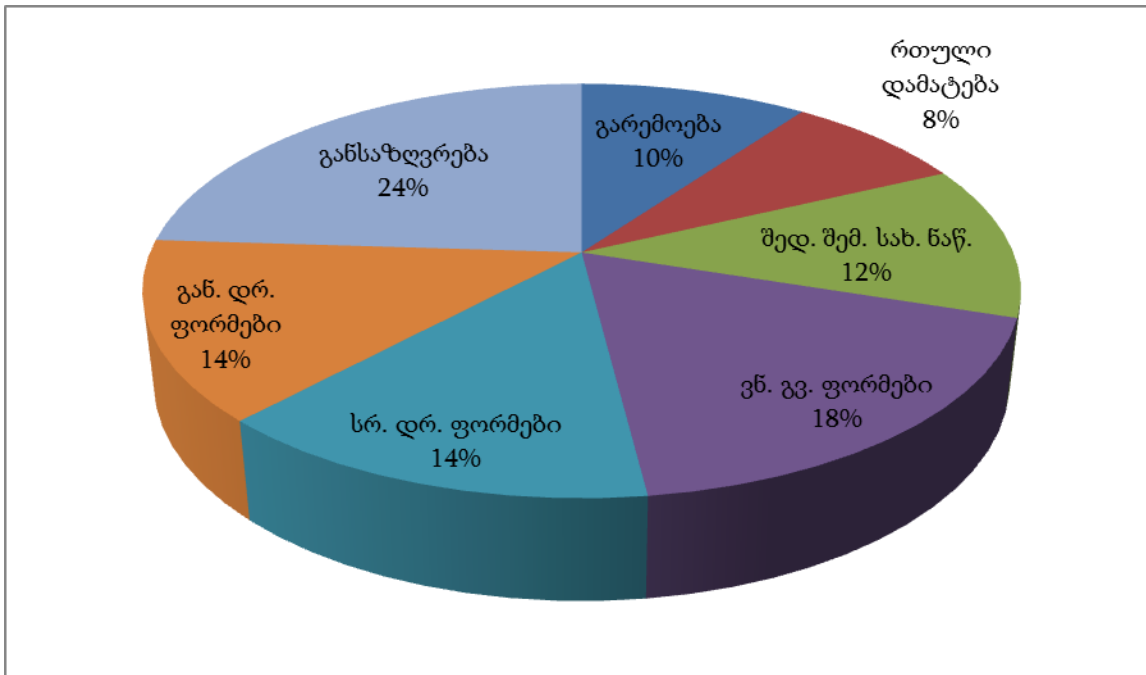
(შენი გეგმით აღფთოვანებულებმა მოიწვიეს საბჭოს სხდომა).

3) **Terrifying noise** was coming from the darkness.(საშინელი ხმა ისმოდა სიბნელიდან)

I saw the eyes of the **terrified housekeeper**.(მე დავინახე შეშინებული სახლის მეპატრონის თვალები.)

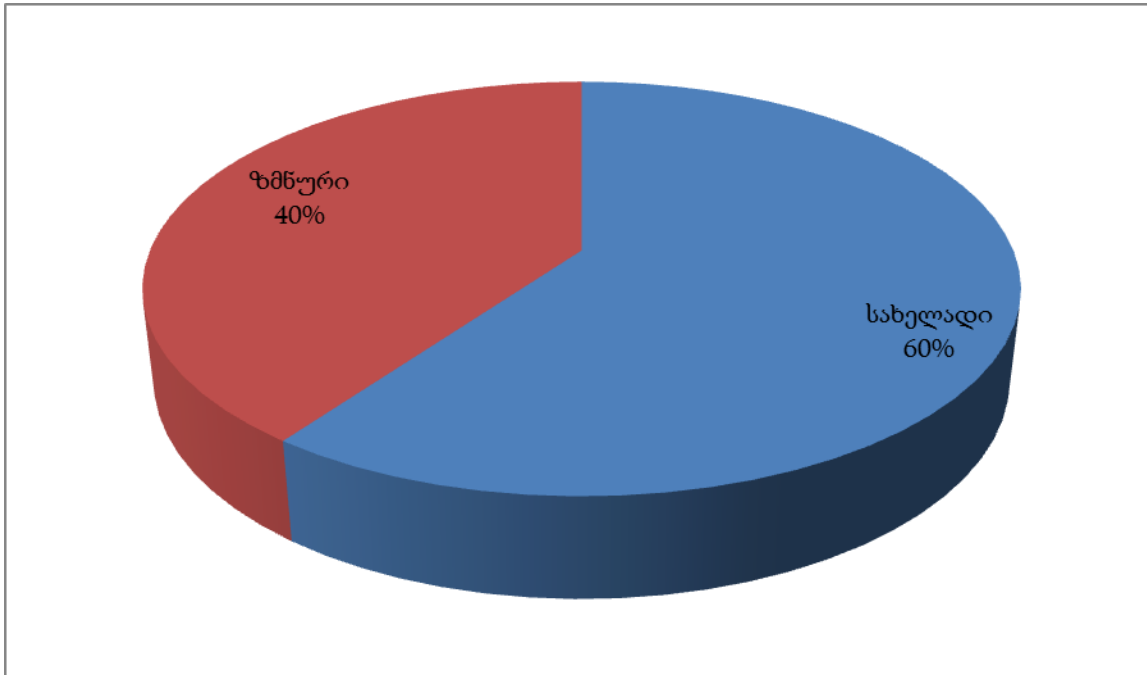
ამრიგად, 100 მიმღეობის ფორმის სინტაქსური ფუნქციის ანალიზის შედეგად გამოვლინდა, რომ მიმღეობა, ინფინიტივის და გერუნდივის მსგავსად, ავლენს სახელისთვის დამახასიათებელ ნიშნებს. ის პროდუქტიულად გამოიყენება სხვადასხვა სინტაქსური ფუნქციის გამოსახატავად წინადადებაში. განსაკუთრებით უნდა გამოიყოს მიმღეობის პრეპოზიციური განსაზღვრების ფუნქცია წინადადებაში, რადგან მოძიებული მიმღეობის ფორმები ყველაზე ხშირად სწორედ ამ ფუნქციის გამომსახველ სინტაქსურ ერთეულად არის გამოყენებული წინადადებაში.

მიმლეობის სინტაქსური ფუნქცია წინადადებაში

ამგვარად, ჩვენ მიერ მოძიებული მაგალითების საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სინტაქსური მახასიათებლების მიხედვით სახელზმნები (მიმლეობა, ინფინიტივი და გერუნდივი) მეტად ავლენენ სახელისთვის დამახასიათებელ ნიშნებს, ვიდრე ეს მორფოლოგიური ანალიზის შემთხვევაში ხდება. ისინი პროდუქტიულად გამოიყენებიან სხვადასხვა სინტაქსური ფუნქციის გამოსახატავად და შეუძლიათ წინადადებაში შეასრულონ როგორც ქვემდებარის, დამატების, განსაზღვრების, გარემოების, შედგენილი შემასმენლის სინტაქსური როლი, ასევე ისინი აქტიურად მონაწილეობდენ პირიანი ზმნების მოქმედებითი და ვნებითი გვარის დროის წარმოებაში.

სახელწმინდის სინტაქსური ფუნქციის სახასიათო ნიშნები ინგლისურში

2.2.4. რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირება სახელწმინდური ფორმების გამოყენებით

ინგლისურ ენაში სინტაქსური აგებულების მიხედვით განასხვავებენ ორი ტიპის წინადადებას: მარტივსა და რთულს. თითოეული მათგანი წარმოადგენს აზრის გადმოცემის სხვადასხვა სახის მექანიზმს და საშუალებას, რაც იმას გულისხმობს, რომ თითოეულ მათგანს მისთვის დამახასიათებელი სინტაქსური წყობით შეუძლია გადმოსცეს ერთი და იგივე სემანტიკური მნიშვნელობა.

წინადადების აგებულების ამ სახასიათო ნიშან-თვისებაზე ჯერ კიდევ ნ. ჩომსკიმ (Chomsky 1995) გაამახვილა ყურადღება, როდესაც ის საუბრობდა სემანტიკური ფაქტორების და წინადადებების სინტაქსური წყობის ურთიერთმიმართების საკითხებზე და საბოლოოდ მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ენის სინტაქსური და ფონოლოგიური სახასიათო ნიშნები სწორედ სემანტიკასთან ურთიერთკავშირში უნდა განიხილებოდეს.

წინადადების სემანტიკური მნიშვნელობა განაპირობებს ისეთ სინტაქსურ თავისებურებას, რომელიც სახელწმინდური ფორმების საშუალებით რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირების საშუალებას გვაძლევს და ამის

საპირისპიროდ, შესაძლებელია რედუცირებული წინადადება რთული ქვეწყობილი წინადადების სახით წარმოვადგინოთ. რედუცირებული წინადადების მთავარ ელემენტს სწორედ სახელზნა და სახელზმნური ფორმები წარმოადგენენ ინგლისურ ენაში. რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირება სახელზმნური ფორმების საშუალებით გარკვეულ კანონზომიერებებს ექვემდებარება ინგლისურ ენაში.

ინგლისურში სხვადასხვა ტიპის დაქვემდებარებული წინადადებები გამოიყოფა: ქვემდებარული, დამატებითი, განსაზღვრებითი და გარემოებითი, შესაბამისად, შეგვიძლია განვიხილოთ, თუ როგორ ხდება მათი დაქვემდებარებული სტრუქტურის რედუცირება სახელზმნური ფორმების გამოყენებით და რა თავისებურებები ახასიათებთ მათ.

ქვემდებარული დამოკიდებული რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირება სახელზმნური ფორმების გამოყენებით

ქვემდებარულია დამოკიდებული წინადადება, რომელიც ასრულებს ქვემდებარის როლს მთავარი წინადადების შემასმენელთან ან კონკრეტული შინაარსით ავსებს მთავარ წინადადებაში ნაცვალსახელით გადმოცემულ ქვემდებარის მნიშვნელობას. მაგალითად: „He is considered that he is a good painter” (Wild 1979: 167). („ის საუკეთესო მხატვრად არის მიჩნეული ჩვენ საზოგადოებაში“)(თ.მალრაძე). მოცემულ რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში ქვემდებარული დაქვემდებარებაა, რომლის მთავარი წინა „He is considered” და მასთან დაქვემდებარებული- „ He is a good painter “. სახელზმნური ფორმის, კერძოდ ინფინიტივის გამოყენებით შესაძლებელია ეს ქვემდებარული დამოკიდებული წინადადება შემდეგი სახით იქნეს რედუცირებული „He is considered to be a good painter”.

მსგავსი შემთხვევა გვაქვს შემდეგ რთულ დაქვემდებარებულ წინადადებაშიც: „That Charls Strickland was appointed to this position was right decision”(Maugham 1969: 27). („ჩარლზ სტრიკლენდის ამ თანამდებობაზე დანიშვნა, სწორი გადაწყვეტილება იყო“)(ა. ჭეიშვილი). მოცემულ შემთხვევაში მთავარი წინადადებაა „ was right decision”, რომლის ქვემდებარეს წარმოადგენს ქვემდებარული დამოკიდებული წინადადება „That Charls Strickland was appointed to this position”. ინფინიტიური ფორმის გამოყენება საშუალებას გვაძლევს, მოცემული წინადადების სინტაქსური წყობის რედუცირება

შემდეგნაირად მოვახდინოთ : That Charls Strickland's being appointed to this position was right decision.

ორივე მაგალითში რედუცირებული წინადადების სახელზმნური ფორმა ინარჩუნებს დაქვემდებარებული წინადადების ზმნა-შემასმენელის გვარის და ასპექტის კატეგორიას. კერძოდ, პირველ წინადადებაში დაქვემდებარებულ ნაწილში „He is a good painter“ ზმნაა -შემასმენელი მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტის სახითაა წარმოდგენილი და შესაბამისად, ინფინიტივიც მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტის ფორმით ჩაენაცვლა მას რედუცირებულ წინადადებაში. ისევე როგორც მეორე წინადადებაში დაქვემდებარებულ ნაწილში „ Charls Strickland was appointed to this position“ ზმნაა -შემასმენელი ვნებითი გვარის მარტივი ასპექტის სახითაა წარმოდგენილი და შესაბამისად, ინფინიტივიც ვნებითი გვარის მარტივი ასპექტის ფორმით ენაცვლება მას რედუცირებულ რთულ წინადადებაში.

დამატებით დამოკიდებული რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირება

სახელზმნური ფორმების საშუალებით

დამატებითაა დამოკიდებული წინადადება, რომელიც ასრულებს დამატების როლს მთავარი წინადადების შემასმენელთან მიმართებაში ან ხსნის და აზუსტებს მთავარ წინადადებაში ნაცვალსახელით გადმოცემულ დამატების მნიშვნელობას. მაგალითად: „They watched that he was coming and going“ (Wild 1979: 45). („ხშირად ხედავდნენ მოჩვენებას, რომელიც გამოჩნდებოდა და შემდეგ ისევ სადღაც იკარგებოდა“)(ლ.ინასარიძე). მოცემული რთული ქვეწყობილი წინადადება დამატებით დაქვემდებარებული სინტაქსური წყობით არის წარმოდგენილი, სადაც მთავარ წინადადებაა „They watched“ და დაქვემდებარებული წინადადება კი „ That he was coming and going“. სახელზმნური ფორმის, კერძოდ გერუნდივის გამოყენებით შესაძლებელია ეს ქვემდებარული დამოკიდებული წინადადება შემდეგნაირად იქნეს რედუცირებული: They watched his coming and going.

დამატებითი დაქვემდებარებაის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგ წინადადება: „ They wanted that they had been invited to the wedding“ (Mitchel 1973: 45)(„მათ სურდათ, რომ ისინი ქორწილის წვეულებაზე მოსულიყვნენ“)(ნ.ჩუბინიძე), სადაც მთავარი წინადადებაა „They wanted“, რომლის დამატებას წარმოადგენს დამატებით დამოკიდებული წინადადება „That they had been invited“. ინფინიტივის ფორმის

გამოყენება საშუალებას გვაძლევს მოცემული წინადადების სინტაქსური წყობა შევცვალოთ შემდეგი რედუცირებული რთული წინადადების ფორმით: They wanted them to have been invited to the wedding.

ორივე მაგალითში რედუცირებული წინადადების სახელზმნური ფორმა ინარჩუნებს დაქვემდებარებული წინადადების ზმნა-შემასმენელის გვარის და ასპექტის კატეგორიას. კერძოდ, პირველ წინადადებაში დაქვემდებარებულ ნაწილში „he was coming and going“ ზმნაა -შემასმენელი მოქმედებითი გვარის წარსული განგრძობითი ფორმით არის წარმოდგენილი და შესაბამისად, რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირების დროს გერუნდივიც მოქმედებითი გვარის შესაბამისი ასპექტის ფორმით ჩაენაცვლა მას (coming and going). მაშინ როდესაც, მეორე მაგალითში დაქვემდებარებულ წინადადებაში „They had been invited to the wedding“ ზმნაა - შემასმენელი ვნებითი გვარის სრული ასპექტის ფორმით არის წარმოდგენილი და შესაბამისად, ინფინიტივიც ვნებითი გვარის სრული ასპექტი ფორმით (have been invited) ენაცვლება მას.

განსაზღვრებით დამოკიდებული რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირება

სახელზმნური ფორმების საშუალებით

განსაზღვრებით დამოკიდებული წინადადება რაიმე ნიშნის მიხედვით ახასიათებს, ანუ განსაზღვრავს მთავარ წინადადებაში არსებითი სახელით გადმოცემულ წევრს, ან გადმოგვცემს ასეთ წევრთან განსაზღვრებად დაკავშირებული მისათითებელი ნაცვალსახელის კონკრეტულ შინაარსს. მაგალითად: „They discussed about the meeting that was held on Saturday“ (Mitchel 1973: 65). („ისინი იმ შეხვედრას განიხილავდნენ, რომელიც შაბათს გაიმართა“)(ნ.ჩუბინიძე). მოცემული რთული ქვეწყობილი წინადადება განსაზღვრებით დაქვემდებარებული სინტაქსური წყობით არის წარმოდგენილი, სადაც „They discussed about the meeting “ მთავარი წინადადებაა და „That was held on Saturday“ დაქვემდებარებული წინადადებაა. სახელზმნური ფორმის, კერძოდ წარსული დროის მიმდევობის გამოყენებით შესაძლებელია ეს განსაზღვრებით დამოკიდებული წინადადება შემდეგნაირად იქნეს რედუცირებული They discussed about the meeting held on Saturday.

განსაზღვრებითი დაქვემდებარებაა შემდეგ წინადადებაშიც: „ They are talking about the wedding ceremony which will be held soon“ (Mitchel 1973: 54)(„ისინი

ქორწილის დეტალებზე საუბრობენ, რომელიც მალე გაიმართება“)(ნ. ჩუბინიძე), სადაც მთავარი წინადადებაა „ They are talking about the wedding ceremony ”, რომლის განსზღვრებას წარმოადგენს განსაზღვრებით დამოკიდებული წინადადება „ Which will be held soon“. ინფინიტივის ფორმის გამოყენება საშუალებას გვაძლევს მოცემული წინადადების სინტაქსური წყობა შევცვალოთ შემდეგი რედუცირებული წინადადების ფორმით: They are talking about the wedding to be held soon.

მოცემულ მაგალითებში სახელზმნური ფორმები ინარჩუნებენ დაქვემდებარებული წინადადების ზმნა-შემასმენელით გამოხატული გვარის და ასპექტის კატეგორიას. კერძოდ, პირველ მაგალითში დაქვემდებარებულ წინადადებაა „ Which was held on Saturday“ ზმნაა -შემასმენელი ვნებითი გვარის მარტივი ასპექტით არის წარმოდგენილი და შესაბამისად, რედუცირებულ წინადადებაში მიმღეობა II ფორმა (held), რომელსაც ვნებითი გვარის გაგება გააჩნია მარტივი ასპექტის ფორმით ჩაენაცვლა მას. მეორე მაგალითშიც დაქვემდებარებულ წინადადებაში „ Will be held ” ზმნაა -შემასმენელი ვნებითი გვარის მარტივი ასპექტის ფორმით არის წარმოდგენილი და შესაბამისად, ინფინიტივიც ვნებითი გვარის მარტივი ასპექტი ფორმით(to be held) ენაცვლება მას.

გარემოებით დამოკიდებული რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირება

სახელზმნური ფორმების საშუალებით

ინგლისურ ენაში გარემოებითი დამოკიდებული რთული ქვეწყობილი წინადადების სხვადასხვა ტიპს განარჩევენ, იმის მიხედვით, თუ რა სახის გარემოებაა გადმოცემული დაქვემდებარებულ ნაწილში და ამის შესაბამისად არსებობს მსაგავსი გარემოების გამომხატველი რედუცირებული წინადადებებიც.

ა) დროის გარემოებით დაქვემდებარებული წინადადება და სახელზმნური ფორმების საშუალებით წარმოებული რედუცირებული წინადადება

„ I didn't speak French before I came to France” (Maugham W. S., 1969: 95). („ფრანგულად საუბარი საფრანგეთში ჩამოსვლის შედეგ დავიწყე“)(ა. ჭეიშვილი).

მოცემულ რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში მთავარი წინადადებაა „I didn't speak French” და დროის გარემოებით დაქვემდებარებული წინადადებაა „Before I came to France”. სახელზმნური ფორმის, კერძოდ, გერუნდივის გამოყენებით შესაძლებელია,

ეს დროის გარემოებით დამოკიდებული წინადადება შემდეგნაირად იქნეს რედუცირებული: I didn't speak French before coming to France.

დროის გარემოების გამომხატველია სახელზმნური ფორმის გამოყენებით წარმოებული რედუცირებული წინადადება: „When looking about for the candle in the darkness she fell over something very hard ...” (Mitchel 1973: 78). („როდესაც სიბნელეში სანთელს დაეძებდა, რაღაცას ფეხი წამოჰკრა...“)(ნ.ჩუბინიძე)., რომელიც რთული ქვეწყობილი წინადადების ფორმით შესაძლებელია შემდეგნაირად გადმოიცეს: When she was looking about for the candle in the darkness she fell over something very hard. მოცემულ რთულ ქვეწყობილი წინადადების მთავარი წინადადებაა „ She fell over something very hard ” და დროის გარემოებით დაქვემდებარებული წინადადება „When she was looking about for the candle in the darkness”.

მოცემულ მაგალითებში სახელზმნური ფორმები და დროის გარემოებით დაქვემდებარებულ წინადადებაში ზმნა-შემასმენელით გამოხატული გვარის და ასპექტის კატეგორია ურთიერთშესაბამისია. კერძოდ, პირველ მაგალითში დაქვემდებარებულ წინადადებაში „Before I came to France “ ზმნაა -შემასმენელი მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტით არის წარმოდგენილი და შესაბამის სახელზმნური ფორმით რედუცირებულ წინადადებაში გერუნდივი (coming) მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტის ფორმით არის წარმოდგენილი. მსგავსი შემთხვევაა რედუცირებულ წინადადებაშიც, სადაც მიმღეობის ფორმა (looking) მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტის ფორმით არის წარმოდგენილი დაქვემდებარებულ ნაწილში ზმნა-შემასმენელის მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტის(to be held) შესაბამისად.

დროის გარემოებით დაქვემდებარებულ რთული ქვეწყობილი წინადადების სახელზმნური ფორმებით რედუცირების დროს განსხვავებას ქმნის ის ფაქტორი, თუ როგორი მიმართებაა მთავარი წინადადების ზმნა-შემასმენელსა და დაქვემდებარებული წინადადების ზმნა-შემასმენელს შორის. კერძოდ, თუ მთავრისა და დამოკიდებული წინადადების ზმნა-შემასმენლით გადმოცემული მოქმედებები თითქმის ერთდროულად ხდება, მაშინ რედუცირებულ წინადადებაში სახელზმნები მარტივი ასპექტის ფორმით გამოიყენებიან, მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ დაქვემდებარებული წინადადების ზმნა-შემასმენლით გადმოცემული მოქმედება წინ

უსწრებს მთავარ წინადადებაში ზმნა-შემასმენელით გადმოცეხულ მოქმედებას, მაშით სახელზმნები შესაბამისი გვარის სრული ასპექტის ფორმით გამოიყენებიან რედუცირებულ წინადადებებში. მაგალითად: “Having reached his room, he entered it with the sigh of relief ”)(Wild 1979:145). („ოთახის კარი რომ შეაღო, შვებით ამოისუნთქა“)(თ. მალრაძე). მოცემული რედუცირებული წინადადება რთული ქვეწყობილი წინადადების სახით შემდეგნაირად წარმოგვიდგება: When he had reached his room, he entered it with the sigh of relief. მოცემულ რთული ქვეწყობილ წინადადებაში დაქვემდებარებული წინადადების ზმნა-შემასმენელით გადმოცეხული მოქმედება წინ უსწრებს მთავარი წინადადებაში ზმნა-შემასმენელით გადმოცეხულ მოქმედებას და შესაბამისად რედუცირებულ წინადადებაში მიმღეობის ფორმა სრული ასპექტის ფორმით არის გამოყენებული (having reached).

ბ) მიზეზის გარემოებით დაქვემდებარებული წინადადება და სახელზმნური ფორმების საშუალებით წარმოებული რედუცირებული წინადადება

მიზეზის გარემოების გამომხატველია სახელზმნური ფორმის საშუალებით წარმოებული რედუცირებული წინადადება: „, Needing some help, they decided to find someone in the field” (Mitchel 1973: 105). („გადაწყვიტეს ვინმე მოეხმოთ დასახმარებლად“)(ნ.ჩუბინიძე)., რომელიც რთული ქვეწყობილი წინადადების ფორმით შესაძლებელია შემდეგნაირად გადმოიცეს: Because they needed some help they decided to find someone in the field. მოცემულ რთულ ქვეწყობილი წინადადების მთავარი წინადადებაა „They decided to find someone in the field ” და მიზეზის გარემოებით დაქვემდებარებული წინადადება „Because they needed some help.”

მსგავსი სინტაქსური დამოკიდებულებაა მოცემული შემდეგ რთულ დაქვემდებარებულ წინადადებაშიც: „Not wishing to continue with their studies , the brothers decided to return home” (Mitchel 1973: 23). („რადგან სწავლის გაგრძელების სურვილი არ ჰქონდათ, ძმებმა სახლში დაბრუნება გადაწყვიტეს“)(ნ.ჩუბინიძე). ეს რედუცირებული ფორმა რთული ქვეწყობილი წინადადების სახით შემდეგნაირად გადმოიცემა: Because brothers didn’t want to continue with their studies they decided to return home. მოცემულ რთულ ქვეწყობილი წინადადების მთავარი წინადადებაა „They decided to return home” და მიზეზის გარემოებით დაქვემდებარებული წინადადება „Because the brothers didn’t want to continue with their studies “.

მოცემულ რედუცირებულ წინადადებებში სახელზმნურ ფორმებსა და რთული ქვეწყობილი წინადადების დაქვემდებარებულ ნაწილში გამოყენებულ ზმნა-შემასმენლით გამოხატულ მოქმედებებს შორის სრული თანხვედრაა ასპექტის და გვარის კატეგორიების მხრივ. კერძოდ, პირველ მაგალითში დაქვემდებარებულ წინადადებაში „Because they needed some help” ზმნაა -შემასმენელი მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტით არის წარმოდგენილი და შესაბამისად სახელზმნური ფორმის საშუალებით რედუცირებულ წინადადებაში გერუნდივი მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტის ფორმით არის წარმოდგენილი. მსგავსი შემთხვევაა მეორე რედუცირებულ წინადადებაშიც, სადაც მიმღეობის ფორმა მოქმედებითი გვარის უარყოფითი ფორმით და მარტივი ასპექტის სახით არის წარმოდგენილი, რაც განპირობებულია დაქვემდებარებულ ნაწილში ზმნა- შემასმენლის მოქმედებითი გვარის უარყოფითი ფორმით და მარტივი ასპექტით „Because the brothers didn't want to continue with their studies”.

გ) თანმხლები გარემოებით დაქვემდებარებული რთული ქვეწყობილი წინადადება და სახელზმნური ფორმების საშუალებით რედუცირებული წინადადება

თანმხლები გარემოების გამომხატველი რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში დაქვემდებარებული და მთავარი წინადადების ზმნა-შემასმენლის მიერ გამოხატული მოქმედებები ერთდროულად მიმდინარეობს. მაგალითად: „While painting this picture he thought about their last meeting” (Wild 1979: 156)(„როდესაც სურათს ხატავდა, მათ ბოლო შეხვედრაზე ფიქრობდა“)(თ. მაღრაძე). მოცემული რედუცირებული წინადადება რთული ქვეწყობილი წინადადების ფორმით შემდეგნაირად წაროგვიდგება- While he painted he thought about their last meeting. მოცემულ რთულ ქვეწყობილ წინადადების მთავარი წინადადებაა „He thought about their last meeting ” და თანმხლები გარემოებით დაქვემდებარებული - „While he painted ”.

მსგავს მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ თანმხლები გარემოების გამომხატველი რედუცირებული წინადადება „While waiting outside I read through the daily newspaper” (Wild 1979: 179).(„როდესაც ქუჩაში იცდიდა, გაზეთს თვალი გადაავლო“)(თ.მაღრაძე). თუ მოცემულ რედუცირებულ წინადადებას რთული ქვეწყობილი წინადადების ფორმით შევცვლით ის შემდეგ სახეს მიიღებს: While I waited outside I read through the daily newspaper. მოცემულ რთულ ქვეწყობილ წინადადების მთავარი წინადადებაა I read

through the daily newspaper. და თანმხლები გარემოებით დაქვემდებარებული -
While I waited outside.

ორივე ზემოაღნიშნულ წინადადებაში რედუცირებულ წინადადებების სახელზმნურ ფორმებსა და რთული ქვეწყობილი წინადადების დაქვემდებარებულ ნაწილში გამოყენებულ ზმნა-შემასმენლით გამოხატულ მოქმედებებს შორის სრული თანხვედრაა გვარის და ასპექტის კატეგორიების მიხედვით. კერძოდ, პირველ წინადადების დაქვემდებარებულ ნაწილში „ While he painted” ზმნაა -შემასმენელი მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტით არის წარმოდგენილი და შესაბამისად სახელზმნური ფორმის საშუალებით რედუცირებულ წინადადებაში მიმდებარე მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტის ფორმით არის წარმოდგენილი. მსგავსი მდგომარეობაა მეორე რედუცირებულ წინადადებაში, სადაც მიმდებარე ფორმა მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტის სახით არის წარმოდგენილი და შესაბამისად რთული წინადადების დაქვემდებარებულ ნაწილში ზმნა-შემასმენელი მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტით არის წარმოდგენილი- „ While I waited outside”.

დ) მიზნის გარემოებით დაქვემდებარებული რთული ქვეწყობილი წინადადება და სახელზმნური ფორმების საშუალებით რედუცირებული წინადადება

მიზნის გარემოებით დამოკიდებული წინადადება გადმოგვცემს მთავარი წინადადების ზმნა-შემასმენლით გამოხატულ მოქმედების მიზან-დანიშნულებას. მაგალითად: „ She decided to stay at home for avoiding the meeting with him” (Mitchel 1973: 25). („სახლში დარჩენა გადაწყვიტა, რადგან მასთან შეხვედრის სურვილი არ ჰქონდა“) (ნ.ჩუბინიძე). მოცემული რედუცირებული ტიპის წინადადება რთული ქვეწყობილი წინადადების გამოყენებით შემდეგ სახეს მიიღებს: As she wanted to avoid the meeting with him she decided to stay home. მოცემულ რთული ქვეწყობილი წინადადების შემადგენელ წინადადებებს შორის მიზნის გარემოებით დაქვემდებარებული სინტაქსური წყობაა. მთავარი წინადადებაა „She decided to stay home“ და მისი დაქვემდებარებული კი, „ As she wanted to avoid the meeting with him”.

მსგავსი სინტაქსური დამოკიდებულებაა წინადადებაში „ As the judge wanted to provide the boys with food and decent shelter he recommended to send the boys to the state industrial school” (Mitchel 1973: 24). („მოსამართლეს სურდა, რომ ბიჭებს საჭმელი და თავშესაფარი ჰქონოდა, ამიტომ მათი პანსიონატში გაგზავნის გადაწყვეტილება

მიიღო“)(ნ.ჩუბინიძე). მოცემულ რთული ქვეწყობილი წინადადების შემადგენელ წინადადებებს შორის ასევე მიზნის გარემოებით დაქვემდებარებული სინტაქსური წყობაა. მთავარი წინადადებაა „ He recommended to send the boys to the state industrial school“ და მისი დაქვემდებარებული „ As the judge wanted to provide the boys with food and decent shelter ”.

მოცემულ მაგალითებში რედუცირებულ წინადადებებში გამოყენებულ სახელწმუნო ფორმებსა და რთული ქვეწყობილი წინადადების დაქვემდებარებულ ნაწილში გამოყენებულ ზმნა-შემასმენლით გამოხატულ მოქმედებებს შორის ისევ სრული თანხვედრაა გვარის და ასპექტის კატეგორიების მიხედვით. კერძოდ, ორივე შემთხვევაში დაქვემდებარებულ ნაწილში ზმნა-შემასმენელი მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტით არის წარმოდგენილი და, შესაბამისად, სახელწმუნო ფორმის საშუალებით რედუცირებულ წინადადებაში გერუდივი მოქმედებითი გვარის მარტივი ასპექტის ფორმით არის წარმოდგენილი.

პირობით დაქვემდებარებული რთული ქვეწყობილი წინადადება და სახელწმუნო ფორმების საშუალებით რედუცირებული წინადადება

პირობით დამოკიდებული წინადადება გადმოგვცემს პირობას, რომელზედაც არის დამოკიდებული მთავარ წინადადებაში ზმნა-შემასმენლის საშუალებით გამოხატული მოქმედება. ურთიერთობა პირობით დამოკიდებულ წინადადებას და მის მთავარს შორის ჩვეულებრივ ასეთია: დამოკიდებულ წინადადებაში პირობაა დასახელებული, მთავარში კი - შედეგი. მაგალითად: „Having considered whether the idea was wrong or right, he would have never dreamed about it” (Wild 1979: 99)(„ამ ფაქტის შესახებ მეტი რომ სცოდნოდა,მასზე ფიქრსაც კი არ გაივლებდა თავში“)(თ. მაღრაძე). თუ მოცემულ რედუცირებულ წინადადებას რთული ქვეწყობილი ფორმით შევცვლით ის შემდეგ სახეს მიიღებს „ If he had considered whether the idea was wrong or right, he would have never dreamed about it . მოცემულ ქვეწყობილ წინადადების შემადგენელ წინადადებებს შორის პირობითი დაქვემდებარევაა, რომლის მთავარ წინადადებაა „ He would have never dreamed about it ” და პირობით გარემოებით დაქვემდებარებული - „ If he had considered whether the idea was wrong or right.

პირობითი დაქვემდებარებაა მოცემული რთულ რედუცირებულ წინადადებაში: „Having taken the points into the view, we would have come to a better conclusion” (Mitchel

1973: 32). („ეს ყოველივე მხედველობაში რომ მიგვედო, უკეთეს გადაწყვეტილებას მივიღებდით“) (ნ.ჩუბინიძე). მსგავსი რედუცირებული წინადადების პირობით დამოკიდებული წინადადებაა „ If we had taken the points into the view we would have come to a better conclusion“. ამ შემთხვევაში მთავარი წინადადებაა - „ We would have come to a better conclusion ” და დაქვემდებარებული წინადადებაა „ If we had taken the points into the view“.

მოცემულ რედუცირებულ წინადადებებში სახელზმნურ ფორმებსა და რთული ქვეწყობილი წინადადების დაქვემდებარებულ ნაწილში გამოყენებულ ზმნა-შემასმენლით გამოხატულ მოქმედებებს შორის ისევ სრული თანხვედრაა გვარის და ასპექტის კატეგორიების მიხედვით. კერძოდ, ორივე მათგანში დაქვემდებარებულ წინადადებაში ზმნა-შემასმენელი მოქმედებითი გვარის სრული ასპექტის ფორმით არის წარმოდგენილი და შესაბამისად, სახელზმნური ფორმებიც მოქმედებითი გვარის სრული ასპექტის ფორმით არიან წარმოდგენილნი.

ამგვარად, დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ ჩვენ მიერ მოძიებული და შესწავლილი მაგალითების საფუძველზე გამოვლინდა ინგლისურ ენაში სახელზმნების სინტაქსური ფუნქციის თავისებურება, რომელიც რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირების საშუალებას იძლევა და ეს ცვლილება გარკვეულ კანონზომიერებებს ექვემდებარება. კერძოდ:

ა) დამოკიდებული წინადადებების ზმნა სახელზმნურ ფორმად შეიცვლება და შესაბამის სინტაქსურ დამოკიდებულებას გამოხატავს მთავარი წინადადების ზმნა-შემასმენის მიერ გამოხატულ მოქმედების მიმართ.

ბ) რთული დაქვემდებარებული წინადადებიდან ამოვარდება მაქვემდებარებელი კავშირები.

გ) რედუცირებულ წინადადებებში გამოყენებულ სახელზმნურ ფორმებსა და რთული ქვეწყობილი წინადადების დაქვემდებარებულ ნაწილში გამოყენებულ ზმნა-შემასმენელს შორის სრული თანხვედრაა გვარის და ასპექტის კატეგორიების მიხედვით.

დ) რთული ქვემდებარული წინადადების რედუცირება სახელზმნური ფორმების საშუალებით ძირითადად მაშინაა შესაძლებელი, როდესაც რთული

დაქვემდებარებული წინადადების დაქვემდებარებულ და მთავარ წინადადებებს ქვემდებარე ერთიდაიგივე სუბიექტური პირითაა გადმოცემული.

და ბოლოს, მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ რთული ქვეწყობილი წინადადების ზმნა-შემასმენელს აზრის სრულად და ზუსტად გამოხატვის უფრო მდიდარი და მრავალფეროვან საშუალება გააჩნია ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიების სიმრავლის გამო, ვიდრე შესაბამის სახელზმნურ ფორმებს, კვლევის დროს ჩვენ მიერ გაანალიზებული ლიტერატურულ ნაქარმოებიდან მოძიებული 55 რთული ქვეწყობილი წინადადებების და რედუცირებული წინადადებების მიხედვით აღმოჩნდა სახელზმნური ფორმების საშუალებით რედუცირებული 38 წინადადება და 17 რთული ქვეწყობილი წინადადება, რაც გვაძლევს საფუძველს დავასკვნათ, რომ მსგავსი აზრის გამოხატვის შემთხვევაში მწერლები რედუცირებული წინადადების სინტაქსურ ფორმების გამოყენებას მეტ უპირატესობას ანიჭებენ.

2.3. იზომორფიზმები:

ქართულ და ინგლისურ ენებში სახელზმნების სინტაქსური თავისებურებების კონტრასტული კვლევის შედეგად გამოიკვეთა შემდეგი სახის იზომორფიზმები:

1. ქართულ ენაში სახელზმნებში სახელისთვის დამახასიათებელი ნიშნები, სინტაქსური ანალიზის შემთხვევაში, გაცილებით მეტად ვლინდება, ვიდრე მორფოლოგიური ანალიზის შემთხვევაში.

ინგლისურ ენაშიც, ქართული ენის მსგავსად, სახელზმნების სინტაქსური ანალიზი მეტ საშუალებას გვაძლევს გამოვკვეთოთ და ვისაუბროთ სახელზმნების სახელად ნიშნებზე.

2. საწყისი და ინფინიტივი – ქვემდებარის ფუნქციით წინადადებაში

საწყისი, როგორც სახელზმნის ერთ-ერთი ფორმა, ქართულში ხშირად გამოიყენება ქვემდებარის ფუნქციით წინადადებაში: „იდგა გაშიშის სევდა, მწარე ნისლით ვრცელი“ (ტაბიძე 2011: 73);

ინგლისურ ენაში, ქართული ენის მსგავსად, ინფინიტივი ხშირად გამოიყენება ქვემდებარის ფუნქციით და მას ძირითადად საწყისი პოზიცია უკავია მტკიცებით წინადადებაში:

„**To have made** the same mistake twice was unforgivable” (Wild 1979: 25).

(„შეუძლებელია აპატიო ერთი და იგივე შეცდომის ორჯერ დაშვება”)(ლ.ინასარიძე).

„**To save** his life now seems practically impossible” (Wild 1979: 28). („მისი სიცოცხლის გადარჩენა უკვე შეუძლებელია”)(თ. მაღრაძე).

3. საწყისი და ინფინიტივი – დამატების ფუნქციით წინადადებაში

დამატება-ობიექტები იმავე მეტყველების ნაწილებით გადმოიცემა, რომლებითაც ქვემდებარე. სწორედ აქედან გამომდინარე, ზმნის უპირო ფორმები და მათ შორის საწყისი, ხშირად გამოიყენება დამატება-ობიექტად წინადადებაში: „მე არ მინახავს **გაფრენა და უკდავება**“ (ტაბიძე 2011: 81); „მე ძლიერ მიყვარს იისფერ თოვლის, ქალწულებივით ხიდიდან **ფენა**“ (ტაბიძე 2011: 81).

ინგლისურ ენაში ინფინიტივის სინტაქსურ ფუნქციებში დამატების ფუნქცია ერთ-ერთი მთავარი ფუნქციაა, რადგან ინფინიტივი, ქვემდებარის ფუნქციის მსგავსად, ხშირად სწორედ დამატება-ობიექტის სახით არის გამოყენებული წინადადებაში:

„I said if he wanted **to take** a broad view of the thing, it really begun with Andrew Jackson” (Harper 1988: 1). („თუ მაინცდამაინც გინდა, ეგ საკითხი მთელი სიღრმით განჭვრიტო, მაშინ ენდრიუ ჯექსონიც არ უნდა დაივიწყო”)(ლ. დუმბაძე).

„The judge decided **to send** the boys to the state school” (Harper 1988: 12). („მოსამართლემ გადაწყვიდა, ბიჭები სახელმწიფო პანსიონატში გაგეგზავნა”)(ლ. დუმბაძე).

4. საწყისი და ინფინიტივი – განსაზღვრების ფუნქციით წინადადებაში

რადგან ქართულ ენაში საწყისი ზმნური და სახელადი ნიშნების მატარებელი ერთეულია, მას წინადადებაში განსაზღვრების სინტაქსური ფუნქციის შესრულება შეუძლია. თუმცა, ამ თვალსაზრისით საწყისი ნაკლები პროდუქტიულობით გამოირჩევა და ძირითადად პრეპოზიციური განსაზღვრების ფორმით გვხვდება წინადადებაში. მაგალითად: „**ბრძოლის** ყიჟინის გაგონებაზე უცნაურმა ჟრუანტელმა დაუარა გიორგი მეფეს“ (გამსახურდია 2011: 54); „ასე მეგონა, ხელახლა ვმოხილვარ -მეთქი და ჯერ არ მეგემნოს სიხარულის, **ხტომის** და **ქენების** სიხარული ამ მშვენიერ მიწაზე“ (გამსახურდია 2011: 5).

ინგლისურ ენაში გამოიყოფა ისეთი შემთხვევები, როდესაც წინადადებაში ინფინიტივი განსაზღვრების სინტაქსურ ფუნქციას ასრულებს. ინფინიტივს ეს დამოკიდებულება **to** ნაწილაკით შეუძლია გამოხატოს და ასეთ შემთხვევაში

წინადადებაში ინფინიტივი ყოველთვის საზღვრულს მოსდევს, რაც გულისხმობს პოსტპოზიციურ მსაზღვრელ-საზღვრულის დამოკიდებულებას.

„...there was only **thing to do**” (Wild 1979: 45). („მხოლოდ ერთი რამ შეეძლო გაეკეთებინა”) (ლ.ინასარიძე).

„She had a **right to see** the last of him” (Wild 1979: 69). („მამასადამე, ამ ქალბატონს ყველენაირი საფუძველი ჰქონდა, გაეცილებინა ის უკანასკნელ გზაზე”) (ლ.ინასარიძე).

5. საწყისი და ინფინიტივი – გარემოების ფუნქციით წინადადებაში

გარემოების გადმოცემა ზმნიზედის ძირითადი სინტაქსური ფუნქციაა, მაგრამ ამავე ფუნქციით ქართულ ენაში გამოიყენება სხვა მეტყველების ნაწილებიც, რომელთა შორის ერთ-ერთი საწყისია: „**ლოცვად** მუხლმოყრილი გრაალს შევედრები” (ტაბიძე 2011: 57); „**ტანჯვა -განსაცდელში** თვალნი მიურიდენ” (ტაბიძე 2011: 57).

როდესაც ინფინიტივის სინტაქსურ ფუნქციებს მიმოვიხილავთ ინგლისურ ენაში, განსაკუთრებულად უნდა აღინიშნოს ის, რომ წინადადებაში ინფინიტივი ხშირად მოქმედების მიზნის გამომხატველ ერთეულად არის გამოყენებული, რაც გულისხმობს იმას, რომ ინფინიტივი წარმოადგენს მიზნის გარემოებას სინტაქსური სახელდებით:

„They were sent to that school **in order to provide** them with food and decent shelter” (Harper 1988: 12). („ბიჭები პანსიონატში იმ მიზნით გაგზავნეს, რომ საჭმელი და თავშესაფარი ჰქონოდათ”) (ლ. დუმბაძე).

„He returned only once, **to find** a wife” (Harper 1988: 6). („მხოლოდ ერთხელ დაბრუნდა ქალაქში და ისიც იმ მიზნით, რომ ცოლი მოეყვანა”) (ლ.დუმბაძე).

6. საწყისი და ინფინიტივი – შედგენილი შემასმენლის შემადგენელი კომპონენტი

საწყისი, როგორც შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის გამომხატველი კომპონენტი იშვითად, მაგრამ მაინც გვხვდება ქართულ ენაში და ის ძირითდად ყოფნა - ზმნასთან კომბინირებულ ფორმით არის წარმოდგენილი: „შრიალი გააქვთ ძველებურ არყებს, **არის შრიალი და მწუხარება**” (ტაბიძე 2011: 100); „**არის კივილი, მღელვარება, ცეკვა, სიცილი**” (ტაბიძე 2011: 100).

ინგლისურ ენაში, მარტივი შემასმენლისგან განსხვავებით, შედგენილ შემასმენელში სხვადასხვა შემადგენელი ელემენტები გამოიყოფა. მათ შორის არის ინფინიტივი, რომელიც ყოველთვის შედგენილი შემასმენლის მეორე შემადგენელ კომპონენტს წარმოადგენს:

„...where we **can have** everyting that money can buy” (Wild 1979: 35). („...სადაც ყველაფერია, რაც კი ფულზე იყიდება“)(ლ.ინასარიძე).

„I **must say** that it must be done in no time” (Harper 1988: 17). („მე ვამბობ, რომ ეს ახლავე უნდა გააკეთო“)(ლ.დუმბაძე).

7. მიმღეობა განსაზღვრების სინტაქსური ფუნქციით წინადადებაში

ატრიბუტული განსაზღვრების გამოხატვა ზედსართავი სახელის ძირითადი სინტაქსური ფუნქციაა ქართულში. ვითარებითი ზედსართავი სახელი გამოხატავს საგნის ნიშანს ან თვისებას, მიმართებითი კი- ძირეული სიტყვით აღნიშნულთან მიმართებით. მიმღეობა ატრიბუტული განსაზღვრების ერთ-ერთი სახეა ქართულ ენაში. ატრიბუტულ განსაზღვრებად ყოველგვარი მიმღეობა გვხვდება, მაგრამ უფრო ხშირად ვნებითი და საშუალო.

რადგან მსაზღვრელ-საზღვრულს შორის არსებობს პრეპოზიციური და პოსტპოზიციური წყობა, ამიტომ მიმღეობა შეიძლება როგორც მოსდევდეს, ასევე წინ უსწრებდეს ქვემდებარეს:

ა) პრეპოზიციური წყობა (მიმღეობა + ქვემდებარე): „მწარედ **დაღალულ თვალებს** აფასებენ“ (ტაბიძე 2011: 260).

ბ) პოსტპოზიციური წყობა (ქვემდებარე+ მიმღეობა): „**დღემ მოღუშულმა**, წარბი შეხარა“ (ტაბიძე 2011: 247).

სინტაქსური თვალსაზრისით, ინგლისურ ენაში მიმღეობა I და მიმღეობა II ხშირად წინადადებაში განსაზღვრების ფუნქციით გამოიყენება, რომელიც დაერთვის არსებით სახელს ან ნაცვალსახელს და განსაზღვრავს მათ ნიშანთვისებას.

იმისთვის, რომ მიმღეობამ გამოხატოს ატრიბუტული ურთიერთობები, საჭიროა მისი დაკავშირება არსებით სახელთან ან ნაცვალსახელთან, როგორც სემანტიკურად, ასევე სინტაქსურად. ეს კავშირი კი პოზიციური განლაგების მიხედვით შეიძლება იყოს როგორც პრეპოზიციური, ასევე პოსტპოზიციური როგორც მიმღეობა I-ის, ასევე მიმღეობა II-ის შემთხვევაში:

ა) პრეპოზიციური წყობა (მიმღეობა + ქვემდებარე):

„ **Charming boy**, poor mother and I absolutely inseparable...” (Wild 1979: 87). („თვალწარმტაცი ბიჭიაო, მაგის საბრალო დედა და მე განუყრელი მეგობრები

ვიყავითო“)(თ. მაღრაძე). „ He was a rather **good -looking** young **man**...” (Wild 1979: 121). („ის კარგი გარეგნობის, ახალგაზრდა მამაკაცი იყო“)(თ. მაღრაძე).

ბ) პოსტპოზიციური წყობა (ქვემდებარე+მიმღეობა):

„ ...by two skeleton **hands being placed** on her shoulder” (Wild 1979: 35). („... როცა მხრებზე ჩონჩხმა დააწყო ხელები“)(ლ.ინასარიძე).

„...the **wind blowing** his long graylocks about his head “ (Wild 1979: 49). („...სახლში შემოდრეული ქარი ჭადრა ბუწუწებსა და სამარის სუდარას უფრიალებდა“)(ლ.ინასარიძე).

8. მიმღეობა შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილი წინადადებაში

სინტაქსური თვალსაზრისით, მიმღეობამ ასევე შეიძლება შეასრულოს შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის ფუნქცია. შედგენილი შემასმენელი ორი ნაწილისგან შედგება: ბრუნებადი სიტყვისა და ზმნის პირიანი ფორმისგან. შემასმენლის ლექსიკურ მნიშვნელობას ბრუნებადი სიტყვა გამოხატავს, შედგენილ შემასმენელში შემავალ ზმნას დაკარგული აქვს დამოუკიდებლობა და დამხმარე ანუ მეშველი სიტყვის როლს ასრულებს.

რადგან შედგენილი შემასმენლის ბრუნებადი ნაწილი ჩვეულებრივ სახელია ან მორფოლოგიურად მასთან გათანაბრებული სახელზმნა, ამიტომ მიმღეობას შეუძლია შეასრულოს ამ სახელადი ნაწილის ფუნქცია შედგენილ შემასმენელში: „შენ ამხანაგო დღიურ პროზიდან ეფემერებში **ხარ ასროლილი**“ (ტაბიძე 2011: 305); „მოჯირითეს დიდი სახელი **ჰქონდა გავარდნილი**“ (გამსახურდია 2005: 17).

როდესაც მიმღეობა გამოიყენება შედგენილი შემასმენლის სახელად ნაწილად ინგლისურ ენაში, მაშინ ის სრულად ავლენს ზედსართავი სახელის ნიშან-თვისებას და ძირითადად გამოიყენება **to be+ participle I or participle II** კონსტრუქციის სახით:

„The picture **was terrifying**” (Wild 1979: 208)(„სურათი საშინლად გამოიყურებოდა“)(თ.მაღრაძე).

„ I guess the old country **is so overpopulated**...”(Wild 1979: 39).)(„ეს ბებერი ინგლისი ისე ჭარბადაა დასახლებული, რომ...”)(ლ. ინასარიძე).

9. მიმღეობა გარემოების სინტაქსური ფუნქციით წინადადებაში

მიმღეობას შეუძლია შეასრულოს გარემოების ფუნქცია წინადადებაში. ის გამოიყენება სხვადასხვა სახის გარემოების ფუნქციით (ძირითადად ვითარების, მიზნის და მიზეზის გარემოების გამომხატველ ერთეულებად) ქართულ ენაში:

„როგორ დანებდებოდა ასე **უბრძოლველად** ჭიაბერს“ (გამსახურდია 2005: 30). (ვითარებითი გარემოება)

„გიორგი მეფე **საბრძოლველად** ემზადებოდა და მის სახეს მოუსვენრობა დასტყობოდა“ (გამსახურდია 2005: 45). (მიზნის გარემოება)

„მელქისედეკი მწუხრის **ლოცვის** გამო შეეყოვნდა და გიორგი მეფემ მსტოვრები აფრინა ამბის შესატყობად“ (გამსახურდია 2005: 48). (მიზეზის გარემოება)

ქართულის მსგავსად, ინგლისურშიც წინადადებაში მიმღეობა სხვადასხვა სახის გარემოების ფუნქციით შეიძლება იყოს გამოყენებული:

ა) დროის გარემოება: „**Hearing** the noise, he got up to look through the window” (Wild 1979: 45). („ხმაური შემოესმა, ფეხზე წამოდგა და ფანჯარაში გაიხედა“) (ლ.ინასარიძე).

ბ) მიზეზის ან მიზნის გარემოება: „**Being unable** to see anything, I decided not to move” (Wild 1979: 51). („არაფერი არ ჩანდა სიბნელეში, ამიტომ გავშემდი და დაველოდე“) (ლ.ინასარიძე).

გ) კონტრასტის გამომხატველი გარემოება: „While **not being understood**, I haven't given up my hope” (Wild 1979: 68). („მიუხედავად იმისა, რომ ჩემი არ ესმოდათ, იმედი მაინც მქონდა...“)(ლ. ინასარიძე).

2.4. ალომორფიზმები:

ქართულ და ინგლისურ ენებში სახელზმნების სინტაქსური თავისებურებების კონტრასტული კვლევის შედეგად გამოიკვეთა შემდეგი სახის ალომორფიზმები:

1.ინფინიტივი პრედიკატული დანამატის ფუნქციით

ინფინიტივი ხშირად ასრულებს პრედიკატული დანამატის ფუნქციას წინადადებაში და ყოველთვის მოსდევს შედგენილ შემასმენელს, რომლის სახელადი ნაწილი ზედსართავი სახელით ან წარსული დროის მიმღეობით არის გადმოცემული:

„I'm **sorry to say** it again” (Wild 1979: 44). („ვწუხვარ, ამის შეხსენება რომ მიწევს...“)(ლ.ინასარიძე).

„ Lady Stutfield was always **obliged to wear** a black velvet band round her throat” (Wild 1979: 43). („მშვენიერი ქალბატონი, რომელიც მთელი ცხოვრება შავი ხავერდის შარფით იმაღავდა ხუთი თითის ანაბეჭდს ყელის ფუმფულა კანზე“)(ლ.ინასარიძე).

ქართულ ენაში საწყის არ მოეპოვება პრედიკატული დანამატის სინტაქსური ფუნქცია.

2. ინფინიტივი რთული დამატების ნაწილი ინგლისურში

ინფინიტივი წინადადებაში ასევე შეიძლება რთული დამატების შემადგენელ კომპონენტად იყოს გამოყენებული. ამ შემთხვევაში ინფინიტივი მოსდევს არსებით სახელს ან ობიექტურ ფორმაში მდგარ ნაცვალსახელს:

„ I advise **you to leave** as soon as possible” (Wild 1979: 47). („გირჩევნია აქაურობას გაერიდო და თანაც, რაც შეიძლება სწრაფად“)(ლ.ინასარიძე).

„ I pray **you to be careful**” (Wild 1979: 65). („გვედრები, ფრთხილად იყავი...“)(თ. მაღრაძე).

ქართულ ენაში საწყის არ მოეპოვება რთული დამატების სინტაქსური ფუნქცია.

3. მიმღეობა რთული დამატების ნაწილი ინგლისურში

მიმღეობა რთული დამატების შემადგენელ კომპონენტს წარმოადგენს იმ შემთხვევაში,

როდესაც ის პოსტპოზიციური სახით ახლავს არსებით სახელს, ან დამატების ფუნქციით მყოფ ნაცვალსახელს:

„I saw **him rushing** into the theatre...” (Wild 1979: 267). („ დავინახე, როგორი აღელვებული შევიდა ის თეატრში“)(თ. მაღრაძე).

„Dorian could feel Basil **staring** at him from the distance“ (Wild 1979: 224). („დორიანი გრძნობდა, როგორ ადევნებდა თვალს ბეზილი შორი მანძილიდან“)(თ. მაღრაძე).

ქართულ ენაში მიმღეობს არ მოეპოვება რთული დამატების სინტაქსური ფუნქცია.

4. ქართულ ენაში მიმღეობა შეიძლება გამოყენებული იყოს **პრედიკატული განსაზღვრების** ერთ-ერთ სახედ წინადადებაში.

„მიუბრუნდა **მიღწეული** პეტრიკი და გაყოლა უბრძანა“ (დუმბაძე 1889: 267).

„ უკან, მხარზე **არღანგადაკიდებული** ქალი მოსდევდა უცნაურად გამოწყობილი“ (დუმბაძე 1989: 468).

ინგლისურ ენაში მიმღეობას მსგავსი სინტაქსური ფუნქცია არ გააჩნია.

5. სახელზმნური ფორმები აქტიურად მონაწილეობენ პირიანი ზმნების მოქმედებითი და ვნებითი გვარის დროების წარმოებაში.

„She **is** always **smiling** when she does something wrong” (Harper 1988: 72). („ის ყოველთვის იღიმის, როდესაც რაიმეს არასწორად აკეთებს“)(ლ.დუმბაძე).

„We **had come** in quietly ,so as not to wake her ” (Harper 1988: 45). („ჩემად შემოვიპარეთ, მისთვის ძილი რომ არ დაგვეფრთხო“)(ლ. დუმბაძე).

ქართულში სახელზმნურ ფორმებს არ გააჩნიათ მსგავსი სინტაქსური ფუნქცია.

6. სახელზმნურ ფორმებს ქართულ ენაში შეუძლიათ გამოხატონ სინტაქსური დამოკიდებულების ძირითადი სახეები : **მართვა, მირთვა და შეთანხმება**.

მართვა: „**მკვლელობის ამბავი** მალე მთელმა ქალაქმა იცოდა“ (დუმბაძე 1989: 278).

მირთვა: „მამამზის **მდუმარებაში** უცნაური განზრახვა და ტკივილი **იმალებოდა**“ (გამსახურდია 2011: 142).

შეთანხმება: „დაამთავრა მწერალმა და **შუბლზე მომსკდარი ოფლი** ორთავე სახელოთი მოიწმინდა“ (დუმბაძე 1989: 13).

სახელზმნურ ფორმებს ინგლისურ ენაში არ შეუძლიათ გამოხატონ მსგავსი სინტაქსური დამოკიდებულება.

7. სახელზნური ფორმები ქართულში საშუალებას იძლევა **რთული ქვეწყობილი წინადადების წყობა მარტივით წინადადებით შეიცვალოს და მარტივის- რთულით**.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: აი აქ არის ის კაცი,რომელმაც ეს ამბავი მოიტანა.

მარტივი წინადადება: „აი, აქ არის ამ ამბის მომტანი კაცი“ (ყაზბეგი 1985:345).

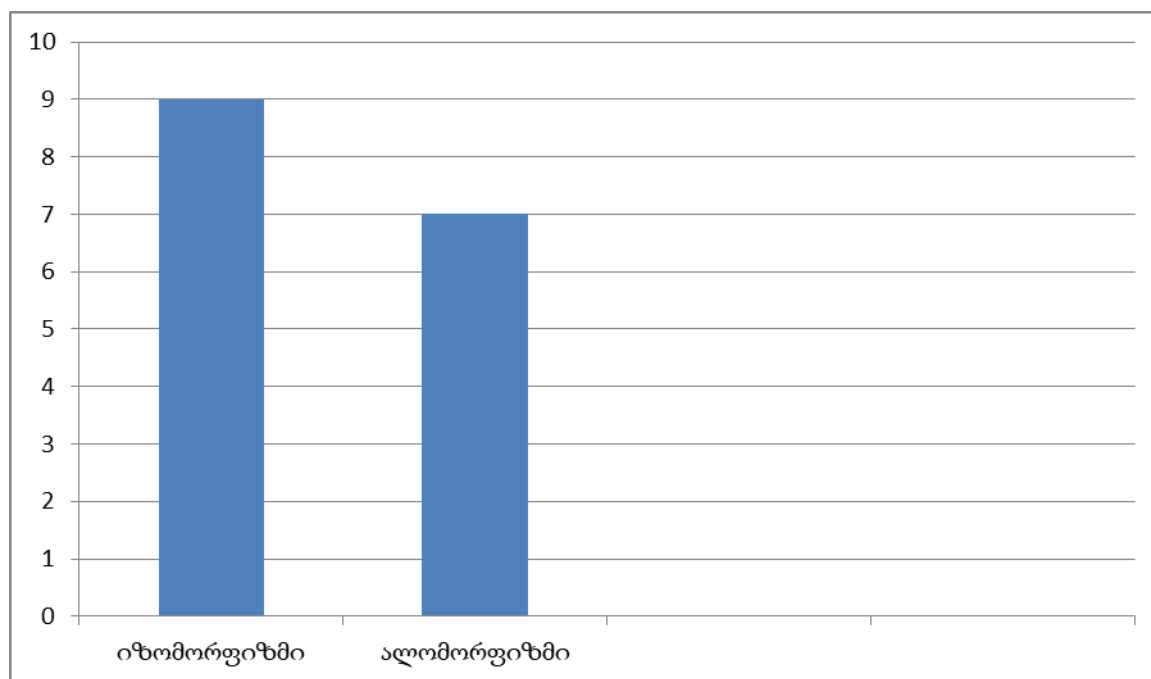
სახელზნური ფორმები ინგლისურში **რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირების** საშუალებას იძლევა.

რთული ქვეწყობილი წინადადება: „ They wanted that they had been invited to the wedding” (Mitchel 1973: 45) („მათ სურდათ, რომ ისინი ქორწილის წვეუებაზე მოსულიყვნენ“) (თ.მალრაძე).

რედ უცირებული წინადადება: They wanted them to have been invited to the wedding.

ამგვარად, ჩვენ მიერ ჩატარებული სახელზმნების სინტაქსური კვლევის თანახმად გამოვლინდა **ცხრა** სახის იზომორფიზმისა და **შვიდი** სახის ალომორფიზმის შემთხვევა, რაც გვაძლევს საფუძველს აღვნიშნოთ, რომ თუ სახელზმნების მორფოლოგიური ანალიზის მიხედვით ქართული და ინგლისური ენები გაცილებით მეტად ავლენენ განსხვავებას, ვიდრე მსგავსებას, სინტაქსური თვალსაზრისით მათ შორის მსგავსება უფრო მეტია, ვიდრე განსხვავება.

სახელმწიფო სინტაქსური სახის კონტრასტული კვლევის შედეგები
ქართულ და ინგლისურ ენებში

თავი III

თარგმანში სახელწმინის გადატანის პრობლემატიკა

3.1. სახელწმინის გადატანის თავისებურებები თარგმანში

თავის დროზე ვ. ფონ ჰუმბოლტი (Humboldt 1996) შენიშნავდა, რომ განსხვავებული წარმატებით, მაგრამ მაინც ყველა ენაზე ხერხდება ყველანაირი იდეის გადმოცემა. ასეთი გაგება, ბუნებრივია, გამორიცხავს თარგმანისადმი მექანიკურ მიდგომას და ტექსტის შემოქმედებით გადამუშავებას გულისხმობს. მექანიკური მიდგომა სრულიად მიუღებელია მხატვრული თარგმანის შემთხვევაში, რადგან მხატვრული თარგმანი რთული ესთეტიკური ფენომენია და თარგმნის პროცესიც ორიგინალის ასლის გადმოღებას არ ნიშნავს. „თარგმანისას ერთმენეთს ხვდება არა მარტო ორი სხვადასხვა ენა, არამედ ორი სხვადასხვა კულტურა, სხვადასხვა ლიტერატურული ტრადიციები“ (ფანჯიკიძე 1999: 24).

ამდენად, ერთი ენიდან მეორეზე თარგმანის უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა ამ ენებს შორის გარკვეული ეკვივალენტობის დადგენა, როგორც გრამატიკულ სტრუქტურებში, ისე აზრობრივი შესაბამისობის მიღწევა ნაწარმოების მიზანდასახულობისა და მხატვრული თავისებურებების შენარჩუნებით.

გრამატიკულ სტრუქტურათა ეკვივალენტობის საკითხი, თუ გავითვალისწინებთ სათარგმნი მასალის ჟანრს, სტილისტურ თუ სხვა თავისებურებებს, საკმაოდ რთულია და ერთმნიშვნელოვნად ვერ გადაწყდება. ეკვივალენტობას ნებისმიერ დონეზე საფუძვლად უდევს ორიგინალსა და ნათარგმნ ტექსტებს შორის ძირითადი გრამატიკული მახასიათებლების მსგავსება-განსხვავებათა გამოვლენა.

ქართულის შედარება განსხვავებულ სტრუქტურის ენებთან, ენის სხვადასხვა დონეზე, სხვადასხვა სირთულით წარმოგვიდგება. ქართულ-ინგლისურ თარგმანთან მიმართებით, შეიძლება ითქვას, რომ თარგმნის პროცესში სახელებთან განსაკუთრებული პრობლემები არ იქმნება, მაგრამ ზმნისა და მასთან დაკავშირებული სტრუქტურების აზრობრივ და გრამატიკულ შესაბამისობაში მოყვანა დიდ სირთულებებთან არის დაკავშირებული. აქედან გამომდინარე, სახელწმინის ლინგვისტური თავისებურებები განსაკუთრებით საინტერესოა თარგმანის შემთხვევაში, რადგან ის ავლენს, როგორც სახელისათვის, ასევე ზმნებისთვის სახასიათო ნიშნებს.

იმისათვის, რომ დაგვედგინა, რა საშუალებით გადმოიცემა ქართულ ენაში გამოყენებული სახელმწიფო ფორმები, საწყისი და მიმღეობა, ინგლისურად ნათარგმნ ტექსტებში და ამის შედეგად გამოგვევლინა სახელმწიფოს გადატანის თავისებურებები, ჩვენ კონსტანტინე გამსახურდიას რომანი „დიდოსტატის კონსტანტინეს მარჯვენა“ შევადარეთ და შევუპირისპირეთ ინგლისურ ენაზე ნათარგმნ ვახტანგ ერისთავის ვარიანტს და მეტი სიზუსტისთვის ცალ-ცალკე განვიხილეთ საწყისისა და მიმღეობის გადატანის თავისებურებები.

3.1.1. საწყისის გადატანის თავისებურებები ინგლისურში

საწყისის გადატანა შესაძლებელია სხვადასხვა ლინგვისტური ერთეულებით ქართულ-ინგლისურ თარგმანში. კვლევის დროს გამოვლენილი საწყისის თარგმანში გადატანის თავისებურებები სხვადასხვა ჯგუფებად გავაერთიანეთ და განვიხილეთ.

ა/. საწყისის ინგლისური შესატყვისი - ინფინიტივი

საწყისი და ინფინიტივი ორივე სახელმწიფო კატეგორიებია, რომლებიც წინადადებაში ხშირად მსგავსი სინტაქსური ერთეულებია. სწორედ ამ თავისებურებიდან გამომდინარე, ჩვენ მიერ მოძიებულ მაგალითებში აღმოჩნდა, რომ საწყისი ინგლისურ ვარიანტში ყველაზე მეტად ინფინიტივით არის გადმოცემული, რომელიც უმრავლეს შემთხვევაში **to** ნაწილაკით, იშვიათად კი **to** ნაწილაკის გარეშეა წარმოდგენილი.

თუ გადავხედავთ საწყისის ინგლისური ინფინიტივით გადმოცემის მაგალითებს, ვნახავთ, რომ ისინი მეტ-ნაკლები სიზუსტით არის ნათარგმნი. ამის მიუხადავად, საწყისის ეკვივალენტური სიტყვა, მოცემულ შემთხვევაში ინფინიტივი, თარგმანში გამოტოვებული არ არის.

განვიხილოთ საწყისის ინფინიტივით გადატანის რამდენიმე ტიპური შემთხვევა:

1. საწყისი გადმოცემულია **to** ნაწილაკიანი ინფინიტივით (**full infinitive**). მათი ლექსიკური მნიშვნელობა აბსოლუტურად იდენტურია, ე.ი. ინფინიტივი ზედმიწევნით ზუსტად გადმოგვცემს ქართული საწყისის მნიშვნელობას.

„მამამზე საწოლიდან წამოიწია, შეევედრა გიორგის საერისთავოში წასვლის ნება დაერთო“ (გამსახურდია 2011: 26).

„Mamamzeh reached from his couch after the king and begged to be allowed **to go home**”(ვ. ერისთავი).

„დილაადრიან ცხენები მზად ჰყავდეს მეჯინიბეთუხუცესს. ერთი ურემიც თან გაატანეთ. ვინძლო იარები გაეხსას და ვერ შეძლოსო **ცხენით სვლა**“ (გამსახურდია 2011: 26).

„Tell the master of the horse to have the horses saddled early in the morning. Let them take a cart and make it make it impossible **to ride**”(ვ. ერისთავი).

„ხოლო მამამზეს **გამოკეთებას** აცდიან ალბათ, ეს მესაწოლე ბერი ისე საეჭვოდ სდუმს, შესაძლოა მსტოვარი იყოს“ (გამსახურდია 2011: 28).

„As for him, Mamamzeh, they would probably allow him **to recover**, he thought. That taciturn monk keeping watch by his bed looked so suspicions”(ვ. ერისთავი).

„ახლა კი ხანგძლივად აღმასვლამ ისეთი უცნაური გულის **ძგერა** მოჰგვარა მელქისედეკს, იგი ვეღარც ღრუბლებს ხედავდა და ვეღარც ქორსატეველას ციხეს“(გამსახურდია 2011: 45).

„But now the prolonged ascent had caused Melkisedek's heart **to palpitate** so violently that he could see neither clouds nor the castle”(ვ. ერისთავი).

„ხმამაღალი ღრიალითა და ზარით ეახლნენ ბორდოხანს, მუხლზე მოეხვივნენ და დაიწყეს **გლოვა**“ (გამსახურდია 2011: 55).

„They went to their mother, loudly crying and moaning . They embraced her knees and began **to lament** the dead” (ვ. ერისთავი).

2. საწყისი გადმოცემულია განსხვავებული ლექსიკური მნიშვნელობის ინფინიტური ფორმებით, რომელთა ლექსიკური მნიშვნელობა მეტ-ნეკლებად განსხვავდება, მაგრამ მაინც ერთმანეთთან შესაბამისობაშია. ასეთ შემთხვევებში წინადადების თარგმანი აზრობრივად მიახლოებულია, მაგრამ არაა ორიგინალის იდენტურია ფორმა.

„თუმცა ამ ტაძრისთვის თვალის **შევლება** ყოველ დროში სანუკველია“(გამსახურდია 2011: 7).

„And yet it is a delight **to gaze** on this work of art at all times” (ვ. ერისთავი).

„მოხუცს გულით უნდოდა ვინაობა და სადაურობა **ეკითხნა** მისთვის“(გამსახურდია 2011: 32).

„The old man was curious **to learn** who he was and from where...”(ვ. ერისთავი).

აღნიშნულ წინადადებებში საწყისის და ინფინიტივის ლექსიკური მნიშვნელობა მცირედ განსხვავდება, მაგრამ ერთმანეთს შეესატყვისება.

3. კვლევის დროს გამოიკვეთა ისეთი შემთხვევები, სადაც საწყისს **to** ნაწილაკიანი ინფინიტივი შეესაბამება, მაგრამ მათი ლექსიკური მნიშვნელობა მკვეთრად განსხვავდება. ამის მიუხედავად, მთარგმნელი საწყისს სწორედ მისი საშუალებით გადმოგვცემს და შედეგად ვიღებთ იმას, რომ მთარგმნელი წინადადებები დედანთან შედარებით განსხვავებულია, თუმცა შინაარსი მაინც არ ირღვევა და კონტექსტუალურად, ტექსტში შეინიშნება აზრთა ლოგიკური ბმა. განვიხილოთ რამდენიმე ნიმუში:

1. „მოულოდნელად ზეწამოიჭრა მეფე, ღამე ნებისაო, დააგდო სიტყვა. **წასვლა** დააპირა ანაზდეულად”(გამსახურდია 2011: 26).

„The king rose abruptly from his set, and with a casual „good night” was about **to cut short** his visit”(ვ. ერისთავი).

აღნიშნულ წინადადებაში საწყისის ფორმას „**წასვლას**“ შეესაბამება ინფინიტიური ფრაზა „**to cut short**”, რაც ქართულად „შემოკლებას“ ნიშნავს. მათი ლექსიკური მნიშვნელობა მკვეთრად განსხვავებულია. ამის მიუხედავად, მთარგმნელს მოცემული საწყისი ინგლისურად „**to cut short**” ინფინიტიური ფრაზით გადმოაქვს.

2. „მოსაბოდიშებელი მზად ჰქონდა: ალაპები დაგვიგროვდა და მწუხრის შემდეგ გვიან **ხლებას** მოვერიდეთო“ (გამსახურდია 2011: 37).

„He had a plausible excuse: collecting offerings for the agapae had taken much time and could not find it in his heart **to intrude** upon the king so late” (ვ. ერისთავი).

აღნიშნულ შემთხვევაში საწყისის ფორმას „**ხლებას**“ შეესაბამება ინფინიტიური ფორმა „**to intrude**”, რომლის ლექსიკური მნიშვნელობა „შემოჭრა“, „შემოსევა“, სრულიად განსხვავდება საწყისის ლექსიკური მნიშვნელობისგან, მაგრამ ამის მიუხედავად, მთარგმნელი ინგლისურ ენაში საწყისის გადატანის საშუალებად სწორედ ამ ინფინიტიურ ფორმას ირჩევს.

3. „დიდის ჯარით აპირებდა კოლონკელიძე არაგვის ხეობაში **გადმოსვლას**“ (გამსახურდია 2011: 77).

„Kolonkelidze intended **to invade** The Aragvi Gorge with considerable forces”(ვ. ერისთავი).

მოცემულ მაგალითში საწყისი ფორმა „გადმოსვლა“ გადატანილია ინგლისურ ენაში ინფინიტიური ფორმით „to invade“, რომლის მნიშვნელობაა „დაპყრობა“. მიუხედავად იმისა, რომ ამ შეთხვევაშიც საწყისის და ინფინიტივის მნიშვნელობები მკვეთრად განსხვავებულია, მთარგმნელი „გადმოსვლის“ შესატყვისად სწორედ მას ირჩევს.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, რიგი ქართული საწყისი გადმოცემულია ინფინიტივით **to** ნაწილაკის გარეშე. ამ სახით ინფინიტივი გვხვდება მოდალური ზმნების შემდეგ. საწყისის ეკვივალენტური ინფინიტივი მოსდევს **can, could და would** მოდალურ ზმნას. ამ შემთხვევებში საწყისი და მისი შესაბამისი ინფინიტივის ლექსიკური მნიშვნელობა ძირითადად იდენტურია, მაგრამ ზოგადად წინადადებები დედანთან შედარებით მეტ-ნაკლები სიზუსტითაა ნათარგმნი.

„მოხუცს გულით უნდოდა ვინობა და სადაურობა ეკითხნა მისთვის, მაგრამ **სიტყვის დაძვრა** ვერც კი მოასწრო, მწუხრი მშვიდობისაო დაუბარა უცნობმა და გაუჩინრდა“ (გამსახურდია 2011: 77).

„The old man was curious to learn who he was and from where, but before he could **utter** a single word the stranger had said good-bye and vanished in the darkness“ (ვ. ერისთავი).

„ვიდრე მოხუცი გაიოზი **წამოდგომას** შესძლებდა, შავანაფორიანმა გაარღვია ბერებისა და მორჩილების ბრბო, თავს წამოადგა კათალოკოსს“ (გამსახურდია 2011: 39).

„Before the aged monk could **rise** to his feet, someone wearing a black cassock had elbowed his way through the crowd of monks and novices“ (ვ. ერისთავი).

„მამამზემ იცოდა, გულმხეცი რომ იყო გიორგი მეფე, მაგრამ თუ მას ფარისევლური ცრემლის **თხევა** შეეძლო, ეს არ ეგონა მას“ (გამსახურდია 2011: 6).

„He knew King Giorgi's fierce heart, but had never conceived it possible that Giorgi could **shed** crocodile tears“ (ვ. ერისთავი).

კვლევის დროს გამოიკეთა ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ბრძანებითი წინადადებების თარგმნისას საწყისის გადატანა ინფინიტივით **to** ნაწილაკის გარეშე ხორციელდება.

„**გლოვა** გმართებსო ცხენო, აღარ გყავსო პატრონი შენი, **გლოვა** გმართებსო, ცხენო, აღარ გყავსო გმირი ჭიაბერი“ (გამსახურდია 2011: 65).

„Grieve, horse, for the master is no more! Grieve, horse, the hero Chiaberi is no more”
(ვ.ერისთავი).

ამგვარად, მოძიებულმა მაგალითებმა ცხადყო, რომ ქართული საწყისი ინგლისურ თარგმანში ყველაზე მეტად სრული ინფინიტური ფორმით (ანუ ინფინიტით **to** ნაწილაკით) არის გადმოცემული. ასევე, გვხვდება უნაწილაკო (ე.წ. **bare infinitive**) ინფინიტური ფორმებიც, რომლებიც ძირითადად მოდალური ზმნების შემდეგ არის გამოყენებული.

„ ვიდრე მოხუცი გაიოზი წამოდგომას შესძლებდა, შავანაფორიანმა გაარღვია ბერებისა და მორჩილების ბრბო, თავს წამოადგა კათალიკოსს“(გამსახურდია 2011: 39).
„ Before the aged monk could **rise** to his feet, someone wearing black cassock had elbowed his way through the crowd of monks ad novices”(ვ.ერისთავი).

საწყისის და მისი ეკვივალენტური ინფინიტის ლექსიკური მიმართება სხვადასხვაგვარია. წინადადებათა ერთ რიგში საწყისისა და ინფინიტის აბსოლუტურად იდენტური მნიშვნელობები აქვთ, შესაბამისად, ზედმიწევნით ზუსტად არის გადმოცემული საწყისის ლექსიკური მნიშვნელობა. ამ თვალსაზრისით მაგალითების მეორე ჯგუფი განსხვავებულია. აქ საწყისისა და შესაბამისი ინფინიტის მნიშვნელობები განსხვავებულია, მაგრამ ერთ შემთხვევაში მათ შორის არსებული ლექსიკური სხვაობა შედარებით მცირეა, მეორე შემთხვევაში კი მათი ლექსიკური მნიშვნელობა მკვეთრად განსხვავებულია და ამიტომ წინადადებების თარგმანი მეტ-ნაკლები სიზუსტით ხასიათდება.

ბ/. საწყისის ინგლისური შესატყვისი– გერუნდივი

საწყისის გადმოცემის საშუალებების დადგენის მცდელობა ინგლისურ ენაში ემყარება მხოლოდ ჩვენ მიერ მოძიებული მასალების შეფასებას. მოპოვებულმა მაგალითებმა კი ცხადყო, რომ საწყისთა უმრავლესობას ინგლისურად თარგმნის დროს შეესატყვისება ზმნის უპირო ფორმები, როგორც ინფინიტის, ასევე გერუნდივის. გერუნდივის გამოყენების არეალი ინფინიტთან შედარებით მცირეა, თუმცა ეს იმას სრულებით არ ნიშნავს, რომ საწყისის გერუნდივით ჩანაცვლება თარგმანის პროცესში იშვიათობას წარმოადგენს. პირიქით, შეიძლება ითქვას, რომ საწყისის გადატანა ინგლისურში სწორედ ინფინიტისა და გერუნდივის საშუალებით ხდება.

საწყისის გერუნდივით გადმოცემის შემთხვევებიდან გამოვყოთ შემდეგი ჯგუფები:

1. საწყისი და გერუნდივი სემანტიკურად იდენტურია.

„ასე მგონია, ხელახლა ვშობილვარ- მეთქი და ჯერაც არ მეგემნოს **სიარულის**, **ხტომის** და ჭენების სიხარული ამ მშვენიერ მიწაზე“ (გამსახურდია 2011: 65).

„I feel as if I were reborn, as if I had yet to taste the joy of **walking, skipping** and **running** over the face of this wonderful Earth” (ვ.ერისთავი).

„შეუძლოდ ვარ, მაგრამ თუ მეფის ბრძანება იქნება, შესაძლოა **ცხენზე ჯდომამ** მარგოსო კიდევ“ (გამსახურდია 2011: 26).

„I am unwell, but if it accord with the King's will **riding** might do me good” (ვ.ერისთავი).

„მელსა კრეს ეკლესიაში, კარის ეკლესიიდან ერთობლივი **გალობა** ისმოდა“ (გამსახურდია 2011: 26).

„The churches began to strike their wooden gongs. From the palace church came the sound of **chanting**” (ვ.ერისთავი).

„**ჩაცმა** მოათავა თუ არა, წასვლას დაადგა“ (გამსახურდია 2011: 32).

„As soon as he had finished **dressing** himself he made his departure.” (ვ.ერისთავი).

„როცა ჯავარდენების **წრთობა** და საომარი სამზადისი დაიწყო მეფემ, ღამეებს ლოცვაში ათენებდა მელქისედეკი“ (გამსახურდია 2011: 37).

„When the king set about **tempering** steel blades and making arrangements for war, Melkisedek passed the nights in prayer” (ვ.ერისთავი).

„**ხელის ზანა** რომ მოთავდა, ამინაშატის ხატი აიღო კათალიკოსმა და გადასცა მამამზეს“ (გამსახურდია 2011: 47).

„After the **hand-washing** Melkisedek held up an icon and handed it to Mamamzeh” (ვ.ერისთავი).

2. საწყისი და გერუნდივი სემანტიკურად მსგავსია.

„ნავარდა ხიდზე **გასვლას** უფროთხის“ (გამსახურდია 2011: 7).

„Navarda jibs at **crossing** bridges” (ვ.ერისთავი).

„თავში ხელის **ცემითა** და ზარის ღიღინით მიეახლენ მაცნენი კვეტარის ციხეს“ (გამსახურდია 2011: 55).

„ **Smiting** their head with their fists and intoning a mournful dirge they drew near Kobakhidze's castle of Kvetari” (ვ.ერისთავი).

„**თვალების დაბნელება**, ადამიანის ცოცხლად დამარხვა, მოწამვლა ეს ყოველივე ბიზანტიაში ისწავლეს ჩვენმა მეფეებმა“(გამსახურდია 2011: 72).

„**Blinding**, burial alive, poisoning –our kings were taught all this in the Byzantine Empire”(ვ.ერისთავი).

3. საწყისის და გერუდივის ლექსიკური მნიშვნელობა განსხვავებულია, მაგრამ სხვაობის მიუხედავად, საწყისი და გერუდივი ერთმანეთს შეესაბამება. აღნიშნულ შემთხვაში წინადადებებიც მეტ-ნაკლები სიზუსტითაა ნათარგმნი.

„ისევ მოვსდრეკ, დავიოკებ, მაგრამ განზე გორვას მოჰყვება ერთბაშად, დაიგრძელებს სადავეებს უკითხავად და მოჰყვება ქვევით **სვლას**“(გამსახურდია 2011: 7).

„I curbed him again, for a moment I would seem to have him under control but suddenly he would leap sideways, strain willfully at the rein and start **traversing**”(ვ.ერისთავი).

„ ამიტომ იშვიათად ეჩვენებოდა მრევლს, დიდ ხატობებსა და დღეობებზე **დასწრებას** გაურბოდა, თვით მეფის სახლში დიდ დარბაზობას ერიდებოდა“(გამსახურდია 2011: 38).

„He avoided **officiating** at great parish festivals and Saint's Days . He even avoided solemn audiences at court” (ვ.ერისთავი).

„ ცნობილი ადამიანები ღვთაებას უფრო იოლად აპატიებენ ხელის **მოცარვას** , ვიდრე კაცთაგანს და სწორედ ამან შეუქმნა ვახტანგისეულ ძელიცხოველს ზვიადი სახელი“(გამსახურდია 2011: 53).

„It is human to be lenient to a deity than to a man in **forgiving** some failing and it was just this circumstances that had magnified the renown of Vakhtang's Wonderful Cross”(ვ.ერისთავი).

ამრიგად, საწყისის გადატანა ინგლისურ თარგმანში ხდება, როგორც ინფინიტივის, ასევე გერუნდივის საშუალებითაც. როგორც კვლევამ აჩვენა, საწყისის გერუდივით ჩანაცვლების დროს გამოიყო ორი ძირითადი შემთხვევა: როდესაც საწყისი და გერუნდივი სემანტიკურად იდენტურია და მეორე, როდესაც მათ განსხვავებული ლექსიკური მნიშვნელობა აქვთ, მაგრამ ისინი მაინც შეესაბამებიან ერთმანეთს. საწყისის გადატანის ეს თავისებურება ცალსახად განპირობებულია საწყისის, ინფინიტივის და

გერუნდივის, როგორც მორფოლოგიური, ასევე სინტაქსური სახასიათო ნიშნების მსგავსებით.

გ/. საწყისის ინგლისური შესატყვისი -ზმნა

მოდებულმა მაგალითებმა ცხადყო, რომ საწყისის ინგლისურ თარგმანში გადატანის დროს შეენაცვლა ზმნა. ეს მოსალოდნელიც იყო, გამომდინარე იქიდან, რომ საწყისის მჭიდრო კავშირი აქვს ზმნასთან. იგი ზმნის ფუძისგან არის ნაწარმოები. შესაბამისად, ამ უკანასკნელთან მას აერთიანებს ლექსიკური მნიშვნელობა.

საწყისის ზმნით შენაცვლება იშვიათი შემთხვევა არ არის. იგი მასიურ ხასიოს ატარებს, თუმცა იგი თარგმანში საწყისის ეკვივალენტური ფორმით გამოყენების სიხშირით ინფინიტივის და გერუნდივის შემდეგ დგას.

საწყისის ზმნით ჩანაცვლების მაგალითებში მთარგმნელის პოზიცია კანონზომიერია. იგი თარგმნის არა უშუალოდ საწყისს, არამედ საწყისთან ზიარი ფუძის მქონე ზმნას. საწყისსა და მის მონაცვლე ზმნას ხშირ შემთხვევაში მსგავსი ლექსიკური მნიშვნელობები აქვთ. საწყისის ზმნით შენაცვლების მაგალითებიდან საინტერესოა ის შემთხვევა, როდესაც საწყისი წარმოადგენს ზმნა-შემასმენლის ერთ-ერთ პირს-სუბიექტს ან ობიექტს. ამ ტიპის წინადადებათა ზმნა-შემასმენლის ეკვივალენტი ინგლისურ თარგმანში, ჩვეულებრივ, გამოტოვებულია. მის ადგილს საწყისის მონაცვლე ზმნა იკავებს. იგი თავის თავზე იღებს იმ სინტაქსურ ფუნქციას, რაც გამოტოვებულ საწყისს უნდა ეკისრა.

საწყისის ფარდი ზმნა ინგლისურ თარგმანში სხვდასხვა დროის ფორმით გვხვდება. თვითონ საწყისს დროის კატეგორია არ გააჩნია. შესაბამისად, იგი ვერ განსაზღვრავს, თუ რა დროში უნდა იდგეს მისი მონაცვლე ზმნა. მაგრამ წინადადებაში საწყისი პირიანი ზმნით გამოხატულ დროით განზომილებაში ექცევა. აქედან გამომდინარე, თარგმანში მისი მონაცვლე ზმნა დროის თვალსაზრისით ანგარიშს უწევს ქართული წინადადების შემასმენელს (ბერიშვილი 1993: 56). და როგორც კვლევამ გვიჩვენა, თარგმანში წარმოდგენილი ზმნა მნიშვნელობით საწყისთან ზიარი ფუძის მქონე ზმნის იდენტურია.

„რაკი მოგვიანებით მომიხდა ტფილისიდან **გასვლა**, ამიტომაც განზრახული მქონდა ავჭალიდან მობრუნება ქალაქში“ (გამსახუდრია 2011: 7).

„As it was late when we **came out** of Tbilisi, my intention was to return home after having reached Avchala” (ვ.ერისთავი).

„ჩემს აქ არყოფნაში წყეულ ფხოველებს დაუქცევიათ ჩემი საერისთავო, შენო მეუფეზავ, ეკლესიები დაუნგრევიათ, ჩემი ვაჟი ჭიაბერი და სახლთუხუცესი ტოხაიძე უარით შეგებებიან წინ, სასტიკი **ბრძოლა** გაუმართავთ, მაგრამ ფხოველნი განა მარტო იყვნენ?” (გამსახუდრია 2011: 7).

„Your Holiness, during my absence the accursed Pkhovians have burned down the churches. My son Chiabers and Tokhaidze, the seneschal, led our troops against them and **battled** , but Pkhovians were not alone”(ვ.ერისთავი).

ამდენად, ზემოთ თქმული გვიჩვენებს, რომ საწყისს ინგლისურად თარგმნის დროს შესაძლებელია შენაცვლოს ზმნა. აღნიშნული შენაცვლება არ არის იშვიათი. იგი ინფინიტივისა და გერუნდივის შემდეგ დგას. თარგმანში საწყისის მონაცვლე ზმნა სხვადასხვა დროში შეიძლება იყოს. მის დროს განსაზღვრავს პირიანი ზმნა გამომდინარე იქიდან, რომ თვითონ საწყისს დროის კატეგორი არ გააჩნია და თავადაც მოქცეულია პირიანი ზმნით გამოხატულ დროით განზომილებაში. საწყისისა და მისი მონაცვლე ზმნის ურთიერთმიმართება ლექსიკური თვალსაზრისით არ არის ერთგვარი. გვხვდება ორი შემთხვევა : პირველი - საწყისსა და მის მონაცვლე ზმნას იდენტური მნიშვნელობა აქვს და მეორე - საწყისისა და მონაცვლე ზმნის მნიშვნელობები მეტ-ნაკლები ლექსიკური შტრიხით განსხვავდება. უკანასკნელ შემთხვევაში საწყისსა და ზმნას შორის აზრობრივი კავშირია. სწორედ ეს იძლევა მათი შენაცვლების შესაძლებლობას. საერთოდ საწყისის ზმნით შენაცვლების მაგალითები ძირითადად შინაარსთან მიახლოებით არის ნათარგმნი. ეს ნაწილობრივ განპირობებულია საწყისის მონაცვლე ზმნით. ზმნის გამოყენება საწყისის ნაცვლად მეტ-ნაკლებად ცვლის წინადადების წევრებს შორის არსებულ სინტაქსურ ურთიერთობებს.

დ/. უეკვივალენტო საწყისები თარგმანში

მთარგმნელი ზოგჯერ, ამა თუ იმ მიზეზით, თავს არიდებს ინგლისურად ზუსტად თარგმნოს საწყისის ფორმა. ამ შემთხვევაში იგი გამოსავალს პოულობს მისი სხვა სიტყვით შეცვლასა და შინაარსთან მიახლოებულ თარგმანში.

„ამის თქმა მოასწრო მამამზემ და დადგა გზის ასაქცევთან ბული“ (გამსახუდრია 2011: 44).

„At the same time a cloud of dust rose above the farthest bend in the road” (ვ.ერისთავი).

„კეისრის წინააღმდეგ ბრძოლის ჟინმა და საქართველოსთვის წართმეული პროვინციების დაბრუნების წადილმა ბიზანტიასთან რჯულის ერთიანობა გადაავიწყა გიორგის“ (გამსახუდრია 2011: 99).

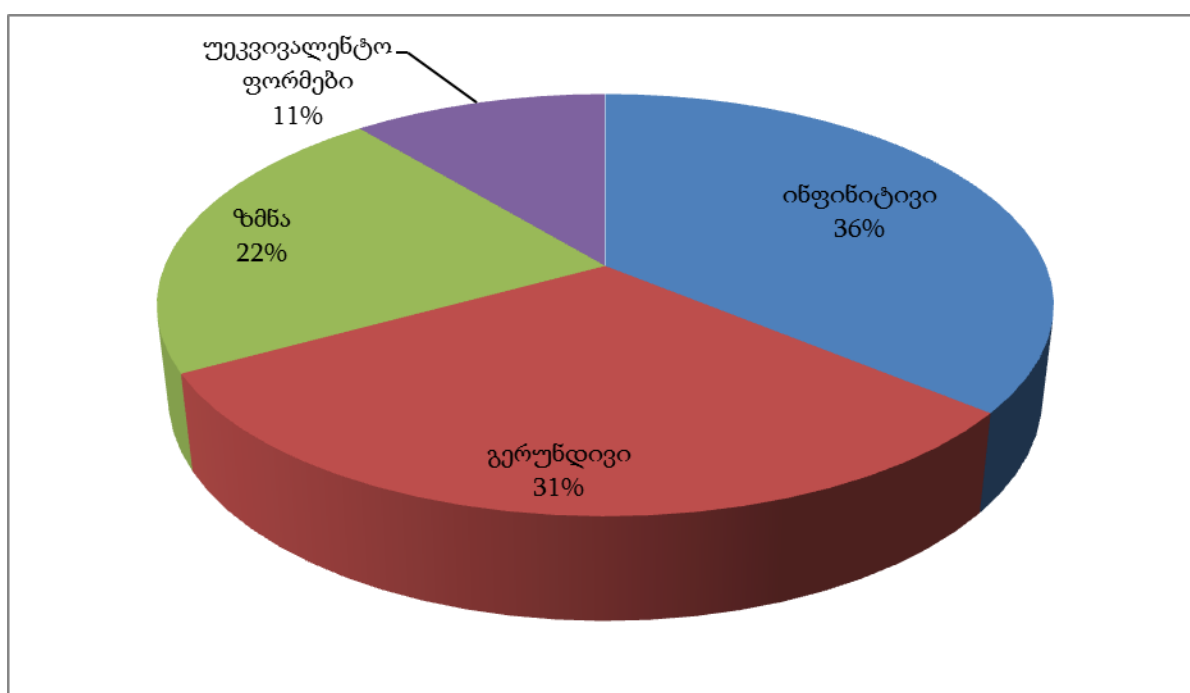
„In the heat of rivalry and the desire to retrieve the provinces torn from Georgia Giorgi overlooked the circumstances that Georgia and Byzantium had embraced one and the same religion” (ვ.ერისთავი).

ამრიგად, მოძიებულმა მაგალითებმა გვიჩვენა, რომ საწყისს თარგმანში მრავალფეროვანი შესიტყვება მოეპოვება. ძირითადი და გამოყენების თვალსაზრისით, ყველაზე ხშირია ინფინიტივი, მას მოსდევს გერუნდივი, რომელიც ხმარების სიხშირით დიდად არ ჩამოუვარდება ინფინიტივს. საწყისის შესატყვისი ინფინიტივი უმრავლეს შემთხვევაში **to** ნაწილკით არის წარმოდგენილი. გვხვდება აგრეთვე უნაწილაკო ფორმებიც. ეს უკანასკნელი სხვადასხვა მოდალური ზმნების შემდეგ დგას. მოძიებულ მაგალითებში ინფინიტივი ფორმათა სიჭრელით არ გამოირჩევა. იგი, მცირე გამონაკლისის გარდა, მოქმედებითი გვარის განუსაზღვრელი დროის ფორმით არის წარმოდგენილი. ამ კუთხით განსხვავებულ სურათს არ გვიჩვენებს არც გერუნდივი. იგი ამავე გვარისა და დროის ფორმით გვხვდება თარგმანში. მნიშვნელობის მხრივ, ქართულ საწყისს და ინფინიტივ-გერუნდივს შორის ძირითადად სრული მსგავსებაა. თუმცა, გვხვდება ისეთი მაგალითებიც, რომლებიც გარკვეულ სხვაობას გვიჩვენებენ. მსგავს შემთხვევაში ქართულ საწყისსა და ინფინიტივ-გერუნდივს შორის აზრობრივი კავშირია და, შესაბამისად, შენაცვლების საშუალებას იძლევა. ინფინიტივით გადმოცემის რამდენიმე მაგალითი მკვეთრ შინაარსობრივ სხვაობას გვაძლევს. ამის მიუხედავად მთარგმნელი გაურკვეველი მიზეზით მაინც მას ირჩევს.

საწყისის თარგმანში გადატანის თავისებურებათა შორის, უნდა გამოიყოს ქართული საწყისის ზმნით შენაცვლების მაგალითებიც. ისინი, გამოყენების მხრივ, იშვიათობას არ წარმოადგენს და ინფინიტივისა და გერუნდივის შემდეგ დგას. აღნიშნული შენაცვლება არ არის იშვიათი. იგი ინფინიტივისა და გერუნდივის შემდეგ დგას. თარგმანში საწყისის მონაცვლე ზმნა სხვადასხვა დროში შეიძლება იყოს. მის

დროს განსაზღვრავს პირიანი ზმნა გამომდინარე იქიდან, რომ თვითონ საწყისს დროის კატეგორია არ გააჩნია და თავადაც მოქცეულია პირიანი ზმნით გამოხატულ დროით განზომილებაში.

კ. გამსახურდიას რომანიდან მოძიებული 100 წინადადების შესაბამისად თარგმნილი 100 წინდედების ანალიზის შემდეგ, საწყისის გადატანის 115 შემთხვევა აღმოჩნდა, რომელთა შორის გამოიკვეთა საწყისის ინფინიტივით გადატანის 42 შემთხვევა, გერუნდივით გადატანის 36 შემთხვევა, ზმნით ჩანაცვლების 25 შემთხვევა და საწყისის ეკვივალენტური ფორმების არ გადატანის 12 შემთხვევა.

3.1.2 მიმღეობის გადატანის თავისებურებები ინგლისურში

საწყისის მსგავსად, ქართულ ენაში არსებული მიმღეობის გადატანა ინგლისურ ენაში მთელი რიგი თავისებურებით ხასიათდება. ჩვენ მიერ მოძიებული მაგალითების საფუძველზე, აღმოჩნდა, რომ საწყისისგან განსხვავებით, მიმღეობა თარგმანის პროცესში გაცილებით მეტ მრავალფეროვნებას წარმოაჩენს.

კვლევის დროს გამოვლენილი მიმღეობის გადატანის თავისებურებები, საწყისის მსგავსად, სხვადასხვა ჯგუფად გავაერთიანეთ და მეტი სიზუსტისთვის ისინი ცალ-ცალკე განვიხილეთ.

ა/. ქართულ ენაში არსებული მიმღეობითი ფორმების ეკვივალენტი მიმღეობები ინგლისურში

ქართულ და ინგლისურ ენებში მიმღეობა სახელწმუნური კატეგორიაა და ხშირად ისინი მსგავსი სინტაქსური ერთეულებია წინადადებაში. სწორედ ამ თავისებურებიდან გამომდინარე, ჩვენ მიერ მოძიებულ მაგალითების საფუძველზე, აღმოჩნდა, რომ ქართულ ენაში არსებული მიმღეობის ფორმების გადატანა ინგლისურ ენაში ყველზე მეტად მიმღეობის ფორმების საშუალებით ხორციელდება.

განვიხილოთ მიმღეობის გადატანის რამდენიმე ტიპური შემთხვევა:

1. მიმღეობის ლექსიკური მნიშვნელობა აბსოლუტურად იდენტურია, ე.ი. ინგლისურ თარგმანში გამოყენებული მიმღეობა ზედმიწევნით ზუსტად გადმოგვცემს ორიგინალში გამოყენებულ მიმღეობის მნიშვნელობას.

„გაჭიანურებულმა მწუხრმა ფრიად მოქანცა კათალიკოსი“ (გამსახურდია 2011: 38).

„The **protrected** evening service exhausted the old Cathalocos” (ვ.ერისთავი).

„ ბერთა შორის თორმეტი **გამოცდილი** მსტოვარი გაატანა სპარსალარმა კათალოკოსს“ (გამსახურდია 2011: 42).

„...among them there were twelve **experienced** spies in monk's attire, assigned by the commander in- chief” (ვ.ერისთავი).

„ იდგა ჩოხიანი გოლიათი ჩალისფერ იაბოზე, თავის უზარმაზარი ცხენის **დაცქვეტილ** ყურებს გადახედავდა. **აღელვებული** ცქმუტავდა უნაგირზე“ (გამსახურდია 2011: 4).

„The giant , clad in armour, sad on a bag of gelding and now and there looked over the **pricked-up** ears of his hores. He was **exited** and fidgeted in his saddle” (ვ.ერისთავი).

„ ცამეტი წლის კატაი გაოცებული შესცქეროდა **ატირებულ** დედას და ვერ გაეგო, თუ რად აწუხებდა მას ამ ჩონჩხად ქცეული მოხუცის სიკვდილი“ (გამსახურდია 2011: 46).

„Thirteen-year-old Katai looked in amazement at **sobbing** mother and could not understand why she should be so agitated over the death of such an beg of bones” (ვ.ერისთავი).

„მელქისედეკმა კალმახს თავი წასჭამა, მცირე ხანს ღეჭავდა ლუკმას უკბილო ბერიკაცი, მერმე **აცახცახებული** ხელით ფხა გამოიღო პირიდან“ (გამსახურდია 2011: 49).

„ Melkisedek bit off a trout's head, chewed it carefully for a while with his toothless gums, then tool a fish bone out of his mouth with his **trembling** hand” (ვ.ერისთავი).

„**განსაცვიფრებელმა** სილამაზემ შეანათა სახეში გიორგის“ (გამსახურდია 2011: 72).

„Giorgi's gace lit up at sight of her **amazing** beauty“ (ვ.ერისთავი).

2. მიმღეობა გადმოცემულია განსხვავებული ლექსიკური მნიშვნელობის მქონე მიმღეობის ფორმებით, რომელთა ლექსიკური მნიშვნელობა მეტ-ნაკლებად განსხვავდება, მაგრამ მაინც ერთმანეთს შეესაბამებიან და სწორედ აქედან გამომდინარე, წინადადების თარგმანი აზრობრივად მიახლოებულია, მაგრამ არა იდენტური ფორმაა ორიგინალის.

„ჭიაბერის ტირილში მე თვალს არ ვაშორებდი მეფეს, რომელიც შეფარვით უჭკრეტდა **მგლოვიარე** ქალს“ (გამსახურდია 2011: 75).

„At Chiaberi's funeral I did not take my eyes off the face of the King, who kept looking stealthily at the **weeping** girl“ (ვ.ერისთავი).

მოცემულ შემთხვევაში მიმღეობის ფორმა „მგლოვიარე“ ვ.ერისთავს ინგლისურ თარგმანში გადატანილი აქვს როგორც „**weeping**“, რაც სრულიად მთარგმნელის არჩევანი და გემოვნების საკითხია. ინგლისური ენის ლექსიკური ფონდი გვაძლევს აბსოლუტურ საშუალებას, რომ სიტყვას „მგლოვიარე“ მოვუძებნოთ იდენტური ეკვივალენტი ინგლისურ ენაში „**a mourning woman**“.

„მეფის მოლოდინისგან **დამფრთხალი** ხალხი მიუვალ მთებში გახიზნულიყო“ (გამსახურდია 2011: 86).

„**Scared** by the impending advent on the wrathful King, the native population fled to impassable mountains“ (ვ.ერისთავი).

„დაღმართში **მიმავალი** ურმის გზა ხევის უბეში იკარგებოდა“ (გამსახურდია 2011: 87).

„The narrow cart track **leading** downwards disappeared into the depth of the gorge“ (ვ.ერისთავი).

„ეს უცილოდ გაამძაფრებდა ისედაც **გამწვავებულ** სიტუაციას“ (გამსახურდია 2011: 45).

„...which in tern would undoubtedly aggravate the already **strained** situation“ (ვ.ერისთავი).

„**შეძრწუნებული** თვალებით ეძებდნენ მრისხანე ჯვარს“ (გამსახურდია 2011: 58).

„Their **frightened** eyes looked for the terrible Cross“ (ვ.ერისთავი).

კვლევის დროს გამოიკვეთა ისეთი შემთხვევები, როდესაც მიმღეობების ლექსიკური მნიშვნელობა განსხვავდება და შედეგად ვღებულობთ იმას, რომ

თარგმნილი წინადადებები დედანთან შედარებით განსხვავებულ აზრს გადმოგვცემენ, თუმცა საერთო შინაარსი მაინც არ ირღვევა განსხვავებული თარგმანის გამო. ასეთი შემთხვევები კვლევის დროს მცირე რაოდენობით გამოვლინდა, რადგან მთარგმნელი მეტ-ნაკლებად ცდილობს ორიგინალთან სიახლოვეს:

„ გადახედავდა ხოლმე ჯორზე **დაყუნცულ** ბერიკაცს, შავჩოხიან ბერების ლაშქარსა და მათ წინ მდებარე გზას“ (გამსახურდია 2011: 50).

„Now and there he looked over the **wizened** old man riding the mule at the host of monks and the empty trail stretching ahead“ (ვ.ერისთავი).

მოცემულ წინადადებაში „**დაყუნცული**“, რომელიც ნიშნავს „უკანა ფეხზე დამჯდარს, დაცუცქეხულს“ (ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი), სრულიად განსხვავდება ინგლისურ თარგმანში გამოყენებული მიმღეობის ფორმისგან „**wizened**“, რაც „ჩამომხმარს“, „გამხმარს“ ნიშნავს. მაგრამ მთარგმნელმა სწორედ ეს ფორმა შეარჩია მელქისედეკის ვიზუალური სურათის უკეთ წარმოსაჩენად, მიუხედავად იმისა, რომ თარგმანი ორიგინალისგან განსხვავდებოდა.

„ დედაკაცმა თასმა წელზე მოიბა და გაუჯავრდა **დავარდნილ** ცხენს“ (გამსახურდია 2011: 80).

„The woman lied the thong with quails to her belt and lashed on her **terrified** horse“ (ვ.ერისთავი).

აღნიშნულ მაგალითშიც მიმღეობის ფორმა „ **დავარდნილი**“ გადატანილია ინგლისურ ენაში მიმღეობის ფორმით „**terrified**“ რომლის მნიშვნელობაა „შეშინებული“. მიუხედავად იმისა, რომ ამ შემთხვევაშიც მიმღეობების მნიშვნელობები მკვეთრად განსხვავებულია მთარგმნელი სწორედ მას მიიჩნევს ორიგინალის შესატყვის ფორმად.

ამგვარად, მოძიებულმა მაგალითებმა ცხადყო, რომ ქართულ დედანში გამოყენებული მიმღეობის ფორმების გადატანა ინგლისურ თარგმანში ყველაზე ხშირად ისევ მიმღეობის ფორმებით ხდება. თუმცა, მათი ეკვივალენტობა ანუ ლექსიკური მიმართება სხვადასხვაგვარია. წინადადებათა ერთ რიგში მიმღეობის ფორმები სრულად იდენტურია, რაც გულისხმობს იმას, რომ ზედმიწევნით ზუსტად არის გადატანილი ორიგინალში გამოყენებული მიმღეობის ლექსიკური მნიშვნელობა. ამ მიმართებით მაგალითების მეორე და მესამე ჯგუფი განსხვავებულია, რადგან ერთ შემთხვევაში, თუ მათი ლექსიკური მნიშვნელობა მეტ-ნაკლებად განსხვავდება, მაგრამ

მაინც ერთმანეთთან შესაბამისობაში არიან და სწორედ აქედან გამომდინარე, წინადადების თარგმანი აზრობრივად მიახლოებულია, მეორე შემთხვევაში მიმღეობების ლექსიკური მნიშვნელობა მკვეთრად განსხვავდება და შედეგად ვლელულობთ იმას, რომ ნათარგმნი წინადადებები დედანთან შედარებით განსხვავებულ აზრს გადმოგვცემენ.

ბ/. ქართულ ენაში არსებული მიმღეობითი ფორმების ეკვივალენტი ზმნები ინგლისურში

მიმღეობა ისეთი სახელზმნური ერთეულია, რომელსაც ახასიათებს, როგორც ზედსართავი სახელის, ასევე ზმნური სახასიათო ნიშნები. შესაბამისად ამ უკანასკნელთან მას აერთიანებს, როგორც ლექსიკური მნიშვნელობა, ასევე ზმნისთვის დამახასიათებელი კატეგორიები: გეზი, ორიენტაცია, ასპექტი, თანამიმდევრობა, გვარი და კონტაქტი ქართულ ენაში და გვარის, ასპექტის და თანამიმდევრობის ზმნური კატეგორიები ინგლისურ ენაში.

მოძიებულმა ნიმუშებმა ცხადყო, რომ ქართულ ენაში არსებული მიმღეობის ფორმების გადატანა ინგლისურ ენაში ხშირად სწორედ ზმნის საშუალებით ხორციელდება.

ქართულ ენაში არსებული მიმღეობის გადატანის შემთხვევები შესაძლებელია, ორ ჯგუფად დავყოთ. პირველ ჯგუფში გაერთიანებულ მაგალითებში მიმღეობას და მის მონაცვლე ზმნას იდენტური ლექსიკური მნიშვნელობა აქვთ. მეორე ჯგუფში კი ერთიანდება ის წინადადებები, სადაც მონაცვლე ზმნისა და მიმღეობის მნიშვნელობები ლექსიკური შტრიხით განსხვავდება.

1) თარგმანში წარმოდგენილი ზმნა მნიშვნელობით მიმღეობის იდენტურია:

„ეს ამბავი ახსოვდა მელქისედებს, სწორედ ამადაც დაფაცურდა იგი, როცა სადარბაზოდ მოსული მამამზე ერისთავი საპატიო ტყვეობაში მოხვდა“ (გამსახურდია 2011: 37).

„He kept that precedent in the mind and therefore exerted all his influence when Eristavi Mamamze, who **had come** to attend an audience, found himself in honourable captivity“ (ვ.ერისთავი).

„მთელი დღის ნამარხულევს ეამა ოსპის წვნიანი, მეორე ითხოვა და სწორედ ეგვეც მიართვა ქერაკულულებიანმა მორჩილმა“ (გამსახურდია 2011: 38).

„He **had fasted** the whole day and he relished the porridge. He asked for some more and received it from a curly-haired novice“ (ვ.ერისთავი).

„მელქისედეკმა შენიშნა, ლუსკუმიდან **ამოღებული** იყო იგი“ (გამსახურდია 2011: 41).

„Melkisedek made a mantal note that it **had been taken out** from the reliquary” (ვ.ერისთავი).

„**მოღუშულმა** ერთბაშად კისერი მოიდრიკა გვერდით მდგარ ბორდოხანისკენ და ეკითხება: ...“ (გამსახურდია 2011: 41).

„Suddenly he **frowned** and turning to Bordokhan standing by his side, asked: ...” (ვ.ერისთავი).

„ახლა ჭიაბერი მოიხმო კათალიკოსმა, შორიახლო მდუმარედ **მდგარი**“ (გამსახურდია 2011: 47).

„Then the Catholocos summoned Chiaber, who **was standing** motionless nearby” (ვ.ერისთავი).

„**გაფითრებული** მელქისედეკი დააშტერდა მიცვალებულს“ (გამსახურდია 2011: 50).

„Melkisedek **turned pale** and looked hard at the dead man” (ვ.ერისთავი).

„ეგ ჯვარი **მოწამლულია** ერისთავთ ერისთავო“ (გამსახურდია 2011: 70).

„This Cross **has been poisoned** , My Lord” (ვ.ერისთავი).

„ზვიადი სარკინოზებთან **ნაბრძოლი** იყო მრავალგზის“ (გამსახურდია 2011: 81).

„Zviad **had fought** many battles with the Saracens” (ვ.ერისთავი).

2) თარგმანში წარმოდგენილი ზმნა გარკვეულწილად განსხვავდება მიმღეობის ლექსიკური მნიშვნელობისგან. ამის მიუხედავად, ისინი ერთმანეთს შეესაბამება. ასეთ შემთხვევებში წინადადების თარგმანი აზრობრივად მსგავსია, მაგრამ არ არის ორიგინალის იდენტური ფორმა .

„**მოდრეკილი** მოიჭრა ეზოსმოდღვარი, თავისი მარად სველი, მსუქანი ტუჩებით დაულოშნა მარჯვენა მელქისედეკს“ (გამსახურდია, 2011: 39).

„It was the King’s chaplain. He rushed up to the Cathalocos, **made an obeisance** and slobbered over Melkisedek’s right hand with his sick wet lips” (ვ.ერისთავი).

აღნიშნულ წინადადებაში მიმღეობის ფორმა „**მოდრეკილი**“ თარგმანში გადატანილია ფრაზული ზმნით „**made an obeisance**“, რაც ქართულად „მოკრძალებულ სალამს“, „პატივისცემის გამოხატვას“ ნიშნავს. მიუხედავად იმისა, რომ მიმღეობასა და ზმნას შორის ლექსიკური სხვაობაა, მთარგმნელმა მიმღეობის გადატანა სწორედ მისი საშუალებით მოახდინა და ამის შედეგად მიღებული თარგმანი არა დედანის იდენტური, არამედ მასთან აზრობრივად მიახლოებული ფორმაა.

„დარბაზის შუაგულში მიღწეულს უსიამოვნო სუნი ეცა“ (გამსახურდია 2011: 41).

„A disagreeable smell stuck his nostrils as he **advanced** to the middle of the Chamber”(ვ.ერისთავი).

მთარგმნელს მიმღეობის ფორმა „მიღწეულს“ თარგმანში „**advanced**“ ზმნით გადმოაქვს. მათი მნიშვნელობა იდენტური არ არის, რადგან „**advance**“ ზუსტი ლექსიკური მნიშვნელობა „წინ სვლას“, „დაწინაურებას“ ნიშნავს, თუმცა, ზმნა შენაცვლების საშუალებას იძლევა და თარგმანშიც ორიგინალთან მიახლოებული სახითაა მოცემული.

„ მოღუშულმა ერთბაშად კისერი მოიდრიკა გვერდით მომავალ მხედრისკენ და ეკითხება ტოხაისძეს: ...“(გამსახურდია 2011: 41).

„Suddenly he frowned and turning to Tokhaidze, who **was riding** by his side, asked: ...” (ვ.ერისთავი).

მიმღეობის ფორმას „მომავალს“ თარგმანში შეესაბამება ზმნა „**was riding**“, რომლის ზუსტი ლექსიკური მნიშვნელობაა „ცხენზე ამხედრებული სვლა“, „ ცხენზე ჯდომა“. მიუხედავად არა იდენტური ლექსიკური მნიშვნელობისა, ზმნა მიმღეობის ჩანაცვლების საშუალებას იძლევა. ქართულ წინადადებაში ზმნა-შემასმენელი ნამყო დროშია და, შესაბამისად, მიმღეობის ფორმა „მომავალი“ ნამყო უსრული დროის გაგებას იძლევა, სწორედ ამ დროს ფორმითაა წარმოდგენილი მიმღეობის მონაცვლე ზმნა „**was riding**“ ინგლისურ წინადადებაში, რაც ამ ორი განსხვავებული ფორმის თარგმანში ჩანაცვლების საშუალებას იძლევა.

„დედაკაცის კივილზე ქარაფზე ასული კაკბები ისევ ხევისკენ შებრუნდნენ“(გამსახურდია 2011: 80).

„The shriek of the woman startled the partridges that **had settled** on the upper ledge of the precipice” (ვ.ერისთავი).

მოცემულ შემთხვევაშიც, მიმღეობის ფორმის (**ასული**) გადატანა ინგლისურ თარგმანში ზმნის (**had settled**) საშუალებით ხორციელდება, მიუხედავად იმისა რომ მათი ლექსიკური მნიშვნელობები მკვეთრად განსხვავდება. „**had settled**“ ნიშნავს „მოკალათებას“, „ დასახლებას“, „დამკვიდრებას“. ამ სხვაობის საპირისპიროდ, დროის და ასპექტის თვალსაზრისით, მიმღეობითი და ზმნური ფორმები მსგავსებას ავლენენ.

კერძოდ, ორივე მათგანი წარსული სრული დროის გაგებას იძლევა. ეს მსგავსება კი მთარმენელს მიმღეობის ზმნით გადატანის საშუალებას აძლევს.

ამგვარად, კვლევამ ცხადყო მიმღეობის ფორმების ზმნით ჩანაცვლების შემდეგი თავისებურებები:

ა) მიმღეობის ფორმებს ინგლისურად თარგმნის დროს, არც თუ იშვიათად, შესაძლებელია, შეენაცვლოს ზმნა.

ბ) თარგმანში მიმღეობის ფორმების მონაცვლე ზმნა შეიძლება სხვადასხვა დროში ჩადგეს, ამ შემთხვევაში მიმღეობის ფორმებსა და ზმნის ფორმებს შორის სრული თანხვედრაა.

გ) მიმღეობის ფორმებისა და მისი მონაცვლე ზმნის ურთიერთმიმართება ლექსიკური თვალსაზრისით არა ერთგვარია. გვხვდება ორი შემთხვევა : პირველი - მიმღეობის ფორმებსა და მის მონაცვლე ზმნას იდენტური მნიშვნელობა აქვს და მეორე - მიმღეობის ფორმებისა და მონაცვლე ზმნის მნიშვნელობები მეტ-ნაკლები ლექსიკური შტრიხით განსხვავდება. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ორიგინალსა და დედანს შორის იდენტურობა შეინიშნება.

გ/. ქართულ ენაში არსებული მიმღეობითი ფორმების ეკვივალენტი არსებითი სახელები ინგლისურში

მოძიებული მაგალითებიდან ცალკე გამოვყავით წინადადებათა ჯგუფები, სადაც მიმღეობის ფორმების გადატანა ინგლისურ ენაში არსებითი სახელის საშუალებით ხდება, ასეთი მაგალითები ნაკლებად გვხვდება, რადგან მსგავსი სახასიათო ნიშნით მხოლოდ მოქმედებითი გვარის მიმღეობის ფორმების გადატანა ხასიათდება.

„ამ პროცესს ჯვრის **მტვრითველი** მოუძღოდა წინ, ამინაშატის ხატი და ძელიცხოველი მოჰქონდა თან“ (გამსახურდია 2011: 80).

„At the head of the procession moved the **cross- bearer**, carrying the embossed image and the Wonder Working Cross“ (ვ.ერისთავი).

„თორთმეტი თვე მიიწურა და უკვე მაცნე უნდა დაეგზავნათ, წლისთავისთვის მოეწვიათ **მოტირაღნი** და მოზარენი“ (გამსახურდია 2011: 67).

„By then eleven months had passed, and it was time to send out messengers and invite **mourners** to the anniversary of the Chiaberi's death“ (ვ.ერისთავი).

„ისრით და შუბით განგმირული მხედრები ძირს ენარცხებოდნენ, კოტრიალით სცვიოდნენ ხევში“ (გამსახურდია 2011: 82).

„Pierced with arrows and spears, the **horsemen** fell to the ground and rolled head over heels down into the gorge” (ვ.ერისთავი).

„ზვიადთან მძევლების გაგზავნას აპირებდა ერისთავი და სწორედ ამ დროს მალემსრბოლი მოვიდა უფლისციხიდან“ (გამსახურდია 2011: 85).

„He was about to send hostages to Zviad when **courier** came from Uplistsikhe” (ვ.ერისთავი).

მიმღეობის ფორმასა და არსებით სახელთან დაკავშირებით ჩვენ მიერ მოძიებული მაგალითებიდან გამოიკვეთა კიდევ ერთი დამატებითი თვისება. კერძოდ, გამოვლინდა ისეთი შემთხვევა, როდესაც მიმღეობის ფორმა სრულად გადადის არსებითი სახელის რიგში და ეს თავისებურება თარგმნის პროცესშიც აისახება.

„ჭიხვინებდნენ უპატრონო ცხენები, კვნესოდნენ **დაჭრილები**, ველურად ყიჟინებდნენ დიდოელნი და ფხოველნი“ (გამსახურდია 2011: 82).

„The riderless horses were neighing, the **wounded** moaning. The war cry of Pkhovians and Didos rang out savagely” (ვ.ერისთავი).

ამრიგად, კვლევამ ცხადყო ის ფაქტი, რომ მოქმედებითი გვარის მიმღეობის გადატანა ინგლისურ ენაში სწორედ არსებითი სახელის საშუალებით ხორციელდება და მიუხედავად ამგვარი გადატანის მცირე შემთხვევებისა, მიმღეობის ფორმებსა და არსებით სახელებს შორის ლექსიკური იდენტურობა და რიცხვის თვალსაზრისით, სრული თანხვედრაა. ამასთანავე, ინგლისურ ენაში, ქართული ენის მსგავსად, მიმღეობის ფორმის არსებითი სახელის რიგებში სრულად გადასვლის შემთხვევებიც აღინიშნება, შესაბამისად, ინგლისურ ენაში გაარსებითებული მიმღეობის ფორმა განსაზღვრულ არტიკლსაც კი დაირთავს.

დ/. ქართულ ენაში არსებული მიმღეობითი ფორმების ეკვივალენტი ზედსართავი სახელები ინგლისურში

რადგან მიმღეობა ნაწილობრივ ზედსართავი სახელის სახასიათო ნიშნების მატარებელი სახელზმნური ერთეულია, ამიტომ კვლევის დროს გამოვლინდა ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც მიმღეობის გადატანა ინგლისურ ენაში ზედსართავი სახელების საშუალებით ხდება.

„განსაცვიფრებელმა სილამაზემ შეანათა სახეში, ელდა ეცა გიორგის“ (გამსახურდია 2011: 64).

„Giorgi's face lit up at the sight of her **amazing** beauty” (ვ.ერისთავი).

„ხევის ყელთან **დახოცილი** გმირები ეყარა, სვავები კორტნიდნენ ნადირის მიერ დაძიბნილ ცხედრებს“ (გამსახურდია 2011: 86).

„In the mouth of the glens and gorges lay the **dead** bodies of the King's heralds” (ვ.ერისთავი).

„ზიზღნარევი ძრწოლით აღვსილმა თავი მოიდრიკა, ცივად ეამბორა მის **დამჰკნარ** და გრძელ თითებს“ (გამსახურდია 2011: 44).

„He bent his head and with a shudder of loathing mixed with contempt put his lips to the long **skinny** fingers” (ვ.ერისთავი).

„**დამრეცილი** გზა სულ მაღლა და მაღლა მიიწევდა“ (გამსახურდია 2011: 45).

„**The steep** trail continued to go higher and higher” (ვ.ერისთავი).

ამრიგად, მაგალითები ადასტურებს, რომ მიმღეობის ფორმების გადატანა ინგლისურ ენაში, არსებითი სახელის მსგავსად, ზედსართვი სახელის საშუალებითაც ხორციელდება. მაგრამ, როგორც კვლევამ გვიჩვენა მიმღეობის გადატანის ეს ფორმა მეტ-ნაკლებად დედანის იდენტურია. თუ ერთ შემთხვევაში მთარგმნელი მიმღეობასა და ზედსართავ სახელებს შორის იდენტური ლექსიკური მნიშვნელობის ერთეულებს ირჩევს („განსაცვიფრებელი“ - „amazing”; „დახოცილი“ - „dead”), მეორე შემთხვევაში ამ ერთეულების ლექსიკური მნიშვნელობა სრულიდ განსხვავებულია. („დამჰკნარი“ - „skinny”; „დამრეცილი“- „steep”) და მათი შემცველი წინადადებები ნაკლები სიზუსტითაა ნათარგმნი.

ე/. რთული ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრებების გადატანის თავისებურებები ინგლისურ ენაში

ქართული ენის ერთ-ერთ თავისებურებად უნდა დასახელდეს რთული ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრება, რომელიც მარტივი ატრიბუტული განსაზღვრებისგან განსხვავებით, სხვადასხვა ტიპის სახელთა შეერთებით არის წარმოებული. ხშირად რთული ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრების შემადგენელ კომპონენტებად არსებითი სახელი და მიმღეობა სახელდება (მიმღეობა უმეტესად ვნებითი გვარისაა). ეს საკითხი ჩვენი კვლევის არეალში მოექცა იმდენად,

რამდენადაც კ. გამსახურდიას სამწერლო სტილისათვის მეტად დამახასიათებელია ამგვარი განსაზღვრებების გამოყენება, რომლებიც ძლიერი ხატოვანი ექსპრესიით ხასიათდება.

ქართული ენისგან განსხვავებით, ინგლისურ ენას არ ახასიათებს არსებითი სახელის და მიმღეობის კომბინაციით წარმოებული რთული ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრების ფორმები და, ამ მხრივ, გაცილებით საინტერესოა, თუ როგორ ახდენს ვახტანგ ერისთავი ამგვარი ფორმების გადატანას ინგლისურ ენაში.

1) რთული ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრების გადატანა ინგლისურ ენაში მოდელით – არსებითი სახელი + მიმღეობა

ქართულ ენაში გამოყენებული მიმღეობის ფორმის შემცველი რთული ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრებები ყოველთვის წარმოდგენილია მოდელით – არსებით სახელს + მიმღეობა, რაც გულისხმობს იმას, რომ პირველი შემადგენელი კომპონენტის ადგილს ყოველთვის არსებითი სახელი იკავებს, ხოლო მეორე კომპონენტი მიმღეობაა. შესაბამისად, ინგლისურშიც მათი გადატანა ხდება მსგავსი თანამიმდევრობით (არსებით სახელს + მიმღეობა).

„მამამზეს მიწის ფერმა გადაჰკრა, სპარსალარი დარბაზში შემოვიდა, **ხელეზგაკოჭილი** ტუსადი ფეხზე იდგა“ (გამსახურდია 2011: 33).

„Mamamzeh's face turned pale when Zviad entered the hall. The captive was standing, his **arms pinioned** behind his back“ (ვ.ერისთავი).

„შავლეგ ტოხაისძე და თორმეტი აზნაური არაგველნი **მკლავწაკარწახებულნი** ემსახურებოდნენ საპატიო სტუმარს“ (გამსახურდია 2011: 48).

„Shavleg Tokhaidze, the seneschal, and twelve aznauris from the Argveti with their **sleeves rolled up** waited upon the guests of honour“ (ვ.ერისთავი).

„მხოლოდ შავლეგ ტოხაისძე იდგა გულზე **ხელეზდაჭდობილი**“ (გამსახურდია 2011: 50).

„Only Shavleg Tokhaidze stood his **arms folded** on his breast“ (ვ.ერისთავი).

„მშველმა გადაირბინა გზაზე, **ყურდაცქვეტილი** შესდგა ნუმის ქვეშ“ (გამსახურდია 2011: 153).

„A tame deer skipped across the path, and then stopped under an almond-tree with her **ears cocked up**“ (ვ.ერისთავი).

„ძლივს აფახურებდა დიდრონ თვალებს წვერგაბურძენული მიტროპოლიტი რაჟდენი, თრიაქით მთვრალს მიუგავდა სახე“ (გამსახურდია 2011: 155).

„The Metropolitan Razhden, with his **beard disordered**, was wearily bulging eyelids like one drugged with opium“ (ვ.ერისთავი).

2) რთული ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრების გადასვლა ინგლისურ ენაში მოდელით – მიმღეობა+ არსებითი სახელი.

ქართული ენისგან განსხვავებით, სადაც რთულ ატრიბუტულ და პრედიკატულ განსაზღვრებებს მკვეთრად ფიქსირებული სტრუქტურა აქვს და არსებით სახელს ყოველთვის მოსდევს მიმღეობა, ინგლისურ ენაში მათი გადატანის შემთხვევაში ხშირად გამოიყენება მოდელი– მიმღეობა + არსებითი სახელი.

„წარბშეყრილი და მულუშული იჯდა ზვიად სპარსალარი“ (გამსახურდია 2011: 42).

„Sparsalar Zviad sat scowling with **wrinkled brows**“ (ვ.ერისთავი).

„დალალებდაგლეჯილი დედამძუპე კიოდა, თორმეტი ძუძუმტე ოსურად ლულულულებდნენ“ (გამსახურდია 2011: 56).

„Tearing at her **disheveled hair** Chiaberi's foster mother kept up her piercing wail, while the twelve foster-brothers lamented the dead man in the Ossetian language“ (ვ.ერისთავი).

„ყელზე საბელშებმული ხევისბერი ითხოვდა ზავს“ (გამსახურდია 2011: 84).

„The chief of the gorges, **wearing halters** around their necks, begged for pardon and peace“ (ვ.ერისთავი).

„მხოლოდ ერთი უმშვენიერესი ნუკრი, მთლად ლომისფერი, ამაყად ყელმოღერებული იდგა განაპირას“ (გამსახურდია 2011: 90).

„Only one fawn, the loveliest of them all, tawny as a lion, with proudly **arched neck**, stood quite apart under a guilden-rose bush“ (ვ.ერისთავი).

„სუნთქვაშეკრული აკვირდებოდა გიორგი, მაგრამ ვერავინ ნახა გვიმრის ქვეშ“ (გამსახურდია 2011: 110).

„With **bated breath** he closely examined the ferns but even his keen hunter's eyes were unable to discern anything whatever beneath“ (ვ.ერისთავი).

„ბლაოდნენ სამოვრებიდან მობრუნებული კუროები, ჭიხვინებდნენ მუცელდაბერილი ჭაკები“ (გამსახურდია 2011: 24).

„Bulls plodding slowly home bellowed, mares with **blown bellies** whined“ (ვ.ერისთავი).

მოძიებულმა მაგალითებმა გვიჩვენა, რომ ქართულ ენაში რთული ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრება ფიქსირებული სტრუქტურის სახით არის წარმოდგენილი. რაც გულისხმობს იმას, რომ მისი შემადგენელი პირველი კომპონენტი ყოველთვის არსებითი სახელია, რომელსაც მეორე კომპონენტად მოსდევს მიმღეობა. ქართულისგან განსხვავებით, ინგლისური ენისათვის უცხოა ამგვარი კომპონენტებისგან შემდგარი ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრება და სწორედ ამიტომ მათი გადატანა ინგლისურ ენაში ხდება, როგორც მსავსი მოდელის საშუალებით (არსებითი სახელი+ მომღეობა), ასევე ინვერსიული თანამიმდევრობის მქონე მოდელით (მიმღეობა+ არსებითი სახელი). ორივე სახის გადატანის შემთხვევაში თანაბრად შენარჩუნებულია ის ხატოვანება, რაც კონსტანტინე გამსახურდიას სტილისათვის არის დამახასიათებელი. ამის დასტურად შეიძლება დასახელდეს რთული პრედიკატული განსაზღვრების ერთ-ერთი ფორმა „თავმოდრეკილი“, რომელიც მთარგმნელს ერთ შემთხვევაში „არსებითი სახელი+მომღეობა“ მოდელის საშუალებით აქვს გადატანილი ინგლისურ ენაში, მეორე შემთხვევაში კი ინვერსიული მოდელით „ მიმღეობა+ არსებითი სახელი“ .

„თავმოდრეკილი მოვიდა კატაი, ხელზე ეამბორა კათალიკოსს “ (გამსახურდია 2011: 47). „With her **head bent** forward she went up to the Catholicos and kissed his hand” (ვ.ერისთავი).

„როცა თავმოდრეკილი კოლონკელიძე ეახლა მეფეს და ხელზე ეამბორა, მან ნაძალადევად გაუღიმა ცბიერ ერისთავს“ (გამსახურდია 2011: 87).

„When Kolonkelidze, with **bent head** came up to the king and kissed his hand, the latter gave the perfidious governor a forced smile” (ვ.ერისთავი).

ვ/. უეკვივალენტო მიმღეობის ფორმები

მოძიებული მაგალითებში გამოიკვეთა წინადადებები, რომელთა თავისებურებას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ თარგმნისას მათში შემავალ მიმღეობის ფორმებს შესატყვისი არ მოეპოვება. მთარგმნელი ზოგჯერ ამა თუ იმ მიზეზით თავს არიდებს ზუსტად თარგმნოს ინგლისურ დედანში გამოყენებული მიმღეობის ფორმები.

„აზნაურთა შორის მომატებულნი მწვალელებად და მკრეხელებად მიაჩნდა“ (გამსახურდია 2011: 46).

„In his opinion most of the nobles were heretics” (ვ.ერისთავი).

„ეკლესიიდან გამოსული უბრალო ბერის ჩოხას იცვამდა ჯვალოსას “ (გამსახურდია 2011: 38).

„After the church service he usually put on the shabby cassock of an ordinary monk” (ვ.ერისთავი).

„კათალიკოსი დიდხანს ეძებდა საბაბს არსებითს, რათა მცხეთიდან მისი გაძევება მოეთხოვა მეფისგან და სწორედ ეზოსმოდღვარმა მიაწოდა მას ასეთი, ფრიად გამოცდილმა ჭორიკანამ და მოენემ “ (გამსახურდია 2011: 40).

„For a long time the Cathalocos had been looking any available pretext to demand from the King that Parsman be banished and now it was the Kong’s Chaplain himself who had furnished him with such a pretext” (ვ.ერისთავი).

„ჩემის სახელით უბრძანე, შენს თვალწინ ეამბორონ ორივენი ჩემგან ნაძღვენ ხატსა და ჯვარს“ (გამსახურდია 2011: 41).

„Common them in my name”, continued the King, “to kiss the icon and the Cross in your presence” (ვ.ერისთავი).

„მამამზემ თავათ შემოიტნა ლამგარზე დაწყობილი ცოცხალი ლიფსიტები“ (გამსახურდია 2011: 46).

„Mamamseh himself brought in a tray with the green salmon fry on it ”(ვ.ერისთავი).

„მის გულში წყალგადასხმული ნაღვერდალივით შიშხინებდა მეღქისედუკის მიერ წარმოთმული ლოცვის ერთ-ერთი ლექსი“ (გამსახურდია 2011: 50).

„While in his mind one phrase from the prayer had just been read kept hissing like embers splashed with water” (ვ.ერისთავი).

„ორივე ხელისგული შუბლზე იტკიცა მამამზემ. ავაიო, წამოიძახა და წელში მოდრეკილი ჩამოჯდა სელზე“ (გამსახურდია 2011: 73).

„Mamamseh beat his forehead with the palm of his hand and groaning, sank into the armchair”(ვ.ერისთავი).

„სწორედ ამ წუთებში მეორედ წარგზავნილი მალემსრბოლი შემოიყვანეს“ (გამსახურდია 2011: 93).

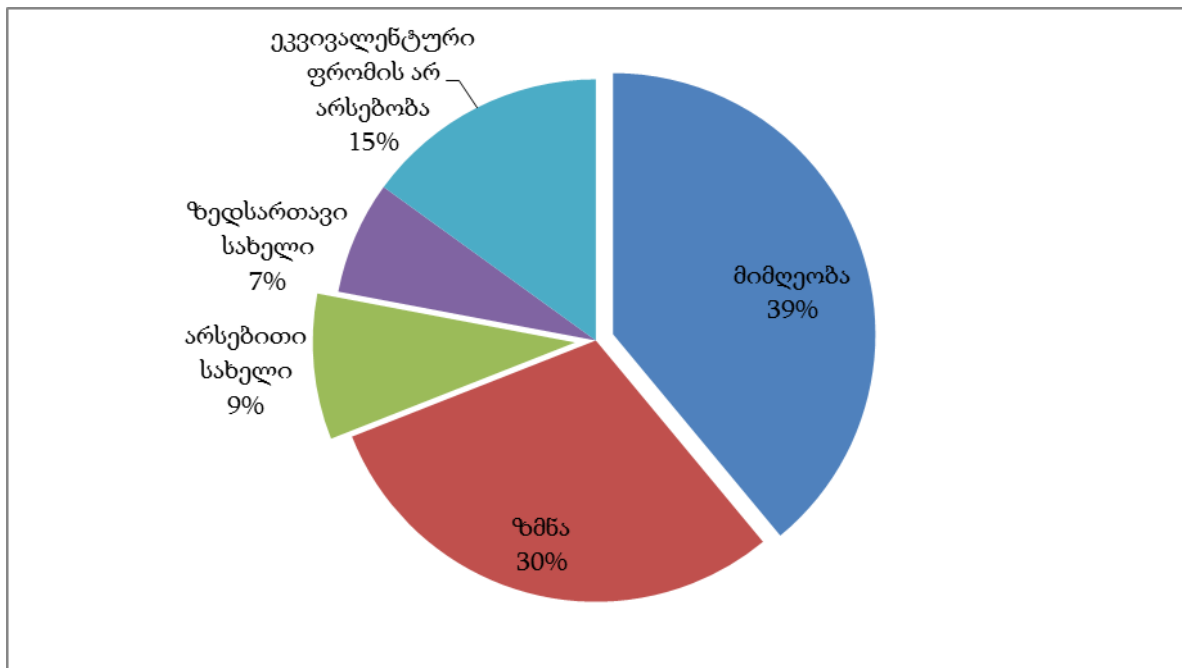
„ Just at that moment the second courier was shown into the banqueting hall” (ვ.ერისთავი).

როგორც მოძიებულმა მაგალითებმა გვიჩვენა, მიმღეობას ქართულ თარგმანში მრავალფეროვანი შესიტყვება მოეპოვება. ის შეიძლება გადაითარგმნოს, როგორც არსებითი სახელის, ასევე ზედსართავი სახელის საშუალებით, თუმცა ძირითადად, მიმღეობის გადატანა ქართულ წინადადებებში მიმღეობის ფორმების საშუალებით ხორციელდება, რომელთა ლექსიკური მნიშვნელობა, როგორც მსგავსი, ასევე განსხვავებულია.

კვლევის დროს ასევე გამოვლინდა შემდეგი გარემოება– მიმღეობის ფორმების გადატანა ხორციელდება ზმნის საშუალებითაც. აღნიშნული შენაცვლება არ არის იშვიათი. თარგმნისას მიმღეობის მონაცვლე ზმნა შეიძლება იყოს სხვადასხვა დროში. მის დროს განსაზღვრავს პირიანი ზმნა. მიუხედავად იმისა, რომ თვითონ მიმღეობას დროის კატეგორია არ გააჩნია და თავადაც მოქცეულია პირიანი ზმნით გამოხატულ დროით განზომილებაში.

100 წინადადებიდან, რომლის მიხედვითაც შევისწავლეთ მიმღეობის ფორმების გადატანის თავისებურებები, დადასტურდა მიმღეობის 123 ფორმა, რომელთა თარგმანში გადატანის დროს გამოიკვეთა შემდეგი თავისებურებები: ქართულ ენაში არსებული მიმღეობის ფორმების მიმღეობით გადატანა–49 შემთხვევაში, ზმნის ფორმებით –38 შემთხვევაში, არსებითი სახელით-12 შემთხვევაში, ზედსართავი სახელით -10 შემთხვევაში. კვლევის დროს ასევე გამოვლინდა მიმღეობის ფორმების გამოტოვების 14 შემთხვევა.

მიმღეობის ფორმების გადატანა ინგლისურ ენაში

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ კონსტანტინე გამსახურდიას რომანის („დიდოსტატის კონსტანტინეს მარჯვენას“) შედარებამ ამავე რომანის ინგლისურ თარგმანთან საწყისის და მიმდევრის თარგმანში გადატანის არაერთი თავისებურება გამოავლინა. მოძიებულმა მაგალითებმა გვიჩვენა, რომ სახელწოდებებს თარგმანში მრავალფეროვანი შესიტყვება მოეპოვება. ძირითადი და გამოყენების თვალსაზრისით, ყველაზე ხშირია საწყისის ჩანაცვლება ინფინიტივით და მიმდევრის ფორმების ჩანაცვლება შესაბამისი მიმდევრის ფორმებით. კვლევამ ასევე ცხადყო, რომ სახელწოდების ჩანაცვლება ზმნით ხშირი მოვლენაა თარგმანის პროცესში. თუმცა, სახელწოდებისა და მისი მონაცვლე ზმნის ურთიერთმიმართება ლექსიკური თვალსაზრისით ორგვარია. ერთ შემთხვევაში მათ ზიარი ფუძე აკავშირებთ და, შესაბამისად, მნიშვნელობები მსგავსი აქვთ. მეორე შემთხვევაში, სახელწოდების და მონაცვლე ზმნის ფუძეები განსხვავებულია, თუმცა, მნიშვნელობით მიახლოებული.

სახელწოდების გადატანის თავისებურებების კვლევის დროს ასევე გამოვლინდა სახელწოდების სხვა მეტყველების ნაწილების ჩანაცვლების მაგალითებიც. კერძოდ, არსებითი და ზედსართავი სახელებით მიმდევრის ჩანაცვლების შემთხვევები, როდესაც ვლტერის დედანის შინაარსთან მიახლოებულ თარგმანს. რა თქმა უნდა, თარგმანისას ჩნდება ისეთი ერთეულები, რომელთათვისაც მთარგმნელი შესატყვისს ირჩევს ენის უმდიდრეს საშუალებათა არსენალიდან. ეს არჩევანი თვითნებური როდია. არ შეიძლება ორენოვანი ლექსიკონებით შემოფარგვლა, რადგან ვერც ერთი ლექსიკონი

ვერ განსაზღვრავს კონტექსტუალურ მნიშვნელობათა მრავალფეროვნებას. ამიტომ თარგმნისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სხვადასხვა ტიპის ლექსიკურ ტრანსფორმაციებს, რომლებიც ექვემდებარება ლოგიკურ-სემანტიკურ პრინციპებს და ითვალისწინებს სტილისტურ და ექსპრესიულ ფაქტორებს.

კვლევის დროს ყურადღება გამახვილდა რთული ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრების გადატანის თავისებურებებზეც. როგორც მოძიებულმა მაგალითებმა გვიჩვენა, რთული ატრიბუტული და პრედიკატული განსაზღვრება, რომლის შემადგენლობაშიც მიმღეობა გვხვდება, ფიქსირებული მოდელებითაა წარმოდგენილი ქართულ ენაში. რაც გულისხმობს იმას, რომ მისი შემადგენელი პირველი კომპონენტი ყოველთვის არსებითი სახელია, რომელსაც მეორე კომპონენტად მოსდევს მიმღეობა. ქართულისგან განსხვავებით, ინგლისურ ენისათვის უცხოა ამგვარი კომპონენტებისგან შემდგარი განსაზღვრების ფორმები და სწორედ ამიტომ, მათი გადატანა ინგლისურ ენაში ხდება, როგორც მსავსი მოდელით (არსებითი+მიმღეობა), ასევე საპირისპირო თანამიმდევრობის მეორე მოდელით (მიმღეობა+ არსებითი სახელი). ეს ყოველივე კი ქართულ და ინგლისურ ენებში ჩვენ მიერ გამოვლენილი ალომორფიზმის ერთ-ერთ ნიმუშად უნდა დასახელდეს.

3.2. სახელზმნის გადატანის თავისებურებები ინგლისურ-ქართულ თარგმანში

იმისათვის რომ დაგვედგინა, რა საშუალებით გადმოიცემა ინგლისურ ენაში გამოყენებული სახელზმნური ფორმები ქართულად თარგმნილ ტექსტებში და ამის შედეგად გამოგვევლინა სახელზმნის გადატანის თავისებურებები, ჩვენ მარგარეტ მიჩელის „Gone with the Wind” შევადარეთ და შევუპირისპირეთ ქართულ ენაზე თარგმნილ ნათია ჩუბინიძისეულ ვარიანტს „ქარწაღებულნი“. მეტი სიზუსტისთვის ცალ-ცალკე განვიხილეთ ინფინიტივის, მიმღეობისა და გერუნდივის გადატანის თავისებურებები.

3.2.1. ინფინიტივის გადატანის თავისებურებები ქართულში

ინფინიტივის მორფო-სინტაქსური მახასიათებლები განაპირობებს იმ ფაქტს, რომ მისი ინგლისურ-ქართულ თარგმანში გადატანა სხვადასხვა მეტყველების ნაწილების

საშუალებითაა შესაძლებელი. კვლევის შედეგად გამოვლენილი ეს თავისებურებები დავაჯგუფეთ და თითოეული მათგანი ცალცალკე განვიხილეთ.

ა/. ინფინიტივის ქართული შესატყვისი- საწყისი

თუ გადავხედავთ ქართულ თარგმანში ინფინიტივის საწყისით გადმოცემის მაგალითებს, ვნახავთ, რომ ის მეტ-ნაკლები სიზუსტით არის გადმოტანილი, რადგან ინფინიტივი და საწყისი წინადადებაში ორივე სახელზმნური კატეგორიები და ხშირად მსგავსი სინტაქსური ერთეულები არიან. სწორედ ამ თავისებურებიდან გამომდინარე, ჩვენ მიერ მოძიებულ მაგალითებში აღმოჩნდა, რომ საწყისი ინგლისურ ვარიანტში ხშირად ინფინიტივით არის გადმოცემული.

განვიხილოთ ინფინიტივის საწყისით გადატანის რამდენიმე ტიპური შემთხვევა:

1. ინფინიტივი გადმოცემულია საწყისით და მათი ლექსიკური მნიშვნელობა აბსოლუტურად იდენტურია, ე.ი. საწყისი ზედმიწევნით ზუსტად გადმოგვცემს ინფინიტივის მნიშვნელობას.

„...and their older brothers, Tom and Boyd, had come home with them, because they refused **to remain** at a institution” (Mitchell 1973: 15).

„უმცროსმა ძმებმა, ტომმა და ბილმაც, უარი თქვეს იმ სასწავლებელში **დარჩენაზე**“ (ნ.ჩუბინიძე).

„Yankess are too scared of us **to fight**” (Mitchell 1973: 9).

„იანკები ვერ გაბედავენ ჩვენთან **ბრძოლას**“ (ნ.ჩუბინიძე).

„She hasn't had a chance **to say** anything yet” (Mitchell 1973: 10).

„დედას ჯერ არ მისცემია ჩვენთვის რაიმეს **თქმის** საშუალება“ (ნ.ჩუბინიძე).

„The horses, feeling slack reins, stretched down their necks **to crop** the tender spring grass” (Mitchell 1973: 16).

„ცხენებმა კისრები წაიგრძელეს და გაზაფხულის ქორფა ბალახს **მოვა** დაუწყეს“ (ნ.ჩუბინიძე).

ბ/. ინფინიტივის ქართული შესატყვისი- ზმნა

მოძიებულმა მაგალითებმა ცხადყო, რომ ინფინიტივს თარგმანში გადატანის დროს შეენაცვლა ზმნა. ეს მოსალოდნელიც იყო, რადგან ინფინიტივს მჭიდრო კავშირი აქვს ზმნასთან. ინგლისურ ენაში იგი ზმნის საწყის ფორმას წარმოადგენს. შესაბამისად,

ამ უკანასკნელთან მას აერთიანებს, როგორც ლექსიკური მნიშვნელობა, ასევე მორფოლოგიური კატეგორიები.

ინფინიტივის ზმნით შენაცვლება იშვიათი შემთხვევა არ არის. იგი მასიურ ხასიოს ატარებს. ინფინიტივის ზმნით ჩანაცვლების მაგალითებში მთარგმნელის პოზიცია კანონზომიერია. იგი გამოიყენებს ინფინიტივის ზიარი ფუძის მქონე ზმნას, რომელთა მნიშვნელობა ხშირ შემთხვევაში იდენტურია. ამ მხრივ კვლევის დროს გამოიკვეთა ორი ძირითადი თავისებურება:

ა) ინფინიტივსა და ზმნას მსგავსი ლექსიკური მნიშვნელობა გააჩნია

„That’s why I left him home **to explain** things to her” (Mitchell 1973: 11).

„ამიტომაც შევატოვეთ დედას, ყველფერი რომ **აეხსნა** მისთვის“ (ნ.ჩუბინიძე).

„You must tell your pa **to come over** and see him right away” (Mitchell 1973: 10).

„მამაშენს უთხარი, რომ **გამოგვიაროს** და კვიცი ინახულოს“ (ნ.ჩუბინიძე).

„The sighing pines seeming to wait with an age-old patience **to threaten** the silent fields “ (Mitchell 1973: 13).

„საშიშრად მოშრიალე ფიჭვები თითქოს და საუკუნო სიმშვიდით იდგნენ და ჩუმი ოხვრით **ემუქრებოდნენ** ყანებს “ (ნ.ჩუბინიძე).

„The war is going **to start** any day” (Mitchell 1973: 9).

„სულ მალე ომი **დაიწყება**“ (ნ.ჩუბინიძე).

„You know she said, I was going **to marry** a gentleman with jet-black hair”(Mitchell 1973: 14).

„ადრე მითხრა, შავგვრემან, ულვაშებინ მამაკაცს **გაჰყვები ცოლად**“ (ნ.ჩუბინიძე).

ბ) ინფინიტივის და ზმნის ლექსიკური მნიშვნელობები მეტ-ნეკლებად განსხვავდება, მაგრამ მაინც ერთმანეთს შეესაბამებიან. ასეთ შემთხვევებში წინადადების თარგმანი აზრობრივად მიახლოებულია, მაგრამ ორიგინალისაგან განსხვავდება.

„Whenever we’re there she was always unable **to calm down**” (Mitchell 1973 : 21)

„ჩვენი მოსვლისას უცნაურად **აწრიალდებოდა** ხოლმე“ (ნ.ჩუბინიძე).

„Her eyes kind of bright and blank and scared, all ready **to flap** and **squawk** at the slightest move anybody makes” (Mitchell 1973 : 22).

„იცი რას მაგონებს, სკამზე მიბმულ დასაკლავ დედალს, შიშისაგან თვალები რომ დაუჭყეტია და ნებისმიერ ჩქამზე **კრთება** და **ფართხალებს**“ (ნ.ჩუბინიძე).

„I'm going **to beat** you hide off for that”- cried Stuart fircely” (Mitchell 1973: 9).

„ იცოდე გვარიანად **გაგროზგავ** ამ სიტყვების გამო“,- გაბრაზებულმა დაიყვირა ჯეიმს სტიუარტმა (ნ.ჩუბინიძე).

გ/. უეკვივალენტო ინფინიტივის ფორმები

კვლევის დროს ასევე გამოიკვეთა ეკვივალენტის არმქონე ინფინიტივის ჯგუფი, რომელთა ეკვივალენტური ფორმები კვლევის დროს არ დადასტურდა.

„ They were equally outstanding in their notorious inability **to learn** anything contained between the cover of books” (Mitchell 1973: 9).

„ ისინი არაფრად აგდებდნენ იმ ამბავს, რომ წიგნებთან მწყრალად იყვნენ“(ნ.ჩუბინიძე).

„ That was enough **to drive** a man to distraction, but it had its charm” (Mitchell 1973: 21).

„ სწორედ ეს იზიდავდა მამაკაცებს“(ნ.ჩუბინიძე).

„ She always manages **to say** and **do** just exactly the wrong thing” (Mitchell 1973: 22).

„ ამასობაში კი უფრო მეტ უხერხულ მდგომარეობაში აგდებდა“(ნ.ჩუბინიძე).

„ Do you mean **to compare** him with real white trash like the Slatters? (Mitchell 1973: 23).

„ ნამდვილი ნაგვები თეთრკანიანი სლეიტერები არიან“(ნ.ჩუბინიძე).

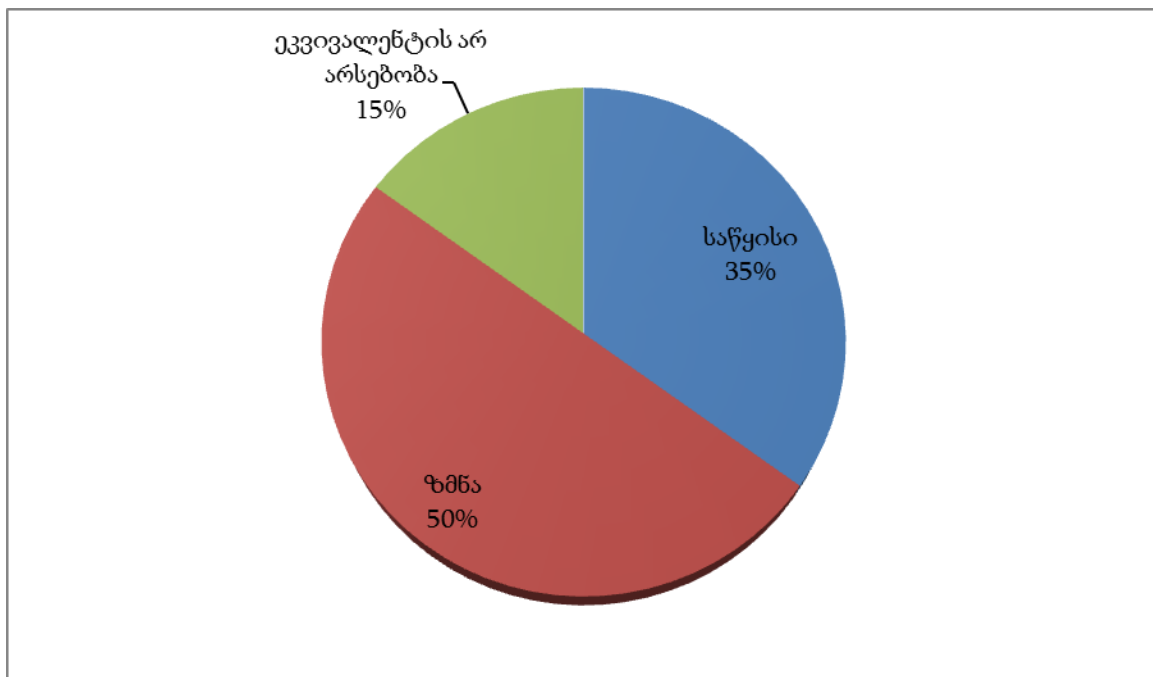
„ It's not for any daky **to talk** impudent about it” (Mitchell 1973: 23).

„ შენისთანა ბნელების განსასჯელი არ არის ეგ“(ნ.ჩუბინიძე).

ამგვარად, მოძიებულმა მაგალითებმა ცხადყო, რომ ინფინიტივი ქართულ თარგმანში მსგავსი ლექსიკური მნიშვნელობის მქონე საწყისის ფორმით გადმოიცემა, რაც განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ ქართულ და ინგლისურ ენებს მსგავსი მორფო-სინტაქსური კატეგორიები გააჩნიათ, მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ინგლისურ-ქართულ თარგმანში ინფინიტივი უფრო ხშირად ზმნური ფორმებით არის გადმოცემული. ინფინიტივის ზმნით გადმოცემის შემთხვევაში განირჩევა ორი ძირითადი თავისებურება: წინადადებათა ერთ რიგში ინფინიტივსა და ზმნას აბსოლუტურად იდენტური მნიშვნელობები აქვთ, შესაბამისად ზედმიწევნით ზუსტად არის გადმოცემული ინფინიტივის ლექსიკური მნიშვნელობა. მეორე ჯგუფში კი მათი ლექსიკური მნიშვნელობა განსხვავებულია და ამიტომ წინადადეგების თარგმანი მეტ-ნაკლები სიზუსტით ხასიათდება.

ჩვენ მიერ შესწავლილი ასი მაგალითიდან, რომლის საშუალებითაც დავაკვირდით ინფინიტივის ფორმების ინგლისურ - ქართული თარგმანში გადატანის თავისებურებებს, აღმოჩნდა 107 შემთხვევა ინფინიტივის გამოყენების, რომლებიც სხვადასხვა სახით იქნა გადატანილი ქართულ თარგმანში. კერძოდ, 37 ინფინიტივის ფორმა გადატანილია საწყისის საშუალებით ქართულ თარგმანში, 53 ფორმა ზმნის საშუალებით და 17 შემთხვევაში ინფინიტივის ფორმების გადატანა ქართულ თარგმანში არ გამოვლენილა.

ინფინიტივის გადატანა ქართულ თარგმანში

3.2.2. მიმღეობის გადატანის თავისებურებები ქართულში

მიმღეობის გადატანა ინგლისურ ენაში მთელი რიგი თავისებურებით ხასიათდება. კვლევის დროს გამოვლენილი მიმღეობის გადატანის თავისებურებები, საწყისის მსგავსად, სხვადასხვა ჯგუფად გავაერთიანეთ და მეტი სიზუსტისთვის ისინი ცალ-ცალკე წარმოვაჩინეთ:

ა/. ინგლისურ ენაში არსებული მიმღეობის ეკვივალენტი მიმღეობები ქართულში

ქართულ და ინგლისურ ენებში მიმღეობა სახელწმუნური კატეგორიაა და ხშირად ისინი მსგავსი სინტაქსური ერთეულებია წინადადებაში. სწორედ ამ თავისებურებიდან გამომდინარე, ჩვენ მიერ მოძიებულ მაგალითებში აღმოჩნდა, რომ ინგლისურ ენაში არსებული მიმღეობის ფორმების გადატანა ხშირად ხორციელდება მსგავსი ლექსიკური მნიშვნელობის მქონე მიმღეობის ფორმების საშუალებით.

„Nineteen years old six feet two inches tall long of bone and hard of muscle with **sunburned** faces and deep auburn hair...” (Mitchell 1973: 6).

„ცხრამეტი წლის, ექვსი ფუნტისა და ორი ნინჩის სიმაღლის, დაკუნთულ, მზეზე გარუჯულ წითურ ჭაბუკს...” (ნ.ჩუბინიძე).

„The **whitewashed** brick plantation house seemed an island set in a wild red sea” (Mitchell 1973: 11).

„ამ ფონზე შეთეთრებული აგურის სახლი წითელ ზღვაში მოლივლივე კუნძულს ჰგავდა“ (ნ.ჩუბინიძე).

„It was a pleasant land of white houses, peaceful **plowed** field and sluggish yellow rivers” (Mitchell 1973: 13).

„ამ ნიადაგს თეთრი სახლებიც უხდებოდა, კობტად დახნული მინდვრებიც და მდორე ყვითელი მდინარეც“ (ნ.ჩუბინიძე).

„The **soughing** pines seeming to wait with an age-old patience, to threaten with soft sighs” (Mitchell 1973: 13).

„საშიშრად მოშრიალე ფიჭვები თითქოსდა საუკუნოვანი სიმშვიდით იდგნენ და ჩუმი ოხვრით ემუქრებოდნენ ყანებს“ (ნ.ჩუბინიძე).

ბ/. ინგლისურ ენაში არსებული მიმღეობის ეკვივალენტი ზმნები ქართულში

მიმღეობას ზმნასთან აკავშირებს, როგორც ლექსიკური მნიშვნელობა, ასევე ზმნისთვის დამახასიათებელი კატეგორიები: გვარის, ასპექტის და თანამიმდევრობის ზმნური კატეგორიები ინგლისურ ენაში და გეზი, ორიენტაცია, ასპექტი, თანამიმდევრობა, გვარი და კონტაქტი ქართულ ენაში. მოძიებულმა მაგალითებმა

ცხადყო, რომ ინგლისურ ენაში არსებული მიმღეობის ფორმების გადატანა ქართულ ენაში უმეტეს წილად სწორედ ზმნის საშუალებით ხორციელდება.

ინგლისურ ენაში არსებული მიმღეობის ქართულ თარგმანში გადატანის შემთხვევები შესაძლებელია ორ ჯგუფად დავყოთ. პირველ ჯგუფში გაერთიანებულ მაგალითებში მიმღეობას და მის მონაცვლე ზმნას იდენტური ლექსიკური მნიშვნელობა აქვთ. მეორე ჯგუფში კი შედის ის წინადადებები, სადაც მონაცვლე ზმნისა და მიმღეობის მნიშვნელობები ლექსიკური შტრიხით განსხვავდება.

1) თარგმანში წარმოდგენილი ზმნა მნიშვნელობით მიმღეობის იდენტურია:

„ But it was an **arresting** face, pointed of chin, square of jaw” (Mitchell 1973: 5).

„ ფართოყვრიმალებიანი და გამოკვეთილნიკაპიანი სკარლეტის სახე ატყვევებდა მნახველებს“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ She thought it just as **amusing** as they did” (Mitchell 1973: 9).

„ სკარლეტსაც მათსავით ახალისებდა გარიცხვის ეს ამბავი“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ The boys looked uncomfortable, **recalling** their mother’s conduct three month ago” (Mitchell 1973: 10).

„ ბიჭებს უცებ გაახსენდათ, რა დღეში ჩაყარა დედამ სამითვის წინ“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ The moist hungry earth, **waiting** upturned for the cotton seeds” (Mitchell 1973: 12).

„ ნოტიო, მშვიერი მიწა პირდაფჩენილი ელოდა ბამბის თესლის ჩაყრას“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ Well, when we were in Atlanta yesterday, **waiting** for the home train, her carriage went by” (Mitchell 1973: 14).

„ მოკლედ, ატლანტაში რომ ვიყავით გუშინ და შინ წამოსასვლელად მატარებელს ველოდებოდით, მისმა ეტლმა ჩაგვიარა“ (ნ.ჩუბინიძე).

2) თარგმანში წარმოდგენილი ზმნა მეტ-ნეკლებად განსხვავდება მიმღეობის ლექსიკური მნიშვნელობისგან. ამის მიუხედავად ისინი ერთმანეთთან შესაბამისობაში არიან. ასეთ შემთხვევებში წინადადების თარგმანი აზრობრივად ორიგინალის მიახლოებული ფორმა.

„ But she smiled when she spoke, consciously **deepening** her dimple and **fluttering** her bristly black lashes as swiftly as butterflies’ wings” (Mitchell 1973: 4).

„ ეს მუქარა მომხიზვლელი ღიმილით წარმოსთქვა, ლოყები საყვარლად ჩაეჩვრიტა და გრძელი წამწამები პეპლის ფრთებივით ააფახურა“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ **Sensing** something they could not understand, they rose reluctantly” (Mitchell 1973: 16).

„ დაინახეს რა ბრენტმა და სტიუარტმა, რაღაც ისეთი ხდებოდა გოგონას თავს, შინ დაბრუნება გადაწყვიტეს“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ ... and her heart **swelled up** with misery, until it felt too large for her bosom” (Mitchell 1973: 18).

„ გული ტკივილისგან ისე **უცემდა**, თითქოს მკერდიდან ამოვარდნას ლამობდა“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ A she stood , hesitant, wondering where she could hide until the ache in her breast subsided a little, a thought came to her, **bringing** a small ray of hope” (Mitchell 1973: 16).

„ გოგონა იდგა და ფიქრობდა, როგორ მოქცეულიყო, როდესაც უეცრად იმედი ჩაესახა გულში“ (ნ.ჩუბინიძე).

გ/. უეკვივალენტო მიმღეობის ფორმები

კვლევის დროს გამოიკეთა ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ინგლისური ენაში არსებული მიმღეობის ფორმების ეკვივალენტური ფორმები არ მოიძებნება ქართულ თარგმანში.

„ The **rolling** foothill country of north Geogre was plowed in a million curves to keep the rich earth from washing down into the river bottom” (Mitchell 1973: 23).

„ ჩრდილოეთ ქორგრის მთისწინეთი მილიონ ხვეულად იხვნებოდა, რათა მდიდარი ნიადაგი მდინარის ფსკერზე არ ჩაცურებულიყო“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ I couldn't risk being a wallflower just **waiting** on you two” (Mitchell 1973: 23).

„ რომ არ წამოსულიყავით, ჩპალერივით ხომ არ ავეკვრებოდი კედელს“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ Scarlett's face didn't change but her lips went white-like a person who has received a **stunning** blow without warning” (Mitchell 1973: 24).

„ სკარლეტის სახე არ შეცვლილა, მაგრამ ტუჩები გაუთეთრდა იმ ადამიანივით, მოულოდნელად რომ დაატყდება უბედურება თავს“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ And she fusses around so much, trying to do the right thing and make you feel at home” (Mitchell 1973: 28).

„ ...მერე კიდევ ძაან ფუსფუსებს, ნემსის ყუნწში ძვრება, მათთან თავი რომ იგრძნო, როგორც საკუთარ სახლში“ (ნ.ჩუბინიძე).

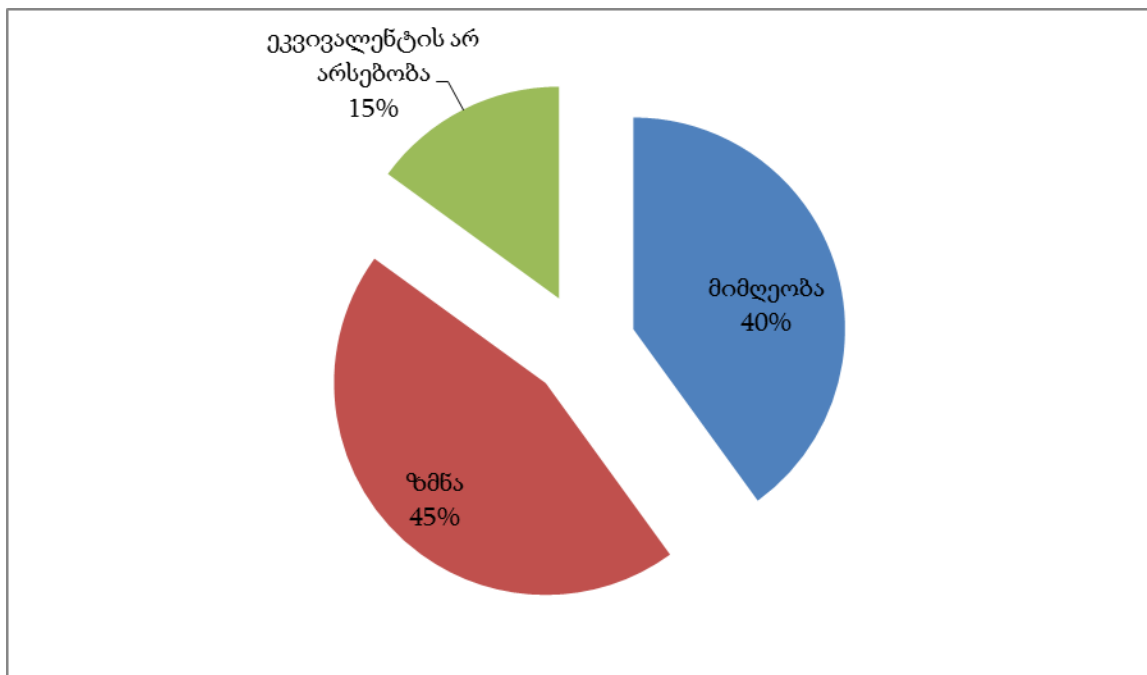
„ Ma’s a card!-said Brent with **loving** approval” (Mitchell 1973: 29).

„ დედა მაგარი ვინმე“- გაამართლა ბრეტმა მშობელი“ (ნ.ჩუბინიძე).

ამგვარად, მოძიებულმა მაგალითებმა ცხადყო, რომ მიმღეობა ქართულ თარგმანში მსგავსი ლექსიკური მნიშვნელობის მქონე მიმღეობის ფორმით გადმოიცემა, რაც განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ ქართულ და ინგლისურ ენებში მათ მსგავსი მორფო-სინტაქსური კატეგორიები გააჩნიათ, მაგრამ ამ ყოველივეს მიუხედავად, კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, უნდა აღინიშნოს, რომ ინგლისურ- ქართულ თარგმანში მიმღეობა უფრო ხშირად ზმნური ფორმებით არის გადმოცემული. რიგ შემთხვევებში, მიმღეობას და ზმნას აბსოლუტურად იდენტური მნიშვნელობები აქვთ, შესაბამისად, ზედმიწევნით ზუსტად არის გადმოცემული მიმღეობის ლექსიკური მნიშვნელობა და მათგან განსხვავებით, გამოიკვეთა ზმნების მეორე ჯგუფი, რომელთა ლექსიკური მნიშვნელობა განსხვავებულია და ამიტომ წინადადებების თარგმანი მეტ-ნაკლები სიზუსტით ხასიათდება.

კვლევის შედეგად ჩვენ მიერ შესწავლილი ასი მაგალითიდან, რომლის საშუალებითაც დავაკვირდით მიმღეობის ფორმების ინგლისურ - ქართული თარგმანში გადატანის თავისებურებებზე, აღმოჩნდა 118 შემთხვევა მიმღეობის ფორმების გამოყენების, რომლებიც სხვადასხვა სახით იქნა გადატანილი ქართულ თარგმანში. კერძოდ, 48 მიმღეობის ფორმა გადატანილია მიმღეობის საშუალებით , 54 ფორმა- ზმნის საშუალებით, 16 შემთხვევაში ინფინიტივის ფორმების გადატანა ქართულ თარგმანში არ გამოვლენილა.

მიმღეობის ფორმების გადატანა ქართულ თარგმანში

3.2.3. გერუნდივის გადატანის თავისებურებები ქართულში

ქართულ და ინგლისურ ენებს შორის არსებული ალომორფიზმის ერთ-ერთ თავისებურებას სწორედ გერუნდივის ფორმის არ არსებობა განაპირობებს ქართულ ენაში. ამ თვალსაზრისით, გერუნდივის გადატანა ქართულ თარგმანში კვლევის საინტერესო საკითხს წარმოადგენს.

ა/. გერუნდივის საწყისით გადატანა ქართულ თარგმანში

რადგან გერუნდივი ისეთი სახელზმნური კატეგორიაა, რომელსაც ახასიათებს როგორც არსებითი სახელის, ასევე ზმნური მორფო-სინტაქსური თვისებები, ამიტომ მისი გადატანა ქართულ თარგმანში ყველაზე მეტად საწყისის საშუალებით ხორციელდება. საწყისი ქართულ ენაში გერუნდივის მსგავსი მორფო-სინტაქსური ერთეულია და, აქედან გამომდინარე, კვლევის შედეგად გამოვლენილი გერუნდივის გადატანის ფორმების დიდი ნაწილი სწორედ საწყისის სახითაა წარმოდგენილი.

ა) გერუნდივსა და საწყისს მსგავსი ლექსიკური მნიშვნელობა გააჩნიათ:

„**Dancing** lightly, **riding** well, squaring the ladies with elegance and carrying one's liquor lika gentleman were things that mattered” (Mitchell 1973: 8).

„**ცეკვაში** თავს არ ირცხვენდნენ, **ჭენებაში** ბადალი არ ჰყავდათ და გალანტურად ეარშიყებოდნენ საყვარელ ქალებს“ (ნ.ჩუბინიძე).

„She was Scarlett, who had not willingly opened a book since **leaving** the Fayetteville Female Academy “ (Mitchell 1973: 11).

„სკარლეტს ფოიტილის ქალთა პანსიონის **დასრულების** შემდეგ წიგნის გადაშლაც კი ეზარებოდა“ (ნ.ჩუბინიძე).

„He is kind of set on **getting** an education” (Mitchell 1973: 21).

„ეგ ერთადერთია ოჯახში ვისაც სწავლის **მიღება** სურს“ (ნ.ჩუბინიძე).

„Miss Pitty told us they hadn't intended **announcing** it till next year” (Mitchell 1973: 21).

„მის პიტმა გვითხრა, მომავალ წლამდე ნიშნობის **გამოცხადებას** არ აპირებდნენ“ (ნ.ჩუბინიძე).

„...and besides Scarlett don't set any more store by book **learning** than we do”(Mitchell 1973: 21).

„... თანაც არც თვითონ იკლავდა **სწავლით** თავს“ (ნ.ჩუბინიძე).

ბ) გერუნდი და საწყისი მეტ-ნაკლებად განსხვავებული ლექსიკური მნიშვნელობებით ხასიათდებიან:

„ Ma ought to stop **licking** us! (Mitchell 1973: 22).

„ ეყო დედას ჩვენთვის კუდში **დევნა**! (ნ.ჩუბინიძე).

„ Then, last summer at a political **speaking** in a grove of oak tree at Jonesboro, they suddenly became aware of her”! (Mitchell 1973: 24).

„ შარშან კი ტყუპმა ჯონსბორის მუხრანში გამართულ პოლიტიკურ შეკრებაზე სკარლეტი შენიშნეს“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ What do we care about **missing** the Tour” (Mitchell 1973: 28).

„ სულაც არ მანადვლებს მაგ მარშუტის **ჩაშლა**“ (ნ.ჩუბინიძე).

ამგვარად, ქართულ თარგმანში გერუნდივის გადატანის ერთ-ერთი საშუალება საწყისის გამოყენებაა. როგორც მაგალითებმა გვიჩვენა, უმრავლეს შემთხვევაში, ინფინიტივისა და საწყისის ლექსიკური მნიშვნელობები მსგავსია. თუმცა, აღმოჩნდა ნიმუშებიც, როდესაც ინფინიტივისა და საწყისს მეტ-ნაკლებად განსხვავებული მნიშვნელობა გააჩნიათ და ამ შემთხვევაში ქართული თარგმანი ნაკლები სიზუსტით გამოირჩევა.

ბ/. გერუნდივის არსებითი სახელით გადატანა ქართულ თარგმანში

კვლევის დროს გამოვლინდა შემთხვევები, როდესაც გერუნდივი ქართულ თარგმანში არსებითი სახელის საშუალებით არის გადატანილი, რაც განპირობებულია მათ შორის არსებული მორფო-სინტაქსური მსგავსებით.

„... and then the horse began **snorting** and rearing” (Mitchell 1973: 21).

„ ამ სიტყვებზე ცხენმა **ფრუტუნ**ი მორთო“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ To the ears of three on the porch came the sounds hooves, the **jingling** of harness chins and Shrill careless laughter of negro voices” (Mitchell 1973: 18).

„ პარმალზე მჯდარი სამეულის ყურს ფლოქვების თქარუნი, მძიმე ჯაჭვების **ჩხარუნი** და ზანგების უდარდელი სიცილის ხმა მისწვდა“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ He decided to give up **speaking** about the problems in her presence” (Mitchell 1973: 38).

„ მან გადაწყვიტა მის თანდასწრებით პრობლემებზე **საუბარს** თავი დაანებოს“ (ნ.ჩუბინიძე).

გ/. გერუნდივის ზმნით გადატანა ქართულ თარგმანში

გერუნდივის ორგვარი ბუნებიდან გამომდინარე, ქართულ ენაში მისი გადატანის ერთ-ერთ საშუალებად სწორედ ზმნა გამოიყენება. ამ უკანასკნელთან მას აერთიანებს როგორც ლექსიკური მნიშვნელობა, ასევე, ზმნებისთვის დამახასიათებელი კატეგორიები.

გერუნდივის ზმნით ჩანაცვლების მაგალითებში მთარგმნელის პოზიცია კანონზომიერია. იგი გამოიყენებს გერუნდივის ზიარი ფუძის მქონე ზმნას, რომელთა მნიშვნელობა ხშირ შემთხვევაში იდენტურია. ამ მხრივ, კვლევის დროს გამოიკვეთა ორი ძირითადი თავისებურება:

ა) გერუნდივსა და ზმნას მსგავსი ლექსიკური მნიშვნელობა გააჩნიათ.

„ Girls get a big store on **knowing** such things first” (Mitchell 1973: 10).

„ გოგოებს არ უყვართ ახალ ამბებს ყველაზე ბოლოს რომ **იგებენ** ხოლმე“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ Scarlett felt that she could not endure **the preaching** about such a trivial matter when her heart was breaking” (Mitchell 1973: 32).

„ სკარლეტი მიხვდა,ვერ მოისმენდა, თუ როგორ ტრივილურად **ქადაგებდა**, მაშინ როდესაც მისი გული ამოვარდნას ღამობდა“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ The delay would give her time to quiet **breathing** and calm her face so that his suspicions would not be aroused” (Mitchell 1973: 41).

„ გოგონას უხაროდა ეს ამბავი, დამშვიდდებოდა, **სულს მოითქვამდა** და ეჭვს არ გაუჩენდა მშობელს“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ Young men were proficient in the usual Country diversions, **hunting, gambling, dancing** and politics. (Mitchell 1973: 44).

„ ახალგაზრდები აქ **ნადირობდნენ, კარტს თამაშობდნენ, ცეკვავდნენ** და ეს იყო მთელი მათი გატაცება“ (ნ.ჩუბინიძე).

ბ) გერუნდივის და ზმნის ლექსიკური მნიშვნელობები მეტ-ნაკლებად განსხვავებულია.

„ It was followed by sudden **frothing** of pink peach blossoms” (Mitchell 1973: 13).

„ ვარდისფრად **იფეთქა** ატმის ყვავილებმა“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ She was telling him about the **happening**, trying to hide her face away from him” (Mitchell 1973: 28).

„ის უყვებოდა მას, თუ რა **გადახდა** თავს, მაგრამ ცდილობდა თავი მისგან შორს დაეჭირა“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ Ellen closed her eyes and began **praying**, her voice rising and falling.” (Mitchell 1973: 28).

„ ელენს ხმა უკრთოდა, როდესაც ოთახში ჩუმად ღმერთის სადიდებელს **ამბობდა**“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ Like the **rushing** of the soft wind, responses from black throats and white throats rolled back.” (Mitchell 1973: 30).

„ თითქოს წელი სიო **უბერავდა**, ისე ჩაესმოდა მათი საუბარი“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ She could not give up **thinking** about their last meeting in the backyard” (Mitchell 1973: 34).

„ სკარლეტს მაინც **აგონდებოდა** მათი ბოლო შეხვედრა უკანა ეზოში“ (ნ.ჩუბინიძე).

დ/. უეკვივალენტო გერუნდივის ფორმები

კვლევის დროს გამოვლინდა ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც გერუნდივი ქართულ თარგმანში გადატანილი არ არის და ამ შემთხვევაში თარგმანი ორიგინალთან მიმართებაში უზუსტობით ხასიათდება.

„ They hastened to apologize for **boring** her” (Mitchell 1973: 24).

„ მოხიბლული ძმები იმწამსვე შეუდგნენ საბოდიშო სიტყვების ძებნას“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ I couldn't help him **buzzing**.”,- Scarlett shrugged negligently” (Mitchell 1973: 24).

„ როგორ უნდა დამეშალა“- მხრები აიჩეჩა სკარლეტმა“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ **Spying**, my God! You darkies know everything that goes on” (Mitchell 1973: 8).

„ მივუყურადო?! ღმერთმანი! თქვენ ზანგებმა ყველაფერი იცით ირგვლივ რაც ხდება“ (ნ.ჩუბინიძე).

„ Since the day of the **speaking**, Sturt had been uncomfortable in India's presence” (Mitchell 1973: 18).

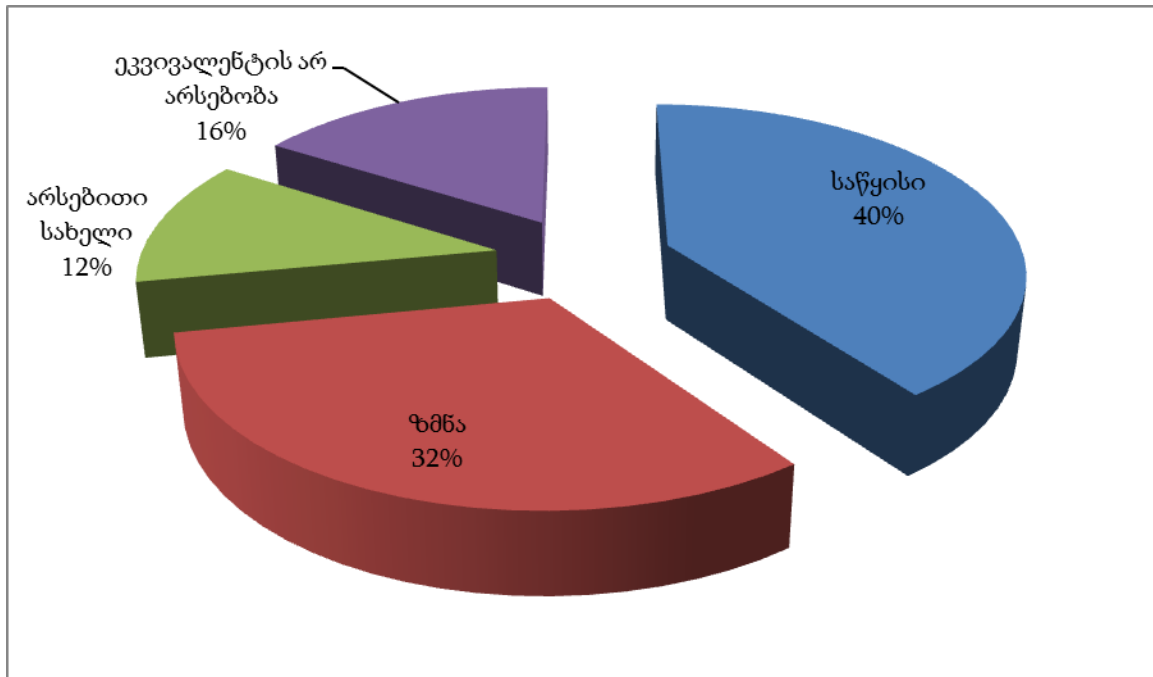
„სკარლეთი რაც შეუყვარდა, მას შემდეგ ინდის დანახვისას სტიუარტი უხერხულად გრძნობდა ხოლმე თავს“ (ნ.ჩუბინიძე).

ამგვარად, როგორც მოძიებულმა მაგალითებმა ცხადყო, მიუხედავად იმისა, რომ გერუნდივის ფორმები ქართულ ენაში არ მოიპოვება, თარგმანში მისი გადატანა მაინც

შესაძლებელია საწყისის, არსებითი სახელისა და ზმნის საშუალებით. ამგვარი თავისებურებები კი განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ მათ მსგავსი მორფო-სინტაქსური კატეგორიები გააჩნიათ. კერძოდ, მორფოლოგიური თვალსაზრისით გერუნდივს, საწყისს და ზმნას გააჩნიათ მსგავსი მორფოლოგიური კატეგორიები აპექტის, გვარის და თანამიმდევრობის სახით. სინტაქსური თვალსაზრისით კი საწყისს, გერუნდივსა და არსებით სახელს შეუძლიათ შეასრულონ ქვემდებარის, დამატების და შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის ფუნქცია წინადადებაში.

შესწავლილი 100 მაგალითიდან, რომლის საშუალებითაც დავაკვირდით გერუნდივის ფორმების ინგლისურ - ქართული თარგმანში გადატანის თავისებურებებს, აღმოჩნდა გერუნდივის ფორმების გამოყენების 105 შემთხვევა, რომლებიც სხვადასხვა სახით იქნა გადატანილი ქართულ თარგმანში. კერძოდ, ქართულ თარგმანში გერუნდივის 42 ფორმა გადატანილია საწყისის საშუალებით, 33 ფორმა - ზმნის საშუალებით, 13 ფორმა - არსებითი სახელის საშუალებით, ხოლო 17 შემთხვევაში გერუნდივის გადატანა ქართულ თარგმანში არ დადასტურდა.

გერუნდივის გადატანა ქართულ თარგმანში

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ მარგარეტ მიჩელის რომანის „Gone with the Wind” (ქარწარღებულნი) ამავე რომანის ნანა ჩუბინიძისეულ ქართულ თარგმანთან შედარებამ დაადასტურა, რომ სახელზმნებს თარგმანში მრავალფეროვანი შესიტყვება მოეპოვება.

ძირითადი და გამოყენების თვალსაზრისით, ყველაზე ხშირია სახელზმნების ჩანაცვლება ზმნების საშუალებით (ინფინიტივი - ზმნა 50%, მიმღეობა - ზმნა 40% და გერუნდივი- ზმნა 32%). თუმცა, კვლევის თანახმად, სახელზმნისა და მისი მონაცვლე ზმნის ურთიერთმიმართება ლექსიკური თვალსაზრისით ორგვარია: ერთ შემთხვევაში მათ ზიარი ფუძე აკავშირებთ და, შესაბამისად, მნიშვნელობები მსგავსი აქვთ. მეორე შემთხვევაში კი, სახელზმნების და მონაცვლე ზმნის ფუძეები განსხვავებულია, თუმცა, მნიშვნელობით მიახლოებული. სახელზმნების ზმნებით ჩანაცვლების ასეთი დიდი პროცენტულობა კი აიხსნება ქართული ენის სპეციფიკით. ქართულ ენაში ზმნა წამყვანი და ძირითადი გრამატიკული ერთეულია წინადადებაში.

კვლევის დროს ასევე გამოვლინდა სახელზმნის ფორმების სხვა მეტყველების ნაწილებით ჩანაცვლების ფაქტები. ინფინიტივის ჩანაცვლება საწყისის ფორმით (ინფინიტივი-საწყისი 35%) და მიმღეობის ფორმების ჩანაცვლება შესაბამისი მიმღეობის ფორმებით (მიმღეობა- მიმღეობა 40%).

კვლევამ ასევე გვიჩვენა, მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ გერუნდივის ფორმები ქართულ ენაში არ მოიპოვება, თარგმანში მისი გადატანა მაინც შესაძლებელია საწყისის (გერუნდივი- საწყისი 40%), არსებითი სახელის (გერუნდივი- არსებითი სახელი 12%) და ზმნის საშუალებით (გერუნდივი - ზმნა 32%), რომლებიც ხშირად გერუნდივის იდენტური ლექსიკური მნიშვნელობის ერთეულებია.

ამგვარად, ჩვენ მიერ განხილული ინგლისურ-ქართულ და ქართულ-ინგლისურ თარგმანებში სახელზმნის გადატანის თავისებურებების მიხედვით გამოვლინდა შემდეგი სახასიათო ნიშნები:

1. სახელზმნებს თარგმანში მრავალფეროვანი შესიტყვება მოეპოვება, მაგრამ ძირითადი და, გამოყენების თვალსაზრისით, ყველაზე ხშირია საწყისის და მიმღეობის ჩანაცვლება ინფინიტივით და მიმღეობით ქართულ-ინგლისურ თარგმანში, ხოლო ინფინიტივის და მიმღეობის ჩანაცვლება საწყისის და მიმღეობის ფორმებით ინგლისურ- ქართული თარგმანის შემთხვევებში.

2. კვლევამ ცხადყო, რომ სახელზმნის ჩანაცვლება ზმნით ხშირი მოვლენაა თარგმანის პროცესში.

3. სახელზმნისა და მისი მონაცვლე ზმნის ურთიერთმიმართება ლექსიკური თვალსაზრისით ორგვარია. ერთ შემთხვევაში მათ ზიარი ფუძე აკავშირებთ და, შესაბამისად, მნიშვნელობები მსგავსი აქვთ. მეორე შემთხვევაში, სახელზმნების და მონაცვლე ზმნის ფუძეები განსხვავებულია, თუმცა, მნიშვნელობით მიახლოებული.

4. სახელზმნის ზმნით ჩანაცვლების შემთხვევები გაცილებით მეტად აღინიშნა ინგლისურ -ქართულ თარგმანში, ვიდრე ამას ადგილი ჰქონდა ქართულ -ინგლისური თარგმანის შემთხვევაში, რაც ქართული ენის სპეციფიკით არის განპირობებული. ქართულ ენაში ზმნა წამყვანი და ძირითადი გრამატიკული ერთეულია წინადადებაში.

5. კვლევის დროს გამოიკვეთა სახელზმნური ეკვივალენტური ფორმების არ- არსებობა, როგორც ქართულ-ინგლისური, ასევე ინგლისურ-ქართული თარგმანის შემთხვევაში.

6. კვლევამ გვიჩვენა, რომ მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ ინგლისურისგან განსხვავებით ქართულ ენაში არ არსებობს გერუნდივის გრამატიკული კატეგორია, თარგმანში მისი გადატანა შესაძლებელია საწყისის, ზმნისა და არსებითი სახელის საშუალებით.

7. სახელზმნის გადატანის თავისებურებების კვლევის დროს ასევე გამოვლინდა სახელზმნების სხვა მეტყველების ნაწილების ჩანაცვლების მაგალითებიც. კერძოდ, სახელზმნების არსებითი და ზედსართავი სახელებით ჩანაცვლების შემთხვევები, როდესაც ვლბულობთ დედანის შინაარსთან მიახლოებულ თარგმანს.

სახელზმნის თარგმანში გადატანის თავისებურებებზე საუბრისას, მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს ის ფაქტი, რომ ჩვენ მიერ წარმოებულ კვლევას წმინდა ლინგვისტური ხასიათი აქვს. მასში ყურადღება გამახვილებულია სახელზმნის, როგორც ლინგვისტური ერთეულის თარგმანში სხვადასხვა სახით გადატანის თავისებურებებზე. მხატვრული თარგმანი კი მხატვრული შემოქმედების ფორმაა. მხატვრული თარგმანის ენაც გვეძლევა, როგორც თვისებრივად განუმეორებელი კატეგორია. მხატვრული თარგმანის ენა მაინც განსხვავდება ორიგინალის ენისაგან, რადგან „თარგმანი არ არის მონოლითური ნაწარმოები, იგი ამბივალენტურია თავისი ბუნებით, თარგმანებში ერთმანეთს ერწყმის ორი სხვადასხვა კულტურა, ამასთან იგი გვევლინება, როგორც ორი სხვადასხვა ენის პოტენციის ნაყოფი და ორი სხვადასხვა ინდივიდის შემოქმედებითი ენერგიის სხვადასხვა ენის ბაზაზე გამომჟღავნების შედეგი, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, თარგმანი არის ორი სტრუქტურის სინთეზი, სადაც უცხო და მშობლიური ერთ მხატვრულ თვისებადაა ქცეული“ (ფანჯიკიძე 1999: 27).

IV თავი

ექსპერიმენტი

სახელმწიფო, არა მხოლოდ კომპლექსური ლინგვისტული ერთეულია მორფო-სინტაქსური თავისებურებებით, როგორც ქართულ, ასევე ინგლისურ ენაში, ასევე კომპლექსურია საკითხი თარგმანში მისი გადატანის შესაბამისობის შესახებ. სწორედ აქედან გამომდინარე, საინტერესო იყო ექსპერიმენტის ჩატარება, რომლის მიზანს წარმოადგენდა დაგვედგინა, თუ რამდენად ფლობენ უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტები ინფორმაციას სახელმწიფოს შესახებ, როგორც ინგლისურ, ასევე ქართულ ენაში და ამასთანავე, რამდენად ეფექტურად ახერხებენ ამ ლინგვისტური ერთეულების გადატანას და სწორი შესატყვისების მისადაგებას, როგორც ქართული, ასევე ინგლისური ტექსტების თარგმნის პროცესში.

აღნიშნული ექსპერიმენტი ჩატარდა ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტში, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. კვლევის სუბიექტები იყვნენ წინა საშუალო (Pre-Intermediate) და საშუალო (Intermediate) ინგლისური ენის დონის მქონე სტუდენტები. მათ დაურიგდათ ტესტები და სამუშაო დრო ჰქონდათ საათ-ნახევარი.

ექსპერიმენტის აღწერა

ტესტი, რომელიც გამოვიყენეთ ექსპერიმენტისთვის, შედგებოდა ათი სავარჯიშოსგან:

Test

1. Choose the correct answer:

1. He tried to deny-----the money, but no one believed him.
a. take b. to take c. taking
2. I hope-----a pilot when I grow up.
a. become b. to become c. becoming
3. Mr Foster has decided-----, so we're going to have a party.

- a. retire b. to retire c. retiring

4. Do you remember-----to Germany when you were two years old.

- a. go b. to go c. going

5. You can make the dog-----to you by shouting „come”.

- a. come b. to come c. coming

6. There is no answer at the office. Let's try----Roger's mobile.

- a. call b. to call c. calling

2. Put the correct non-finite forms of verbs:

1. Mary enjoys-----to music(to listen).
2. I don't mind -----the washing up(to do).
3. Irregular verbs are not easy -----(to remember).
4. Mathew is really good at------(to cook).
5. The doctor encourage his parents----- healthy food(to eat).
6. My flat is easy -----(to find).
7. She is interested in ----- a doctor(to become).
8. He is saving money----- a new car(to buy).
9. When I met her I couldn't help -----her(to hug).
10. We expect him -----us on Sunday(to join).

3. Choose the correct form:

1. The (bored/ boring students went to sleep during (bored/boring) lecture.
2. The (frightened/frightening) child began to cry.
3. We saw the (advancing/ advanced) army from across town.
4. The deputy presented the (approving/approved) programme to the public.
5. The (blowing /blown) wind of the hurricane damaged the roofs of many houses.
6. The child saw a(frightened/frightening) movie.
7. The police towed away the (parking/ parked) car because it was blocking the entrance.
8. Can you smell something (burning/ burnt) ?
9. A ticket should always have its original face value clearly (displaying/displayed)

4. If the verb in bold in each sentence is correct, put a tick. If it is wrong, write the correct forms of the verb (ing, full or bare infinitive).

1. I hope to start **driving** as soon as I'm seventeen.-----
2. Stop pretending **being** asleep. I saw you open your eyes.-----
3. My mum suggested **to go** bowling, but I didn't think it was a good idea.-----
4. Quentin will do anything to avoid **to walk** to school.-----
5. I'd really like **visiting** New York one day.-----
6. Do you like watching or do you prefer **play** computer games?-----
7. The weather seems **being** better. What about a picnic this weekend?-----
8. I expect **to be** home at nine o'clock, so have dinner with me.-----
9. Our head teacher makes us all **to wear** jackets.-----
10. Don't let the dog **sitting** on the sofa.-----

5. Complete using the correct form (-ing form, bare infinitive or full infinitive) of the verbs in the box.

achieve, be, behave, come, do, hope, improve, learn, listen, make, play, sit down, take, tell, try, use, work

William Watson sometimes seems to be afraid of 1. ----- hard. He can't help 2. ----- to avoid 3. ----- anything that involves 4. ----- his brain, particularly on Friday afternoons. He seems to detest 5. ----- life seriously, and pretend he is capable of 6. ----- anything of worth. This is unfortunate as, with a little more effort, William could succeed in 7. ----- great progress.

However, at present he frequently just wants 8. ----- the fool. He enjoys 9. ----- jokes. Presumably, he imagines this 10. ----- the best way to make friends, but in fact he often just end up preventing the other students from 11. ----- . He has promised on several occasions 12. ----- his behavior in class, but then he just keeps on 13. ----- in exactly the same way. Recently, I have

had to beg him 14.-----and be quiet in the classroom, but it's difficult to know how to make him 15.-----to his senses. He just doesn't seem interested in 16.-----to my opinion.. I'm tempted to give up even 17.-----that might improve. Having said that though, Mr Watson is an extremely good maths teacher.

1.-----	7.-----	13.-----
2.-----	8.-----	14.-----
3.-----	9.-----	15.-----
4.-----	10.-----	16.-----
5.-----	11.-----	17.-----
6.-----	12.-----	

VI. Complete the sentences so that the meaning remains the same.

- I suddenly remembered where I'd left my keys when I was waiting for the bus.
Waiting-----
- I slipped because I was trying to run in the rain.
Trying-----
- I felt quite sorry for Tim when I saw him.
Seeing-----
- John was depressed because he knew he was going to fail the exam.
Knowing-----
- The reason I'm quite good at basketball is that I'm quite tall.
Being-----
- Georgia didn't know any Japanese so She used a phrase book when she was there.
Not-----
- Ed can afford three holidays abroad each year because he has a lot of money.
Having-----
- Maria began to worry when she realized she was lost.
Realizing-----

VII. Circle the correct word or phrase.

- Before meeting/ met Harriet, I never knew what real love was.

2. I'm sure that after passing/ passed your exam, you'll feel a lot better.
3. Having finishing/ finished the letter, Peter printed it out.
4. Looking / looked through the window, I saw a strange man at the door.
5. I cooked dinner and , doing/ having done that, I sat down to watch TV.
6. Hearing/ Heard a noise outside, Janice want to investigate.
7. Having lost/ Losing my notes, I couldn't revise properly for the test.
8. Having been/ Being quite intelligent, Matt hopes to get into a good university.
9. Having missed/ Missing the start of the fil, I decided to bother watching the rest of it.
10. After making / made her bed, Cherie had a shower.

VIII. Choose the correct form.

- a. I'm glad I remember ----- my homework (to do; doing).
- b. I remember teachers at my school ---- children when they were naughty (to hit; hitting).
- c. He forgot ---- up for his driving test yesterday(to turn; turning).
- d. She'll never forget ----- his driving test for the first time(to pass; passing).
- e. I'm really going to try----- these exams (to pass; passing).
- f. I was busy writing an essay but I had to stop ---- the phone (to answer; answering).
- g. Please stop -----(to talk; talking).
- h. Jared attended Chichester Comprehensive and then went on ---- philosophy at Cambridge(to study; studying).
- i. g. The kids went on ----- even after the teacher had told them to stop(to laugh; laughing).
- j. We regret----- you that your application has been rejected(to inform; informing).
- k. I regret----- school with no questions.(to leave; leaving)

IX. Translate the sentences from English into Georgian.

1. Knowing that Mr. Radley's word was his bound, the judge was glad to do so.

2. They sometimes saw him carrying a brown paper bag which the neighborhood assumed contained the family groceries.

3. Jem figured that Mr. Brooks kept him chained to the bed most of the time.

4. The sheriff hadn't the heart to put him in jail alongside Negros.

5. The boys backed around the square in borrowed flivver.

X. Translate the sentences from Georgian into English, using non-finite forms of verbs.

1. მისი ნახვის შემდეგ გული სიხარულით აევსო და სიმღერა წამოიწყო.

2. ჩემი აქ მოსვლის მიზანი მხოლოდ სიმართლის აღიარებაა.

3. გაანალიზა, რომ უკვე გვიანი იყო, და სახლისკენ სირბილით წავიდა.

4. ცოტა ხნის შემდეგ შეამჩნია მამაკაცი, წელში მოხრილი და ფერმკრთალი.

5. მან შეახსენა, რომ წერილი ხვალისთვის უნდა გაგზავნილიყო.

ტესტის პირველი და მეორე სავარჯიშოს მიზანი იყო გაგვერკვია, თუ რამდენად მართებულად შეუძლიათ სტუდენტებს გამოიყენონ ინფინიტივის და გერუნდივის ფორმები, რადგან ინგლისურში გარკვეული წესების მიხედვით მკვეთრად იმიჯნება მათი გამოყენების არეალი. კერძოდ, არსებობს მთელი რიგი ზმნები, რომელთა შემდეგ მხოლოდ ინფინიტივი გამოიყენება; ამის საპირისპიროდ არსებობს ისეთი ზმნები,

რომლებსაც მხოლოდ გერუნდივი მოსდევს. მესამე სავარჯიშო ყურადღებას ამახვილებს მიმღობა I და მიმღობა II-ის გამოყენების სპეციფიკაზე. მოცემულ შემთხვევაში იგულისხმება ის ფაქტი, რომ ინგლისურ ენაში არსებული მიმღობის ფორმების სწორი გამოყენება გარკვეულ სირთულეებთან არის დაკავშირებული იმ შემთხვევაში, თუ ორივე მათგანი განსაზღვრების სახით ერთვის არსებით სახელს. მეოთხე და მეხუთე სავარჯიშომ საშუალება მოგვცა, გაგვერკვია, თუ რამდენად შეუძლიათ სტუდენტებს განასხვაონ, არა მხოლოდ ინფინიტივის და გერუნდივის გამოყენების სპეციფიკა, არამედ სრული ინფინიტივის ფორმის (full infinitive ანუ ინფინიტივის to ნაწილაკით) და უნაწილაკო ინფინიტივის ფორმების (bare infinitive) სწორი გამოყენება. მეექვსე სავარჯიშოს საშუალებით, ჩვენ შევძელით დაგვედინა, თუ რამდენად კარგად ესმით სტუდენტებს სახელზმნური ფორმების სრული და უსრული ასპექტებს შორის არსებული განსხვავება და რამდენად ადეკვატურად იყენებენ მათ რთული ქვეწყობილი წინადადებების რედუცირებული ფორმით გადმოცემის შემთხვევებში. მერვე სავარჯიშომ საშუალება მოგვცა გამოგვევლინა, თუ რამდენად იციან სტუდენტებმა განსხვავებები, რომლებიც განპირობებულია მხოლოდ იმ სახელზმნური ფორმების თავისებურებებით, რომელთა არასწორი გამოყენების შემთხვევაში წინადადების სემანტიკური მნიშვნელობა სრულიად განსხვავებულია. კერძოდ, იგულისხმება იმ ზმნათა ჯგუფი, რომელთაც შეიძლება მოსდევდეს, როგორც ინფინიტივი, ასევე გერუნდივიც იმის გათვალისწინებით, თუ რისი თქმა და გამოხატვა სურს მოსაუბრეს. ტესტის მეცხრე და მეათე სავარჯიშოები სახელზმნების თარგმანში გამოყენების სპეციფიკაზეა ორიენტირებული. მათი მიზანი გახლდათ გაგვერკვია, თუ რამდენად სიღრმისეულად იციან ინგლისური ენის შემსწავლელებმა სახელზმნური ფორმების, როგორც სემანტიკა, ასევე მორფო-სინტაქსური თავისებურებები, რომლებიც მნიშვნელოვანია, როგორც ერთი ენის დონეზე მისი ბუნებრივი იერსახის შესანარჩუნებლად, ასევე, თარგმნის პროცესში განსხვავებული სახელზმნური ერთეულების სწორი ფორმით გადატანისას, რათა არ დაირღვეს კონკრეტული ენის ბუნება და ლინგვისტური ერთეულების შესაბამისი სტრუქტურირება.

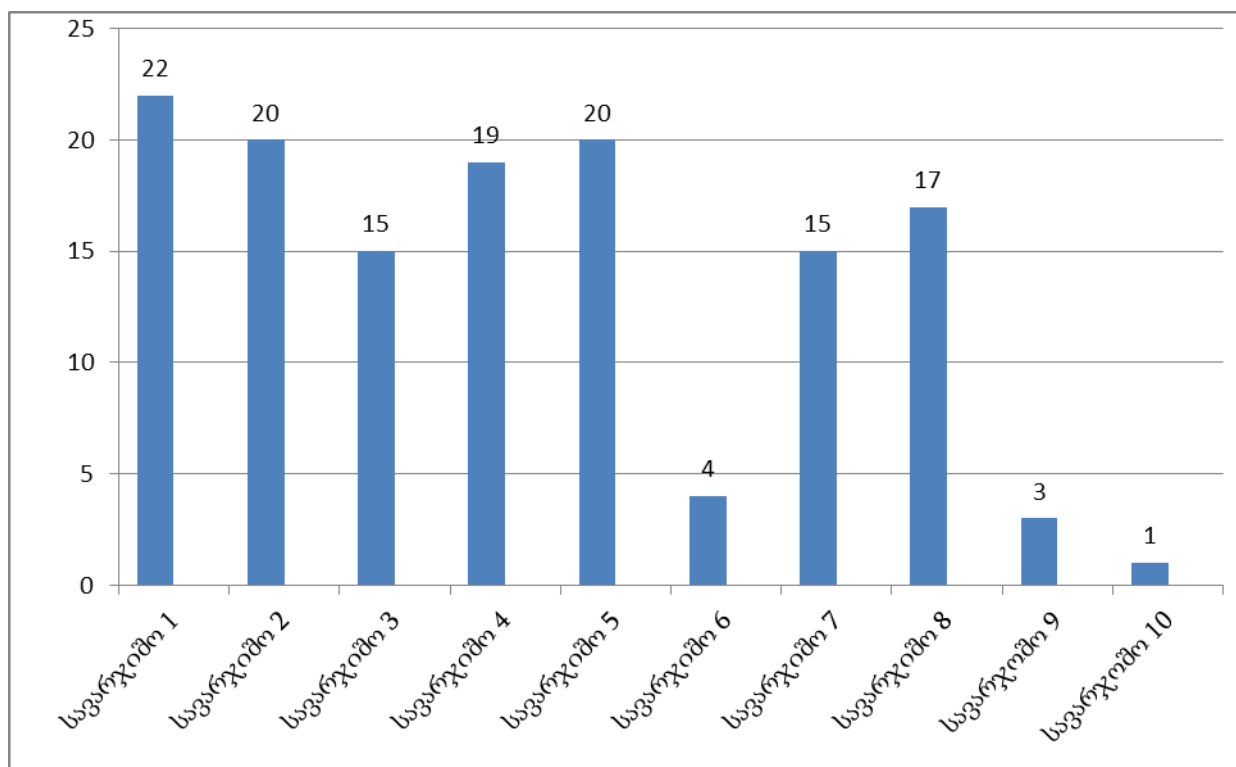
ექსპერიმენტის შედეგების სტატისტიკური ანალიზის საფუძველზე, გამოვლინდა შემდეგი: ინგლისური ენის შემსწავლელი სტუდენტებისათვის შედარებით მარტივი აღმოჩნდა პირველი, მეორე, მეოთხე და მეხუთე სავარჯიშოები. მათთვის საშუალო

სირთულის იყო მესამე, მეშვიდე და მერვე სავარჯიშოები და რთული – მეექვსე, მეცხრე და მათე სავარჯიშოები(რიგ შემთხვევებში საერთოდ ვერ გაართვეს თავი).

ექსპერიმენტის რაოდენობრივი კვლევის შედეგების თანახმად, 50 სტუდენტს შორის პირველი სავარჯიშო სწორად შეასრულა 22-მა სტუდენტმა, მეორე სავარჯიშო– 20-მა სტუდენტმა, მესამე სავარჯიშო– 15-მა სტუდენტმა, მეოთხე სავარჯიშო– 19-მა სტუდენტმა, მეხუთე სავარჯიშო– 20-მა სტუდენტმა, მეექვსე სავარჯიშო– 4-მა სტუდენტმა, მეშვიდე სავარჯიშო– 15-მა სტუდენტმა, მერვე სავარჯიშო– 17-მა სტუდენტმა, მეცხრე სავარჯიშო– 3-მა სტუდენტმა , მათე სავარჯიშო– 1-მა სტუდენტმა.

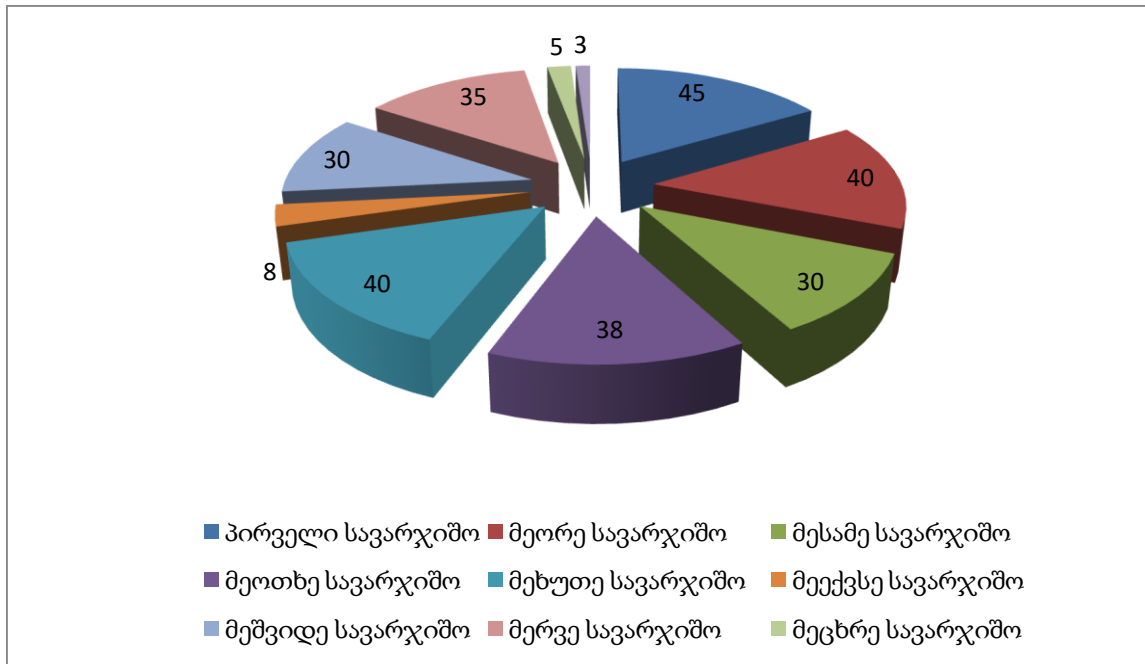
ექსპერიმენტის რაოდენობრივი კვლევის სტატისტიკურმა ანალიზმა

გრაფიკულად შემდეგი სახე მიიღო:

ექსპერიმენტის შედეგების პროცენტული მაჩვენებელი კი შემდეგი ფორმით წარმოჩინდა: ინგლისური ენის შემსწავლელი 50 სტუდენტის **45%-მა** წარმატებით გაართვა თავი პირველ სავარჯიშოს, **40%-მა** – მეორე სავარჯიშოს, **30%-მა**– მესამე სავარჯიშოს, **38%-მა**– მეოთხე სავარჯიშოს, **40%-მა** – მეხუთე სავარჯიშოს, **8%-მა** – მეექვსე სავარჯიშოს, **30%-მა** – მეშვიდე სავარჯიშოს, **35%-მა** – მერვე სავარჯიშოს, **5%-მა** – მეცხრე სავარჯიშოს და **3%-მა** – მათე სავარჯიშოს.

ექსპერიმენტის შედეგების პროცენტული მაჩვენებელი

ტესტის შედეგებისას გავითვალისწინეთ სახელზმნის თავისებურებები და შესაბამისად, ტესტში შევიტანეთ არა მხოლოდ სტრუქტურულად სხვადასხვა ტიპის სავარჯიშოები (multiple choice(მრავალფეროვანი არჩევანი), inserting(გამოტოვებული ადგილების შევსება), translation(თარგმანი)), არამედ განსხვავებულ მიზნისა და ამოცანებზე გათვლილი სავარჯიშოები. ექსპერიმენტის შედეგების მიხედვით გამოვლინდა, რომ სახელზმნა და მისი მორფო-სინტაქსური თავისებურებები რთული და პრობლემატური საკითხია სტუდენტებისთვის, რომელიც განპირობებულია, ერთი მხრივ, სახელზმნის, როგორც კომპლექსური,ზმნური და სახელადი ელემენტების მატარებელი ლინგვისტური ერთეულის სახასიათო ნიშან-თვისებებით, როგორც ქართულ, ასევე ინგლისურ ენაში, ასევე იმ ფაქტით, რომ ინგლისური ენის შემსწავლელ სტუდენტებს მეტ-ნაკლები სიღრმისეული ცოდნა აქვთ სახელზმნის წინადადებაში გამოყენების თავისებურებების ირგვლივ. ექსპერიმენტის შედეგებმა გვიჩვენა, რომ სავარჯიშოები, რომლებიც იმ ცოდნას ამოწმებს, რომელიც მზა ფორმულების სახით მიეწოდება სტუდენტებს მეტ-ნაკლებად ადვილად დასაძლევია იყო (სავარჯიშოები 1,2,3,4,5,8). რასაც ვერ ვიტყვით ტესტის იმ სავარჯიშოებზე, რომლებიც სახელზმნის ფორმების შედარებით ღრმა მორფო-სინტაქსური ცოდნას მოითხოვდა. კერძოდ, თუ რა

თავისებურებები ახასიათებს სახელმწიფოს სრული და უსრული ასპექტის ფორმებს და როგორ ხდება მათი საშუალებით რედუცირებული წინადადების წარმოება (სავარჯიშოები 6,7). სტუდენტებისთვის განსაკუთრებით რთული აღმოჩნდა თარგმანთან (ქართულ-ინგლისურ და ინგლისურ-ქართულ) დაკავშირებული სავარჯიშოები. სწორედ ამიტომ სტუდენტთა უმრავლესობამ თავი აარიდა ტესტში მოცემული წინადადებების თარგმანს. სტუდენტთა მცირე ნაწილმა კი, რომელმაც სცადა თარგმანის გაკეთება, არა მხოლოდ სახელმწიფოს ფორმები აურია ერთმანეთში, არამედ სრულად უგულველყო ის ფაქტი, რომ ქართული ენისგან განსხვავებით, ინგლისურ წინადადებას მკაცრად ორგანიზებული სიტყვათწყობა ახასიათებს და ამიტომ, დაუშვებელია სიტყვასიტყვით მისდით ქართული წინადადების სიტყვათა რიგს თარგმნის პროცესში (სავარჯიშოები 9,10).

ამგვარად, ექსპერიმენტის შედეგებმა გვიჩვენა, რომ სახელმწიფო ერთ-ერთ ლინგვისტურ გამოწვევად რჩება სტუდენტებისათვის, რომლის დასაძლევად რეკომენდებულია მეტი ყურადღება დაეთმოს, როგორც რედუცირებული წინადადების წარმოებას ინგლისურში, ასევე სახელმწიფოს თარგმანში გადატანის თავისებურებების შესწავლას, რადგან თარგმანი, სწორედ ის სფეროა, რომელთანაც შეხება მათ ხშირად მოუწევთ მომავალში და სახელმწიფოები კი, აკადემიურად შესრულებული თარგმანის განუყოფელი ელემენტებია.

ძირითადი დასკვნები

ჩვენ მიერ წარმოდგენილი სახელწოდების მორფო-სინტაქსური თავისებურებების ტიპოლოგიური კვლევის შედეგები ქართული და ინგლისური ენების მასალაზე დაყრდნობით და მათი ქართულ-ინგლისურ და ინგლისურ-ქართულ თარგმანში გადატანის თავისებურებები, შეიძლება, ასე ჩამოყალიბდეს:

იზომორფიზმები:

- სახელწოდებებში ვლინდება ზმნისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური სახასიათო ნიშან-თვისებები, როგორც ქართულ, ასევე ინგლისურ ენაში.
- საწყისსა და ინფინიტივს მოეპოვებათ ასპექტის და იშვიათად, გვარის ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიები ქართულ და ინგლისურ ენებში.
- მიმდებარას ქართულ და ინგლისურ ენებში მოეპოვება ასპექტის და იშვიათად, გვარის ზმნური კატეგორიები.
- ქართულ და ინგლისურ ენებში მიმდებარის ფორმებში დროის გაგება ემყარება იმას, თუ დამოკიდებულებაა მიმდებარით აღნიშნულ დროსა და წინადადებაში პირიანი ზმნით გამოხატულ დროს შორის, რაც გულისხმობს იმას, რომ მიმდებარის შემთხვევაში დროის გაგება სხვა პრინციპზეა დაფუძნებული, ვიდრე ზმნის პირიან ფორმებში.
- ქართულ და ინგლისურ ენებში მიმდებარის ფორმებს მრავალფეროვანი დერივაცია ახასიათებთ.
- საწყისსა და ინფინიტივს არ მოეპოვებათ ზმნური კატეგორიები: ქცევა, სიტუაცია, პირი, კილო, გზისობა, აქტი, დრო, მწკრივი.
- მიმდებარას ქართულ და ინგლისურ ენებში არ მოეპოვება ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიები: ქცევა, სიტუაცია, პირი, კილო, გზისობა, აქტი, დრო, მწკრივი.

ალომორფიზმები:

- სახელწოდებებში სახელისთვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური ნიშან-თვისებები მხოლოდ ქართულში ვლინდება.

ინგლისურ ენაში სახელწოდებებს არ მოეპოვებათ სახელისათვის დამახასიათებელი მორფოლოგიური კატეგორიები.

- საწყისს ქართულ ენაში მოეპოვება შემდეგი ზმნური კატეგორიები: გეზი, ორინტაცია, კონტაქტი.

ქართულისგან განსხვავებით, ინგლისურ ენაში ინფინიტივს არ მოეპოვება ზმნური კატეგორიები: გეზი, ორინტაცია, კონტაქტი.

- საწყისს ქართულ ენაში არ მოეპოვება დროის გრამატიკული კატეგორია. ინფინიტივს არ გააჩნია დამოუკიდებელი დროის გაგება, თუმცა მის შემთხვევაში საუბრობენ დროის გაგებაზე, უფრო ზუსტად თანამიმდევრობზე, რომელიც მიმართებითია და დამოკიდებულია ზმნის პირიანი ფორმით გამოხატულ დროზე.

- საწყისს სახელის კატეგორიებიდან გააჩნია ბრუნვის კატეგორია, რაც გულისხმობს იმას, რომ ის შეიძლება წინადადებაში შეგვხდეს სხვადასხვა ბრუნვის ფორმით.

ინგლისურ ენაში ინფინიტივს არ გააჩნია ბრუნვის მორფოლოგიური კატეგორია.

- საწყისი მრავლობითის ფორმებს ვერ აწარმოებს. თუმცა, არც ის შეიძლება ითქვას, რომ მას მხოლოდ მხოლობითი ფორმა გააჩნია. იშვიათად, მაგრამ მაინც (უფრო მწერლობაში) შეიძლება შეგვხვდეს საწყისის ნარიანი მრავლობითი.

ინფინიტივს, საწყისისგან განსხვავებით, ინგლისურ ენაში არ გააჩნია არსებითი სახელისთვის დამახასიათებელი რიცხვის მორფოლოგიური კატეგორია.

- ქართულ ენაში საწყისის ძირითადი მაწარმოებელია „ა“ სუფიქსი, რომელიც დაერთვის ზმნის ფუძეს: სროლ-ა; მოვლ-ა; ცოხნ-ა.

ინგლისურ ენაში, ქართულისგან განსხვავებით, ინფინიტივი არა თუ ნაწარმოებია ზმნის ფუძისგან, არამედ იგი თვითონ არის ზმნის საწყისი ფორმა, რომელიც აქტიურად მონაწილეობს ზმნის სხვადასხვა დროის ფორმების წარმოებაში.

- საწყისი დერივაციული თავისებურებებით საკმაოდ მრავალფეროვანია ქართულ ენაში. ახალი ქართულისათვის ნორმად არის ქცეული საწყისის წარმოება -ა სუფიქსის დართვით. იგი ახასიათებს ზმნების დიდ უმრავლესობას, მაგრამ

ამასთანავე გვხვდება სხვადასხვა სახის გადახვევა: ნარიანი, ომიანი, ოლიანი და სანიანი საწყისების სახით.

მორფოლოგიური თვალსაზრისით, ინფინიტივი არის ზმნის საწყისი ფორმა, რომელიც თავისუფალია ყოველგვარი ფლექსიური ელემენტებისგან ინგლისურ ენაში. მის ერთადერთ მარკერად შეიძლება დასახელდეს *to* ნაწილკი, რომელიც შეიძლება ახლდეს ინფინიტივს (full infinitive) ან მის გარეშე იყოს წარმოდგენილი (bear infinitive).

- ქართულ ენაში მორფოლოგიური თვალსაზრისით გამოიყოფა უსაწყისო ზმნები, რომელთაც არ აქვთ საწყისის გამომხატველი ფორმები და, საჭიროების შემთხვევაში, საწყისის მაგივრობას მათ ის სახელი უწევს, რომლისგანაც ზმნები იწარმოება.

ქართულისგან განსხვავებით, ინგლისურ ენაში ყველა ზმნას გააჩნია ინფინიტიური ფორმა.

- ქართულ ენაში გამოიყოფა მოქმედებითი, ვნებითი და საშუალი გვარის მიმღეობა.

ქართული ენისგან განსხვავებით ინგლისურ ენაში გამოიყოფა მიმღეობის მხოლოდ ორი ფორმა: მიმღეობა I-ს და მიმღეობა II -ს სახით.

- მიმღეობას ქართულში აქვს არა დრო, არამედ თანამიმდევრობა. ამ თავისებურების გათვალისწინებით ქართულ ენაში გამოიყოფა მომავალი დროის და წარსული დროის გამომხატველი მიმღეობის ფორმები.

ინგლისურ ენაში ასევე საუბრობენ მიმღეობის ფორმებში მიმართებითი დროის არსებობაზე, ანუ ერთდროულობაზე, ან წინსწრებაზე ძირითად მოქმედებასთან შეფარდებით, მაგრამ იგი რედუცირებულია, ანუ დროის ფორმების პარადიგმა არასრულია, არ არის მომავალი დროის ფორმები.

- მიმღეობას ქართულ ენაში აქვს შემდეგი ზმნური კატეგორიები: გეზი, ორიენტაცია, კონტაქტი.

ქართულისგან განსხვავებით მიმღეობას ინგლისურ ენაში არ მოეპოვება მსგავსი ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიები და ზმნური პარადიგმა მხოლოდ ასპექტის, გვარისა და თანამიმდევრობის კატეგორიებით შემოიფარგლება.

- ქართულ ენაში მიმღეობას გააჩნია ზედსართავი სახელისთვის დამახასიათებელი ბრუნვისა და რიცხვის კატეგორიები.
ინგლისურ ენაში მიმღეობას არ გააჩნია ზედსართავი სახელისთვის დამახასიათებელი ბრუნვისა და რიცხვის კატეგორიები.
- სახელზმნების სინტაქსური სახის ტიპოლოგიური კვლევის თანახმად, გამოვლინდა ცხრა სახის იზომორფიზმის და შვიდი სახის ალომორფიზმის შემთხვევა.

იზომორფიზმები:

- სახელზმნების სინტაქსური ანალიზის შემთხვევაში, სახელისთვის დამახასიათებელი ნიშნები გაცილებით მეტად ვლინდება, ვიდრე მორფოლოგიური ანალიზის შეთხვევაში, როგორც ქართულ, ასევე ინგლისურ ენაში.
- საწყისი და ინფინიტივი ასრულებენ ქვემდებარის ფუნქციას წინადადებაში.
- საწყისი და ინფინიტივი ასრულებენ დამატების ფუნქციას წინადადებაში.
- საწყისი და ინფინიტივი ასრულებენ გარემოების ფუნქციას წინადადებაში.
- საწყისი და ინფინიტივი ასრულებენ განსაზღვრების ფუნქციას წინადადებაში.
- საწყისი და ინფინიტივი გამოიყენება, როგორც შედგენილი შემასმელის სახელადი ნაწილი.
- მიმღეობა ასრულებს განსაზღვრების სინტაქსურ ფუნქციას წინადადებაში.
- მიმღეობა წარმოადგენს შედგენილი შემასმენლის სახელად ნაწილს წინადადებაში.
- მიმღეობა გვხვდება გარემოების სინტაქსური ფუნქციით წინადადებაში.

ალომორფიზმები:

- ინფინიტივი ხშირად ასრულებს პრედიკატული დანამატის ფუნქციას წინადადებაში და ყოველთვის მოსდევს შედგენილ შემასმენელს, რომლის სახელადი ნაწილი ზედსართავი სახელით ან წარსული დროის მიმღეობით არის გადმოცემული.
ქართულ ენაში საწყის არ მოეპოვება პრედიკატული დანამატის სინტაქსური ფუნქცია.

- ინფინიტივი რთული დამატების შემადგენელ კომპონენტად შეიძლება იყოს გამოყენებული წინადადებაში. ამ შემთხვევაში ინფინიტივი მოსდევს არსებით სახელს ან ობიექტურ ფორმაში მდგარ ნაცვალსახელს.
ქართულ ენაში საწყის არ მოეპოვება რთული დამატების სინტაქსური ფუნქცია.
- მიმღეობა რთული დამატების შემადგენელ კომპონენტს წარმოადგენს იმ შემთხვევაში, როდესაც ის პოსტპოზიციური სახით ახლავს არსებით სახელს, ან დამატების ფუნქციით მყოფ ნაცვალსახელს.
ქართულ ენაში მიმღეობს არ მოეპოვება რთული დამატების სინტაქსური ფუნქცია.
- ქართულ ენაში მიმღეობა შეიძლება პრედიკატული განსაზღვრების ერთ-ერთ სახედ იყოს გამოყენებული წინადადებაში.
ინგლისურ ენაში მიმღეობას მსგავსი სინტაქსური ფუნქცია არ გააჩნია.
- სახელზმნური ფორმები აქტიურად მონაწილეობენ პირიანი ზმნების მოქმედებითი და ვნებითი გვარის დროების წარმოებაში და, შესაბამისად, ასრულებენ მარტივი შემასმენლის ფუნქციას ინგლისურ ენაში.
ქართულში სახელზმნური ფორმები მარტივი შემასმენლის ფუნქციას ვერ ასრულებენ წინადადებაში.
- სახელზმნურ ფორმებს ქართულ ენაში შეუძლიათ გამოხატონ სინტაქსური დამოკიდებულების ძირითადი სახეები : მართვა, მირთვა და შეთანხმება.
სახელზმნურ ფორმებს ინგლისურ ენაში არ შეუძლიათ გამოხატონ მსგავსი სინტაქსური დამოკიდებულება.
- სახელზმნური ფორმები ქართულში საშუალებას იძლევა რთული ქვეწყობილი წინადადება მარტივი წინადადებით შეიცვალოს და მარტივი- რთულით.
სახელზმნური ფორმები ინგლისურში რთული ქვეწყობილი წინადადების რედუცირების საშუალებას იძლევა.
- სახელზმნებს მხატვრულ თარგმანაში მრავალფეროვანი შესიტყვება მოეპოვება, მაგრამ ძირითადი და გამოყენების თვალსაზრისით ყველაზე ხშირია საწყისის და მიმღეობის ჩანაცვლება ინფინიტივით და მიმღეობით ქართულ- ინგლისურ თარგმანში, ხოლო ინფინიტივის და მიმღეობის ჩანაცვლება

საწყისის და მიმდებარის ფორმებით ინგლისურ ქართული თარგმანის შემთხვევებში.

- კვლევამ ცხადყო, რომ სახელწმინდის ჩანაცვლება ზმნით ხშირი მოვლენაა თარგმანის პროცესში.
- სახელწმინდისა და მისი მონაცვლე ზმნის ურთიერთმიმართება ლექსიკური თვალსაზრისით ორგვარია. ერთ შემთხვევაში მათ ზიარი ფუძე აკავშირებთ და შესაბამისად, მნიშვნელობები მსგავსი აქვთ. მეორე შემთხვევაში, სახელწმინდის და მონაცვლე ზმნის ფუძეები განსხვავებულია, თუმცა, მნიშვნელობით მიახლოებული.
- სახელწმინდის ზმნით ჩანაცვლების შემთხვევები გაცილებით მეტად გვხვდება ინგლისურ- ქართულ თარგმანში, ვიდრე ამას ადგილი ჰქონდა ქართულ - ინგლისური თარგმანის შემთხვევაში, რაც ქართული ენის სპეციფიკით არის განპირობებული. ქართულ ენაში ზმნა წამყვანი და ძირითადი გრამატიკული ერთეულია წინადადებაში.
- კვლევის დროს გამოიკვეთა სახელწმინდური ეკვივალენტური ფორმების არ არსებობა, როგორც ქართულ-ინგლისური, ასევე ინგლისურ-ქართული თარგმანის შემთხვევაში.
- კვლევამ გვიჩვენა, რომ მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ ინგლისურისგან განსხვავებით ქართულ ენაში არ არსებობს გერუნდის სახელწმინდური კატეგორია, თარგმანში მისი გადატანა შესაძლებელია საწყისის, ზმნისა და არსებითი სახელის საშუალებით.
- სახელწმინდის თარგმანში გადატანის თავისებურებების კვლევის დროს ასევე გამოვლინდა სახელწმინდის სხვა მეტყველების ნაწილების ჩანაცვლების მაგალითებიც. კერძოდ, სახელწმინდის არსებითი და ზედსართავი სახელებით ჩანაცვლების შემთხვევები, როდესაც ვლუბულობთ დედანის შინაარსთან მიახლოებულ თარგმანს.
- ექსპერიმენტმა ცხადყო, რომ სახელწმინდა წარმოადგენს ერთ-ერთ ლინგვისტურ გამოწვევას, განსაკუთრებით თარგმანთან მიმართებით, რომელიც მოითხოვს, არა მხოლოდ სახელწმინდის მორფო-სინტაქსური თავისებურებების ცოდნას, არამედ

ქართული და ინგლისური წინადადების კონსტრუირების თავისებურებების
გათვალისწინებასაც.

დამოწმებული ლიტერატურა:

1. **ბახტაძე 2010:** ბახტაძე დ., ლონგვისტური ტიპოლოგიის საფუძვლები, თბ.,მწიგნობარი, 2010;
2. **ბაბუნაშვილი 1970:** ბაბუნაშვილი ე., ანტონ პირველი და ქართული გრამატიკის საკითხები, თბ., 1970;
3. **ბერიშვილი 1993:** ბერიშვილი ლ., ინგლისური ზმნის უპირო ფორმები (ინფინიტივი, გერუდივი) კომპლექსური სტრუქტურების სწავლება სპეციალურ ფაკულტეტებზე, სკანდიდატო დისერტაცია, ქუთაისი,1993;
4. **გიგაური 2007:** გიგაური ა., ქართული საწყისის ინგლისური შესატყვისები ნ. დუმბაძის „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონის“ მიხედვით, სამაგისტრო ნაშრომი, თელავი, 2007;
5. **გვეტაძე 1946:** გვეტაძე რ., პროზა,თბილისი: გამომცემლობა „განათლება“, 1946;
6. **დავითიანი 1973:** დავითიანი აკ., ქართული ენის სინტაქსი, თბ., გამომცემლობა „განათლება“ , 1973;
7. **ერთელიშვილი 1985:** ერთელიშვილი ფ., მიმღეობის ერთი ტიპი ქართულში, თსუ. შრომები 117. 1985;
8. **თვალაძე 2002:** თვალაძე თ., ემოცია და ემოტივები, საენათმეცნიერო ძიებანი, XII: 138-140, 2002;
9. **თოფურია 1960:** თოფურია ვ., რთული ქვეწყობილი წინადადების მარტივით შენაცვლებისათვის ქართულში, წართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების საკითხები სკოლაში, კრებული X-XI,1960;
10. **თუთბერიძე 2005:** თუთბერიძე რ., ორი დადებითი ბაზისური ემოციის აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეულები ინგლისურ და ქართულ ენებში, საენათმეცნიერო ძიებანი, XX: 103-117 , 2005;
11. **იმნაშვილი 1957:** იმნაშვილი ი., სახელთა ბრუნება და ბრუნვათა ფუნქციები ძველ ქართულში, ცხინვალის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები II, 1957;
12. **კიკნაძე 1957:** კიკნაძე გ., მეტყველების სტილისტიკის სახითხები, თბ., 1957;
13. **კიკვიძე 1960:** კიკვიძე ბ., მიმღეობის ერთი ტიპის წარმოებისთვის ქართულში, მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე #11, 1960;
14. **კეკელია 1973:** კეკელია შ., დავითიანი აკ., ქართული ენა, თბ., : განათლება, 1973;

15. **კეკელიძე 1925:** კეკელიძე მ., ქართული პრაქტიკული გრამატიკა, ქუთაისი, 1925;
16. **კვაჭაძე 2007:** კვაჭაძე ლ., ქართული ენის სინტაქსი, თბილისი : განათლება, 2007;
17. **კოტინოვი 1965:** კოტინოვი ნ., ვითარებითში დასმული მასდარის ფუნქციები ძველ ქართულში, ი. გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები V, 1965;
18. **ლომაია 2016:** ლომაია მ., თანამედროვე ქართული ოფიციალურ-საქმიანი დოკუმენტაციის ენობრივი პრობლემები, სადისერტაციო ნაშრომი, საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი, თბილისი, 2016;
19. **მარტიროსოვი 1955:** მარტიროსოვი არ., მასდარის კომსტრუქციის გენეზისისათვის, თბილისი: იკე. VII, 1955;
20. **მრევლიშვილი 1957:** მრევლიშვილი მზ., კომპოზიტები ქართულ ენაში, თსუ, შრ. 67, 1957;
21. **ნათაძე 1962:** ნათაძე ნ., შესაძლებლობის მიმდებარე წარმოებისათვის თანამედროვე ქართულში, თბილისი: იკე XIII, 1962;
22. **ოსიძე 1957:** ოსიძე ეკ., მიმდებარე წარმოება ქართულში, თსუ შრომები 67, 1957;
23. **პირველი 1885:** პირველი ა., ქართული დრამატიკა, თბ., 1885;
24. **ჟორდანიას 1889:** ჟორდანიას თ., ქართული გრამატიკა, თბილისი: გამომცემლობა „განათლება“, 1889;
25. **სანიკიძე 1962:** სანიკიძე თ., მიმდებარე პარალელური ფორმების წარმოების ზოგიერთი საკითხისათვის, თსუ შრ, ენათმეცნიერება: ტ.164, 1962;
26. **ფანჯიკიძე 1999:** ფანჯიკიძე დ., ქართული თარგმანის ისტორიის საკითხები, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1999;
27. **ფეიქრიშვილი 2007:** ფეიქრიშვილი ჟ., ქართული ენის მორფოლოგია, ქუთაისი, 2007;
28. **ფეიქრიშვილი 2008:** ფეიქრიშვილი ჟ., ქართული ენის სინტაქსი, ქუთაისი, 2008;
29. **ქავთარაძე 1960:** ქავთარაძე ივ., ერთი ტიპის ზმნათა ფუძისა და სახელის წარმოების თავისებურება ქართულში, მეცნ. აკ. მოამბე #3, 1960;
30. **ქუთათელაძე 1894:** ქუთათელაძე ა., პირველი დაწყებითი გრამატიკა, მე-4 გამოცემა, 1894;

31. **ყიფიანი 1882:** ყიფიანი დ., ახალი ქართული გრამმატიკა, სხარტულად დაწერილი შვილებისათვის, სანკ-პეტერბურგი, 1882;
32. **ყორდანაშვილი 1973:** ყორდანაშვილი უ., სახელზმნის სწავლების ზოგიერთი საკითხი, თბ., 1973;
33. **შანიძე 1973:** შანიძე ა., ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, მორფოლოგია, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1973;
34. **შანიძე 1946:** შანიძე ა., ქართული ენის გრამატიკა, ტფილისი , 1946;
35. **ჩიქობავა 1952:** ჩიქობავა არნ., ენათმეცნიერების შესავალი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1952;
36. **ჩიქობავა 1968:** ჩიქობავა არნ., მარტივი წინადადების პრობლემა ქართულში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1968;
37. **ჩუბინაშვილი 1855:** ჩუბინაშვილი დ., მოკლე ქართული გრამატიკა, СПб, 1855;
38. **ჩხუბიანიშვილი 1965:** ჩხუბიანიშვილი დ., მასდარის შესიტყვების თავისებურებანი ძველ ქართულში, თბ., 1965;
39. **ცხადაძე 1984:** ცხადაძე ბ., მასდარის წარმოება ძველ ქართულში, თბილისი, გამომცემლობა „მეცნიერება“, 1984;
40. **წერეთელი 1954:** წერეთელი კ., პარონომაზია ქართულში, იბერიულ- კავკასიური ენათმეცნიერება, ტ. VI, 1954;
41. **ჯანაშვილი 1906:** ჯანაშვილი მ., ქართული გრამატიკა, ტფილისი, 1906;
42. **ჯორბენაძე 1987:** ჯორბენაძე ბ., ბალავარი მწერლობისა, თბილისი, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, 1987;
43. **ჯორბენაძე 1997:** ჯორბენაძე ბ., ენა და კულტურა, თბილისი, გამომცემლობა „ქართული ენა“, 1997;
44. **Allen 1964:** Allen W.S., Living English Structure, (Practical Book for foreignn Students), London: Longmns, 1964;
45. **Barabash 1975:** Barabash T.A., A Guide to Better Grammar, M: L@D., Limited, 1975;
46. **Berman 1978:** Berman M., Practice in the Conditional, London: Longmns, 1978;
47. **Blokh 1983:** Blokh M.Y., A Course in Theoretical English Grammar, M: Высшая школа, 1983;

48. **Burt 1975:** Burt M.K., Kiparsky C., The Gooficon(a pair manual for English),USA,Newbury House Publisher, 1975;
49. **Clark 1958:** Clark A.M., Spoken English, An Idiomatic Grammar Book, Rolway: Newbury House Publisher, 1958;
50. **Close 1979:** Close R.A., A reference Grmmarfor students of English, Moscow,Prosvesh Eniye, 1979;
51. **Duffley 2006:** Duffley P.J., The English-Gerund-Participle A Comparision with Infinitive,Peter Lang, Washington DC., Library of Congress Cataloging-in- Publication Data, 2006;
52. **Fowler 2015:** Fowler H.W., A Dictionary of Modern English Usage, fourth addition,(edited by Jeremy Butterfield) 2015;
53. **Ganshina 1964:** Ganshina M.A., Vasilevskaia N.M., English Grammar,(9-th edition revised), High School Publishing House, 1964;
54. **Gordon 1986:** Gordon E.M., Krylova I.P., A Grammar of Present-Day English, M: Высшая школа, 1986;
55. **Gogsadze 1989:** Gogsadze I., Mamatsashvili N., Bolkvadze S., A Course in Current English Grammar, volume 2 , Tbilisi, 1989;
56. **Gordon 1986:** Gordon E.M., Krilova I.P., A Grammar of Present Day English,(3-rd edition. M: Высшая школа, 1986;
57. **Huddleston 1985:** Huddleston R., Intoduction to the Grmmar of English, Cambridge Univercity Press, 1985;
58. **Haspelmath 1994:** Haspelmath M., Passive participles across languages, In Barbara Fox & Paul Hopper (eds.), Voice: Form and Function, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1994;
59. **Haspelmath 1995:** Haspelmath M., The converb as a cross-linguistically valid category, In Haspelmath & König (eds.), 1995;
60. **Haspelmath 1995:** Haspelmath M., Contextual and specialized converbs, In Haspelmath & König (eds.), 1995;
61. **Haspelmath 1996:** Haspelmath M., Word-class-changing inflection and morphological theory, Geert Booij & Jaap van Marle (eds.), Yearbook of Morphology Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1996;

62. **Iakobson 1972:** Iakobson M., Theoretical Grammar of English, M: Progress Publishers, 1972;
63. **Jakobson 1972:** Jakobson R., Verbal Communication, Freeman, 1972;
64. **Jespersen 1987:** Jespersen O., Essentials of English Grammar, London: George Allen and Unwin LTD, 1987;
65. **Kaushanskaya 1967:** Kaushanskaya V., et,all.,A Grammar of English Language.L: Prosveshenie, 1967;
66. **Malcolm 2013:** Malcolm M., Tayerlor-Knowles S., Destinadion B2, Macmillan Publishers Limited, 2013;
67. **Mikhailovskaia 2013:** Mikhailovskaia I., Pragmatic and Expressive Functions of Certain Infinitive Phrases In Modern English Discourse, Middle-East Journal of Scientific Research 17 (6): 739-746, 2013, 2013;
68. **Long 1971:** Long R.B., The Sentence and its Parts. A Grammar of Contemporary English, Chikgo and London: The Univercity of Chicago Press;
69. **Miller 1964:** Miller C.A., A Grammar of Modern English for Foreign Students, London, 1964;
70. **Montgomery 1981:** Montgomery M., Stratton J., The Writer's Hotline Handbook, New York, 1981;
71. **Morokhovskaya 1984:** Morokhovskaya E.J., Fundamentals of Thoeretical English Grammar, Kiev: Vysca Skola, 1984;
72. **Opdycke 1965:** Opdycke J.B., Harper's English Grammar, New York,Harper and Row,1965;
73. **Palmer 1986:** Palmer H., Grammar of Spoken English, Cambridge Univercity Press, 1986;
74. **Palmer 1979:** Palmer F.R., Modality and The English Modals, London and NewYork:Longman, 1979;
75. **Roberts 1962:** Roberts P., English Sentences, New York,1962;
76. **Swan 1995:** Swan M., Practical English Usage (second adition) , The UK: Oxford Universiry Press, 1995;
77. **Thomson 1980:** Thomson A.J., Martinev A.V., A Practical English Grammar, Oxford Univercity Press, 1980;

78. **Valeika 2003:** Valeika L., Buitkiene J., N., Introductory Course in Theoretical Grammar, Vilnius Pedagogical University, 2003;
79. **Ward 1960:** Ward J.M., Peculiarities In English, London: Longmans, 1960;
80. **Ylikovski 2003:** Ylikovski J., Defining Non-finites: Action Nominals, Converbs and Infinitives, SKY Journal of Linguistics 16. pp. 185–237, 2003;
81. **Бал 1953:** Бал Е. Н., Грамматика английского языка, М: Высшая школа, 1953;
82. **Бархударов 1966:** Бархударов Л.С., Грамматика английского языка, М: Высшая школа, 1966;
83. **Бархударов 1973:** Бархударов Л.С., Штелинг Д.А., Грамматика английского языка / Л.С. Бархударов, Д.А. Штелинг. – М: Высшая школа, 1973;
84. **Блох 1983:** Блох М.Я., Теоретическая грамматика английского языка (на английском языке) / М.Я. М.: Высшая школа, 1983;
85. **Блох 2000:** Блох М.Я., Теоретическая, 2000;
86. **Болховитинов 1968:** Болховитинов В.В., Семантика образований, состоящих из двух основ и суффикса ed в современном английском языке: Дис. ... канд. филол. наук, 1968;
87. **Бондаренко 1987:** Бондаренко Г.Н., Теоретическая грамматика английского языка, М.: Просвещение, 1987;
88. **Борисова 1999:** Борисова Т.Н., Семантические особенности перехода относительных прилагательных в качественные в современном английском языке, М: Высшая школа, 1999;
89. **Бурлакова 1958:** Бурлакова В.В., Именные свойства причастия в современном английском языке, Л.: Изд-во ЛГУ, 1958;
90. **Бурлакова 1959:** Бурлакова В.В., Исследования по английской филологии, Л.: Изд-во ЛГУ, 1959;
91. **Бурлакова 1984:** Бурлакова В.В., Синтаксические структуры современного английского языка, М.: Просвещение, 1984;
92. **Викулова 2014:** Викулова Е.А., Теоретическая грамматика современного английского языка, Екатеринбург, Издательство Уральского университета, 2014;

93. **Воронцова 1960:** Воронцова Г.Н., Очерки по грамматике английского языка / Г.Н. Воронцова, - М.: «Издательство литературы на иностранных языках», 1960;
94. **Гаглюева 2001:** Гаглюева З.В., Темпоральное отношение предшествования, одновременности и следования, 2001;
95. **Гаглюева 2002:** Гаглюева З.В., Вопросы романо-германской и русской филологии: Межвуз. сб. научн. статей. — Пятигорск: Изд-во Пятигорского ун-та, 2002;
96. **Ильиш 1971:** Ильиш Б.А., Строй современного английского языка (на английском языке) /Б.А.Ильиш.- Л.: Просвещение, 1971;
97. **Калакуцкая 1971:** Калакуцкая Е.А., К вопросу о субъекте причастия I и II в современном английском языке, Уфа, 1971;
98. **Кобрина 1986:** Кобрина Н.А., Грамматика английского языка, Синтаксис. / Н.А. Кобрина. — М.: Просвещение, 1986.
99. **Кобрина 1999:** Кобрина Н.А., Корнеева Е.А., Оссовская М.И., Гузеева К.А., Грамматика английского языка, Морфология, Синтаксис (на английском языке), 1999;
100. **Кобрина 2000:** Кобрина Н.А., Корнеева Е.А., Оссовская М.И., Гузеева К.А., Морфология, СПб.: Союз, 2000;
101. **Кобрина 1986:** Кобрина Н.А., Грамматика английского языка, Синтаксис. / Н.А. Кобрина. — М.: Просвещение, 1986;
102. **Кобрина 1999:** Кобрина Н.А., Корнеева Е.А., Оссовская М.И., Гузеева К.А., Грамматика английского языка, Морфология, Синтаксис (на английском языке) / Н.А. Кобрина, Е.А. Корнеева, М.И. Оссовская, К.А. Гузеева. - СПб.: Союз, 1999;
103. **Косинец 2001:** Косинец И.И., Стилистическая обусловленность экспликации видовременных и залоговых русских причастий в английском языке: Дис. ... канд. филол. наук / И.И. Косинец. – Пятигорск, 2001;
104. **Кошаева 1972:** Кошаева Б.А., Лексикология современного английского языка, М.: Высшая школа, 1972;
105. **Крицберг 2002:** Крицберг Р.Я., О некоторых особенностях узуса языковых единиц в американском и британском вариантах английского языка / Р.Я. Крицберг// Иностранные языки в школе, 2002;

106. **Мудрая 1995:** Мудрая О.В., Функции невербальных компонентов в системе языка (на материале сравнения русского языка с английским): Автореф. дис. ...канд. фи-лол. наук / О.В. Мудрая. — М.: Изд-во Российского Ун-та дружбы народов, 1995;
107. **Мурясов 1976:** Мурясов Р.З., О словообразовательном значении и семантическом моделировании частей речи / Р.З. Мурясов // Вопросы языкознания, 1976;
108. **Мурясов 2000:** Мурясов Р.З., Неличные формы глагола в контрастивно-типологическом видении / Р.З. Мурясов//Вопросы языкознания, 2000;
109. **Плоткин 1975:** Плоткин В.Я., Грамматические системы в английском языке / В.Я. Плоткин. — Кишинев.: «Штиинца», 1975;
110. **Плоткин 1988:** Плоткин В.Я., О типологической характеристике английского словоизменения / В.Я. Плоткин // Грамматика и перевод. — Сборник научных трудов. - Вып. 308.-М.: Высшая школа, 1988;
111. **Плоткин 1989:** Плоткин В.Я., Строй английского языка, Учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков / В.Я. Плоткин - М.: Высшая школа, 1989;
112. **Пушина 2001:** Пушина Н.И., Межкатегориальные связи в грамматике неличных форм: Дис.... докт. филол. наук / Н.И. Пушина. – Ижевск, 2001;
113. **Руберт 2001:** Руберт И.Б., Переход от синкретизма к дискретности как тенденция обще-языковых и внутритекстовых эволюционных аналитических процессов, 2001;
114. **Руберт 2002:** Руберт И.Б., Теория языка и практика преподавания. - Архангельск: Изд-во Архангельского ун-та, 2002;
115. **Смирницкий 1959:** Смирницкий А.И. Морфология английского языка / А.И. Смирницкий. - М.: «Издательство литературы на иностранных языках», 1959;
116. **Степанян 1995:** Степанян Л.Л., Коммуникативно-динамические функции абсолютных конструкций в английской речи: Автореф. дис.... канд. филол. наук /Л.Л. Степанян. - М.: Высшая школа, 1995;
117. **Томилин 1995:** Томилин А.Н., Омонимия в сфере причастных и герундиальных оборотов в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук / А.Н. Томилин. — Пятигорск, 1995;

118. **Храковский 1990:** Храковский В.С., Взаимодействие грамматических категорий глагола / В.С. Храковский // Вопросы языкознания. М.: Наука, 1990;
119. **Храковский 2003:** Храковский В.С. Категория таксиса (Общая характеристика) / В.С. Храковский // Вопросы языкознания. М.: Наука, 2003;
120. **Шавро 1996:** Шавро А.Г., О синкретизме членов предложения / А.Г. Шавро // Лингвистические категории в синхронии и диахронии. — Пятигорск: Изд-во Пятигорского ун-та, 1996;
121. **Шаламов 1987:** Шаламов Ю.В., Очерки по типологии грамматических категорий имени существительного и глагола русского и английского языков / Ю.В. Шаламов. -Ижевск: 1987;
122. **Шаламов 1994:** Шаламов Ю.В., Аналитические конструкции в системе английского глагола, Учебное пособие, Часть 1 / Ю.В. Шаламов. - Ижевск: Дуга, 1994;
123. **Ярцева 1960:** Ярцева В.Н., Историческая морфология английского языка / В.Н. Ярцева. -М. - Л.: Изд-во АН СССР, 1960;
124. **Ярцева 1983:** Ярцева В.Н., Проблема вариативности и взаимоотношение уровней грамматической системы языка / В.Н. Ярцева // Вопросы языкознания, 1983;

საანალიზო წყაროები:

1. **გამსახურდია 2011:** გამსახურდია კ., დიდოსტატის კონსტანტინეს მარჯვენა, თბილისი, პალიტრა L, 2011;
2. **დუმბაძე 1988- 1989-1990:** დუმბაძე ნ., თხზულებანი ოთხ წიგნად, წიგნი მეორე, თბილისი, გამომცემლობა „მერანი“, 1988- 1989-1990;
3. **კაპოტე 2014:** კაპოტე ტ., საუზმე ტიფანისთან, თბილისი, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, 2014 (თარგმანი- ლ.ფიროსმანიშვილის);
4. **ლეონიძე 1985:** ლეონიძე გ., პოეტის ათასი სტრიქონი, მერანი, თბილისი, 1985;
5. **მიჩელი 2014:** მიჩელი მ., ქარწალებულნი, გამომცემლობა პალიტრა L, თბილისი, 2014 (თარგმნი- ნ.ჩუბინიძის);
6. **მოემი 1972:** მოემი უ.ს. ,მთვარე და ექვსი პენსი, გამომცემლობა საბჭოთა საქართველო, 1972(თარგმანი- ა.ჭეიშვილის);
7. **ტაბიძე 2011:** ტაბიძე გ., პოეზია, თბილისი, გამომცემლობა პალიტრა, 2011;

8. **უაილდი 2017:** უაილდი ო., ქანთერვილის მოჩვენება, გამომცემლობა პალიტრა, 2017(თარგმნი- ლ. ინასარიძის);
9. **უაილდი 2017:** უაილდი ო., დორიან გრეის პორტრეტი, გამომცემლობა პალიტრა, 2011 (თარგმანი- თ. მაღრაძის);
10. **ფშაველა 2005:** ფშაველა ვ., პოეზია და პროზა, გამომცემლობა მერანი, თბილისი, 2005;
11. **ყაზბეგი 1985:** ყაზბეგი ა., რჩეული თზულებანი, თბილისი, გამომცემლობა მერანი, 1985;
12. **ჰარპერ 2016:** ჰარპერ ლ., ნუ მოკლავ ჯაფარას, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, 2016(თარგმანი- ლ. დუმბაძის);
13. **Capote 1974:** Capote T., Breakfast at Tiffany's, Moscow: Progress Publishers, 1974;
14. **Gamsakhurdia 1955:** Gamsakhurdia K.,The Hand of a Great Master, Moscow, Foreign Language Publishing House, 1955;
15. **Harper 1988:** Harper L.,Who Killed a Mockingbird. Published by arrangement with McIntosh and Otis, Inc, 1988;
16. **Mitchel 1973:** Mitchel M., Gone with the Wind, Moscow: Progress Publishers, 1973;
17. **Maugham 1969:** Maugham W.S., The Moon and Sixpence, Moscow: Progress Publishers, 1969;
18. **Wild 1979:** Wild O.,The Canterville Ghost, The Picture of Dorian Gray, Moscow: Progress Publishers, 1979;

გამოყენებული ლექსიკოგრაფიული წყაროების სია

1. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, 1953, ტომი III, მეცნიერთა აკადემიის გამომცემლობა,თბილისი.
2. **Ахманова 1966:** Ахманова О.С.,Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. - М.: Сов. Энциклопедия,1966;
3. **Гальперин 1979:** Гальперин И.Р., Большой англо-русский словарь / И.Р. Гальперин- М.: Русский язык, 1979;
4. **ЛЭС , (1990).** - Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. - М.: Сов. Энциклопедия.

5. **Уилсон 1982:** Уилсон Е.А., Англо-русский учебный словарь /Е.А.М. Уилсон. - М.: Русский язык, Cassel's English Dictionary, L.: Cassel, 1982;
6. **Hornby 1982 :** Hornby A.S., Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English M.: Russian Language Publishers, 1982;
7. **Webster's Cabridged Electronic Dictionary, (1996),** Random House.
8. **The Concise Oxford Dictionary of Current English,(1959),** Oxford: At the Clarendon Press,
9. **Webster's New Collegiate Dictionary,(1959),** Springfield, Massachusetts, U.S.A.: G.& C Merriam Company.

გამოყენებული ელექტრონული რესურსები:

1. <http://wps.pearsoncustom.com/wps/media/objects/3388/3469470/ch43.pdf>
(მომიებულია 23. 05. 2017)
2. [https://www.academia.edu/12291478/Expressive means of the language](https://www.academia.edu/12291478/Expressive_means_of_the_language)
(მომიებულია 25. 05. 2017)
3. <http://www.phrases.org.uk/meanings/proverbs.html> (მომიებულია 27. 06. 2017)
4. <https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fbooks.google.ge%2Fbooks%3Fid%3DVyLMjVD7AeAC%26pg%3DPA351%26dq%3DEnglish%2520Grammar%2520Infinitive%2520gerund%2520participle%2520theory%26hl%3Den%26sa%3DX%26ved%3D0ahUKEwjFtMHH> (მომიებულია 24.06.2017)
5. [file:///C:/Users/SSS/Downloads/978-5-7996-1172-9_2014%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/SSS/Downloads/978-5-7996-1172-9_2014%20(4).pdf)
(მომიებულია 24.06.2017)
6. <https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fbooks.google.ge%2Fbooks%3Fid%3DRPWD1aSJc0cC%26pg%3DPA351%26dq%3DEnglish%2520Grammar%2520Infinitive%2520gerund%2520participle%2520theory%26hl%3Den%26sa%3DX%26ved%3D0ahUKEwjFtMHH> (მომიებულია 24.06.2017)
7. [file:///C:/Users/SSS/Downloads/Teoreticheskaya Grammatika Angliyskogo Yazyka.pdf](file:///C:/Users/SSS/Downloads/Teoreticheskaya_Grammatika_Angliyskogo_Yazyka.pdf)
(მომიებულია 24.06.2017)
8. file:///C:/Users/SSS/Downloads/tula_tsu_099.pdf (მომიებულია 24.06.2017)
9. <file:///C:/Users/SSS/Downloads/ivanova-burlakova-pochepcov.pdf> (მომიებულია 24.06.2017)
10. <file:///C:/Users/SSS/Downloads/file-708.pdf> (მომიებულია 4.07.2017)
11. <file:///C:/Users/SSS/Downloads/English-Grammar.-Theoretical-Course>

(მომიებულია 4.07.2017)

12. <file:///C:/Users/SSS/Downloads/BlokhMYa.pdf> (მომიებულია 4.07.2017)
5. <file:///C:/Users/SSS/Downloads/A-Grammar-of-Contemporary-English-by-Quirk-R.pdf>
(მომიებულია 4.07.2017)
13. [file:///C:/Users/SSS/Downloads/40496%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/SSS/Downloads/40496%20(3).pdf) (მომიებულია 4.07.2017)
14. <file:///C:/Users/SSS/Downloads/Schaums-English-Grammar.pdf> (მომიებულია 13.07.2017)
15. <file:///C:/Users/SSS/Downloads/Oxford-The-English-Grammar-Very-Advanced.pdf>
(მომიებულია 13.07.2017)
16. <file:///C:/Users/SSS/Downloads/a-communicative-grammar-of-english-by-geoffrey-leech.pdf>
(მომიებულია 13.07.2017)
17. [file:///C:/Users/SSS/Downloads/A-Grammar-of-Contemporary-English-by-Quirk-R%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/SSS/Downloads/A-Grammar-of-Contemporary-English-by-Quirk-R%20(1).pdf) (მომიებულია 13.07.2017)
18. [file:///C:/Users/SSS/Downloads/978-5-7996-1172-9_2014%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/SSS/Downloads/978-5-7996-1172-9_2014%20(5).pdf)
(მომიებულია 13.07.2017)
19. file:///C:/Users/SSS/Downloads/Linguistics_for_everyone.pdf (მომიებულია 18.08.2017)
20. [file:///C:/Users/SSS/Downloads/40496%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/SSS/Downloads/40496%20(2).pdf) (მომიებულია 18.08.2017)
21. http://window.edu.ru/resource/740/67740/files/tula_tsu_099.pdf (მომიებულია 18.08.2017)
22. <http://www.bpa.ge/book/book90.pdf> (მომიებულია 18.08.2017)
23. [file:///C:/Users/SSS/Downloads/26175%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/SSS/Downloads/26175%20(2).pdf) (მომიებულია 18.08.2017)
24. <https://ka.wikiquote.org/wiki> (მომიებულია 29.07. 2017)
25. <https://e.mail.ru/attachment/15099831080000000217/0;1> (მომიებულია 08.10. 2017)
26. <https://e.mail.ru/attachment/15099831080000000217/0;2> (მომიებულია 08.10. 2017)